

UN FINANÇAMENT DE JUSTÍCIA

Antoni Castells

“El resultat desitjable és que sortim d’aquesta negociació tenint una Agència Tributària de Catalunya que ho recapti tot”

Una conversa amb Natàlia Mas

Calàbria, 166 entresol
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
info@irla.cat

PORTAVEU

Raül Romeva i Rueda

PATRONAT

PRESIDENT

Cesc Iglesias

VICEPRESIDENTA

Alba Castellví

DIRECTOR EXECUTIU

Josep Vall

TRESORER

Pau Morales

SECRETÀRIA

Filo Tió

DIRECTOR ACADÈMIC

Lluís Pérez

VOCALS

Marta Cid

Josep Huguet

Georgina Linares

Enric Marín

Montse Palau

Joan Manuel Tresserras

EQUIP TÈCNIC

COORDINACIÓ

Carla Genís

ADMINISTRACIÓ

Joan Almacellas

Lourdes Masdeu

Dolors Mauricio

PROJECTES

Pere Sàbat

IMATGE

Carme Pujol

ARXIU I BIBLIOTECA

Alfons Codina

CASA IRLA

Rosa Cuenca

eines⁵³

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i **eines** no s'hi identifica necessàriament.

Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'**eines**.

En enviar el seu treball a la redacció d'**eines**, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet.

Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a: **eines@irla.cat**

DIPÒSIT LEGAL
B-31564-2007

ISSN PAPER
2013-1518

ISSN ELECTRÒNIC
2013-5505

appec

editors de revistes i digitals

EDICIÓ
Josep Vall
jvall@irla.cat

DISSENY GRÀFIC
Carme Pujol
cpujol@irla.cat

ARXIU I BIBLIOTECA
Alfons Codina
acodina@irla.cat

CORRECCIÓ
LINGÜÍSTICA
Anna Simó

PROJECTE GRÀFIC
Suki Design

IMPRESSIÓ
Cevagraf

DIRECCIÓ
Lluís Pérez
lperez@irla.cat

COORDINACIÓ
Carla Genís
cgenis@irla.cat

REDACCIÓ
Pere Sàbat
psabat@irla.cat

ADMINISTRACIÓ
Joan Almacellas
jalmacellas@irla.cat

Lourdes Masdeu
lmasdeu@irla.cat

Dolors Mauricio
dmauricio@irla.cat

sumari

UN FINANÇAMENT DE JUSTÍCIA

4

PORTAL

I ara, què?

Un finançament just per a aixecar el país

Elisenda Alamany

6

CONNEXIONS

**El finançament singular,
la solució al nostre problema
de productivitat?**

Miquel Puig

22

**Els impactes del dèficit fiscal
sobre el benestar**

Josep Reyner

40

**Finançament singular i redistribució:
l'oportunitat per superar els incentius
perversos del règim comú**

Jaume Martorell

54

**El model de finançament singular
per a Catalunya**

Marta Espasa

64

NAVEGADOR

**Finançament subcentral
en estats federals:
Alemanya, Canadà, EUA i Suïssa**

Núria Bosch

74

FÒRUM

Antoni Castells

**"El resultat desitjable és que sortim d'aquesta
negociació tenint una Agència Tributària
de Catalunya que ho recapti tot"**

Una conversa amb Natàlia Mas

86

VARIABLES

**Corrupció i gènere:
Què ens diuen les dades?**

Tània Verge Mestre

96

FULL DE CàLCUL

**Estancament salarial
i capitalisme patrimonial
a la Catalunya del segle XXI**

Alessandra Palomar

David Palomera

112

ARXIU

**La pau de Viena (1725)
i el «cas dels catalans»:
de l'eufòria al desencís**

Agustí Alcoberro Pericay

124

EXPLORADOR

**Àsia-Pacífic:
el nou centre del món**

Guillem Pursals Jaime

136

FINESTRA

**La persistència de la nació.
El fet nacional a l'era
de la globalització**

Craig Calhoun

150

CLÀSSIC

**Discurs a la cerimònia dels
Premis Nacionals del Llibre**

Adrienne Rich

Audre Lorde

Alice Walker

152

TRIBUT

Gisela Pou

Teresa Terrades

154

FILMOTECA

Els últims dies de Quisling

Rita Marzoa

156

PINZELL

Pintar sense color

Eduard Ruiz

158

GALERIA

El cos fet imatge

Marta Arjona

162

LLIBRERIA

portal

I ara, què? Un finançament just per a aixecar el país

Elisenda Alamany

Secretària general d'Esquerra Republicana i regidora a l'Ajuntament de Barcelona

@Elisendalamany

Catalunya ha viscut moments convulsos els darrers anys amb crisis socials i econòmiques que s'han anat enca-denant. I, alhora, en ple canvi d'època arreu, a casa nostra ens vam il·lusionar amb la possibilitat de construir un país nou i lliure. Ho vam fer perquè aquella era la millor resposta als nostres an-hels de llibertat, que es fonamentaven en la convicció que la independència és l'única possibilitat de viure en un país més just. El procés independentista ens permetia un horitzó d'oportunitat i de canvi per respondre als esgotaments d'una època. Ens vam il·lusionar, però no va acabar com voldríem. I ara, què?

A més de la desorientació del moment, ens mirem al mirall i no ens agradem. Les crisis dels darrers anys han passat factura i el benestar dels catalans i catalanes se'n ressent. Des del 2020, el català mitjà és més pobre que l'europeu mitjà; la meitat de les famílies catalanes tenen problemes per arribar a final de mes, el creixement econòmic dels dar-rers anys s'ha basat en llocs de treball poc qualificats i precaris; el cost de la vida s'ha encarat de manera despropor-cionada respecte als sous; el català és la llengua habitual només d'un terç dels catalans l'accés a l'habitatge és cada vegada més difícil; i la cohesió social

no és la que voldríem. Si en el període 2012-2017 el malestar social es va canalitzar mitjançant un projecte polític engrescador, ara s'ha transformat en frustració. I s'ha adobat la sensació que no hem avançat nacionalment en les darreres dues dècades.

Així doncs, la Catalunya d'avui no és la que voldríem i la nostra gent acumula molta frustració. I ara, què? Doncs ara hem de decidir si ens conformem amb el que tenim, si abaixem els braços i anem fent, o ens rebel·lem contra això. Continuar sense reacci-onar vol dir engrunar el país, vol dir continuar amb un model econòmic basat en llocs de treball de sous bai-xos i amb un finançament injust que es basa en l'espoli fiscal que no ens permet atendre les necessitats del país. I, en canvi, trencar amb això vol dir arromangar-nos per fer país, re-forçar la nació i aconseguir les eines per revertir aquesta situació. Perquè ens tornem a agradar com a país.

Si ho fem, una de les peces fonamen-tals és avançar cap a un finançament just per a una Catalunya que, tal com ha crescut els darrers anys, no pot donar resposta amb les eines que té a les necessitats de la seva gent.

Aquest finançament, que és un avenç en la nostra sobirania, ha de servir per recaptar tots els impostos. Una sobirania fiscal que ha de servir perquè la majoria dels impostos que es generen a Catalunya es quedin a Catalunya. I després, passar comptes bilateralment amb l'Estat pels serveis que presta amb una quota solidària. Per això, necessitem una hisenda pròpia que recapti, gestioni i redistri-bueixi els recursos generats al país per servir al benestar de la seva gent. Només així tindrem les eines per ser un país de primera.

El camí és clar: ens toca arroman-gar-nos per aixecar el país, deixar de llepar-nos les ferides i liderar la reconstrucció nacional. Ningú més ho farà. Som els qui tenim la responsabili-tat d'aixecar l'ambició nacional del país, com ho hem fet en altres moments de la història davant de situacions adverses. Només si pensem en gran ens tornarem a agradar, només així recuperarem la il·lusió i l'autoestima en nosaltres mateixos. Perquè Catalu-nya torni a ser Catalunya. Un país que vol tenir la seva veu al món, que vol competir al món com la nació forta i dinàmica que vam ser. Una Catalunya que es torni a agradar. ■

connexions

El finançament singular, la solució al nostre problema de productivitat?

[vista prèvia >](#)

La baixa productivitat és el principal problema del nostre model econòmic. L'article analitza les causes d'aquest problema, aborda les teràpies que requereix i analitza fins a quin punt un millor finançament de la Generalitat com el que proporcionaria el finançament singular permetria finançar-les. En cap cas aquest millor finançament és suficient, però, en alguns casos, és imprescindible.

Miquel Puig

Economista

@miquelpuigrapos

El problema de la productivitat

«La productivitat no ho és tot, però, a la llarga, ho és gairebé tot» va sentenciar Paul Krugman.¹ Efectivament, és només gràcies als augments de la productivitat que ha estat possible reduir la jornada laboral, augmentar el nivell de vida i proporcionar protecció als més febles. Estem tan acostumats a la millora progressiva d'aquests tres paràmetres que la donem per descomptada, però el cert és que, a Catalunya, la productivitat està anant tan malament que la continuïtat de la millora del nivell de vida és impossible. Si el jovent es mostra pessimista respecte del seu horitzó vital és perquè efectivament el seu futur no és millor que el dels seus pares, i la causa és la productivitat.

El gràfic 1 mostra com ha evolucionat la productivitat —mesurada en termes del PIB per ocupat— en diferents territoris del nostre entorn des de la dècada de 1990.

1 KRUGMAN, *The age of diminished expectations : U.S. economic policy in the 1990s.*

L'endarreriment d'Europa en relació als EUA és el que justifica la preocupació de la UE que ha donat lloc als informes impulsats pels exprimers ministres italians Enrico Letta i Mario Draghi, però dins d'Europa la dispersió és gran, i Estat espanyol² i

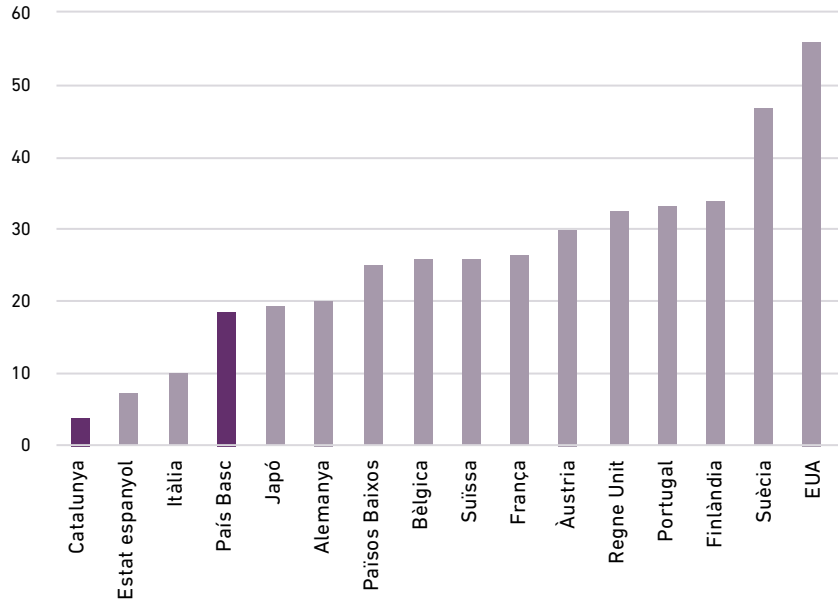
2 Nota de l'edició: Per motius d'estil de la revista el terme usat per referir-se al Regne d'Espanya serà el

Itàlia hi destaquen pels seus resultats especialment pobres.

Dins de l'Estat espanyol, el País Basc presenta uns resultats similars als d'Alemanya, però els de Catalunya —com els de tota la costa

d'Estat espanyol.

Gràfic 1
Augment del PIB per persona ocupada entre 1994 i 2023 (%)

Font: FMI i INE.

Una de les conseqüències de la pèrdua de dinamisme econòmic és la narrativa de la decadència econòmica catalana, identificada amb la pèrdua del lideratge en el conjunt de l'Estat espanyol

mediterrània— només poden qualificar-se de catastròfics.

Una de les conseqüències de la pèrdua de dinamisme econòmic és la narrativa de la decadència econòmica catalana, identificada amb la pèrdua del lideratge en el conjunt espanyol. De les seves manifesta-

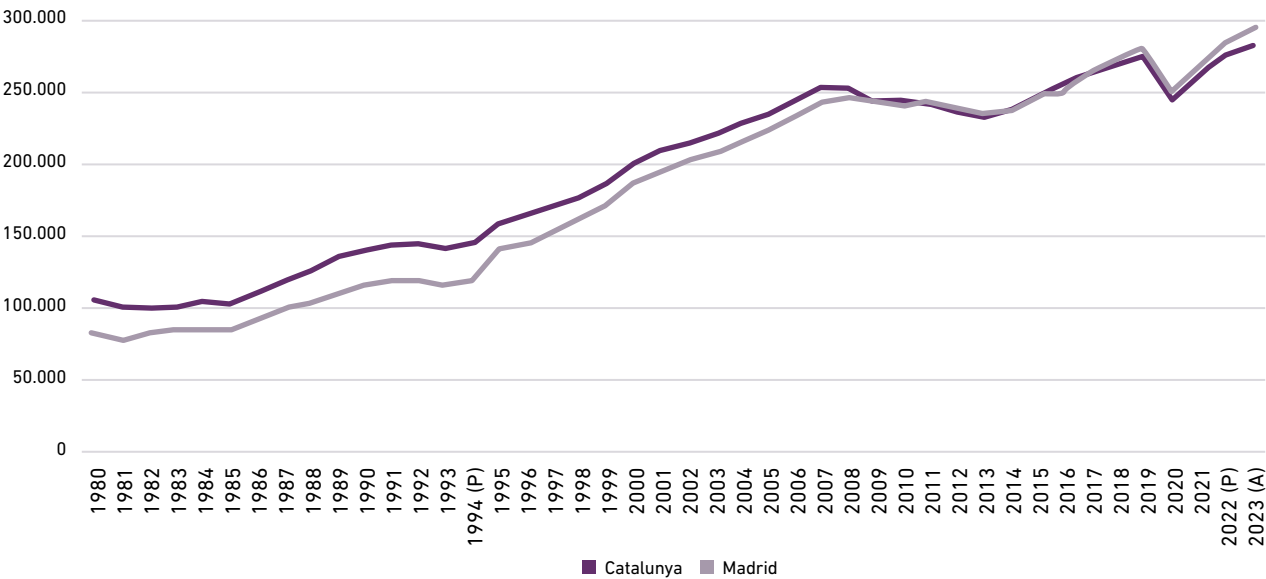
cions, la que més atenció mediàtica suscita és el *sorpasso* de Madrid en termes de PIB, un procés que s'inicia a mitjans dels anys 1990 i que tot just ara està culminant, com mostra el gràfic 2.

Molta més importància té, però, l'endarreriment del PIB per càpita català

en relació als de Madrid o el País Basc, que, com posa de manifest el gràfic 3, també té lloc progressivament a partir de mitjans anys 1990.

L'endarreriment respecte de Madrid tendeix a justificar-se sobre la base de l'efecte capitalitat —la tendència dels centres de decisió a concen-

Gràfic 2
El sorpasso madrileny. PIB de Catalunya i Madrid, 1980-2023 (M€)

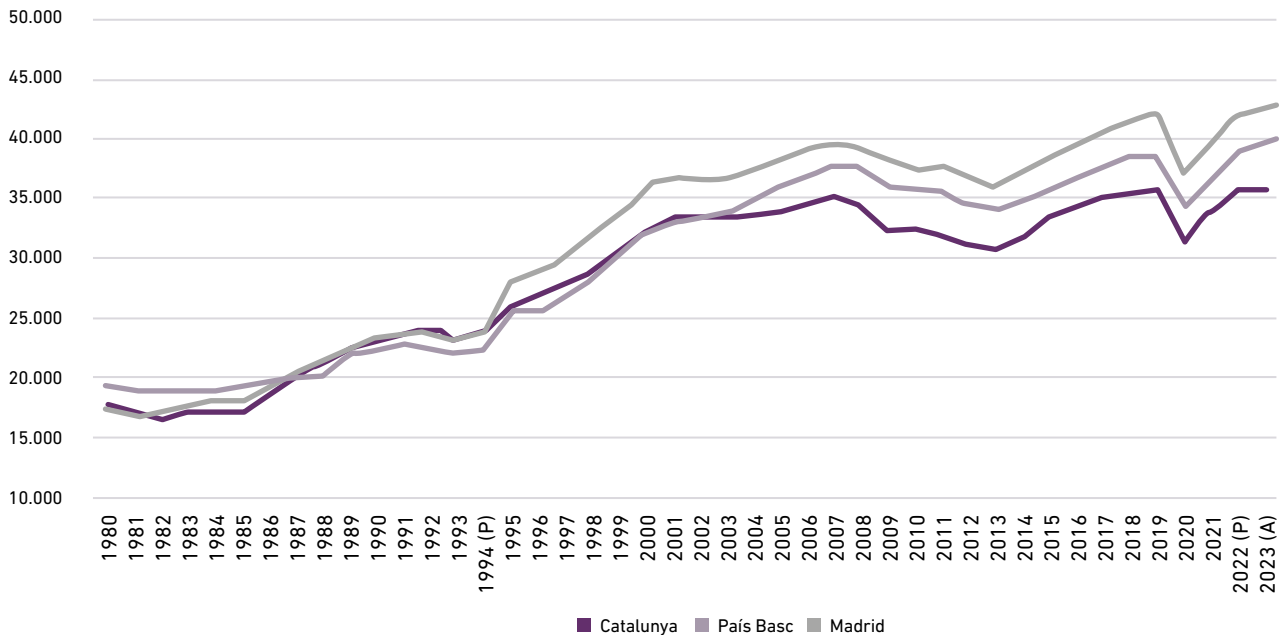

Font: INE.

L'endarreriment del PIB per càpita català seria conseqüència del dèficit fiscal i la manera de posar-hi remei seria reduir aquest dèficit

Gràfic 3

PIB per càpita, 2023 (M€)

Font: INE.

trar-se al voltant del poder polític— i a la concentració d'inversions públiques en infraestructures a la capital, sobretot per millorar la seva connectivitat: autopistes, ferrocarril d'alta velocitat i aeroport. El cas basc exigeix una explicació diferent, que sempre és el privilegi fiscal. D'acord

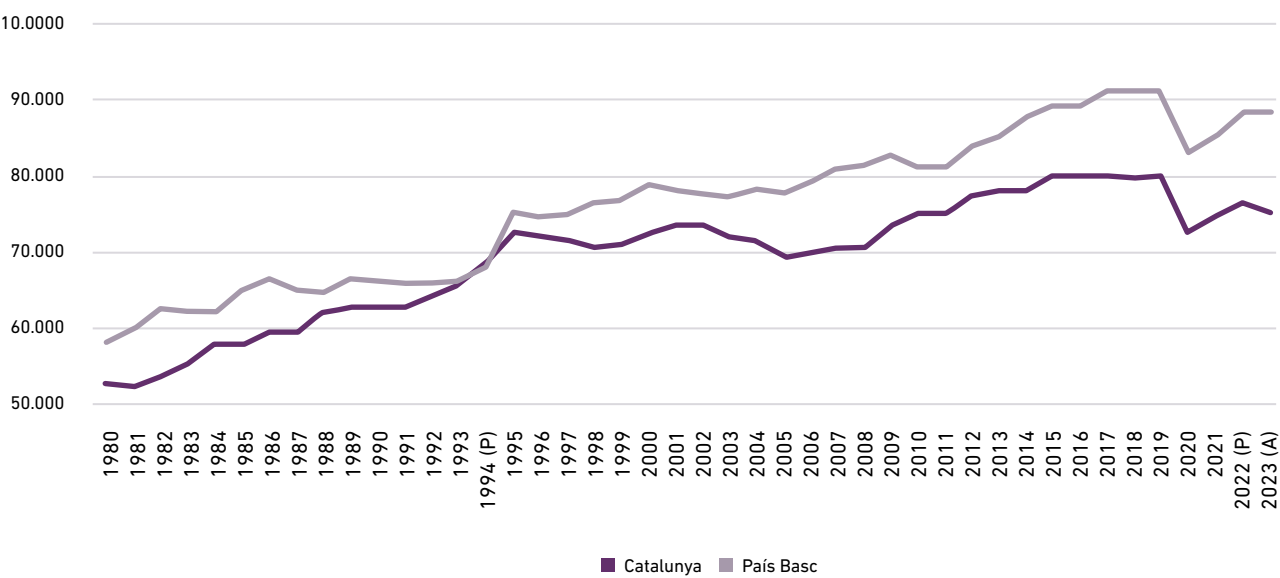
amb aquesta justificació, l'endarreriment català seria conseqüència, doncs, del dèficit fiscal i la manera de posar-hi remei seria reduir aquest dèficit.

La narrativa de la decadència econòmica catalana respecte del

País Basc s'ha construït sobre tres elements: el primer, la constatació de la pèrdua relativa de pes de l'economia catalana en el conjunt espanyol; el segon, el redescobriments a Occident de la indústria com a un sector econòmic fonamental en la prosperitat, després de dècades

El finançament singular, pactat entre ERC i el PSC
arran de la investidura de Salvador Illa l'estiu del 2024,
constituïria una oportunitat per posar remei a una trajectòria alarmant

Gràfic 4
Comparativa de PIB per persona ocupada entre Catalunya i el País Basc, 1980-2023 (M€)

Font: INE.

de menysteniment en identificar el futur amb un món «post industrial»; el tercer, la recuperació del prestigi intel·lectual de la política industrial, després de dècades en què l'ortodòxia l'havia bandejat del pensament dominant, fins a l'extrem que s'ha parlat del «retorn de la política industrial», en feliç expressió de Dani

Rodrik.³ La narrativa es resumeix de la següent manera: després de la crisi industrial dels anys 1980, el govern basc va decidir encertadament emprendre una política de reindustrialització que va poder ser enèrgica gràcies al privilegi fiscal, i que ha estat

3 RODRIK, «The Return of Industrial Policy».

exitosa, mentre que, per la seva banda, la Generalitat ni va tenir la mateixa voluntat ni disposava dels recursos necessaris per portar-la a terme.

En aquest context, el «finançament singular», pactat entre ERC i el PSC arran de la investidura de Salvador Illa l'estiu del 2024 constituïria una

És indubtable que el País Basc és més productiu que Catalunya i que es manté com una de les regions més industrialitzades d'Europa

oportunitat per posar remei a una trajectòria alarmant. El que segueix explora aquesta possibilitat.

El mite de la desindustrialització catalana

La reducció del dèficit fiscal comportaria automàticament una mi-

llora de la renda disponible, o sigui, de la capacitat dels catalans per a consumir i per a invertir, tant com a famílies, com a empreses o com a administracions públiques; i això perquè perdríem una porció menor del que produïm. El que ens ocupa, però, no és aquesta obvietat, sinó el seu impacte sobre la productivitat, és a dir, si aquesta millora

fiscal ens permetria augmentar la producció per ocupat.

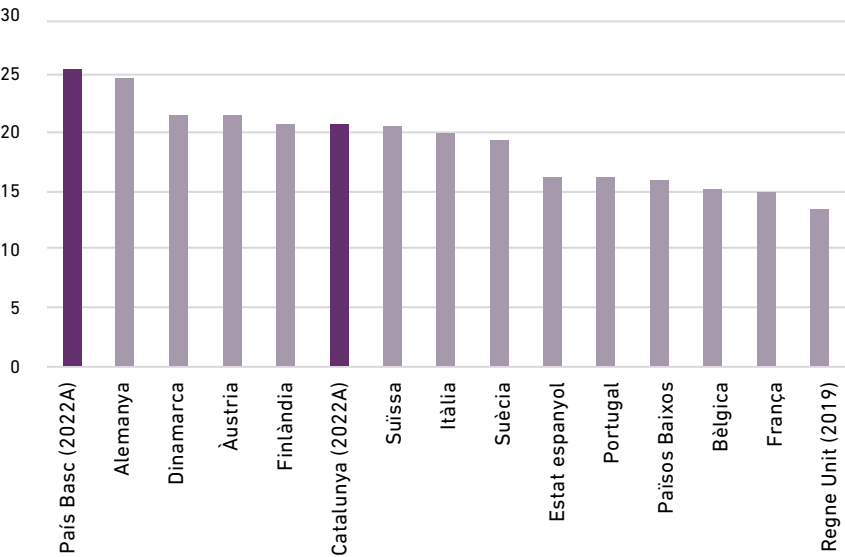
D'acord amb la narrativa a què abans s'ha fet referència, l'escassa productivitat catalana en relació a la basca es deuria a la capacitat del govern basc per implementar una potent i eficaç política industrial. La manca de productivitat es deuria a la desindustrialització i, aquesta, a la insuficiència de la política industrial. Un dels destins de la millora del finançament hauria de ser, doncs, la instrumentació d'una política industrial similar a la basca.

Com veurem immediatament, aquest narrativa és insuficient i, per tant, també ho és la conclusió.

És indubtable que el País Basc és més productiu que Catalunya i que es manté com una de les regions més industrialitzades d'Europa, com posen de manifest, respectivament, els gràfics 4 i 5.

Tanmateix, aquestes dades no signifiquen —com es repeteix incansablement— que Catalunya s'hagi desindustrialitzat. El gràfic 5 també ens mostra que Catalunya és encara una

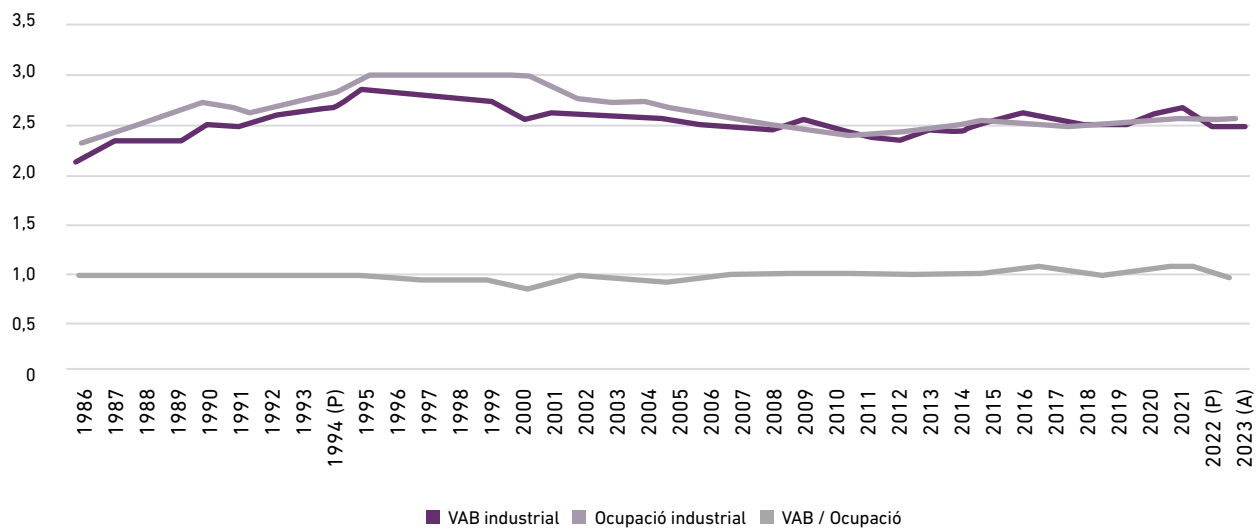
Gràfic 5
Pes de la indústria en el PIB (%) (2023)

Font: Eurostat i INE.

La productivitat basca és superior a la catalana però no ho és quan restringim la comparació a les indústries respectives

Gràfic 6
Proporció comparativa entre Catalunya i el País Basc en termes industrials, 1986-2023

Font: INE.

de les regions més industrialitzades d'Europa, però és que tampoc no s'ha desindustrialitzat en relació amb el País Basc, com veurem immediatament.

El gràfic 6 posa de manifest que el volum de la indústria catalana és avui 2,5 vegades el basc —tant en termes de valor afegit brut (VAB) com d'ocupats—, que aquesta propor-

ció no ha variat significativament en els últims 30 anys i que era inferior a mitjans dels anys 1980. Tampoc la productivitat de la indústria basca és superior a la catalana, ja que la relació entre elles oscil·la al voltant de la unitat.

Si la productivitat basca és superior a la catalana però no ho és quan restringim la comparació a les indústries

respectives, es dedueix que Catalunya —sense desindustrialitzar-se en relació al País Basc— ha desenvolupat altres sectors menys productius.

Òbviament, aquest desenvolupament paral·lel a l'industrial s'ha centrat en el turisme, que ha tingut un creixement espectacular en les últimes dècades i que es caracteritza per una baixa productivitat.

A Catalunya ha tingut lloc una pèrdua del pes relatiu de la indústria en el conjunt de la seva economia, però no perquè aquest sector hagi perdut dinamisme en relació al del País Basc

Taula 1
Comparativa del pes de diferents sectors en l'economia del País Basc i Catalunya, 2022

% VAB	Catalunya	País Basc
Indústria	19%	24%
Turisme	11%	6%
Altres	70%	70%
Total	100%	100%

Fonts: INE, Idescat, Basquetour.

El sector turístic no està identificat a la comptabilitat nacional, i el seu volum ha de ser calculat de manera indirecta. En un altre treball⁴ he realitzat aquest exercici, i el resultat és la taula 1, que posa de manifest que els cinc punts que separen els pesos respectius de la indústria a Catalunya i al País Basc es corresponen molt aproximadament a la diferència en el pes del sector turístic.

En definitiva, a Catalunya ha tingut lloc una pèrdua del pes relatiu de la indústria en el conjunt de la seva

economia, però no perquè aquest sector hagi perdut dinamisme en relació al del País Basc, sinó perquè altres sectors menys productius i menys exigents en R+D —i concretament el turisme— hi han crescut més ràpidament. Aquest fet no té a priori res a veure ni amb la política industrial de la Generalitat ni amb el finançament autonòmic i, per tant d'ell no se'n poden fer les lectures a les quals estem habituats.

El remei a la productivitat catalana ha de ser més complex, doncs, que una simple reindustrialització mimetitzant la política industrial basca

gràcies a la millora del finançament autonòmic.

A Catalunya, més que a molts altres llocs, resulta oportuna la proposta de Dani Rodrik de construir un nou paradigma de «productivisme»⁵ consistent en l'impuls de la productivitat de tota la societat. En particular, no té sentit pretendre una millora de la nostra productivitat econòmica sense posar remei a la falta de productivitat del nostre model turístic, atès el pes d'aquest sector.

Si la reindustrialització no és un camp en què haguem de mimetitzar el País Basc, en canvi sí que és indubtable que ens porten la davantera en esforç innovador, tal com posa de manifest l'últim *Innovation Scoreboard* publicat per la Comissió Europea,⁶ d'acord amb el qual només aquesta comunitat qualifica com a «*Strong innovator*» [innovador fort], mentre que Catalunya, Madrid i Navarra ho fan com a «*Strong innovator*» [innovador fort] —la resta

4 PUIG, «El Pacte Nacional per a la Indústria i la reconversió turística».

5 RODRIK, «The New Productivism Paradigm?».

6 COMISSIÓ EUROPEA, «Regional Innovation Scoreboard 2023».

El que ha de quedar clar és que l'aplicació del finançament singular, i concretament del principi d'ordinalitat, tindrà un impacte fiscal de gran magnitud

de l'Estat espanyol el qualifiquen com a «*Moderate innovator*» o «*Emerging innovator*» [moderat o emergent innovador]. Estem lluny de l'esglaó *Leader innovator* [líder innovador] on se situen el sud d'Anglaterra, l'Illa de França, la major part dels Països Baixos, Valònia i la totalitat de Suïssa, per exemple, i que és on hem d'aspirar a situar-nos.

L'impacte esperable del finançament singular

Als efectes de realitzar una previsió sobre l'impacte financer de l'acord entre ERC i el PSC per a la inversió de Salvador Illa, el punt crucial és el de l'ordinalitat. El text de l'acord estableix que l'aportació catalana a les finances de l'Estat «integra l'aportació pel cost dels serveis que l'Estat presta a Catalunya i l'aportació a la solidaritat», i concreta explícitament que «aquesta solidaritat ha d'estar limitada pel principi d'ordinalitat».

L'ordinalitat implica que el resultat final no pot ser, per a Catalunya, pitjor que el de qualsevol altra comunitat autònoma que hagi realitzat un esforç fiscal menor, però concretar-lo exigeix hipòtesis addicionals sobre el model

final. Proposo les dues següents, que considero més que raonables:

- Cap comunitat autònoma perdrà ingressos per càpita respecte de l'estatu quo. La raó d'aquesta hipòtesi és que aquest ha estat un punt de partida de totes i cada una de les reformes del sistema de finançament autonòmic. A la pràctica, i pel que ens interessa, Cantàbria, la comunitat millor finançada, no veurà reduïts els seus 4.215 €/habitant —corresponents a l'última liquidació publicada, la de 2022.⁷

- Catalunya no millorarà els seus ingressos per sobre dels de Cantàbria; en primer lloc perquè aquesta és la solució més econòmica per a donar compliment als acords d'inversió, i en segon lloc perquè és la solució que minimitza els greuges comparatius amb la resta de comunitats autònomes.

Aquestes dues hipòtesis porten a preveure una solució —similar a l'Alemanya— on totes les comuni-

tats autònomes rebran els mateixos ingressos per finançar els mateixos serveis —calculats per càpita en termes de població equivalent, amb totes les perversions a què dona lloc aquest concepte. Aquesta solució és raonable perquè és la que minimitza l'impacte econòmic i polític de l'aplicació dels acords d'inversió. Pel mateix motiu, resultaria aventurat suposar que el nou model de finançament tindrà en compte el cost de la vida, una vella i justíssima reivindicació catalana, però que no està prevista en els acords.

D'acord amb la liquidació de 2022, Catalunya va rebre 3.264 €/habitant. Passar als 4.215 € de Cantàbria implicarà millorar els seus ingressos en 951 €/habitant, o poc més de 7.600 M€, equivalents al 2,7% del PIB. Com que la mitjana del dèficit fiscal de Catalunya entre 1986 i 2021 ha estat del 8,1%, el finançament singular implica reduir-lo d'una tercera part, fins al 5,4%.

Tenint en compte que —en la comparativa internacional— s'havia estimat que el dèficit fiscal acceptable per a Catalunya seria del 4% del PIB, restaria un 1,4% addicional —equiva-

⁷ GENERALITAT DE CATALUNYA, «El model de finançament del 2022 torna a situar Catalunya a la cua en ingressos rebuts per les comunitats autònomes».

La política «productivista», és a dir, integral, ha d'abordar a Catalunya quatre aspectes principals: l'atur, el turisme, la indústria, i la ciència i tecnologia

lent a poc menys de 4.000 M€—, que haurien de ser compensats amb un reequilibrament de les inversions de l'Estat a Catalunya.

En qualsevol cas, el que ha de quedar clar és que l'aplicació del finançament singular, i concretament del principi d'ordinalitat, tindrà un impacte fiscal de gran magnitud, fins i tot en el supòsit que he considerat d'un anivellament del 100%, que algunes veus qualificades han considerat excessivament conservador.⁸

Una política productivista i el seu cost: quatre prioritats

La política «productivista», és a dir, integral, ha d'abordar a Catalunya quatre aspectes principals: l'atur, el turisme, la indústria i la ciència i tecnologia. Els considerarem successivament, però abans caldrà justificar per què aquesta relació deixa de banda altres aspectes que sovint s'esmenten, com per exemple l'eficàcia del sector públic.

⁸ CASAS; SURROCA, «Antoni Castells: Per molt amics que siguin Sánchez i Illa, una negociació sempre suposa un pols».

La raó fonamental és perquè aquí estem considerant l'impacte del sistema de finançament, és a dir, de la capacitat financera de la Generalitat per abordar una política productivista, i no és evident que la millora de l'eficiència administrativa tingui a veure amb els recursos disponibles, ja que molt sovint —aquí i arreu— una major disponibilitat de recursos per part dels poders públics no es tradueix en una major eficiència en el seu ús, sinó en el contrari.

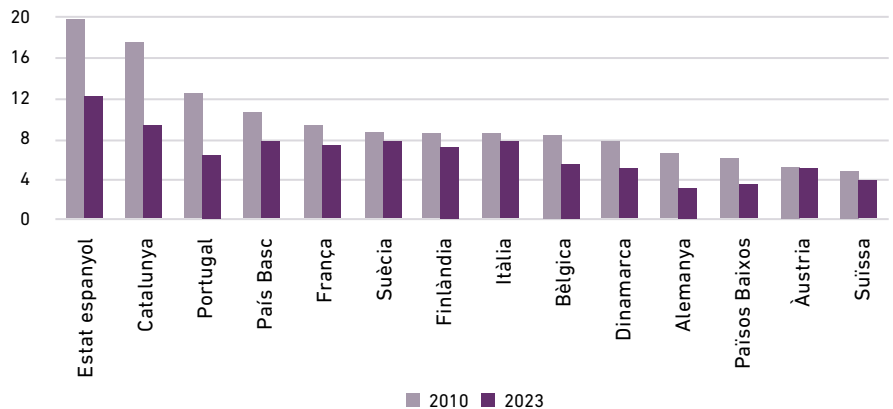
La política activa d'ocupació

L'atur a Catalunya és sistemàticament més alt que als països del nostre entorn. És cert que les diferències són especialment sagnants en èpoques de contracció econòmica, però fins i tot són importants en èpoques —com l'actual— de creixement ràpid.

Tot i que l'atur català és sistemàticament menor que la mitjana espanyola, no per això deixa de ser anormalment alt en el context europeu.

Gràfic 7

Evolució de la taxa d'atur a Catalunya i països de l'entorn, 2010 i 2023 (%)

Font: Eurostat i INE.

L'abandonament escolar genera una massa de treballadors poc formats i, per tant, poc atractius per als empresaris que els han de contractar

Les dues raons fonamentals que expliquen les altes taxes d'atur espanyoles —i, per tant, catalanes— són l'alta taxa d'abandonament escolar i el tracte paternalista envers l'aturat. Pel que fa a la primera, fins fa pocs anys l'abandonament escolar prematur ha estat exageradament alt a l'Estat en general i molt en particular a les comunitats on —com a Catalunya— el sector turístic té un pes important en la seva economia. Aquest últim fet explica que al nord de l'Estat les taxes d'atur siguin més baixes. L'abandonament escolar genera una massa de treballadors poc formats i, per tant, poc atractius per als empresaris que els han de contractar, que prefereixen immigrants a aquests aturats.

El segon factor és el fet que el sistema de gestió de l'atur funcioni a la pràctica a l'Estat com un sistema exclusivament de protecció, en el qual els aturats consideren que tenen dret a una prestació durant uns mesos amb escasses obligacions de formar-se i de localitzar i d'acceptar ofertes laborals.

Esmenar aquests dos factors escapa a les possibilitats que aporta una

millora del finançament autonòmic, almenys a curt termini. No obstant això, el cert és que una autèntica política activa d'ocupació, és a dir, aquella en què l'administració pública es dedica a monitoritzar la formació dels aturats, la seva recerca de feina i la seva acceptació de les ofertes laborals, no és barata. En una comparació entre els pressupostos públics dedicats a aquestes polítiques a l'Estat espanyol i a un conjunt selecte de països europeus⁹ es conclouia que caldria passar del 0,89% del PIB a poc més de l'1% —1,22% per igualar els Països Baixos i 1,4% per igualar Bèlgica. Estem parlant, doncs, d'unes poques dècimes del PIB, un esforç perfectament assumible en el context de la millora del finançament de la Generalitat proporcionada pel finançament singular.

La reconversió del turisme de sol i platja

El sector turístic català és poc productiu per tres motius: perquè és

molt estacional, perquè els salaris són baixos i perquè el rendiment del capital també ho és. De llarg, el més important és el primer, entre altres coses perquè aquest determina el tercer. Òbviament, és molt difícil fer productiu un sector en què la major part dels recursos han de romandre ociosos durant una part important de l'any.

Les mesures per desestacionalitzar la demanda turística han estat constants en les últimes dècades, però han tingut un èxit limitat perquè han perseguit l'objectiu d'augmentar la demanda de la temporada baixa fins acostar-la a la de la temporada alta. Aquesta política ha estat un fracàs per raons òbvies i ha de ser substituïda per una altra que consisteixi a reduir la capacitat per sota de la demanda de la temporada alta, exactament com fan la resta de sectors productius i les infraestructures, que mai no estan dimensionades pel pic de demanda.

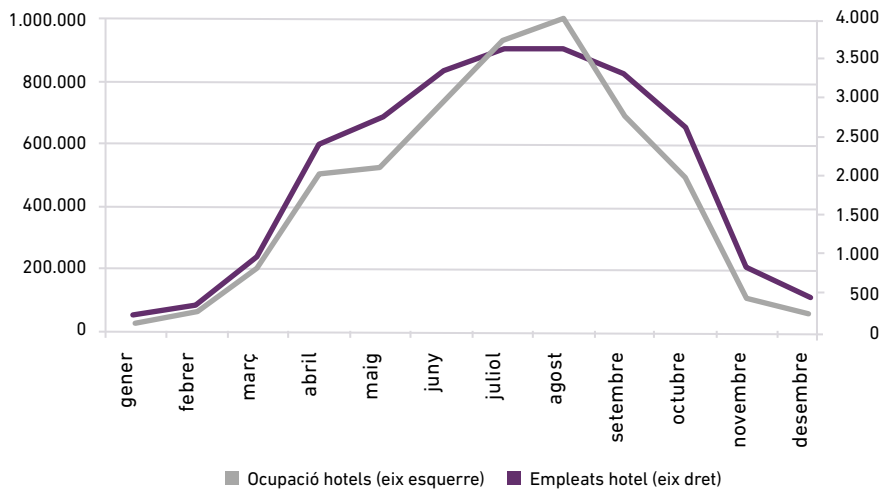
Aquest canvi de paradigma potser era inoportú durant l'últim quart del segle XX, quan l'Estat espanyol arrossegava un atur estructural

⁹ GUINJOAN; CUADRAS; PUIG, *Com Àustria o Dinamarca*.

Un exemple de l'èxit d'aquesta política el proporciona el cas de Barcelona, on la normativa ha limitat la capacitat turística molt per sota de la demanda d'estiu

Gràfic 8

Estacionalitat a Lloret de Mar en nombre de pernoctacions i d'empleats, 2019

Font: Ajuntament de Lloret de Mar.

molt alt, fruit de la reconversió industrial dels anys 1980 i de la incorporació dels *baby boomers* al mercat laboral. Al segle XXI, pel contrari, al que ens enfrontem és a una escassetat estructural de treballadors, que no farà sinó agreujar-se a mesura que es jubili aquella generació. Una circumstància addicional que aconsella reduir-ne la capacitat és el fet que

els propis treballadors estacionals tenen dificultats greus per trobar allotjament en els municipis turístics durant la temporada alta. Un exemple de l'èxit d'aquesta política el proporciona el cas de Barcelona, on la normativa ha limitat la capacitat turística molt per sota de la demanda d'estiu, el que s'ha traduït en una estacionalitat molt més baixa i en una rendibilitat hotelera molt

més elevada: 57 €/habitació a la Costa Brava contra 137 a Barcelona.¹⁰ Abordar la reconversió del turisme de sol i platja català és, sens dubte, una política cara. S'ha estimat que una plaça hotelera a Lloret té un preu de mercat d'uns 20.000 euros, una quantitat inferior en el cas dels habitatges d'ús turístic i molt inferior en el cas dels càmpings, però que podem prendre com a referència.

El gràfic 8 ens indica que la demanda dels mesos de juny i de setembre és un 25% inferior a la capacitat màxima, corresponent al mes d'agost, el que implica que una reducció del 25% de la capacitat situaria el sector en plena capacitat un total de quatre mesos l'any, i tres mesos més —abril, maig i octubre— a 2/3 parts de la capacitat, el que és tant com dir que el sistema podria operar sense gairebé personal eventual.

La reducció d'aquest 25% de les 880.000 places disponibles a les tres «marques» de sol i platja —Costa Brava, Costa de Barcelo-

¹⁰ INE, «RevPAR».

No cal justificar la necessitat de l'esforç en R+D+i per a construir una economia més productiva

na i Costa Daurada— exigiria una inversió pública de 4.400 M€. Si aquesta acció s'executés al llarg d'una dècada i mitja, exigiria dedicar-hi aproximadament uns 300 milions d'euros l'any, una quantitat equivalent al 0,1% del PIB català i a la recaptació previsible de l'Impost d'Estades en Establiments Turístics un cop s'apliqui la pujada dels tipus pactada entre el PSC i els Comuns durant el 2025.¹¹

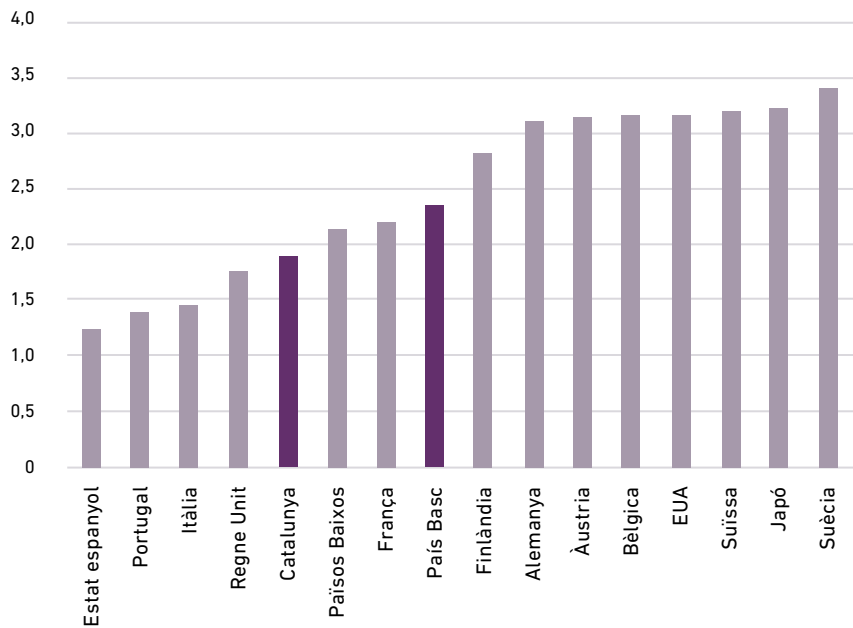
Un major esforç en R+D

No cal justificar la necessitat de l'esforç en R+D+i per a construir una economia més productiva; el que sí que pertoca aquí és quantificar l'esforç addicional que li correspondria fer a una Generalitat millor dotada finançament.

Sovint s'ha fixat el 2% del PIB com la quantitat mínima per situar-se entre els països pròspers i el 3% com la necessària per esdevenir un dels líders. El gràfic 9 posa de manifest

11 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Govern i Comuns acorden una reforma fiscal per destinar més ingressos a polítiques d'habitatge social i combatre l'especulació immobiliària».

Gràfic 9
Despesa en R+D en relació al PIB en països de l'entorn, 2022 (%)

Font: Eurostat i INE.

que no estem gaire lluny de la primera xifra, i que la segona és només igualada o superada per uns pocs dels nostres països de referència. L'objectiu del 3% del PIB exigeix un esforç addicional de l'1,1% del PIB, ja que actualment és de l'1,9%.

D'aquesta diferència, però, no més del 30% hauria de ser aportada per les administracions públiques, ja que en els països líders com a mínim el 70% és aportat per les empreses privades. Per tant, l'esforç públic addicional es limitaria al vol-

És important destacar que la reindustrialització europea no significa la renúncia als beneficis del mercat únic

tant d'un 0,3% del PIB. Un cop més, l'objectiu resultaria perfectament assumible en el context del finançament singular.

La política industrial en el context de la UE

Des del punt de vista econòmic, la UE és un projecte eminentment industrial, que s'ha desenvolupat en tres fases. La primera, corresponent als seus inicis, va tenir com a objectiu fonamental gestionar els excessos de capacitat de la indústria sidero-metalúrgica. La segona perseguia eliminar els obstacles comercials amb l'objectiu d'aconseguir una base productiva tan gran com fos possible —i d'aquí les ampliacions a Europa de l'Est— i un mercat capaç d'absorbir aquesta producció. En els últims anys hem entrat en una tercera fase, la de la reindustrialització, basada en els principis d'autonomia estratègica, neutralitat climàtica i potenciació tecnològica.

És important destacar que la reindustrialització europea no significa la renúncia als beneficis del mercat únic, la qual cosa té grans impli-

cacions per al que aquí ens ocupa: la capacitat de la Generalitat per impulsar una política industrial vigorosa. La UE no renuncia a l'objectiu d'eliminar els obstacles a la competència dins del seu territori, el que implica que no desapareixen les limitacions als ajuts d'estat, que són severes.

Així doncs, per molts recursos financers de què disposi la Generalitat, la seva capacitat per impulsar una política industrial haurà de dirigir-se necessàriament en dues direccions:

- a. La creació d'un marc general favorable al desenvolupament industrial: formació, R+D...
- b. El suport a projectes empresarials prèvia autorització explícita de la Comissió Europea.

Fins ara, els recursos financers de la Generalitat han estat tan escassos que la regulació de mínims ha constituït la guia fonamental de la seva actuació en política industrial. Una dotació més generosa implicaria entrar en una dimensió diferent, en la qual del que es tractarà és d'impulsar projectes concrets necessàriament en el marc de les prioritats

establertes per la UE en la seva política industrial.

El cas dels fons Next Generation ens proporciona una guia sobre aquesta etapa que s'obrirà. Dos exemples seran suficients per copsar el panorama. El primer cas és genèric i es refereix a la contradicció que ha aparegut sistemàticament entre la voluntat del govern espanyol de donar suport a empreses concretes —per exemple, les automobilístiques per impulsar la seva electrificació— i les estrictes normes que limiten els ajuts d'estat per evitar la distorsió de la competència dins de la UE. A la pràctica, això ha exigint una difícil negociació entre el govern espanyol i la Comissió per autoritzar cada ajut en concret, i ha comportat que, a l'hora de la veritat, la major part dels fons hagin acabat essent destinats a projectes públics —infraestructures, edificis públics...

El segon exemple, diametralment oposat, es refereix al projecte OpenC-hip, impulsat pel Barcelona Supercomputing Center. En aquest cas s'ha tractat de recursos públics invertits en la capitalització d'una empresa privada dedicada al disseny de xips.

Una millor dotació financera constitueix una condició necessària però no suficient per a la implementació d'una política industrial capaç de reindustrialitzar el país

Si s'hi han pogut dedicar quantiosos recursos a aquest projecte, ha estat perquè la prioritat genèrica havia estat establerta per la Comissió —l'impuls a una indústria europea de semiconductors— i perquè l'ajut en concret havia estat autoritzat explícitament per la Comissió en considerar que la seva realització tenia interès europeu —i no només estatal— mitjançant la seva declaració com a *Important Project of Common European Interest* (IPCEI).

Una millor dotació financera constitueix, doncs, una condició necessària però no suficient per a la implementació d'una política industrial capaç de reindustrialitzar el país.

La Generalitat, en el context dels recursos proporcionats pel finançament singular, es veurà obligada a dissenyar els seus objectius en el marc de la política industrial de la UE i negociant amb la Comissió un a un els projectes objecte de suport.

Inevitablement, això exigirà una major coordinació amb l'Estat espanyol i limitar el camp d'actuació als sectors industrials determinats per la UE: transformació verda, digital i defensa.

Conclusió

La millora financera que implica l'aplicació pràctica del finançament singular pactat entre ERC i el PSC en el marc de la investidura de Salvador Illa representa un salt quantitativament molt important que permetria l'impuls d'una política eficaç de correcció de la preocupant evolució de la productivitat catalana i, per tant, del benestar material de la ciutadania de Catalunya.

La major part de les mesures necessàries exigirien uns recursos addicionals que representen una fracció menor de la millora aportada pel finançament singular, però la implementació d'algunes d'elles s'enfrontaria a obstacles de caire cultural. L'impuls a la R+D+i, pel contrari, sí que gaudeix de consens polític i resultaria automàticament impulsat per la millora del finançament de la Generalitat.

Finalment, la implementació d'una política industrial potent hauria de constituir el gruix d'una política productivista que necessàriament hauria de coordinar-se amb la Comissió via Estat espanyol i dirigir-se als objectius fixats per Europa. ■

■ Bibliografia

CASAS, Ferran; SURROCA, Bernat. «Antoni Castells: Per molt amics que siguin Sánchez i Illa, una negociació sempre suposa un pols» [en línia]. A *Nació*, de 25 de novembre del 2024. Disponible a: <www.naciodigital.cat>.

COMISSIÓ EUROPEA. «Regional Innovation Scoreboard 2023» [en línia]. A *Publications Office of the European Union*, 2023. Disponible a: <www.op.europa.eu>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «El model de finançament del 2022 torna a situar Catalunya a la cua en ingressos rebuts per les comunitats autònomes» [en línia]. De 26 de juliol del 2024. Disponible a: <www.govern.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Govern i Comuns acorden una reforma fiscal per destinar més ingressos a polítiques d'habitatge social i combatre l'especulació immobiliària» [en línia]. De 27 de febrer del 2025. Disponible a: <www.govern.cat>.

GUINJOAN, Modest; CUADRAS, Xavier; PUIG, Miquel. *Com Àustria o Dinamarca*. Barcelona: Pòrtic, 2013.

INE. «RevPAR», 2024.

KRUGMAN, Paul. *The age of diminished expectations: U.S. economic policy in the 1990s*. Massachusetts: MIT Press, 1990.

PUIG, Miquel. «El Pacte Nacional per a la Indústria i la reconversió turística». Inèdit. Presentat al IV Congrés d'Economia Catalana.

RODRIK, Dani. «The Return of Industrial Policy» [en línia]. A *Harvard University*.

Disponible a: <www.drodik.scholar.harvard.edu>.

RODRIK, Dani. «The New Productivism Paradigm?» [en línia]. A *Project Syndicate*, juliol 2022. Disponible a: <www.project-syndicate.org>.

Els impactes del dèficit fiscal sobre el benestar

vista prèvia >

La manca de recursos que pateix Catalunya al no ser un estat i alhora estar sotmesa a un Estat aliè té impactes greus per al país. El benestar de la ciutadania se'n veu afectat, tant en qualitat de vida com en prosperitat compartida. El dèficit fiscal és molt més que els recursos que genera Catalunya i que l'Estat no retorna. És també uns serveis públics del benestar infradimensionats, tant els proporcionats per la Generalitat com els retinguts des de l'Estat, el dèficit d'inversions crònic que aplica l'Estat i que afecta tant a la competitivitat del territori com al mateix benestar, o la hipercapitalitat de Madrid, que agreuja la desinversió als nostres territoris. Tots ells, elements que ataquen la qualitat de vida diària de les persones que viuen a Catalunya.

Josep Reyner

Economista. President de la Comissió d'economia catalana del Col·legi d'Economistes de Catalunya

jreynerserra@gmail.com

Dèficit fiscal, la seva quantia i magnitud comparativa

El dèficit fiscal es quantifica com aquella part dels recursos fiscals generats al si d'un territori i recaptats per una administració —normalment, la central— que no s'hi esmercen, bé sigui físicament en el mateix territori —el que es coneix com a criteri del flux monetari—, o en benefici del territori —l'anomenat criteri càrrega-benefici—, els dos mètodes principals per quantificar-lo, cadascun amb objectius diferents i complementaris entre si.

L'única administració que calcula de forma regular el dèficit fiscal de l'administració central amb Catalunya és la Generalitat. El govern espanyol només ho ha fet una vegada, el 2008, amb una anàlisi referida al 2005, publicada per l'Instituto de Estudios Fiscales, dependent del Ministeri d'Hisenda.

No deixa de ser revelador que l'Estat no hagi tornat a publicar les balances fiscals, com correspondria respecte de cada territori, com tampoc que no hi tingui gens d'interès, com queda demostrat en l'incompliment

sistemàtic dels pactes subscrits en diferents moments pel que fa a la seva publicació o a les dades necessàries per calcular-les.

Les darreres dades de dèficit fiscal publicades per la Generalitat corresponen al 2021, i el situen en 22.013 M€ o un 9,6% del PIB de Catalunya pel mètode del flux monetari o en 15.778 M€, un 6,9% del PIB, pel mètode càrrega-benefici.

Si s'analitza la mitjana dels 34 anys sobre els quals la Generalitat ha publicat les balances fiscals, pel primer mètode el dèficit fiscal resulta que és d'un 8,5% del PIB i, pel segon, d'un 6%.

El dèficit fiscal d'un territori, per tant, no és sinó un drenatge de recursos fiscals prèviament generats en aquest territori i que s'apliquen a finalitats diverses en altres. La discussió sobre l'excés —o no— d'aquest drenatge es situa normalment en dos nivells: el volum en termes comparatius i els seus efectes. L'anàlisi en aquest document atén el segon nivell i, en particular, als efectes sobre el benestar de la ciutadania, però no es pot evitar de fer una petita referència al primer.

En una primera aproximació ens podríem preguntar quin podria ser el màxim dèficit «just», suposant que això existeixi. Alguns economistes n'han suggerit una resposta, considerant que la diferència entre la contribució a la despesa total i la població —en tant que expressió del plus d'impostos que paguem per la nostra major renda, la progressivitat fiscal—, aplicada al conjunt de la despesa estatal, podria ser el màxim dèficit fiscal admissible. Un càlcul en aquests termes per al 2021, darrer any amb una estimació del dèficit fiscal, ens donaria que aquest teòric dèficit fiscal màxim hauria de ser del 3,6% del PIB. Molt lluny de qualsevol de les estimacions utilitzant els mètodes ja indicats.

D'altra banda, la comparació interpaïsos de les balances fiscals dels territoris que componen un estat ha resultat sempre una tasca difícil per diferents motius: hi ha poca informació publicada, és poc regular i és difícil establir comparacions a causa de les diferents metodologies i la configuració fiscal de cada estat. Més enllà d'algun estudi des de la mateixa Generalitat amb dades ja antigues que caldria actualitzar, podríem

Un drenatge fiscal d'aquesta magnitud necessàriament ha de tenir conseqüències sobre la societat que el suporta

destacar, si més no, dos casos en què es publiquen de forma regular: Canadà i els EUA. En el primer cas, el 2023, la província amb major dèficit fiscal és Alberta, que presentava un dèficit fiscal d'un 3,9% del seu PIB, calculat de forma bastant similar a la de la Generalitat, amb un PIB per càpita un 42,6% superior a la mitjana. En el cas estatunidenc, els estats més rics —Nova York, Massachusetts i Califòrnia—, el 2022, amb uns PIB per càpita entre un 15% i un 25% superiors a la mitjana, tenien uns dèficits fiscals entre el 0,3% i el 2,3%, en aquest cas sense tenir en compte les despeses federals extraordinàries per la Covid-19 i sense neutralitzar el dèficit públic, a diferència de les estimacions de la Generalitat.

Només recordar, a tall de comparació, que el PIB per càpita de Catalunya és un 14,1% superior a la mitjana espanyola, lluny dels que presenten els exemples esmentats.

Un drenatge fiscal d'aquesta magnitud necessàriament ha de tenir conseqüències sobre la societat que el suporta, tant en forma de menors recursos per dur a terme les polítiques de benestar que porten a terme

tant les administracions estatal com autonòmica, com també sobre les polítiques d'impuls econòmic, que també afecten directament el benestar i la vida diària de la ciutadania i condicionen la competitivitat i la productivitat del territori, que constitueixen la base necessària per finançar de forma sostenible totes aquelles polítiques. En aquest article intentarem mostrar com.

El dèficit fiscal i la renda disponible

Abans d'entrar directament en les conseqüències directes del dèficit fiscal, paga la pena aturar-se breument en algunes possibles induccions del dèficit fiscal sobre magnituds agregades de l'economia relacionades amb el benestar material. Una d'aquestes podria ser la proporció que representa sobre el PIB la renda disponible ajustada de les llars. Aquesta és la renda que queda per al consum de les llars després de restar-ne els tributs als quals estan subjectes —renda, patrimoni...— i sumar-hi el valor de les prestacions que les llars perceben de les administracions públiques —de totes, no només de l'estatal. No s'hi inclouen

les rendes retingudes i no distribuïdes per empreses i empresaris ni les càrregues fiscals o prestacions que rebin i, en canvi, si s'hi inclouen les rendes netes de l'exterior. És a dir, és allò que queda a les llars per consumir —o estalviar— després de pagar els impostos/cotitzacions socials i rebre les prestacions públiques, siguin en espècie o monetàries. Noti's que la definició anterior, salvant la qüestió de les rendes empresarials retingudes i les rendes exteriors netes, la resta de conceptes —impostos i prestacions— té molt a veure amb el dèficit fiscal.

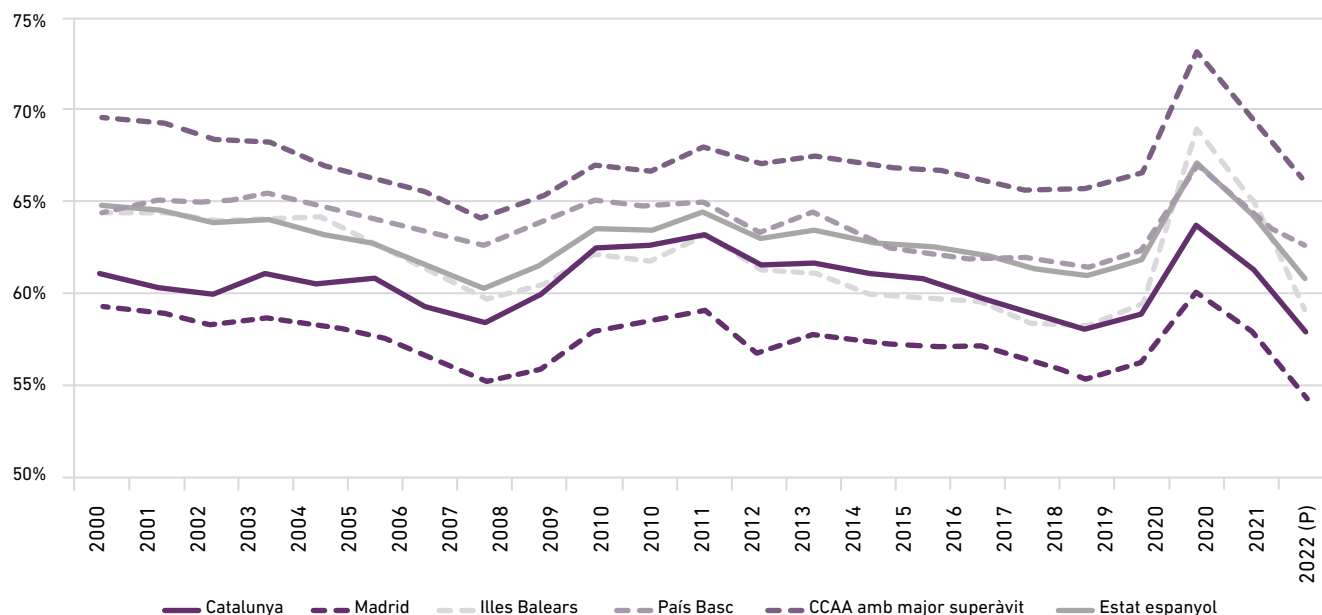
És rellevant observar les diferències d'aquesta proporció entre comunitats, distingint aquelles afectades per dèficits fiscals d'aquelles que registren superàvits fiscals —on l'Estat hi esmerça més diners dels que generen fiscalment—, segons l'estudi de l'IEF del 2008 ja esmentat.

El gràfic 1 és molt clar. Les comunitats amb majors dèficits —Catalunya, Madrid i les Illes— presenten una proporció sobre el PIB de renda disponible clarament per sota de la mitjana, mentre que les més beneficiades per superàvits

Salvant la qüestió de les rendes empresarials retingudes i les rendes exteriors netes, la resta de conceptes —impostos i prestacions— té molt a veure amb el dèficit fiscal

Gràfic 1

Renda disponible ajustada de les llars, 2000-2022 (% sobre el PIB)

Font: Generalitat de Catalunya. «Deslleialtats de l'estat amb Catalunya». Novembre, 2023.

fiscals —Andalusia, Astúries, Canàries, Castella i Lleó, Extremadura i Galícia— estan molt per sobre de la mitjana. Observi's també el cas del País Basc que, amb el seu concert foral, se situa al voltant de la mitjana malgrat que és la segona comunitat amb un PIB per càpita més alt; a l'estudi de l'IEF presentava un saldo

fiscal equilibrat. Tot i això, sobta la posició particularment enfonsada de Madrid, que podria tenir la seva explicació en la migradesa de les seves polítiques públiques, com es veurà posteriorment.

Sens dubte aquests resultats tenen molt a veure tant amb la progressi-

vitat fiscal dels impostos sobre les llars —renda i patrimoni principalment— i de les cotitzacions socials, com amb la distribució de les transferències socials des de tots els nivells de l'Estat rebudes per les llars de cadascuna de les comunitats. No poden atribuir-se les diferències a l'efecte derivat de l'absència de les

Pel 2021, les últimes estimacions del dèficit fiscal el situaven en 22.013 M€

rendes empresarials retingudes i a la inclusió de les rendes exteriors netes, ja que podem afirmar, a partir de les observacions de les dades de l'INE, que aquests components no presenten diferències substancials entre comunitats. Les diferències entre comunitats sorgeixen per l'efecte redistributiu derivat d'impostos, prestacions —monetàries o en espècie—, subvencions i transferències.

Per tant, podríem establir que un dels primers efectes del dèficit fiscal derivats sobre el benestar del conjunt de la ciutadania d'un territori amb dèficit fiscal és el fet que aquest territori gaudeix de les rendes generades en menor proporció que les comunitats amb superàvit. I, d'altra banda, que aquesta característica és permanent en el temps.

Evidentment, el fet que la proporció sobre el PIB sigui inferior a la mitjana no vol dir que en termes per càpita aquesta renda disponible no es pugui situar per sobre. Però, sent així, cal també indicar com l'evolució d'aquest indicador, en el cas català, ha sigut desfavorable en passar d'estar un 14,9% per sobre de la mitjana el 2000 a un 9,4% el 2022.

També és rellevant que, en termes reals —descomptant l'efecte dels preus—, la renda disponible per càpita s'ha estancat en el darrer quart de segle, com ha posat recentment de manifest la Cambra de Comerç de Barcelona.

Ambdós fets estan, però, probablement més relacionats amb l'evolució del model productiu que no amb el dèficit fiscal.

Les causes i els efectes del dèficit fiscal

Analitzar els impactes del dèficit fiscal suposa endinsar-se també en les seves fonts i establir-ne les conseqüències.

El dèficit fiscal s'origina en diferents mecanismes clarament identificables. Com a mínim, els següents: per una banda, el sistema de finançament autonòmic i la provisió autonòmica de béns públics; en segon lloc, la provisió estatal de béns públics; seguidament, el dèficit inversor de l'Estat a Catalunya; i, per últim, l'estructura centralista de l'Estat, el que podríem denominar com la hipercapitalitat de Madrid.

1) El sistema de finançament i la provisió autonòmica de béns públics fonamentals

El sistema de finançament és un dels orígens del dèficit fiscal. Una aproximació a la seva contribució al dèficit fiscal es podria establir comparant l'aportació, en termes normatius, que Catalunya fa a la cistella comuna d'impostos que després són distribuïts entre les comunitats del règim comú. El 2021, any de les últimes estimacions del dèficit fiscal, aquesta aportació era de 24.476 M€, mentre que els fons rebuts efectivament—a competències homogènies— era de 22.112 M€. Per tant, ja es genera una primera diferència de 2.364 M€. Cal afegir-hi també la participació imputable a Catalunya dels diners que l'Estat injecta directament al sistema —16.953 M€—, que es podria estimar en la participació de Catalunya en els ingressos totals de l'Estat —un 19,3%— i que representarien, doncs, uns 3.272 M€ addicionals. Sumant ambdues quantitats, 5.636 M€, podríem arribar a la conclusió que el sistema de finançament podria suposar prop d'un 25,6% del dèficit fiscal. Això, sense considerar qualsevol efecte derivat de les diferències de preus existents entre regions i

La despesa en serveis públics fonamentals està directament relacionada amb el nivell de finançament que atorga el sistema a cada comunitat

que condiona de forma diferent la capacitat adquisitiva dels diners en cada comunitat.

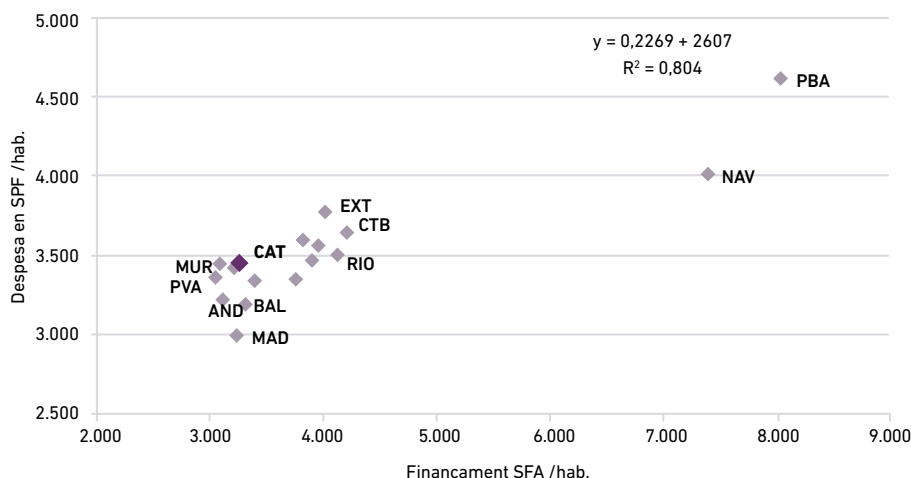
Aquests diners rebuts des del model de finançament autonòmic representen la major part dels ingressos no financers de la Generalitat —un 92% de mitjana entre 2009 i 2022— i, per tant, determinen decisivament el volum de fons que la Generalitat pot aplicar a la cobertura dels béns públics fonamentals proveïts des de les autonomies —sanitat, educació i protecció social— i que constitueixen la funció bàsica de les autonomies, sense considerar els nous requeriments de serveis que la societat exigeix davant dels nous desequilibris socials —per exemple, el cas de polítiques d'habitatge.

Un exercici bàsic per saber si Catalunya és prou diligent proporcionant aquests serveis bàsics és relacionar i comparar per cada comunitat la despesa total en aquests serveis públics fonamentals amb el finançament rebut —normatiu a competències homogenies.

Sempre en termes unitaris per habitant.

Gràfic 2

Despesa en serveis públics fonamentals, 2022 (€/habitants)

Font: Elaboració pròpia a partir de:

Despesa en sanitat: Ministerio de Sanitat, Estadística de Gasto Público Sanitario.

Despesa en educació: Ministerio de educación, Estadística de gasto público en educación.

Despesa en protecció social: la despesa per habitant de l'informe DEC de l'Asociación de Directores i Gerentes de Promoción y Protección Social.

Població: INE, població resident a 1 de juliol del 2022.

Finançament autonòmic: Liquidació del sistema de finançament autonòmic (SFA) segons Ministeri.

Noms CCAA: Cantàbria (CTN), País Basc (PB), NAV (Navarra), La Rioja (RIO), Catalunya (CAT), País Valencià (VAL), Illes Balears (BAL), Múrcia (MUR), Andalusia (AND), Extremadura (EXT), Madrid (MAD).

La conclusió principal del gràfic 2 és poc sorprenent, però clara: la despesa en serveis públics fonamentals està directament relacionada amb el nivell de finançament que atorga el sistema a cada comunitat —nivell de

correlació del 80%. S'observa el diferent nivell de despesa de les dues comunitats forals, totalment desmarcades de la resta i, sobre les comunitats del sistema comú, una certa tendència també a seguir el nivell

Un finançament mediocre determina una inversió mediocre en els serveis bàsics que són responsabilitat autonòmica, i a la fi, uns resultats mediocres

atorgat, però amb unes variacions que identifiquen algunes sensibilitats diferenciades. Es pot observar clarament que Catalunya presenta un nivell de despesa totalment d'acord amb el seu nivell de recursos, fins i tot per sobre del que li correspondria —està per sobre de la línia de tendència. Això desmenteix alguna de les brames habituals relatives a suposats usos del finançament rebut en objectius diferents. La posició despenjada de Madrid es deu, com s'ha dit, a la migradesa de les seves polítiques públiques i, també a unes menors necessitats de despesa que, en part, li proporciona el mateix Estat per la seva capitalitat.

Per tant, la conclusió és molt clara. Un finançament mediocre determina una inversió mediocre en els serveis bàsics que són responsabilitat autonòmica i, a la fi, uns resultats mediocres. És obvi que sempre pot haver-hi marges de millora, que s'han d'exigir, però és impossible oferir serveis bàsics de qualitat amb finançament mediocre.

El problema radica tant en el disseny com en la posada en pràctica del sistema. En primer lloc, el sistema

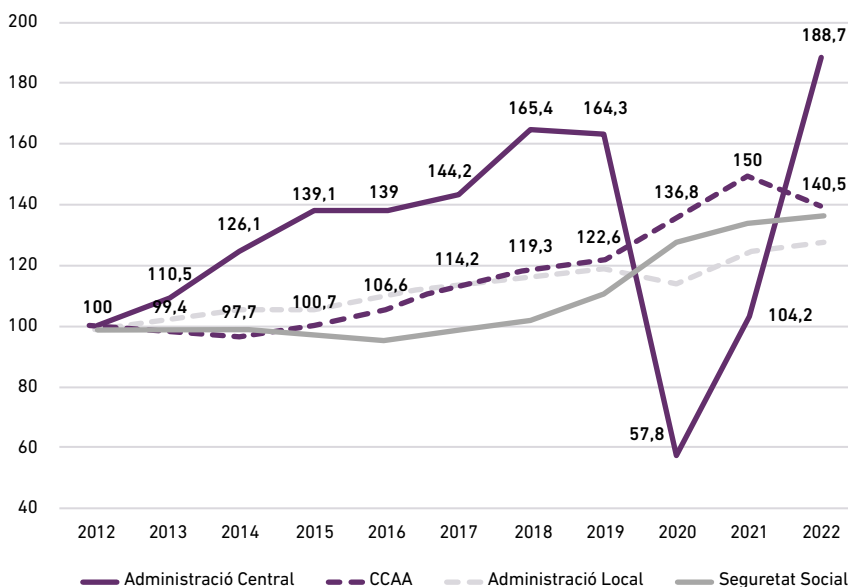
pateix d'un desequilibri vertical entre els fons recaptats per l'Estat i la seva transferència a les autonomies, que es pot observar comparant l'evolució dels recursos disponibles a cada nivell de l'administració.

Diversos factors expliquen aquest diferent comportament, des de mesures unilaterals de rebaixes de tipus

que l'Estat pot compensar, però les autonomies no —elevacions de tipus —en IVA i impostos especials— que no s'apliquen als fons transferits a les autonomies, la desigual distribució dels objectius de dèficit o el sistema de bestretes que suposa rebre les liquidacions definitives amb dos anys de retard amb notables desviacions... La realitat és que, amb l'excepció

Gràfic 3

Evolució dels recursos disponibles, 2012-2022 (base 100=2012)

Font: Generalitat de Catalunya. «Deslleialtats de l'estat amb Catalunya». Novembre, 2023.

La comunitat millor tractada del règim comú —Cantàbria— rep un 26,2% més de recursos per habitant que la mitjana i un 38% més que la pitjor tractada —País Valencià

dels dos anys més durs de la pandèmia, els ingressos de l'Estat s'han elevat en percentatges molt superiors als del conjunt dels territoris.

Però, a més del desequilibri vertical, el model, tot i que sovint es defensa el contrari, és profundament desigual entre territoris —desequilibri horitzontal— com es pot observar en el gràfic 2. Per una banda, les dues comunitats forals, gràcies a una aplicació extremadament generosa —i opaca— del càlcul del «*cupo*» basc i de l'«*aportación*» en el cas navarrès, gaudeixen d'uns recursos per habitant molt superiors, entre un 60% i un 80%, segons els anys, als de la resta de territoris. Però, per altra banda, entre els mateixos territoris de règim comú també es produeixen grans desigualtats que es veuen per la mateixa distància entre els recursos per habitant d'uns territoris amb altres, provocats principalment pel sobreanivellament que provoquen diversos fons de distribució que actuen sobre els mecanismes redistributius del sistema i dels diferents criteris de ponderació de la població que s'apliquen.¹ La comunitat millor trac-

tada del règim comú —Cantàbria— rep un 26,2% més de recursos per habitant que la mitjana i un 38% més que la pitjor tractada —País Valencià.

A més, en cap moment el model pren en consideració el problema dels diferents nivells de preus entre territoris, el cost de la vida. No hi ha cap factor correctiu per aquest motiu, i és evident que això implica una menor capacitat de retribuir adequadament els professionals que duen a terme aquests serveis bàsics, cosa que provoca problemes en forma de tensions laborals constants, fugues de talent i necessitat de portar professionals d'altres països, tot plegat amb les corresponents conseqüències sobre la qualitat del servei.

El disseny del model perjudica clarament les comunitats més dinàmiques, que aporten el gruix dels seus recursos a un pot comú que evoluciona segons la mitjana de l'Estat, mentre que la població i les seves necessitats en aquests territoris més dinàmics augmenten en major pro-

porció que la mitjana de l'Estat. Això determina una tensió constant entre les necessitats dels serveis prestats i els fons rebuts en aquestes comunitats. És fàcilment comprovable com els territoris amb major creixement poblacional són els que reben menys recursos per habitant del sistema de finançament comú.²

Finalment, cal assenyalar que el disseny del model tampoc no té en compte aspectes com els diferents graus d'arribades immigratòries que presenten els diferents territoris de l'Estat, o els diferents ritmes de matriculacions universitàries en els territoris, aspectes que incideixen molt directament en les necessitats diferenciades de despesa en àmbits com la educació o la salut.

En definitiva, tot plegat condueix a una situació d'escanyament dels serveis bàsics directament provocat per les insuficiències del sistema de finançament, que origina una part molt significativa del dèficit fiscal català.

mersió ràpida; REYNER, «Dèficit fiscal, benestar dels ciutadans i competitivitat de l'economia catalana. Una situació a revertir».

² REYNER, «Dèficit fiscal, benestar dels ciutadans i competitivitat de l'economia catalana. Una situació a revertir».

¹ BOSCH; VILALTA, *Models de finançament: una im-*

La distribució geogràfica de la despesa i del seu finançament revela una contribució al dèficit fiscal

2) La provisió estatal de béns públics

L'altre factor seria en quina mesura Catalunya participa dels béns públics sense transferir a les comunitats que s'ha reservat l'Estat per a si mateix. Aquest és un món complex i dispers que va des de les pensions en les seves diverses modalitats, a les prestacions a aturats fins a les beques i ajuts a estudiants.

De manera molt orientativa cal apuntar que, descomptant la despesa de la Seguretat Social —composta principalment per les pensions i prestacions—, el conjunt de la despesa de l'Estat a Catalunya suposa, el 2021, un 9,2% segons el flux monetari i un 12,4% segons el criteri de càrrega-benefici.³ Podem comparar aquests percentatges amb la proporció que representa la població de Catalunya respecte del conjunt de l'Estat —un 16,4%— o el PIB —un 19%— o els ingressos públics aportats per Catalunya al conjunt estatal —19,3%.

Una aproximació mínimament detallada a cada programa pressupostari revela que, en molts casos, previsiblement es genera dèficit fiscal en resultar l'assignació catalana inferior als paràmetres habituals comparatius —percentatge de població, de PIB o de recaptació o altres relacionats amb el seu finançament—, tot i que amb diferent capacitat d'acció política segons cada cas concret. És dir, una cosa és si la distribució geogràfica de la despesa i del seu finançament revela una contribució al dèficit fiscal i, una altra, és la possibilitat fàctica d'endegar accions polítiques correctives, si més no fora d'un marc d'estat propi.

Ens fixarem especialment en les principals partides dels programes 2 «*Actuaciones de protección y promoción social*» i 3 «*Producción de bienes públicos de carácter preferente*» de la liquidació del pressupost de l'Estat de 2022 —any elegit per raó de l'amplitud de dades disponibles. Aquestes partides serien les que incidirien més en el benestar col·lectiu. Caldria incloure-hi també les pensions i prestacions de la seguretat social.

La taula 1 només reflecteix una part dels programes, per tant no es pot prendre com una anàlisi completa, que requeriria més espai i més dades, però sí que és una bona mostra per concloure que la pràctica totalitat dels programes de despesa social de l'Estat té una contribució positiva al dèficit fiscal de Catalunya —l'augmenta— en tant que el percentatge de despesa realitzada a Catalunya és inferior al finançament rebut, bé sigui específic —les prestacions a aturats— o sigui general.

En l'anàlisi anterior es pot observar que no s'hi inclouen les pensions contributives de la Seguretat Social, que es financen parcialment amb cotitzacions. En les estimacions de les balances fiscals de la Generalitat aquest concepte s'hi inclou de forma específica, i redueix el dèficit fiscal com a conseqüència que la despesa realitzada és superior als ingressos per cotitzacions. Aquest és un tret comú a totes les comunitats autònomes —excepte les Balears— i no ho és més per a Catalunya que per a la mitjana de la resta de comunitats —82% de cobertura de prestacions davant d'una mitjana del 77%. Per tant, en totes les comunitats amb

³ GENERALITAT DE CATALUNYA, «Els resultats de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central dels anys 2020 i 2021».

La pràctica totalitat dels programes de despesa social de l'Estat té una contribució positiva al dèficit fiscal de Catalunya —l'augmenta—

Taula 1
Principals programes o capítols de despesa social de l'Estat espanyol, 2022

Concepte	Despesa a tot l'Estat (M€)	% despesa realitzada a CAT	Despesa realitzada a CAT (M€)	% finançat per CAT	Ingressos imputables CAT (M€)	Contribució al dèficit fiscal (M€)	Possible acció política
Pensions no contributives de la SS - IMV	4.091	9,2% est	376	19,3%	790 est	413	SÍ
Pensions no contributives de la SS - Compl Mínims	6.916	11,7% est	809	19,3%	1.335 est	526	SÍ
Pensions no contributives de la SS - Pens. No Contrib Jub/Inv	2.957	13,9% real	410	19,3%	571 est	161	SÍ
Prestacions a aturats (grup 25)	20.653	12,4% real	2.559	19,4%	4.007 est	1.448	NO
Pensions classes passives (grup 21)	18.753	9,9% real	1.855	19,3%	3.619 est	1.765	NO
Foment de la ocupació (grup 24)	6.697	8,0% real	534	19,3%	1.292 est	759	SÍ
Beques i ajuts a estudiants (grup 32)	2.659	12,4% real	330	19,3%	513 est	184	SÍ
Programes diversos de protecció social (grup 23)	2.826	7,5% real	211	19,3%	545 est	334	SÍ
Despeses culturals (grup 33)	1.092	9,1% real	99	19,3%	211 est	112	SÍ
Habitatge i urbanisme (grup 24)	645	21,2% real	137	19,3%	124 est	-12	NO

Font: Per les pensions no contributives: de la SS: Liquidació del pressupost de la SS i detalls geogràfics de la nómina de cada concepte a juliol del 2022; per la resta d'ítems: publicació de l'Instituto de Estudios Fiscales "Datos de partida para el cálculo de saldos fiscales", 2022. Recentment publicat en compliment de pactes polítics; el % de despesa en prestacions a aturats s'ha obtingut a partir de la distribució geogràfica de beneficiaris a juliol-2022.

Notes: El % finançat per Catalunya, i els ingressos imputables, en la majoria dels casos, respón al percentatge d'ingressos que Catalunya aporta al conjunt segons la balança fiscal de 2021. En el casos de les pensions contributives i prestacions a desempleats, al finaçar-se, amb cotitzacions s'ha pres la proporció d'aquestes sobre el conjunt.

El fet que un programa de despesa contribueixi al dèficit no vol dir, necessàriament, que sigui possible una acció política correctiva fora del marc d'un estat propi

dèficit, el disminueix i, en el cas de les comunitats amb superàvit, l'augmenta.

Així doncs, el fet que un programa de despesa contribueixi al dèficit no vol dir, necessàriament, que sigui possible una acció política correctiva fora del marc d'un estat propi, és clar. En alguns casos es podrà i en altres, no. Com a exemple, sembla difícil qüestionar la distribució de les prestacions a aturats, si més no, la part contributiva, ja que són resultat de cotitzacions històriques individualitzades i comunes.

Una altra cosa són les pensions i prestacions no contributives, que ja no resulten de cotitzacions individualitzades i que, com a mínim, encara que s'apliquin criteris objectius comuns a tota la població ja no són resultat de càlculs individualitzats; per tant, com a mínim es genera un desequilibri en tant que no es té en compte la diferent capacitat adquisitiva dels diners en cada territori. Són prestacions assistencials comunes amb les quals s'ha de fer front a necessitats que són diferents segons els territoris, depenent del seu diferent nivell de preus, del cost de la vida. Aquest

mateix efecte es pot constatar en els diferents nivells de les ràtios de pobresa, en funció de si es basen en les rendes nominals —en aquest cas estaríem per sota de la mitjana— o de si aquestes ràtios es basen en circumstàncies no monetàries, que aleshores s'acosten a la mitjana estatal —fins i tot superant-la alguns anys. Només cal comparar la taxa de risc de pobresa —basada en rendes nominals— amb la de privació material severa —basada en situacions de fet no monetàries.⁴

També serien susceptibles d'acció política correctiva, sempre segons un criteri personal, per exemple els programes de foment de l'ocupació, en tant que la despesa realitzada no es correspon amb el percentatge d'aturats d'un 12,4% del total. D'altra banda, les beques i ajuts a estudiants, atès que en el curs 2022-2023 el conjunt d'estudiants d'ensenyament no universitari —a qui es dirigeixen aquests ajuts principalment— representava el 17,1% del total i, molt especialment

atenent a l'alt percentatge de fracàs escolar que malauradament patim, dels més alts de l'Estat i molt lluny de la mitjana europea. I finalment, per posar-ne tres exemples, els programes diversos de protecció social o cultural, en tant que estarien per sota del nostre percentatge poblacional, del PIB o de recaptació.

Aquestes només són algunes de les partides més rellevants. Una anàlisi més profunda probablement posaria de manifest altres partides amb característiques semblants. Com a conclusió, de les consideracions anteriors es desprèn que una part gens negligible —però no fàcilment quantificable— del dèficit fiscal s'origina també en l'acció redistributiva de l'Estat que va més enllà del sistema de finançament. Una part d'aquesta acció redistributiva podria ser objecte de qüestionament i d'acció política correctiva d'acord amb criteris d'equitat social i territorial. La seva quantificació més afinada requeriria un treball específic.

3) El dèficit inversor de l'Estat a Catalunya

Del dèficit inversor de l'Estat a Catalunya se n'ha parlat a basta-

4 REYNER, «El benestar i les paritats de poder adquisitiu».

Una part gens negligible —però no fàcilment quantificable— del dèficit fiscal s'origina també en l'acció redistributiva de l'Estat que va més enllà del sistema de finançament

ment. Un dèficit que és constatable en relació amb qualsevol paràmetre que es vulgui prendre com a referència, sigui la nostra proporció de població com del PIB o la nostra contribució als ingressos fiscals de l'Estat. És un dèficit persistent i discriminatori al llarg dels anys i marcat per l'incompliment continuat de les promeses i els plans. Molts treballs de diverses persones i institucions s'hi han referit de manera continuada.⁵

El que cal constatar són dues coses: 1) que forma part del dèficit fiscal i en quina proporció i, 2) que també afecta el benestar dels catalans, a més d'afectar igualment la competitivitat de l'economia catalana.

Respecte al primer punt, si assumim que la contribució al dèficit fiscal del dèficit inversor es pot calcular com la diferència entre la proporció de la contribució fiscal de Catalunya

sobre el conjunt de l'Estat i el pes de la inversió de l'Estat a Catalunya, els resultats serien els que es mostren a la taula 2.

La conclusió de la taula és que la contribució del dèficit d'inversió estatal al dèficit fiscal és aparentment petita al representar de mitjana un 7% del total. Ara bé, això no ens hauria de confondre. La gravetat de la situació no es troba en això sinó en el fet que el dèficit inversor és recurrent i continuat en el temps i que els efectes econòmics i sobre el benestar són acumulatius. És a dir, per posar un exemple, una infraestructura que fa més àgils les exportacions —per exemple, una autopista ferroviària—⁶ fa augmentar la productivitat del país de forma sostenible durant tota la seva vida útil. La mateixa inversió, a partir del moment en què es

posa en servei, genera un augment de renda durant tot el seu període de funcionament. En sentit contrari, doncs, cada any que s'endarrereix, és un guany de productivitat, de rendes i d'ingressos fiscals que es perden definitivament.

L'afectació al benestar de la ciutadania de Catalunya es produeix directament o bé indirectament. En el primer cas, quan la mateixa inversió en si és transcendental per a la vida de tots els residents del territori. Un exemple molt clar en què directament el benestar es veu afectat seria el cas de Rodalies. Un servei àgil, fiable, freqüent i puntual disminuiria el temps de desplaçament i permetria a les persones disposar d'usos alternatius per a aquest temps. El caos actual, al contrari, contribueix clarament al malestar i pèrdua de qualitat de vida, a més d'entorpir el progrés general del país i la vertebració del territori.

L'afectació indirecta al benestar de la ciutadania vindria a partir de la constatació que l'estat del benestar no surt gratis. El seu sosteniment i la seva millora depenen de la renda generada i de les contribucions

5 Per citar alguns dels més recents: REYNER, «Dèficit fiscal, benestar dels ciutadans i competitivitat de l'economia catalana. Una situació a revertir»; FOMENT DEL TREBALL NACIONAL, «El dèficit d'inversió en infraestructures a Catalunya 2009-2023»; CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA, «La Cambra eleva a 50.900 M€ la inversió total per corregir el dèficit en infraestructures».

6 Una autopista ferroviària es defineix com un sistema de transport combinat en el qual els vehicles de carretera —camions— són transportats per ferrocarril en serveis llançadora emprant material rodant i terminals específicament condicionades. En funció del tipus d'autopista ferroviària que sigui, el transport es pot realitzar acompanyat o no acompanyat. En el primer cas, el conductor del camió realitza el trajecte en el mateix tren que transporta el seu vehicle en un cotxe disposat per a aquest fi, mentre que, en el cas del transport no acompanyat, solament es carrega el semiremolc i, per tant, el conductor del camió no viatja al tren.

L'afectació al benestar de la ciutadania de Catalunya es produeix o bé directament o bé indirectament

Taula 2
Dèficit d'inversió i dèficit fiscal de l'Estat amb Catalunya, 2019-2023

Any	Inversió executada CAT (M€)	Inversió executada estatal (M€)	Inversió executada % CAT/ Total	% CAT / ESP ingressos fiscals	Contribució al dèficit fiscal (M€)	Dèficit fiscal -flux monetari- (M€)	% Contribució al dèficit fiscal
2023	1.028	19.083	5,4%	N.D.	N.D.	N.D.	N.D.
2022	947	16.325	5,8%	19,2%	2.187	N.D.	N.D.
2021	740	12.759	5,8%	19,2%	1.710	22.013	7,8%
2020	957	10.773	8,9%	19,3%	1.122	20.772	5,4%
2019	819	10.246	8,0%	19,6%	1.189	20.203	5,9%
Acumulat 2015-2023	7.529	109.241	6,9%	19,3% (*)	13.555	194.251(**)	7,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades publicades per la Intervención General del Estado (IGAE) fins l'any 2021 i per les dades dels anys 2022 i 2023 les publicades per diversos mitjans a partir de les comunicacions d'informació als partits.

N.D.: no calculat
(*) Pels anys en que no s'ha publicat la balança fiscal (2017-18 i 2023) s'assumeix la mitjana dels anys en que sí s'ha calculat.
(**) Pels anys en que no s'ha publicat la balança fiscal (2017-18 i 2023) s'assumeix el % de DF mitjà (8,8% del PIB) dels anys que sí s'ha calculat.

fiscals que se'n deriven. El dèficit inversor —inclòs el dèficit en inversió I+D+i— suposa la pèrdua acumulativa de rendes motivada per la pèrdua de productivitat general del país i, per tant, la impossibilitat de finançar més i millor els costos de l'estat del benestar. És un aspecte que moltes vegades s'omet quan ens

queixem del problema de la manca d'inversions.

4) La hipercapitalitat de Madrid

L'altra gran font del dèficit fiscal es refereix al que, d'una manera molt gràfica, hem anomenat la «hipercapitalitat de Madrid», altrament dita hipercentralisme. Com es pot intuir,

es refereix al fet que el poder polític, com també l'econòmic o el mediàtic, hagin d'estar concentrats a la capital política de l'Estat. Com ja sabem, això no és així en molts altres estats al món. En cap lloc està escrit que la capital política hagi de concentrar la pràctica totalitat dels organismes polítics i econòmics de l'Estat, les grans

La concentració —o alternativament, la dispersió— geogràfica del poder no és irrellevant a efectes del benestar dels territoris

empreses —públiques i privades— i tota la malla de talent ben remunerat que envolta l'exercici de poder sigui polític, econòmic o mediàtic, per no parlar dels grans patrimonis. No és gens difícil trobar models d'estat on el poder —amb majúscules— està repartit, si més no geogràficament, pel territori. El primer model podria ser la mateixa UE, però podríem continuar per Alemanya, els EUA, els Països Baixos i molts altres. Fins i tot, estats de clara matriu centralista són neutrals respecte a la ubicació dels centres de poder, com pot ser el cas d'Itàlia.

La concentració —o alternativament, la dispersió— geogràfica del poder no és irrellevant a efectes del benestar dels territoris. En si mateix comporta una atracció de tot el conjunt d'activitats econòmiques privades que, pel seu nivell regulatori, o simplement cercant una relació de proximitat, ambicionen estar prop del poder polític o per economies d'aglomeració i, amb elles, una plèiade d'activitats professionals que les envolta i que requereixen formació i talent. Les conseqüències d'aquesta concentració estan ben determinades:

- a. Establiment de relacions intenses tant professionals com personals, així com una xarxa d'informacions compartides que enforteix les elits centrals com a classe o grup específic en detriment de les perifèries.
- b. Creació d'espais no només de relació sinó també d'influència en les decisions, en què participen centres de decisió privats —associacions de defensa d'interessos, lobbies, grans companyies...
- c. Generació de volums molt importants d'ocupació qualificada —pública i privada. Amb salaris elevats, que al seu torn també són consumidors intensius de serveis personals i professionals i contribueixen, així, a escampar l'activitat.

Tot això, que podria actuar a manera de tractor d'altres territoris, està totalment concentrat a Madrid i provoca també concentració de rendes i patrimonis en detriment d'altres territoris, principalment els més pròxims. L'existència de la «*España vaciada*» no és aliena a aquesta concentració a la megalòpoli madrilenya. L'efecte succió d'activitats i talents que provoca la seva proximi-

tat implica la despoblació en alguns casos, i en d'altres la reducció al paper de ciutats dormitori o la mera atracció turística d'àmplies zones de l'Estat.

Diversos estudis en què s'exposen la gènesi i els detalls d'aquesta concentració han analitzat els seus impactes econòmics i socials.⁷

Aquesta hipercapitalitat també té la seva traducció en termes de dèficit fiscal per a Catalunya, ja que una part es paga amb diners públics. Alguns experts han proposat aproximacions per calcular-lo. El catedràtic Albert Carreras va proposar la diferència entre els percentatges sobre el PIB del dèficit fiscal calculat pels dos mètodes principals —flux monetari i càrrega benefici— i aplicat al PIB de Madrid,⁸ que en el cas madrileny el primer sempre és inferior al segon, a diferència del cas català i de la resta de territoris amb dèficit

7 PÉREZ (et. al), «Madrid: capitalidad, economía del conocimiento y competencia fiscal»; REYNER, «Déficit fiscal, bienestar dels ciutadans i competitivitat de l'economia catalana. Una situació a revertir».

8 CARRERAS, «Madrid: l'efecte capitalitat i l'Estat a favor».

Els poders de l'Estat tenen molt interioritzats en els seus fonaments ideològics el centralisme i una aparença d'igualtat que es trenca quan el beneficiari de la seva excepció és Madrid

—Illes i País Valencià. Això es justifica per les diferències dels criteris d'imputació: en el primer cas la imputació es fa en funció del lloc on es realitza la despesa i, en el segon, en funció de a qui beneficia, raó per la qual tots els costos de funcionament de l'Estat es repercuteixen sobre la resta de comunitats. L'únic problema rau en el fet que Madrid no ha calculat mai les seves balances fiscals i només hi ha l'estimació feta pel Ministeri referida al 2005, esmentada al principi de l'article. Si assumíssim —de forma plausible, crec— una gran estabilitat de les balances fiscals al pas del temps, estariem parlant del 3,3% del PIB madrileny, que aplicat al PIB del 2021 —239.838 M€— vindria a resultar d'uns 7.914 M€ que Madrid estaria repercutint sobre la resta de territoris.

De forma paral·lela, aprofitant que la Generalitat sí que ha anat calculant les seves balances fiscals amb els dos mètodes, podríem també fer el mateix càlcul per a Catalunya per acostar-nos a la part que ens pertocaria com a territori, sempre que assumíssim que tota la diferència correspon a la capitalitat de Madrid.

Ben segur que una gran part seria així. Pel mateix any, estariem parlant d'una diferència entre els dos mètodes de 2,7 punts, que aplicats al PIB català del mateix any, segons l'estimació de l'INE perquè fos homogènia amb la de Madrid —234.820 M€—, serien uns 6.340 M€, dels quals la major part serien la repercussió de la capitalitat sobre Catalunya. Una forma alternativa i més conservadora d'estimar-ho seria limitar-se a considerar la diferència en les despeses imputades per un mètode i per l'altre, en lloc de la totalitat del dèficit. En aquest cas, i d'acord amb l'estimació publicada per les balances de la Generalitat de Catalunya, el càlcul és directe i seria de 5.225 M€, dels quals també, novament, presumiríem que la major part correspondria a la hipercapitalitat de Madrid. És dir, prop d'un 25% del dèficit fiscal de Catalunya.

Conclusions

Si es publicuessin de forma recurrent les balances fiscals de tots els territoris, com es va fer el 2008, podríem veure que els fluxos fiscals interterritorials són relativament

estables en el temps i descansen sobre uns pocs territoris cedents —Catalunya, País Valencià, Illes i Madrid— per beneficiar, poc o molt, la resta. Tot, amb les absències del País Basc i Navarra emparades en la particular i benèfica aplicació dels seus concerts. En el cas de Madrid, amb la particularitat que és contribuent i beneficiària a la vegada, atès l'efecte succió que exerceix atraient moltes activitats privades —amb la consegüent atracció de rendes i ingressos fiscals— alimentant així el seu propi dèficit fiscal i sent, com és, la major beneficiària històrica de les inversions públiques de l'Estat.

El dèficit fiscal és la conseqüència directa tant d'accions discrecionals, però continuades en el temps, dels successius governs de l'Estat —dèficit d'inversions— com, i molt especialment, de la seva mateixa arquitectura institucional i ideològica. I aquí rau la dificultat de la seva reversió. Ens enfrontem al mateix concepte d'Estat espanyol, perquè els poders de l'Estat tenen molt interioritzats en els seus fonaments ideològics el centralisme i una aparença d'igualtat que es trenca quan el beneficiari de la seva excepció és Madrid o en

**Necessitem els recursos que generem, que el dèficit fiscal ens pren,
i el poder necessari per gestionar-los, però també les idees i el debat social i polític
interns per canalitzar-los de forma eficient i creant els consensos necessaris**

les mateixes excepcionalitats basca i navarresa, tolerades per la seva dimensió relativa i evidents raons històriques.

La lluita per la reversió del dèficit fiscal és, en darrer terme, la lluita per la mateixa transformació de l'Estat espanyol. El problema és que els catalans estem bastant sols en aquesta lluita. Només podem esperar alguna complicitat en uns pocs territoris afectats —Illes i País Valencià— quan les seves majories polítiques ho permetin i no traspassem els límits. Els suports d'altres zones com el País Basc estarà sempre supeditat que la seva avantatjosa situació no s'hi vegi afectada ni qüestionada.

L'única opció que ens queda és, per una banda, no deixar de denunciar i divulgar aquesta situació, aprofundint en el seu coneixement, desmentint mentides i falsedats. No sempre ho hem mantingut en el temps, si més no amb l'energia i la contundència necessàries. Per l'altra, evidentment, l'acció política s'haurà d'adequar a les circumstàncies de cada moment. En el context actual, la lluita per l'anomenat «finançament singular» és una de les etapes ne-

cessàries, com també ho és revertir el dèficit de les inversions públiques, exigint veu en el seu disseny i governança o, també, per canviar alguns criteris de l'acció redistributiva de l'Estat que ens en deixen al marge. Però sempre seran lluites parcials en què els assoliments parcials guanyats per una banda es poden escapar per una altra o revertir pel caràcter de la minoria que representem en el context espanyol. En darrera instància, només un estat propi pot representar una solució estable.

Al mateix temps, Catalunya presenta els seus propis desequilibris, derivats tant del model de creixement com de les dinàmiques que desencadena. Tots els experts nostrats han reconegut l'infr finançament de la sanitat, les necessitats educatives no cobertes i les mancances en protecció social —dependència i altres—, al mateix temps que afloren de forma contundent necessitats en habitatge i se'ns acumulen els problemes a Rodalies mentre patim els endarreriments en altres infraestructures. Per fer-hi front necessitem els recursos que generem, que el dèficit fiscal ens pren, i el poder necessari per gestionar-los, però també les idees

i el debat social i polític interns per canalitzar-los de forma eficient i creant els consensos necessaris. En això hem negligit i estem negligint encara. Per tant, no podem defallir per més que soni cansat i rebem la incomprensió externa i, a vegades, també interna. ■

■ Bibliografia

BOSCH, Núria; VILALTA, Maite. *Models de finançament: una immersió ràpida*. Barcelona: Tibidabo Edicions, 2023.

CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA. «La Cambra eleva a 50.900 Me la inversió total per corregir el dèficit en infraestructures» [en línia]. De juny del 2023. Disponible a: <www.cambrabcn.com>.

CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA. «Indicadors de progrés i benestar» [en línia]. De març del 2025. Disponible a: <www.cambrabcn.com>.

CARRERAS, Albert. «Madrid: l'efecte capitalitat i l'Estat a favor». A *ARA*, de 28 de novembre del 2020.

LÓPEZ CASASNOVAS, Guillem. «Finançament: La fal·làcia de la reforma». A *ARA*, de 18 de novembre del 2024.

FINANCES OF THE NATION. «Federal fiscal balances» [una publicació conjunta de diversos acadèmics i la Canadian Tax Foundation]. Disponible a: <www.financesofthenation.ca>.

FOMENT DEL TREBALL NACIONAL. «El dèficit d'inversió en infraestructures a Catalunya 2009-2023». De Juliol del 2024.

MONTASELL, Gerard; SÁNCHEZ, Esther. «Comparació internacional de les balances fiscals de les regions amb el sector públic central: una anàlisi de l'efecte redistributiu» [en línia]. A *Papers de treball*, juliol del 2012. Disponible a: <www.gencat.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. Conselleria d'Economia i Finances. «Els resultats de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central dels anys 2020 i 2021» [en línia]. D'octubre del 2024. Disponible a: <www.gencat.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Els ingressos de la Generalitat de Catalunya 2003-2022» [en línia]. De gener del 2024. Disponible a: <www.gencat.cat>.

INSTITUTO DE ESTUDIOS FISCALES, MINISTERIO DE ECONOMIA Y HACIENDA. «Las balanzas fiscales de las CC.AA. españolas con las AA. Públicas Centrales. 2005» [en línia]. De 15 de juliol del 2008. Disponible a: <www.fundacionexe.org>.

INSTITUTO DE ESTUDIOS FISCALES. «Datos de partida para el cálculo de saldos fiscales» [en línia]. 2022. Disponible a: <www.fedea.net>.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. «Contabilidad Regional de España. PIB y PIB per cápita» [en línia]. Disponible a: <www.ine.es>.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. «Contabilidad Regional de España. Cuentas de renta de los hogares» [en línia]. Disponible a: <www.ine.es>.

PÉREZ, Francisco (et. al). «Madrid: capitalidad, economía del conocimiento y competencia fiscal» [en línia]. A *Instituto Valenciano de Investigaciones Económicas (IVIE)*. De setembre del 2020. Disponible a: <www.ivie.es>.

ROCKEFELLER INSTITUTE OF GOVERNMENT. «Who Gives and Who Gets?» [en línia]. Disponible a: <www.rockinst.org>.

REYNER, Josep. «Dèficit fiscal, benestar dels ciutadans i competitivitat de l'economia catalana. Una situació a revertir» [en línia]. A *Fundació Vincle*, de desembre del 2023. Disponible a: <www.fundaciovincle.com>.

REYNER, Josep. «El benestar i les paritats de poder adquisitiu». A *On economia*, de 15 de març del 2025.

ROVIRA, Joan Ramon. «Dèficit fiscal català: just o excessiu?» [en línia]. A *El Nacional*, de 15 de novembre del 2023. Disponible a: <www.elnacional.cat>.

1934 · 1939

PIONERES

DEL MUNICIPALISME FEMINISTA

EXPOSICIÓ ITINERANT

FUNDACIÓ
IRLA

connexions

Finançament singular i redistribució: l'oportunitat per superar els incentius perversos del règim comú

vista prèvia >

L'actual sistema de finançament autonòmic carrega gran part de la despesa a les comunitats autònomes, però els hi nega la possibilitat de generar els recursos necessaris per fer-hi front. Alhora, permet una competició a la baixa que propicia que Madrid jugui al dúmping fiscal de retallades d'impostos per atreure grans capitals. S'imposa reformar-lo amb urgència per assegurar la justícia i la redistribució dels recursos.

Jaume Martorell

Polítleg i doctor en Administració i Negocis, professor d'Economia Internacional i Europea a la Fundació UAB

j.martorellcruz@qmul.ac.uk

Quan Catalunya posa sobre la taula la necessitat de reformar l'actual sistema de finançament, des d'altres racons de l'Estat espanyol es qüestiona fins a quin punt és compatible millorar el finançament d'un territori amb la justícia fiscal i la redistribució de la riquesa. Una crítica que obvia les mancances de l'actual model de finançament pel que fa a la redistribució i la convergència regional.

No només és possible compaginar un increment de l'autonomia fiscal amb la redistribució i l'equitat, sinó que és possible que més autonomia fiscal sigui la millor opció per garantir-les. Aquest article ho argumenta, primer, analitzant el model de finançament des d'una perspectiva comparada i, després, el funcionament de l'actual model en relació amb les estratègies fiscals de Catalunya i de Madrid. Mentre Catalunya ha prioritzat la consolidació dels ingressos mitjançant una fiscalitat verda i de progrés, Madrid ha liderat una estratègia agressiva de captació de patrimoni i rendes mitjançant beneficis fiscals a les rendes més altes i els patrimonis més elevats.

Els dilemes de la descentralització

El federalisme fiscal està preocupat per la distribució de recursos entre diferents nivells de govern, en especial per la distribució de la responsabilitat de la despesa i la responsabilitat de generar ingressos.¹ És a dir, qui gasta, qui paga i qui decideix, i les conseqüències d'aquesta distribució de poder.

En aquest sentit, més descentralització podria comportar més benestar, atès que decisions preses a jurisdiccions més petites poden representar millor les preferències de la ciutadania, si aquestes són diverses. També ens trobem amb possibles conseqüències negatives: la descentralització s'adapta millor a preferències diverses concentrades territorialment, però pot perdre l'oportunitat d'aprofitar economies d'escala, entre d'altres.

Aquest article es preocupa pels efectes de la descentralització en l'equitat entre la ciutadania i entre regions. I aquí hem de distingir

dos processos de descentralització diferents: descentralitzar despesa, és a dir, la gestió de serveis i polítiques públiques; i descentralitzar la fiscalitat, que fa referència a la capacitat de generar recursos per sufragar aquestes polítiques públiques.

En el cas de la descentralització fiscal i l'equitat, el principal objecte de la nostra anàlisi, hi podem trobar arguments a favor i en contra.² La descentralització fiscal proveeix d'incentius els governs regionals per millorar-ne l'eficiència, atenent que se n'han de fer responsables per generar els recursos necessaris per sufragar la seva despesa. No obstant, és possible que les regions més riques, amb més capacitat administrativa, es beneficiïn més de la descentralització. Mentre el primer escenari acceleraria la convergència entre regions, el segon hi consolidaria divergències. Finalment, hi ha la possibilitat que la descentralització fiscal impulsi diferents governs a una «cursa al no res», on la competència per atraure patrimonis i rendes ens puguin conduir a un nivell

1 BERAMENDI, «Federalism»; OECD, «Synthesising good practices in fiscal federalism».

2 BARTOLINI; STOSSBERG; BLÖCHLIGER, «Fiscal decentralisation and regional disparities».

La descentralització fiscal sol ser més positiva que la descentralització de la despesa

massa baix d'impostos que accentuï les desigualtats entre regions i dintre de les mateixes regions.

La recerca empírica durant més de 20 anys sobre federalisme fiscal i descentralització apunta quines han estat les conseqüències d'aquests processos de descentralització,³ tot mostrant que la descentralització està associada amb una relació positiva amb el creixement econòmic, especialment quan es descentralitza la capacitat de gestionar impostos, i, de forma negativa, amb la desigualtat. En general, els processos de descentralització han impulsat la convergència regional.

Aquesta mateixa recerca empírica apunta que la descentralització fiscal sol ser més positiva que la descentralització de la despesa. És a dir, l'impacte positiu de la descentralització depèn en gran part de com es finança aquesta descentralització i si la responsabilitat de gestionar la despesa va acompanyada de la capacitat per generar ingressos que sufraguin aquesta despesa.

3 OCDE, «Synthesising good practices in fiscal federalism».

El gràfic 1 recull la relació d'aquestes dues dimensions pels estats de l'OCDE amb dades de 2022. L'eix vertical mesura la descentralització de la despesa i, l'horitzontal, la descentralització de la fiscalitat.

Aquí podem observar que l'Estat espanyol està caracteritzat per una elevada descentralització de la despesa, molt més moderada en l'àmbit fiscal. Així doncs, els ens subestats són responsables per gestionar les obligacions de despesa però no de generar els recursos necessaris per complir amb aquestes obligacions.

Si dividim la figura en quatre quadrants, al quadrant inferior esquerre hi podem trobar estats relativament centralitzats, com Grècia, amb baixos nivells de despesa i de fiscalitat subestatal; al quadrant superior dret, hi trobem estats descentralitzats, com Canadà, on els nivells de despesa són relativament elevats, però també ho és la capacitat de generar impostos propis. Al quadrant inferior dret no hi trobem cap país, atenent que un sistema on la fiscalitat estigui descentralitzada i la despesa centralitzada només generaria incoherències i disfuncions. Els únics estats

incoherents són aquells que descentralitzen la despesa mentre mantenen una fiscalitat centralitzada. Aquesta «incoherència» es una característica que defineix el model de federalisme fiscal de l'Estat espanyol.

La «constitució fiscal» de l'Estat espanyol des d'una perspectiva comparada

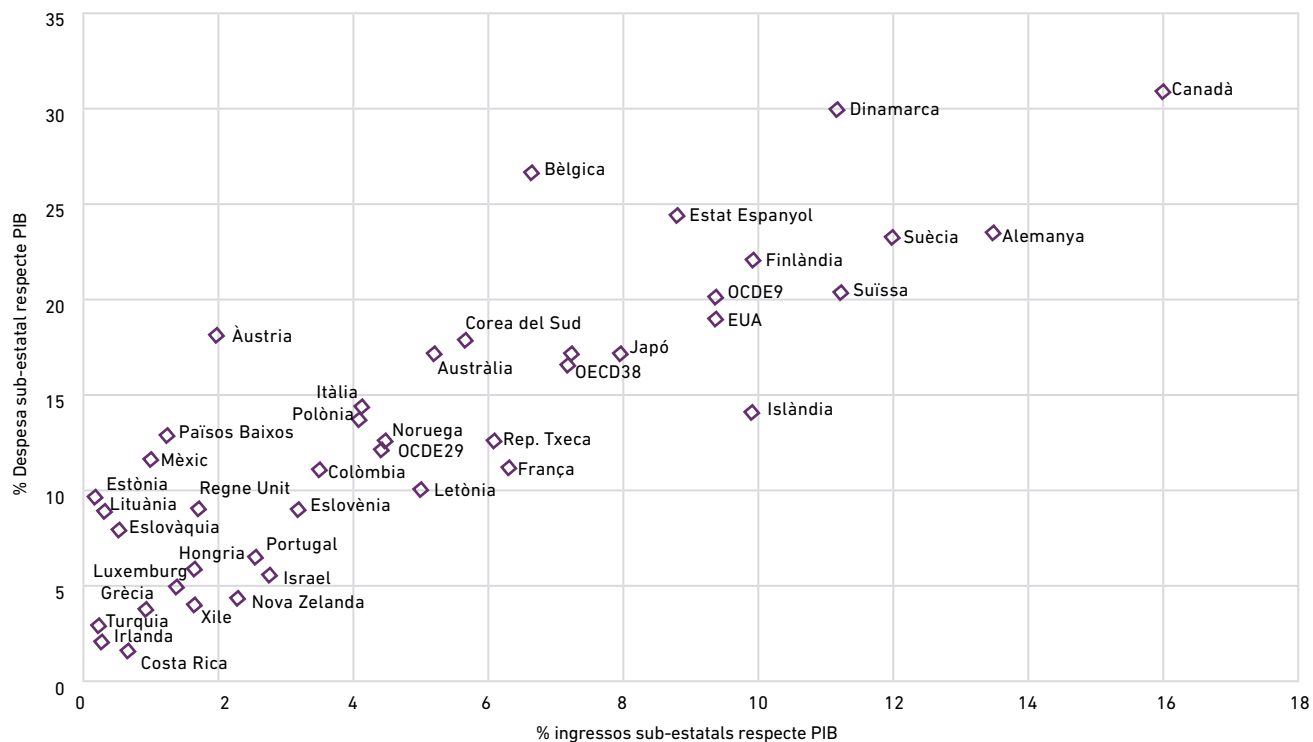
Per analitzar de forma complerta la diversitat dels models federals, l'OCDE ha analitzat quinze estats descentralitzats de l'organització —Alemanya, Austràlia, Argentina, Àustria, Bèlgica, Brasil, Canadà, Estat espanyol, EUA, Índia, Itàlia, Mèxic, Rússia, Sud-àfrica i Suïssa—, tot identificant cinc dimensions clau en la configuració dels diferents models:⁴

- Autonomia: la capacitat dels ens subestats per impulsar la seva pròpia política fiscal, la capacitat d'endeutar-se i una política presupostaria pròpia.
- Responsabilitat: fins a quin punt assumeixen les conseqüències d'aquesta autonomia.

4 OCDE, «Fiscal Constitutions».

Gràfic 1

Relació entre descentralització de despesa i descentralització fiscal

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'OCDE Fiscal Decentralisation Database.

- Codeterminació: la incidència dels ens subestatals en la política fiscal a nivell estatal.
- Regles pressupostàries: els límits a la capacitat de decisió a l'hora

de decidir sobre fiscalitat, a tots els nivells del govern.

- Estabilitat: la dificultat per canviar les normes que afecten la política fiscal.

A l'hora d'analitzar com aquests elements interactuen entre ells, cal destacar la importància d'un aranjament constitucional equilibrat, on el nivell d'autonomia es corres-

Si ens centrem en la «constitució» fiscal de l'Estat espanyol, trobem que està caracteritzat per un baix nivell d'autonomia fiscal

pongui amb la capacitat de generar ingressos i amb la responsabilitat dels òrgans subestats per assumir les conseqüències de la seva gestió fiscal.

Si ens centrem en la «constitució fiscal» de l'Estat espanyol, trobem que està caracteritzat per un baix nivell d'autonomia fiscal; per un nivell mitjà de responsabilitat fiscal, segurament pel pes de transferències que limiten l'impacte de les decisions dels governs subestats en la seva política pressupostària; per un nivell mitjà de codecisió en la política fiscal estatal i un d'elevat de fortalesa de les regles fiscals. De fet, és l'estat analitzat amb regles fiscals més rígides, que reflecteix els límits imposats per mantenir la disciplina fiscal d'ençà del 2008.

Per tal de sintetitzar aquestes «constitucions fiscals» en una sola mesura s'utilitzen dues tècniques. En primer lloc, una anàlisi de clúster que permet agrupar aquells estats amb configuracions fiscals similars. En segon lloc, una anàlisi de factors que permet resumir estadísticament la interacció entre els cinc indicadors en un d'únic, en què un valor elevat és senyal de major descentralització.

Els resultats d'aquestes dues anàlisis estan recollits al gràfic 2. S'hi veu que els clústers identificats pels autors —integrat, quasifederal i federal— es corresponen amb els valors resultants de l'anàlisi factorial.

A partir d'aquesta anàlisi es poden identificar dos grans models federals:

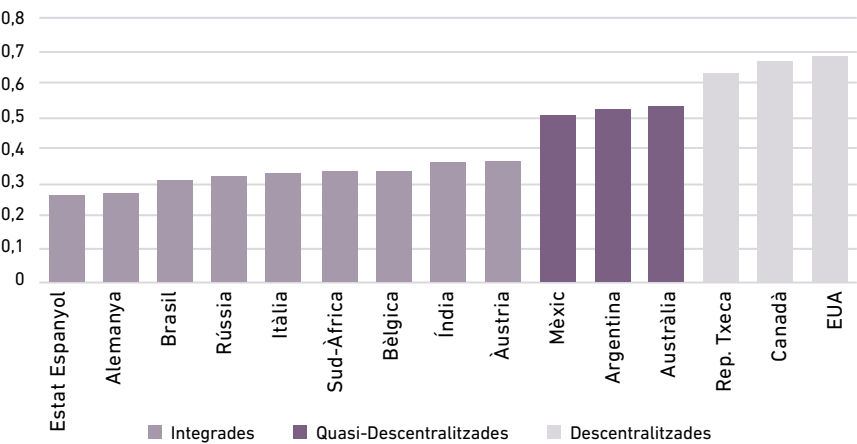
- 1. «federalisme competitiu», amb institucions fiscals altament descentralitzades, amb instituci-

ons que combinen una elevada autonomia i responsabilitat: aquí hi trobem estats com el Canadà, els EUA o Suïssa.

- 2. «federalisme integrat», que combina nivells baixos d'autonomia i responsabilitat amb estrictes regles fiscals. Aquí es troben l'Estat espanyol.

Entre les dues hi trobaríem un grup entremig de federalisme gairebé

Gràfic 2
Descentralització i constitucions fiscals

Font: Elaboració pròpia a partir de dades recollides a «Fiscal Constitutions» OCDE 2016.

Les constitucions fiscals integrades tenen el problema del desequilibri entre una despesa descentralitzada, que no va acompanyada de la necessària capacitat per generar ingressos

descentralitzat, però no tant com els integrats del clúster de «federalisme competitiu». Si els ordenem d'acord amb l'anàlisi de factors, podríem situar-hi l'Estat espanyol com el cas més representatiu de federalisme integrat, i el Canadà i els EUA a l'altre extrem, exemples representatius de federalismes descentralitzats.

Les constitucions fiscals integrades tenen el problema del desequilibri entre una despesa descentralitzada, que no va acompanyada de la necessària capacitat per generar ingressos. Aquesta manca de correspondència entre la despesa i la capacitat per generar ingressos fa que «constitucions fiscals» com la de l'Estat espanyol donin una especial preponderància a les transferències amb què es configura el model de finançament, atenent que són claus per garantir la viabilitat financera dels ens subestats.

A l'hora d'analitzar aquestes transferències hi ha dues dimensions claus.⁵ En primer lloc, si aquestes transferències s'originen entre l'estat

i els ens subestats o entre els ens subestats en si mateixos, tant si es produeix un anivellament horitzontal entre els ens subestats o vertical entre l'estat i les diferents regions amb autonomia fiscal dintre d'un mateix estat. I, en segon lloc, si les transferències apunten a la necessitat d'igualar ingressos o costos.

En aquestes dues dimensions, l'Estat espanyol és pràcticament únic a centrar les seves transferències a igualar una estimació dels costos de servei públic en què l'origen d'aquestes transferències siguin els recursos de les diferents CCAA.

El federalisme fiscal de l'Estat espanyol es configura, doncs, mitjançant una elevada descentralització de la despesa, que no va acompanyada d'una corresponent descentralització fiscal. Com a conseqüència, la despesa depèn de les transferències que, en la seva majoria, redistribueixen recursos entre regions, i no entre regions i l'Estat. Aquest fet dificulta que els gestors polítics es facin responsables de les seves decisions fiscals, així com el retiment de competències dels governs subestats davant de la ciutadania.

Per corregir-ho, només hi ha dues possibles solucions: evolucionar cap a un sistema que incrementi la responsabilitat fiscal, en què la capacitat de generar ingressos es correspongui al volum de despeses ateses, o bé involucrar cap a un sistema més centralista.

Convergència i descentralització

La solució escollida vindrà condicionada, en part, per les preferències de cadascú. Normalment, un independentista apostarà per resoldre-ho mitjançant la descentralització. I un nacionalista espanyol apostaria per la recentralització o, com a molt, continuar amb l'estatus quo amb les seves disfuncions.

La pregunta que ens fem és què hauria de fer algú que està preocupat, sobretot, per la redistribució i per garantir l'equitat entre la ciutadania del conjunt de l'Estat. Teòricament ja hem apuntat dues possibles dinàmiques: una descentralització que serveixi per a consolidar i millorar la eficiència dels recursos propis, o que acabi en una dinàmica de competència fiscal a la baixa.

⁵ OCDE, «Synthesising good practices in fiscal federalism».

No sembla que puguem dir que el model actual de finançament hagi servit per accelerar la convergència regional

Per respondre-ho, en primer lloc, és necessari analitzar si el model actual de finançament ha contribuït o no a la convergència entre els diferents ens subestats de l'Estat espanyol.

El gràfic 3 il·lustra la relació entre el percentatge de creixement del PIB per càpita entre 2008 i 2022 i l'índex de PIB per càpita del 2008 —percentatge on el PIB per càpita de l'Estat és 100. És a dir, podem observar com han crescut les comunitats autònomes en relació amb la seva posició relativa al 2008, quan va entrar en vigor l'actual model de finançament.

Si l'actual model de finançament impulsés la convergència entre les diferents comunitats autònomes de l'Estat espanyol, hi observariem una relació negativa: aquelles amb pitjor posició el 2008 serien les que més creixen. No obstant, amb l'excepció d'Extremadura i Galícia, no es dona aquest fet. Al contrari, s'intueix una relació positiva, on les comunitats autònomes més riques són també les que més han crescut. En especial, Madrid, País Basc i Navarra. La capital i les dues forals. Atenent aquestes dades, no sembla que puguem dir que el model actual de finançament

hagi servit per accelerar la convergència regional.

Tal com ja hem apuntat, la descentralització fiscal està associada amb la convergència regional. De fet, l'OCDE recomana als estats on hi ha una major capacitat de despesa envers la generació d'ingressos que aprofundeixin a donar opció als ens subestats de crear el seus propis ingressos.⁶ Segons diversos estudis, un augment de la capacitat fiscal dels ens subestats de deu punts percentuals està associat amb una reducció de la variació del PIB entre regions entre 3,6 i 4,3 punts percentuals,⁷ mentre que incrementar el desequilibri vertical augmenta les disparitats regionals entre 1,3 i 2,8 punts percentuals. És a dir, que allà on la despesa dels ens subnacionals és sufragada pels seus recursos propis, s'arriba més fàcilment a la convergència regional que no allà on la despesa està sufragada per transferències. Aquest resultat és

6 OCDE, «Evaluating fiscal equalisation: Finding the right balance».

7 BARTOLINI; STOSSBERG; BLÖCHLIGER, «Does Fiscal Decentralisation Foster Regional Convergence?».

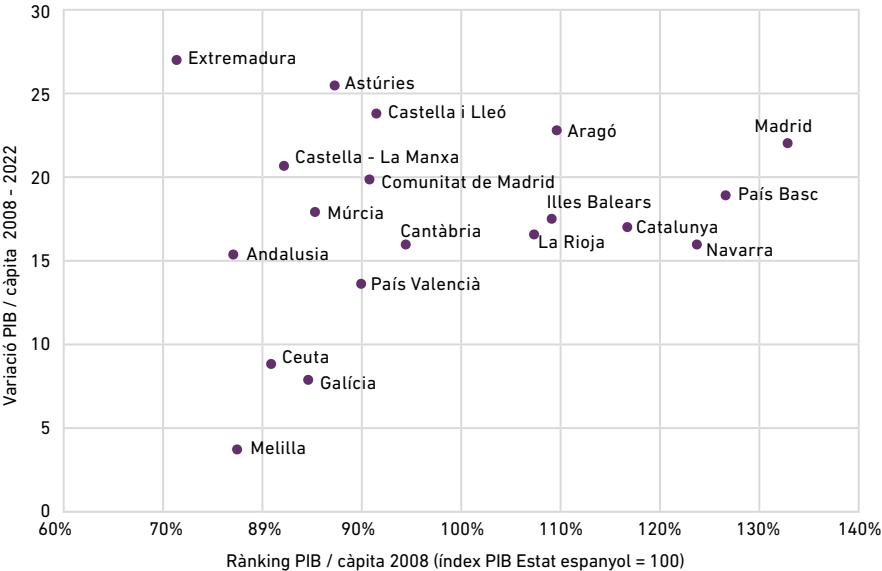
coherent amb la revisió de literatura que apunta que l'autonomia fiscal incrementa el bon funcionament dels mercats i els resultats econòmics,⁸ mentre que la dependència de transferències de l'estat empitjora funcionament de mercats i resultats econòmics. Atenent aquesta evidència, una reforma fiscal que incrementés l'autonomia i la responsabilitat fiscal de les comunitats autònomes podria impulsar la convergència econòmica entre elles.

A la pràctica: el cas de l'Estat espanyol

Més enllà de la literatura comparada, és important tenir en compte les especificitats de cada país. Tornant als dilemes del federalisme fiscal, són els engranatges específics —la qualitat institucional, el disseny concret de les transferències i la distribució de competències específiques— el que acaba fent que una descentralització acabi millorant la qualitat de les polítiques públiques, o que acabi resultant en una cursa cap al no

8 BERAMENDI, «Federalism».

Gràfic 3
Relació entre creixement del PIB per càpita (2000-2022) i rànquing de PIB per càpita al 2008

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Instituto Nacional de Estadística. Contabilidad Regional de España. Revisión Estadística 2024.

res, caracteritzada per les rebaixes fiscals i la captura de les administracions per part d'interessos privats.

Es dona la circumstància que, dintre de l'Estat espanyol, podem contras-
tar directament dues estratègies

fiscals que reflecteixen aquests desenvolupaments. Dintre del siste-
ma de finançament de règim comú,
les dues comunitats autònomes
amb més pes econòmic són Madrid
i Catalunya. Les dues representen al
voltant del 19% del PIB de l'Estat es-

panyol i, en canvi, han seguit estratè-
gies fiscals diametralment oposades.

Des de 2014 Catalunya, ha apostat per consolidar ingressos i augmen-
tar els recursos propis. Per revisar
els tributs compartits, com l'IRPF,
en una direcció progressiva; per
consolidar els tributs cedits, com
successions, donacions o patrimoni;
i per desenvolupar nous ingressos
propis que taxin l'impacte ambiental
i social de l'activitat econòmica. El
cas de Madrid, sota els governs de la
dreta neoliberal del Partit Popular, ha
optat per una estratègia de reducció
d'impostos compartits i cedits per tal
d'atreure patrimoni i grans fortunes.
Per tant, la suma cap a la cursa al no
res que hem apuntat com a possible
conseqüència negativa de la descen-
tralizació.

Sense voluntat d'exhaustivitat, el
fet que aquestes dues estratègies
coexisteixin en un mateix model ens
permet comparar com l'actual marc
en possibilita una o l'altra.

A l'hora d'analitzar l'estratègia fiscal
de la Generalitat de Catalunya partim
de l'informe «Finançament singular.
Proposta de finançament just per a

Qui pateix les insuficiències del model de finançament no són les classes benestants catalanes, sinó els segments mitjans i baixos de la distribució de la renda

Catalunya»,⁹ que detalla la manca d'autonomia financera i de responsabilitat fiscal en l'actual model de finançament. L'informe apunta com la Generalitat només te plena autonomia sobre els tributs propis, que representen un 3% dels seus. Entre tributs propis i cedits gestionats per l'Agència Tributària de Catalunya (ATC) només representen un 18% dels ingressos de la Generalitat. I tot i això, la seva autonomia sobre els tributs cedits és relativament limitada sense poder incidir en el disseny de l'impost més enllà de l'establert per la legislació bàsica estatal. De fet, podem contrastar aquest 18% amb el 36% d'ingressos tributaris que provenen d'impostos sobre els quals no es disposa de cap tipus de competència normativa —IVA i impostos especials.

Després d'una dècada de desenvolupar una fiscalitat pròpia, el pes dels tributs completament gestionats per la Generalitat és una part minúscula del conjunt dels ingressos. Fins i tot, en el cas dels tributs propis, la capacitat normativa està limitada

per una interpretació judicial que tendeix a laminar qualsevol espai de sobirania propi de la Generalitat de Catalunya. Podem posar com exemple l'actual impost sobre la generació d'energia nuclear,¹⁰ una figura que el Tribunal Constitucional va tombar fins a dos cops sobre la base d'interpretacions restrictives de preceptes d'unitat de mercat o doble imposició. També ens podríem referir a la taxa sobre els dipòsits bancaris que el Govern del PP va impedir que entrés en vigor creant la mateixa taxa a un tipus 0%, i després el Tribunal Constitucional va suspendre la figura catalana.¹¹ Aquest sistema crea incentius per a gestionar la política fiscal a partir de bonificacions i rebaixes fiscals, ja que el perill que siguin tombades judicialment sol ser molt menor.

Finalment, cal tenir en compte que l'objectiu últim de la fiscalitat no es tracta només de generar ingressos

sinó de redistribuir. Dissenyar una estructura impositiva de forma progressiva per tal que et permeti que qui pagui sigui qui més té, però també que rebi més qui més ho necessita. El fet que els ingressos siguin més dependents de transferències del govern central que no de la política fiscal de la Generalitat trenca aquest vincle. Qui pateix les insuficiències del model de finançament no són les classes benestants catalanes, sinó els segments mitjans i baixos de la distribució de la renda que tenen una major necessitat i fan un major ús dels béns subministrats pel sector públic.

L'Informe d'Economistes pel Benestar identifica clarament com la manca de finançament impacta en el benestar de la ciutadania a partir de tres variables clau:¹² PIB per càpita, l'índex de progrés social (ISP) de la Comissió Europea i els recursos per càpita rebuts. Així doncs, la riquesa generada per Catalunya, els recursos públics disponibles resultats del model de finançament i una mesura desenvolupada per la Comissió

9 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Finançament singular. Proposta de finançament just per a Catalunya».

10 EUROPA PRESS, «El TC declara inconstitucional el impuesto catalán sobre la producción de energía nuclear».

11 3CAT, «Hisenda crea un impost a tipus zero sobre els bancs per impedir que l'apliquin les autonomies».

12 ECONOMISTES PEL BENESTAR, «Com Millorar la Qualitat de Vida dels Ciutadans de Catalunya?».

El nexa comú entre País Basc, Navarra i Madrid no és una política comuna, sinó gaudir de recursos extra ja sigui via l'efecte capital o el finançament foral

Europea per tal d'avaluar el progrés social de les diferents regions de la UE, que resumeix estadísticament diversos indicadors claus en aquest àmbit.

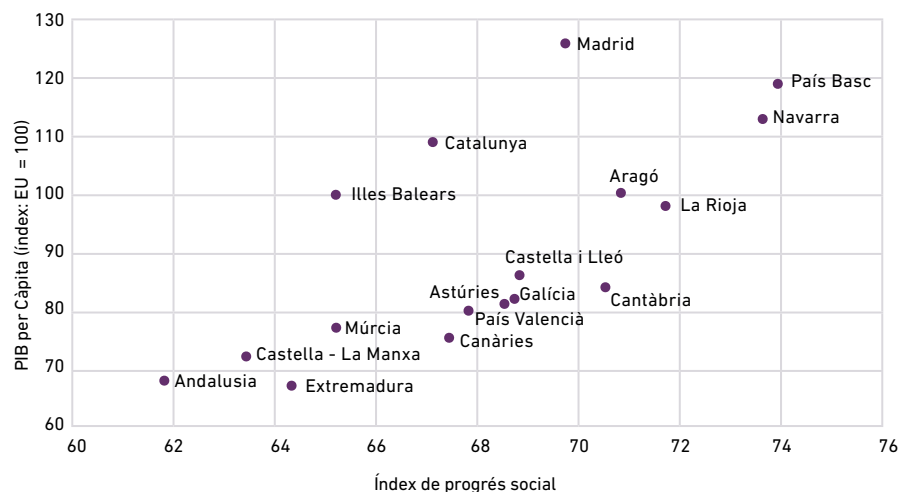
Els gràfics 4 i 5 sintetitzen la relació entre aquests tres paràmetres. D'una banda, el gràfic 4 la relació entre l'ISP i el PIB per càpita; de l'altra, el gràfic 5 entre l'ISP i els recursos públics rebuts. L'anomalia catalana consisteix que el seu progrés social està molt per sota del seu PIB per càpita.

Tal com podem observar al gràfic 4 Catalunya té un PIB per càpita relativament elevat, però això no es trasllada en progrés social. Fet que sí que passa a les comunitats amb finançament foral, com el País Basc i Navarra. Podem veure com, d'entrada, el nexa comú entre País Basc, Navarra i Madrid no és una política comuna, sinó gaudir de recursos extra, ja sigui via l'efecte capital o via el finançament foral.

El gràfic 5 aporta més llum en aquesta direcció. Si bé el progrés social de Catalunya no es correspon amb el seu PIB, sí que es

Gràfic 4

Relació entre PIB per càpita i índex de progrés social, 2020

Font: Elaboració pròpia a partir de dades recollides a Economistes pel Benestar (2021).

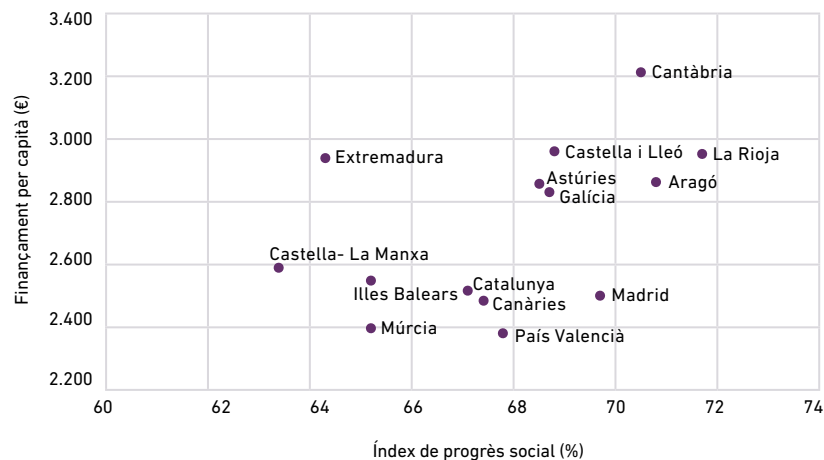
correspon amb el finançament per càpita. I és que Catalunya es la quarta comunitat pel que fa al PIB per càpita, però la catorzena en recursos públics per càpita i la catorzena en progrés social. I no és, tal com hem vist, perquè no hagi fet un esforç per desenvolupar la seva pròpia fiscalitat, sinó per les limitacions de l'actual model de finançament que impedeixen que aquest esforç repercuteixi tant com

hauria d'actuar cap al benestar de la ciutadania.

Madrid és el mirall distorsionat de l'estratègia catalana. La comunitat de Madrid ha apostat per ser una regió d'impostos baixos, mitjançant la total bonificació de patrimoni, successions i donacions i successives rebaixes en l'IRPF. Una estratègia que busca compensar la rebaixa d'impostos amb la captació de patrimonis pro-

La bonificació de l'impost de patrimoni a Madrid és el principal responsable d'atraure nous patrimonis

Gràfic 5
Relació entre finançament per càpita i índex de progrés social, 2020

Font: Elaboració pròpia a partir de dades recollides a Economistes pel Benestar (2021).

vinents d'altres comunitats autònomes.

Segons els estudis realitzats per Agrawal, Foremny i Martínez-Toledano, l'estoc de declarants de l'impost de patrimoni va augmentar en 6.000 persones entre 2011 i 2015,¹³ mentre queia en una mitjana de 375 declarants a la resta de regions de l'Estat. Una tendència que no existia en el

període previ entre 2005 i 2009 i que porta els investigadors a determinar que la bonificació de l'impost de patrimoni a Madrid és el principal responsable d'atreure nous patrimonis, cridats per unes rebaxes fiscals que afecten només el 0,5% més ric de l'Estat espanyol; mentre que la pèrdua d'ingressos que es produeix degut a aquestes rebaxes de Madrid acaba afectant el conjunt de la població, perquè atreu capitals de diverses regions que haurien tributat patrimoni i contribuït a sufragar es-

coles i hospitals a aquells territoris. Els investigadors també determinen que un aspecte clau per compensar la pèrdua d'ingressos per suprimir patrimoni a Madrid és l'increment de l'IRPF per als que canviïn el seu domicili fiscal a Madrid, que va incrementar en un 4%.

Hi ha recerques que també confirmen la relació que apuntàvem als gràfics 4 i 5,¹⁴ i és que els canvis fiscals a nivell de comunitats autònomes tenen un impacte menor en la reducció de la desigualtat que no la fiscalitat a nivell estatal. També indiquen que, a diferència del que hem vist amb patrimoni, les estratègies de rebaxes fiscals en l'àmbit de l'IRPF no tenen un impacte significatiu en la mobilitat que sigui major que la pèrdua fiscal. Aquestes dues explicacions són coherents amb els estudis que apunten que els efectes de les rebaxes fiscals de la mobilitat es concentren en aquells contribuents de renda més alta.¹⁵ Així doncs, Madrid sacrifica

14 AGRAWAL; FOREMNY, «Fiscal decentralisation and mobility: evidence from Spain's income tax system».

15 LÓPEZ LABORDA; RODRIGO SAUCO, «Movilidad de los contribuyentes de rentas altas en respuesta a las diferencias regionales en los impuestos

13 AGRAWAL; FOREMNY; MARTINEZ-TOLEDANO, «Wealth tax mobility and tax coordination».

L'actual model dificulta les coses a les comunitats autònomes que volen desenvolupar els seus propis recursos

un mínim de recaptació per atraure grans patrimonis i rendes elevades, mitjançant una fiscalitat a la baixa, atenent que només són aquests els que poden modificar la seva mobilitat sobre la base d'incentius fiscals.

A aquestes conclusions sobre l'impacte de les estratègies de dúmping fiscal de Madrid, hi hauríem d'afegir diferents recerques sobre l'impacte de l'efecte capital a Madrid.¹⁶ Els economistes catalans situen que l'actual sistema autonòmic ha apuntat un efecte de concentració, que ha fet que Madrid creixi en un 2,35% el seu pes sobre el PIB espanyol, mentre la immensa majoria d'economies al seu voltant decreixien. Un creixement econòmic directament correlacionat amb la participació de Madrid en l'estoc de capital públic que, en el mateix període, ha crescut a Madrid en un 3%. A això se li ha de sumar una altra evidència ja existent, com el dèficit d'infraestructures i la sobreexecució pressupostària sistèmica a Madrid. Així doncs, l'actual model dificulta les

coses a les comunitats autònomes que volen desenvolupar els seus propis recursos, mentre que permet que les comunitats autònomes que apostin per una estratègia de rebaixes fiscals i dúmping impositiu se'n beneficiïn. Això és especialment greu en el cas de Madrid, que es veu beneficiada per l'efecte capital d'un finançament i d'unes polítiques públiques excessivament centralistes.

Reformar el model en una direcció que augmentés la sobirania fiscal podria tenir un efecte positiu. En primer lloc, generaria a les diferents comunitats autònomes la necessitat de tenir uns recursos fiscals sòlids per a garantir-ne la despesa, i crearia desincentius a les estratègies de rebaixes fiscals i augmentaria el retiment de comptes dels ens subestats. En segon lloc, al reduir el desequilibri vertical entre les comunitats autònomes i l'Estat, hi hauria menys recursos per a unes polítiques públiques centralistes que, tal com apunten els economistes Jordi Angusto i Josep Reyner,¹⁷ estan darrere de la concentració d'activitat econòmica a la comunitat de Madrid

i actuen de coixí respecte de la seva política de rebaixes fiscals.

Conclusió: un finançament singular per garantir la justícia social

Comparativament parlant, el sistema espanyol està caracteritzat per la seva incoherència. La descentralització a l'hora de gestionar despesa és molt superior a la capacitat per decidir sobre aquesta despesa i, sobretot, a la capacitat de generar ingressos per sufragar-ho.

En aquesta tessitura es fa necessari replantejar el model de finançament. La proposta de finançament singular de 2024 i l'acord d'investidura entre ERC i el PSC apunta a un model similar al que contenia l'Estatut aprovat pel Parlament de Catalunya el 2005, que va ser retallat pel pacte Mas-Zapatero, i que es basava a garantir que Catalunya recaptés tots els impostos.

Un model que, si s'estengués al conjunt de les comunitats autònomes, reformaria el finançament en la direcció recomanada per institucions com l'OCDE. El perill principal seria

personales».

16 ANGUSTO; REYNER, «Evolució de les CC.AA. 1975-2019, Una Història d'èxit? Resposta a l'informe del Consejo General de Economistas i la Cámara de Comercio de España».

17 Ibidem.

La possibilitat d'un finançament singular per a Catalunya és una oportunitat per construir un model més just i equitatiu

una «cursa cap al no res» en la qual es competís a abaixar impostos per a atraure grans capitals. No obstant, a nivell comparat s'ha trobat que la descentralització fiscal tendeix a consolidar recursos i augmentar l'equitat entre regions.

Mentre que l'actual sistema de finançament dificulta les estratègies fiscals basades a consolidar i generar recursos, alhora ha suposat un obstacle perquè el major esforç fiscal de Catalunya es tradueixi en major benestar per a la seva ciutadania, però cap pel funcionament del model regressiu de Madrid, amb rebaixes fiscals que perjudiquen el conjunt de la despesa pública i beneficien els patrimonis més grans i les rendes més elevades.

En aquest context, la possibilitat d'un finançament singular per a Catalunya és una oportunitat per a construir un model més just i equitatiu. Tal com apunta Josep Maria Jové —un dels principals negociadors de l'acord de finançament singular entre ERC i el PSC—¹⁸ al dossier de

finançament de la revista *Alternativas Económicas*, no aprofitar l'oportunitat del finançament singular significa continuar carregant els privilegis fiscals de les elits de l'Estat a les esquenes dels treballadors i treballadores de Catalunya. ■

18 JOVÉ I LLADÓ, «Una financiación singular para garantizar la justicia social».

■ Bibliografia

3CAT. «Hisenda crea un impost a tipus zero sobre els bancs per impedir que l'apliquin les autonomies» [en línia]. A *3cat*, de 30 de novembre del 2012. Disponible a: <www.3cat.cat>.

AGRAWAL, David R; FOREMNY, Dirk. «Fiscal Decentralisation and Mobility: Evidence from Spain's Income Tax System» [en línia]. A *ifo DICE Report*, vol. 16 (2/2018), p. 38-44, 2018. Disponible a: <www.econstor.eu>.

AGRAWAL, David R; FOREMNY, Dirk; MARTINEZ-TOLEDANO, Clara. «Wealth Tax Mobility and Tax Coordination». A *American Economic Journal: Applied Economics*, vol. 17, núm.1, p. 402-430, 2025.

ANGUSTO, Jordi; REYNER, Josep. «Evolució de les CC.AA. 1975-2019, Una Història d'èxit? Resposta a l'informe del Consejo General de Economistas i la Cámara de Comercio de España» [en línia]. A *Comissió d'Economia Catalana. Col·legi d'Economistes de Catalunya*, 2021. Disponible a: <www.coleconomistes.cat>.

BARTOLINI, David; STOSSBERG, Sibylle; BLÖCHLIGER, Hansjörg. «Fiscal Decentralisation and Regional Disparities». A *OCDE Economics Department Working Papers*, núm.1330, 2016 (1).

BARTOLINI, David; STOSSBERG, Sibylle; BLÖCHLIGER, Hansjörg. «Does Fiscal Decentralisation Foster Regional Convergence?». A *OCDE Economic Policy Papers*, núm.17, 2016 (2).

BERAMENDI, Pablo. «Federalism». A *The Oxford Handbook of Comparative Politics*, p. 752-781, 2018.

ECONOMISTES PEL BENESTAR. «Com Millorar la Qualitat de Vida dels Ciutadans de Catalunya?». 2021.

ECONOMISTES PEL BENESTAR. «Manifest». 2021.

EUROPA PRESS. «El TC declara inconstitucional el impuesto catalán sobre la producción de energía nuclear» [en línia]. A *Europa Press*, 26 d'abril del 2016. Disponible a: <www.europapress.es>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Finançament singular. Proposta de finançament just per a Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.govern.cat>.

OCDE. «A bird's eye view of fiscal decentralisation» [en línia]. A *Fiscal Federalism.2016. Making Decentralisation Work*, OCDE 2021. Disponible a: <www.oecd.org>.

OCDE. «Fiscal Constitutions» [en línia]. A *Fiscal Federalism. 2016. Making Decentralisation Work*, OCDE 2016. Disponible a: <www.oecd.org>.

OCDE. «Synthesising good practices in fiscal federalism» [en línia]. A *Fiscal Federalism.2022. Making Decentralisation Work*, OCDE 2022. Disponible a: <www.oecd.org>.

OCDE. «Evaluating fiscal equalisation: Finding the right balance» [en línia]. A *Fiscal Federalism. 2022. Making Decentralisation Work*, OCDE 2022. Disponible a: <www.oecd.org>.

JOVÉ I LLADÓ, Josep M^a. «Una financiación singular para garantizar la justicia social».

A *Alternativas Económicas*, núm.129, p.44-45, 2024.

LÓPEZ LABORDA, Julio; RODRIGO SAUCO, Fernando. «Movilidad de los contribuyentes de rentas altas en respuesta a las diferencias regionales en los impuestos personales» [en línia]. A *Estudios sobre la Economía Española – 2017/18*. Fedea, 2017. Disponible a: <www.documentos.fedea.net>.

connexions

El model de finançament singular per a Catalunya

vista prèvia >

El model de finançament de Catalunya és clarament insuficient i provoca que no es puguin garantir els serveis públics amb la qualitat que mereix la ciutadania per l'esforç fiscal que fa. La proposta de nou model de finançament singular impulsada pel president Pere Aragonès el març del 2024 pretén mitigar la situació amb un nou model en què la Generalitat assumeix majors quotes d'autogovern, basades en l'autonomia financera i la responsabilitat fiscal. Amb l'acord d'investidura del 2024 es posen les primeres pedres per fer-lo possible.

Finançament singular

The image shows the cover of a report titled 'Finançament singular'. At the top left, it says 'Generalitat de Catalunya'. The cover features a large, stylized graphic of a map of Catalonia composed of many small arrows pointing outwards. The title 'Finançament singular' is prominently displayed in the center.

Proposta de finançament just per a Catalunya

Marta Espasa

Professora titular d'Hisenda Pública a la UB i membre de l'Institut d'Economia de Barcelona (IEB)

mespasa@ub.edu

El mes d'agost del 2024, el PSC i ERC van subscriure l'Acord per a la inversió del president Salvador Illa, en el qual es preveu, com a element central, la proposta d'un nou model de finançament singular per a Catalunya.

L'objectiu principal d'aquest acord és reformar l'actual sistema de finançament de la Generalitat de Catalunya, que ha evidenciat ser manifestament insuficient per garantir la cobertura de les competències assumides. Aquesta insuficiència ha limitat de manera greu tant la capacitat de la Generalitat per assegurar la prestació adequada dels serveis bàsics de l'estat del benestar, com l'impuls de polítiques que afavoreixin el creixement econòmic.

El progressiu desajust entre els recursos generats a Catalunya i els efectivament percebuts a través del sistema vigent posa de manifest la necessitat urgent d'una reforma estructural, especialment si es té en compte que l'actual model es troba caducat des del 2014.¹

1 Segons la Llei 22/2009, el sistema de finançament autonòmic ha de ser objecte d'una avaluació cada cinc anys amb l'objectiu de valorar-ne el funcionament i proposar, si escau, modificacions. Aquesta avaluació s'havia de fer el 2014 i fins al moment no

En aquest context, esdevé imprescindible transformar el model, passant d'un model basat en la despesa —en què l'Estat és qui regula, gestiona i recapta els principals tributs, i posteriorment atribueix els recursos a cada comunitat segons l'estimació de les seves necessitats de despesa— a un model basat en els ingressos; que garanteixi la màxima autonomia financera per a Catalunya, mitjançant la cessió d'una substancial capacitat normativa, i plena capacitat de gestió i recaptació sobre el conjunt dels impostos generats en el seu territori.

Fonaments teòrics: federalisme fiscal de segona generació

La proposta d'un nou model de finançament singular per a Catalunya es fonamenta en els darrers avenços de la teoria econòmica del federalisme fiscal,² i especialment en les anomenades teories de segona generació.³

s'ha dut a terme.

2 ESPASA, «La financiación autonómica: una historia interminable».

3 OATES, «Toward A Second-Generation Theory of Fiscal Federalism»; WEINGAST, «Second generation fiscal federalism: The implications of fiscal

Aquest corrent teòric posa l'accent en la necessitat que en el disseny dels sistemes de finançament subcentrals es prioritzï l'autonomia i la responsabilitat fiscal —amb la seva corresponent assumpció de risc unilateral—, la transparència i la visibilitat dels ingressos.

En aquest marc teòric, un sistema de finançament òptim ha de complir els principis següents:

a) Autonomia i responsabilitat fiscal

La descentralització fiscal no es pot entendre únicament com el traspàs de competències de despesa, sinó que ha d'anar acompanyada d'una capacitat real dels governs subcentrals per decidir i gestionar els recursos necessaris per finançar les seves polítiques. No existeix una veritable descentralització de la despesa si no va acompanyada d'una veritable descentralització dels ingressos. Només així s'afavoreix la corresponsabilitat fiscal, la supervisió ciutadana i la disciplina pressupostària.

L'autonomia financera es concreta, principalment, en l'àmbit tributari

incentives».

Pel que fa a l'àmbit impositiu, cal tenir en compte que la sobirania fiscal resideix en l'Estat, que ha anat transferint progressivament competències cap a les comunitats autònomes

i inclou tres grans dimensions:

1) capacitat normativa per legislar sobre els elements fonamentals dels tributs —tipus impositius, deduccions, bonificacions, exempcions...; 2) capacitat de gestió i administració tributària, que inclou la capacitat de definir l'organització administrativa i les polítiques d'assistència als contribuents, de comprovació i inspecció, entre d'altres; i 3) disposició de la recaptació efectiva dels impostos suportats per la ciutadania.

b) Equitat vertical o suficiència financera

D'acord amb aquest principi, el sistema de finançament ha de proporcionar els recursos adequats per fer front a les competències de despesa assumides. En un sector públic descentralitzat poden sorgir problemes de desequilibris verticals, que tenen lloc quan existeix un desequilibri entre les necessitats de despesa agregades del conjunt de les unitats d'un nivell subcentral de govern i la seva capacitat fiscal agregada —capacitat per generar ingressos tributaris. Aquests desequilibris es produeixen com a conseqüència d'una manca de correspondència entre la distribució vertical de competències —i, per

tant, de necessitats de despesa— i la distribució vertical d'ingressos tributaris entre nivells de govern, la qual cosa comporta una clara insuficiència financera dels governs subcentrals.

Els desequilibris fiscals verticals poden derivar de diversos factors: en primer lloc, de la manca de potestat tributària dels àmbits subcentrals; en segon lloc, de la limitada capacitat recaptatòria d'aquests governs; i, finalment, de les variacions en el grau de responsabilitats de despesa que els són atribuïdes. Aquest principi requereix, segons les noves teories del federalisme fiscal, que els governs subcentrals es financin a través d'impostos generats en el seu territori i que s'evitin les transferències, especialment en els territoris de major capacitat econòmica, com és el cas de Catalunya.⁴

c) Equitat horitzontal o solidaritat interterritorial

Un sistema de finançament és considerat equitatiu interterritorialment si permet que totes les unitats d'un

mateix nivell de govern puguin oferir un nivell similar de serveis públics amb un esforç fiscal també similar per part de la ciutadania. Atès que les comunitats autònomes pobres tenen una capacitat fiscal inferior, amb el mateix esforç fiscal obtenen menys recursos per càpita que les comunitats riques. Per corregir aquesta desigualtat i garantir la solidaritat, s'utilitzen les anomenades «subvencions d'anivellament», que transfereixen recursos als territoris amb menys capacitat fins a situar-los prop de la mitjana estatal. Aquest anivellament pot ser total —igualtat completa en la cobertura de les necessitats de despesa— o parcial —es redueixen, però no s'eliminen, les diferències fiscals entre territoris. També pot ser un anivellament entre comunitats o pot ser el govern central qui anivelli.

d) Transparència i coordinació

Un sistema de finançament subcentral hauria de complir també amb els principis de transparència i coordinació. La transparència permet a la ciutadania conèixer els impostos que paguen a cada administració i el grau de redistribució, cosa essencial per jutjar democràticament l'acció de

⁴ WEINGAST, «Second generation fiscal federalism: The implications of fiscal incentives».

Els impostos cedits parcialment inclouen tributs com l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), l'impost sobre el valor afegit (IVA) i els impostos especials

govern. La coordinació, per la seva banda, és clau quan diverses administracions intervenen en un mateix territori, especialment en matèria fiscal, per garantir coherència i eficiència en la gestió.

Funcionament de l'actual model de finançament

L'actual sistema de finançament autonòmic, vigent des del 2009, es fonamenta en dos pilars principals: els impostos i les transferències. Pel que fa a l'àmbit impositiu, cal tenir en compte que la sobirania fiscal resideix en l'Estat, que ha anat transferint progressivament competències cap a les comunitats autònomes. En aquest context, les comunitats obtenen ingressos de dos gran tipus d'impostos: els cedits totalment i els cedits parcialment. Els cedits totalment són aquells en què les comunitats autònomes perceben el 100% de la recaptació i disposen d'una capacitat normativa limitada. En alguns casos, aquests tributs són gestionats directament per les comunitats autònomes, mentre que d'altres els continua administrant l'Agència Estatal d'Administració

Tributària (AEAT). Els més importants són l'impost sobre el patrimoni, l'impost sobre successions i donacions o l'impost sobre transmissions patrimonials i actes jurídics documentats.

Els impostos cedits parcialment inclouen tributs com l'impost sobre la renda de les persones físiques (IRPF), l'impost sobre el valor afegit (IVA) i els impostos especials. En aquests casos, les comunitats reben només un percentatge de la recaptació total. En relació amb l'IRPF, el model de finançament atorga a les comunitats una certa capacitat normativa, que els permet regular la tarifa autonòmica, el mínim personal i familiar i determinades deduccions fiscals. Aquests tributs són gestionats per l'AEAT, que s'encarrega de transferir a les comunitats la part dels ingressos que els correspon mitjançant una liquidació definitiva que s'efectua dos anys després de l'exercici fiscal corresponent.

Tanmateix, cal remarcar que les comunitats no disposen íntegrament del rendiment fiscal generat per aquests impostos. Només retenen el 25% dels ingressos, mentre que

el 75% restant, conjuntament amb altres recursos addicionals aportats per l'Estat, finança el Fons de garantia dels serveis públics fonamentals, tal com s'explica en l'apartat següent.

Quant a les transferències, el model preveu quatre fons:

- Fons de garantia dels serveis públics fonamentals: es tracta d'una subvenció d'anivellament amb l'objectiu que totes les comunitats autònomes puguin oferir un nivell similar dels serveis essencials de l'estat del benestar —educació, sanitat i serveis socials— fent un esforç fiscal similar.
- Fons de suficiència global: és un fons que garanteix que cap comunitat autònoma perdi recursos amb el procés d'anivellament anterior i que totes experimentin un guany amb el nou model. En aquest sentit, aquest fons preserva l' statu quo existent en el moment de la implantació del sistema.
- Fons de competitivitat: és un fons que redueix els desequilibris de

És imprescindible que l'Estat atorgui a les comunitats autònomes els recursos necessaris per fer front a les seves responsabilitats

finançament entre comunitats autònomes, compensant aquelles que tenen un finançament inferior a la mitjana o que reben menys del que la seva capacitat fiscal permetria.

- Fons de cooperació: Promou el desenvolupament i la convergència regional. Està destinat a comunitats amb PIB per càpita baix, baixa densitat de població o escàs creixement demogràfic en comparació amb la mitjana de les comunitats de règim comú.

Deficiències de l'actual sistema de finançament

Tot i que l'actual sistema de finançament va suposar una millora formal respecte del model anterior, la seva aplicació ha comportat greus disfuncions, entre les quals destaquen la manca d'autonomia i de responsabilitat fiscal, la persistència de desequilibris verticals i horitzontals i un elevat grau de complexitat i d'opacitat.⁵

5 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Finançament singular, proposta de finançament just per a Catalunya».

Aquestes deficiències estructurals han afectat especialment Catalunya, i li han generat un problema de finançament insuficient crònic que ha repercutit en el finançament dels serveis públics traspassats a la Generalitat, malgrat que la ciutadania contribueixi amb els impostos per cobrir suficientment el cost d'aquests serveis.

a) Desequilibri vertical

L'assignació de competències en matèria de polítiques de despesa entre els diferents nivells de govern ha d'anar necessàriament acompanyada d'un finançament suficient i estable que permeti exercir amb garanties les funcions assumides. En aquest sentit, és imprescindible que l'Estat atorgui a les comunitats autònomes els recursos necessaris per fer front a les seves responsabilitats, especialment quan es troben associades a serveis essencials de l'estat del benestar. Quan aquesta correspondència entre competències i recursos no es compleix, es produeix un desequilibri vertical.

Aquest és precisament el cas del sistema espanyol. Tot i que el 2009 es va pactar una determinada distribució de recursos entre l'Estat i les comunitats

autònomes, l'evolució posterior ha estat clarament asimètrica. Concretament, entre el 2012 i el 2022 els ingressos disponibles de l'Administració General de l'Estat han experimentat un increment del 89%, mentre que els ingressos de les comunitats autònomes només han crescut un 40% en el mateix període.⁶

Aquesta asimetria esdevé especialment preocupant si es considera que les comunitats són responsables de finançar àmbits amb una forta pressió estructural de la despesa, com la sanitat, l'educació i els serveis socials. Aquestes àrees es veuen afectades per dinàmiques de cost creixent, derivades de factors com l'envelliment de la població, l'augment de la dependència o els efectes de la immigració, que incrementen de manera exponencial les necessitats de despesa.

b) Desequilibri horitzontal

El procés redistributiu inherent a l'actual model de finançament genera una redistribució de recursos entre comunitats autònomes que resulta profundament desequilibrada

6 Ibídem.

i que perjudica de manera especialment significativa Catalunya. Tal com s'ha exposat anteriorment, en el sistema aplicable a les comunitats de règim comú, un cop determinat el conjunt d'ingressos impositius assignats a cada comunitat —és a dir, la denominada «cistella impositiva»—, el 75% d'aquests recursos, juntament amb una aportació addicional per part de l'Estat, es redistribueixen mitjançant quatre fons diferents, esmentats anteriorment.

Aquest mecanisme de redistribució comporta una alteració substancial dels ingressos finals disponibles per a cada comunitat, que no es basa en criteris estrictament objectius ni transparents, i que en molts casos pot ser considerada arbitrària. En el cas de Catalunya, les conseqüències són especialment greus: d'un total de quinze territoris, tot i ser el tercer que genera més recursos per habitant, després de l'aplicació del model esdevé el desè en termes de recursos disponibles per habitant, i el catorzè si s'ajusten les dades en funció del cost de la vida⁷.

⁷ GENERALITAT DE CATALUNYA, «Finançament singular, proposta de finançament just per a Catalunya».

Aquesta pèrdua relativa de recursos suposa un incompliment flagrant del principi d'ordinalitat, segons el qual l'ordre de les comunitats en funció de la seva capacitat fiscal hauria de mantenir-se després de la redistribució.

c) Manca d'autonomia financera i de responsabilitat fiscal

En l'actual model de finançament autonòmic, encara que els ingressos impositius tenen un pes rellevant sobre el total dels recursos de les comunitats autònomes, això no significa que tinguin un grau alt d'autonomia tributària, ja que disposen de poca capacitat sobre la normativa tributària i encara menys capacitat de gestió i recapitació. Segons dades del pressupost de la Generalitat per al 2023, el 36% dels ingressos tributaris provenen d'impostos sobre els quals no es disposa de cap tipus de competència normativa. I la capacitat per incidir sobre el 64% restant d'ingressos tributaris és molt limitada.

Des de l'òptica de la capacitat de gestió, les competències són encara més minses. Catalunya només

disposa de capacitat de gestió sobre el 18% dels seus ingressos impositius.

Comparativa internacional

Hi ha diverses anàlisis comparatives de sistemes de finançament. Si mirem l'estructura dels quatre principals estats federals de referència,⁸ —Canadà, EUA, Alemanya i Suïssa—, tots ells amb un nivell de competències subcentrals equiparable al de la Generalitat de Catalunya, es posa de manifest que, tot i la diversitat de models de descentralització fiscal, s'observen una sèrie de trets comuns en el funcionament dels governs intermedis:

- Tots els governs intermedis, excepte els länder, tenen un poder fiscal ampli per regular els principals impostos d'un sistema fiscal. Així, en aquests països, existeix un impost sobre la renda personal federal i un impost sobre la renda personal del nivell intermedi; passa el mateix amb l'impost sobre

⁸ BOSCH; VILALTA, *Models de finançament. Una immersió ràpida*.

La proposta de finançament singular constata que, per superar les deficiències que han comportat els diversos models de finançament autònom, cal canviar el model

- societats i els impostos generals i específics sobre el consum.
- Tots els governs intermedis gestionen i recapten els seus impostos. En concret, l'impost sobre la renda de les persones físiques, l'impost sobre societats i els impostos generals sobre el consum i, en alguns casos, com a Alemanya i Suïssa, els governs intermedis també gestionen els impostos federals. Només en el cas de Canadà, algunes províncies han delegat aquesta competència a la federació en relació amb alguns impostos provincials.
 - Tots els governs intermedis, excepte en el cas d'Alemanya, disposen del 100% del rendiment dels seus impostos generats en el seu territori.
 - Absència d'anivellament horitzontal entre governs subcentrals: en cap dels quatre casos analitzats no existeixen mecanismes d'anivellament entre governs intermedis. És, en algun cas, el govern federal qui assumeix la funció redistributiva compensant els territoris amb

menor capacitat fiscal. En tots els casos es respecta el principi d'ordinalitat, de manera que cap territori veu alterada la seva posició relativa en el rànquing de recursos disponibles després de la redistribució.

Proposta del model de finançament singular

La proposta de model de finançament singular acordat entre el PSC i ERC constata que, per superar totes les deficiències que han comportat els diversos models de finançament autònom, cal canviar el model per un de basat en un nou paradigma que es caracteritzi per la singularitat i la bilateralitat, amb un increment substancial de la capacitat normativa i de la capacitat de gestió i recaptació que garanteixi la suficiència financera i la sobirania fiscal de la Generalitat. El model s'inspira en la proposta d'Estatut d'Autonomia aprovada pel Parlament de Catalunya al 30 de setembre del 2005.

Com es deia en l'informe elaborat per la Generalitat al 2004, la demanda d'un finançament singular

no neix del buit, sinó que enllaça amb antecedents històrics que reflecteixen que Catalunya, en diferents moments de la seva història, ha gaudit d'un règim d'hisenda pública propi. Però, a més, aquesta singularitat, reconeguda per la pròpia Constitució al considerar Catalunya no com una regió sinó com una nacionalitat, es manifesta, entre d'altres aspectes, en una profunda i intensa voluntat d'autogovern. I una peça clau de l'autogovern és el finançament.

El segon element que defineix el model proposat és la relació de bilateralitat Estat-Generalitat. El model acordat entre el PSC i ERC no nega la participació en òrgans multilaterals quan la naturalesa o l'àmbit dels acords així ho exigeixin; però resulta obvi que, si el model és específic per a Catalunya, les negociacions i acords s'han de dur a terme amb l'Estat a través dels mecanismes que es disposi, com és l'actual Comissió Mixta d'Afers Econòmics i Fiscals Estat-Generalitat, atès que és l'òrgan bilateral de relació entre ambdós governs en l'àmbit del finançament autònom.

Pel que fa al contingut del model de finançament singular, s'estableixen els punts següents:

1. Que sigui la Generalitat la que gestioni, recapti, liquidi i inspeccioni tots els impostos suportats a Catalunya i augmenti substancialment la capacitat normativa en coordinació amb l'Estat i la Unió Europea.
2. L'aportació catalana a les finances de l'Estat integra l'aportació pel cost dels serveis que l'Estat presta a Catalunya i l'aportació a la solidaritat: l'aportació de les despeses de l'Estat s'establirà a través d'un percentatge de participació en els tributs; i l'aportació a la solidaritat ha de ser explícita i s'ha de reflectir de manera transparent. La Generalitat ha de contribuir a la solidaritat amb les altres comunitats autònomes a fi que els serveis prestats pels diferents governs autonòmics a la seva ciutadania puguin assolir nivells similars, sempre que duguin a terme un esforç fiscal també similar. Aquesta solidaritat ha d'estar limitada pel principi d'ordinalitat.

Pel que fa a l'ampliació de la capacitat normativa de la Generalitat, la

proposta estableix que aquesta s'ha de produir de manera substancial i en coordinació amb l'Estat i amb la UE. Aquesta previsió és coherent amb el marc jurídic vigent, ja que determinats tributs, com l'IVA i els impostos especials, estan harmonitzats a escala europea, i la legislació comunitària no permet la introducció de diferències normatives dins d'un mateix Estat membre.

Quant a l'impost sobre societats, existeix un cert marge d'actuació, tot i que també condicionat pels processos d'harmonització fiscal impulsats per la UE. En aquest cas, caldrà estudiar amb detall quines modificacions serien viables i desitjables, especialment amb l'objectiu d'adequar aquest impost a l'estructura empresarial catalana, caracteritzada majoritàriament per la presència de petites i mitjanes empreses.

On la Generalitat disposarà de més capacitat d'intervenció normativa és en l'IRPF. En aquest àmbit, caldrà aprofundir en l'ampliació del poder normatiu sobre el màxim nombre possible d'elements tributaris —tarifes, deduccions, mínims personals

i familiars... — per tal d'adaptar l'impost a les prioritats socials i econòmiques de Catalunya.

És evident que qualsevol ampliació de la capacitat normativa haurà de ser exercida en coordinació amb l'Estat, com estableix el text de la proposta i com exigeix el principi de coherència del sistema fiscal espanyol en el marc de la UE.

Pel que fa a la gestió, recaptació, liquidació i inspecció dels tributs suportats a Catalunya, es preveu que aquestes funcions siguin assumides progressivament per la Generalitat mitjançant l'Agència Tributària de Catalunya (ATC). Aquesta mesura representa un canvi operatiu significatiu, però perfectament viable, com ho demostra l'experiència acumulada en altres traspassos competencials de gran complexitat, com ara la sanitat, l'educació, els serveis socials, el sistema penitenciari o el cos dels Mossos d'Esquadra.

El traspàs es duria a terme de manera gradual, iniciant-se per l'IRPF, i aniria acompanyat de la transferència dels mitjans humans, materials i tecnològics actualment adscrits

A diferència del model vigent, en què el mecanisme redistributiu és altament opac i complex, la nova aportació serà traçable

a l'Agència Estatal d'Administració Tributària (AEAT), garantint així la continuïtat i eficàcia del servei.

Un altre punt de la proposta acordada és el que estableix que hi haurà una aportació catalana a les finances de l'Estat pel cost dels serveis que l'Estat presta a Catalunya i que s'establirà a través d'un percentatge de participació en els tributs. El procediment previst implica, en primer lloc, identificar els serveis que l'Estat presta a Catalunya, quantificar la despesa que comporten i, sobre aquesta base, aplicar un percentatge d'imputació per determinar la quantia de l'aportació. Un cop acordada la quantia, aquesta es concretarà en forma de percentatges de participació de l'Estat en els ingressos impositius recaptats per la Generalitat.

Finalment, es preveu que Catalunya haurà de fer una aportació a la solidaritat interterritorial, la qual ha de ser explícita i transparent. L'objectiu és que la Generalitat contribueixi al finançament de les altres comunitats autònomes per tal que aquestes puguin assolir nivells similars de prestació de serveis públics, sempre que duguin a terme un esforç fiscal

també equivalent. Aquesta aportació a la solidaritat haurà de respectar estrictament el principi d'ordinalitat. És a dir, a diferència del model vigent, en què el mecanisme redistributiu és altament opac i complex, articulat a través de quatre fons diferenciats, la nova aportació serà traçable i objectivament quantificada. Cal remarcar que aquesta aportació no té com a finalitat el desenvolupament regional —objectiu que correspon a altres instruments, com el fons de compensació interterritorial—, sinó exclusivament garantir la igualtat en la provisió de serveis públics fonamentals entre comunitats amb diferents capacitats fiscals.

Així mateix, el límit de la solidaritat serà el manteniment de la posició relativa de Catalunya en termes de recursos per habitant, és a dir, s'ha de complir el principi d'ordinalitat.

En definitiva, es tracta d'un model pel qual la Generalitat assumeix unes majors quotes d'autogovern, basades en l'autonomia financera i la responsabilitat fiscal d'acord amb les teories més avançades del federalisme fiscal i en l'experiència dels països federals de referència. ■

■ Bibliografia

BOSCH, Núria; VILALTA, Maite. *Models de finançament. Una immersió ràpida*. Barcelona: Tibidabo Edicions, 2023.

ESPASA, Marta. «La financiación autonómica: una historia interminable». A *MQiTE Working paper series*, WP1502, Universitat d'Alacant, 2015.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Finançament singular, proposta de finançament just per a Catalunya» [en línia]. 2024. Disponible a: <www.economia.gencat.cat>.

OATES, Wallace E. «Toward A Second-Generation Theory of Fiscal Federalism». A *International Tax and Public Finance*, vol. 12, núm. 4, p. 349–373, 2005.

WEINGAST, Barry R. «Second generation fiscal federalism: The implications of fiscal incentives». A *Journal of Urban Economics*, vol. 65, núm. 3, p. 279–293, 2009.

navegador

Finançament subcentral en estats federals: Alemanya, Canadà, EUA i Suïssa

[vista prèvia >](#)

Quins elements defineixen un sistema federal de finançament? Arreu del món hi ha diferents estats que es governen des d'una òptica federal. Quins són els elements compartits? L'autonomia tributària, la coordinació fiscal, els mecanismes d'anivellament i una gestió eficient dels tributs s'erigeixen com a mesures claus per garantir un model equilibrat, sostenible i equitatiu que sigui útil per als territoris i per la ciutadania.

Núria Bosch

Catedràtica d'Hisenda Pública de la UB i investigadora de l'Institut d'Economia de Barcelona (IEB)

nbosch@ub.edu

En aquest article es detallaran les línies fonamentals del finançament subcentral de quatre estats occidentals amb un sistema descentralitzat i una llarga tradició federal —EUA, Alemanya, Canadà,i Suïssa—, amb l'objectiu d'identificar les característiques clau d'un model de finançament federal.

La taula 1 presenta el grau de descentralització d'aquests estats, així com les dades relatives a l'Estat espanyol. Tant Canadà com Suïssa en destaquen com els més descentralitzats, amb el govern central

gestionant menys del 50% de la despesa pública total: el 33,80% en el cas de Canadà i el 42,06% a Suïssa. En el cas dels EUA, el govern federal administra un 54,46% de la despesa pública total, mentre que Alemanya ho fa amb un 60,77%. El govern central de l'Estat espanyol es troba lleugerament per sota d'Alemanya, amb un percentatge del 55,31%, el segon més centralista dels que es mostren a la taula.

Pel que fa al sistema de finançament se'n descriuen els aspectes següents:

a) el poder tributari de què gaudeixen els governs subcentrals i els impostos que poden establir; b) la seva administració tributària; i c) els mecanismes de redistribució territorial de recursos, és a dir, els mecanismes d'anivellament fiscal.¹

Poder tributari

El poder tributari, entès com la capacitat legislativa per establir totalment o parcialment els elements essencials d'un impost, és compartit entre la federació —el poder central— i els territoris als estats federals analitzats, en diferents graus. Es tracta d'un poder originari, és a dir, no delegat per la federació.

A més, s'observa que el poder tributari dels governs subcentrals pot presentar diverses variacions. Hi ha tres nivells en què es pot exercir el poder tributari: a) normatiu: capacitat legislativa per establir totalment o parcialment els elements bàsics d'un impost —base imposable, tipus

Taula 1
Distribució de la despesa per nivells de govern, 2023 (%)

	Nivell central	Nivell intermedi	Nivell local	Total
EUA	54,46	45,54*	0	100
Canadà	33,80	46,84	19,37	100
Suïssa	42,06	38,17	19,77	100
Alemanya	60,77	21,28	17,95	100
Estat espanyol	55,31	33,03	11,91	100

(*) Intermedi + Local

Font: Dades d'OCDE.

1 Vegeu: BOSCH; VILALTA, «Finances de la Generalitat»; ZUBIRI, *The Economic Agreement between the Basque Country and Spain*.

El Bund té prioritat en gairebé tota la legislació tributària, fet que limita considerablement el poder tributari dels länder

impositiu, exempcions, deduccions...; b) rendiments: assignació total o parcial dels ingressos d'un impost; i c) administratiu: competències en la gestió tributària. Aquests tres nivells poden descentralitzar-se conjuntament o de manera separada, com es pot observar als estats analitzats. Un exemple d'això és Alemanya, on els grans impostos són compartits entre els diferents nivells de govern, amb la gestió atribuïda als länder, els territoris federats, però la capacitat normativa és responsabilitat de la federació.

Pel que fa a la tipologia dels impostos subcentrals, malgrat el que suggereix la teoria del federalisme fiscal, es poden establir diversos tipus d'impostos a nivell subcentral —principalment a nivell intermedi—, tot i que amb un poder tributari inferior al del govern central.

Els estats en què els governs intermedis tenen un poder tributari més elevat són els EUA i Suïssa, seguits de prop pel Canadà. En canvi, el poder tributari dels länder a Alemanya és més limitat. No obstant això, a través del Bundesrat —cambra alta que actua com a cambra territorial—, els

länder poden influir en les decisions fiscals del Bund —el govern federal.

Alemanya

A Alemanya, el govern federal —Bund— té competències exclusives en àmbits com les duanes i els monopolis, i comparteix certes competències legislatives amb els länder —els estats federals— en matèries específiques. No obstant això, com que aquestes matèries no estan definides de manera exhaustiva a la Constitució, el Bund té prioritat en gairebé tota la legislació tributària, fet que limita considerablement el poder tributari dels länder, que els deixa una autoritat fiscal exclusiva molt restringida.

Malgrat aquestes limitacions, els länder tenen un paper actiu en el procés legislatiu fiscal a través del Bundesrat, la cambra alta, que recull la territorialitat de l'Estat. Així, mentre que el Bund manté la sobirania legislativa principal, la distribució dels ingressos fiscals es fa de manera més equilibrada. El sistema tributari alemany es fonamenta en un model de «tax sharing», en què els diferents nivells de govern comparteixen els ingressos generats pels impostos dins del seu territori.

Pel que fa a l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, la distribució dels ingressos es realitza així: el 42,5% per al Bund, un altre 42,5% per als länder i el 15% restant per als governs municipals. La repartició territorial de la recaptació es fa en funció d'on s'ha generat l'impost. En el cas de l'Impost de Societats, els ingressos es divideixen a parts iguals entre el Bund i els länder. Quan una empresa opera en diversos länder, la distribució es basa en la ubicació de les filials i el nombre d'empleats de cadascuna en relació amb el global de l'empresa.

En relació a l'IVA, es distribueix entre els tres nivells de govern. Els municipis reben el 2,2% dels ingressos, mentre que la resta es divideix entre el Bund —51,5%— i els länder —46,3%. La part corresponent als länder es distribueix segons la població de cada land. A més, els länder també participen en l'Impost Municipal sobre Negocis amb una quota del 15%, i la resta recau en l'àmbit local.

A més dels impostos compartits, cada nivell de govern té competències sobre impostos específics. Així, el

La majoria de les províncies canadenques, excepte Quebec i Alberta, utilitzen una base imposable harmonitzada amb la del govern federal

Bund s'encarrega de recaptar impostos especials sobre el consum, mentre que els länder tenen jurisdicció sobre tributs com el de la cervesa, els vehicles de motor, les successions i donacions i les transmissions patrimonials, entre altres.

Canadà

Al Canadà, tant el govern federal com els governs provincials tenen sobirania tributària pròpia reconeguda per la Constitució. Això proporciona a les províncies una autonomia fiscal considerable, que els permet establir qualsevol tipus d'impost, amb l'excepció dels drets de duana i els impostos sobre no residents, que són competència exclusiva del govern federal.

El sistema fiscal canadenc es distingeix per la superposició d'impostos per als dos nivells de govern sobre les mateixes bases imposables. Els impostos principals, com l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, l'Impost de Societats i els impostos sobre les vendes, són compartits entre el govern federal i les províncies. Pel que fa a l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, totes les províncies, excepte Quebec,

el gestionen de manera harmonitzada amb el govern federal, utilitzen la mateixa base imposable. Tot i així, tenen la capacitat d'establir els seus propis tipus impositius i deduccions. Aquest impost és administrat pel govern federal, mentre que Quebec administra el seu propi impost sobre la renda de manera independent.

En relació amb l'Impost de Societats, el sistema és similar. La majoria de les províncies, excepte Quebec i Alberta, utilitzen una base imposable harmonitzada amb la del govern federal, tot i que poden establir els seus propis tipus impositius i deduccions. En aquests casos, també és el govern federal qui administra aquest impost. No obstant això, Quebec i Alberta tenen els seus propis impostos sobre societats i els gestionen directament. Les províncies apliquen impostos sobre les empreses establertes en el seu territori i, en cas que operin en diversos llocs, la base imposable es distribueix segons una fórmula acordada entre els governs federal i provincials.

Pel que fa a la imposició sobre les vendes, tres províncies utilitzen un IVA harmonitzat, que és adminis-

trat pel govern federal, mentre que Quebec també aplica un IVA harmonitzat però que gestiona directament. A més, cinc províncies cobren impostos monofàsics sobre les vendes al detall, que són gestionats pel seu propi govern, i Alberta no aplica cap impost específic sobre les vendes. Les províncies també tenen altres impostos menors.

EUA

Als EUA, tant la federació com els 50 estats que la formen disposen de "sobirania originària", que significa que els estats tenen competència tributària pròpia, independent del govern federal, tot i que subjecta a certes limitacions. Tanmateix, aquestes restriccions són relativament suaus, cosa que ha donat lloc a un sistema d'impostos superposats a causa del grau d'autonomia fiscal considerable tant de la federació com dels estats. Els estats gaudeixen d'autonomia total en les seves polítiques tributàries, incloent-hi la capacitat d'establir nous impostos. Per exemple, l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques es cobra en 43 estats, mentre que l'Impost de Societats s'aplica a 44. En el cas d'aquest últim, quan una empresa opera en diversos

Les lleis federals suïsses determinen quines deduccions es poden aplicar tant a nivell federal com cantonal per als impostos més importants, sense imposar restriccions específiques

estats, els ingressos fiscals es distribueixen segons una fórmula variable depenent de l'estat. Un model comú de repartiment podria ser, per exemple, el següent: 25% en funció del valor de les propietats, 25% segons els salaris pagats i 50% en funció de les vendes realitzades en cada estat.

Altres impostos importants a nivell estatal inclouen els impostos sobre vendes, els impostos especials sobre consums específics i els impostos sobre successions i donacions. No obstant això, en els últims anys, s'han intensificat les mesures de coordinació entre els diferents nivells de govern. Per fomentar l'harmonització, la majoria dels estats han adoptat la definició federal de la base imposable tant per a l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques com per a l'Impost de Societats.

Suïssa

A Suïssa, tant el govern federal com els cantons gaudeixen de sobirania fiscal. No obstant això, degut a la seva naturalesa confederal, el govern federal només té la facultat de recaptar els impostos específicament detallats a la Constitució federal,

mentre que els cantons poden establir qualsevol tipus d'impost, excepte l'IVA, que és competència exclusiva de la federació. Aquesta autonomia fiscal es veu restringida únicament per l'article 3 de la Constitució suïssa i algunes disposicions de les constitucions cantonals.

Tot i aquesta autonomia, la Llei d'Harmonització Fiscal de 1990, completament implementada el 2001, va introduir una harmonització parcial en l'estructura d'alguns impostos federals i cantonals. Aquesta llei estableix certs límits sobre la definició de la base imposable i les deduccions en tributs com l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, l'Impost de Societats, i els impostos sobre patrimoni i transmissions patrimonials. En la resta d'impostos, els cantons mantenen llibertat total.

Les lleis federals determinen quines deduccions es poden aplicar tant a nivell federal com cantonal per als impostos més importants, sense imposar-hi restriccions específiques. En canvi, els cantons tenen plena llibertat per establir els seus tipus impositius. Pel que fa a l'Impost de

Societats, la base imposable està completament harmonitzada entre els cantons, que segueixen les mateixes normes. Quan una empresa opera en diversos cantons, la distribució dels ingressos impositius es fa en funció de l'activitat —assegurances, serveis, vendes... El cantó on l'empresa té la seu oficial ha de notificar-ho als altres cantons implicats. L'empresa pot aportar dades sobre la distribució dels seus beneficis o activitat entre els cantons, però aquests han de posar-se d'acord per determinar com repartir els ingressos segons els seus tipus impositius. Aquesta mesura busca evitar estratègies fiscals que traslladin els beneficis a cantons amb impostos més baixos. Per exemple, en activitats al detall, la distribució es realitza segons el volum de negocis, mentre que en les assegurances es fa en funció de les primes que paguen els assegurats a cada cantó.

Administració tributària

Els models d'organització de l'administració tributària varien notablement entre els diferents territoris. Als EUA, la separació entre

La tendència comuna en tots aquests estats és la creació de mecanismes de coordinació i cooperació amb l'objectiu d'harmonitzar els impostos entre els diferents nivells de govern

l'administració tributària federal i la dels estats és més marcada, tot i que s'han establert alguns acords de cooperació entre ambdós nivells de govern. D'altra banda, Suïssa i el Canadà es distingeixen per la col·laboració estreta entre la federació i els governs intermedis en l'àmbit de l'administració tributària. En general, la tendència comuna en tots aquests estats és la creació de mecanismes de coordinació i cooperació amb l'objectiu d'harmonitzar els impostos entre els diferents nivells de govern, i es redueixen, així, els costos associats a l'administració i a l'acompliment de les obligacions tributàries.

Un cas rellevant és el d'Alemanya, on l'administració dels principals impostos està descentralitzada. Els länder són responsables de gestionar els impostos compartits, com l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, l'Impost de Societats i l'IVA. També cal esmentar Suïssa, on els cantons tenen la responsabilitat de gestionar els impostos federals sobre la Renda de les Persones Físiques i sobre les Societats.

Alemanya

Pel que fa a l'administració tributària a Alemanya, es fonamenta en una clara distribució de responsabilitats entre els diferents nivells de govern, així com en la col·laboració mútua. El Bund —govern federal— administra certs impostos en nom dels länder —per exemple, gestiona l'impost sobre la cervesa en nom seu—, mentre que l'administració dels impostos compartits, com l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques i l'Impost de Societats, recau directament sobre els länder. A més, l'administració federal és responsable de gestionar les duanes, els monopolis fiscals, els impostos especials, l'IVA aplicat a les importacions i els impostos relacionats amb la Unió Europea. La resta d'impostos són administrats directament pels länder.

Canadà

En l'àmbit de l'administració tributària, les províncies tenen la capacitat de gestionar els seus propis impostos. No obstant això, la majoria d'elles han harmonitzat la base imposable de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques i l'Impost de Societats amb la federació, que

com a contrapartida s'encarrega d'administrar-los. Les excepcions a aquesta pràctica són Alberta, que gestiona de manera independent el seu propi Impost de Societats, i Quebec, que administra tots els seus impostos per mantenir la seva autonomia fiscal malgrat els costos addicionals que això comporta.

EUA

Pel que fa a l'administració tributària, cada nivell de govern disposa de la seva pròpia estructura administrativa, que es coordinen i cooperen de manera limitada.

Aquest model tributari, que combina la superposició d'impostos i administracions independents entre els diferents nivells de govern, sumat a l'elevada autonomia fiscal dels estats, dona lloc a una gran diversitat entre ells. Això pot generar una competència fiscal interestatal? En principi, no sembla que sigui un problema. El sistema s'ha adaptat a aquesta diversitat i, a més, existeixen mecanismes de coordinació per gestionar aquesta variabilitat.

Suïssa

Pel que fa a l'administració tributària, cada cantó és responsable de

Les subvencions es calculen mitjançant fórmules que tenen en compte variables representatives de la capacitat fiscal i les necessitats de despesa dels governs subcentrals

gestionar els seus propis impostos. A més, tenen l'obligació legal de recaptar els impostos federals sobre la Renda de les Persones Físiques i sobre les Societats. En els últims temps, alguns cantons amb menys població han decidit contractar els serveis d'administració tributària dels cantons més poblats per gestionar els seus tributs de manera més eficient.

Anivellament fiscal

Els estats analitzats, excepte els EUA, implementen mecanismes d'anivellament fiscal destinats a reduir les disparitats econòmiques entre els governs subcentrals. L'objectiu principal d'aquests mecanismes és assegurar que les unitats de govern d'un mateix nivell puguin oferir serveis de manera equitativa requerint un esforç fiscal similar a la ciutadania.

Aquests mecanismes d'anivellament es materialitzen sovint mitjançant subvencions generals. Les subvencions es calculen mitjançant fórmules que tenen en compte variables representatives de la capacitat fiscal

i les necessitats de despesa dels governs subcentrals. Segons el sistema comparat, l'anivellament pot ser total o parcial. Un anivellament es considera total quan la proporció d'ingressos respecte a les necessitats de despesa és uniforme per a totes les unitats d'un mateix nivell de govern. En canvi, l'anivellament parcial busca reduir les diferències sense eliminar-les completament; aquest és el cas d'estats com Canadà, Suïssa i Alemanya. L'objectiu en aquests casos és que les unitats de govern s'acostin a un nivell estàndard, sovint establert per la mitjana estatal.

Alemanya

El sistema d'anivellament fiscal alemany es fonamenta en tres tipus de transferències. La primera s'orienta als länder amb una capacitat fiscal per habitant inferior al 99,75% de la mitjana estatal. Aquests länder reben una assignació que cobreix el 77,5% de la diferència respecte a la mitjana. La segona transferència està dirigida als municipis menys afavorits dins dels länder amb recursos limitats, especialment a l'est del país. Finalment, la tercera transferència beneficia aquells länder que,

en termes de població, reben una proporció de finançament per a programes d'educació i recerca inferior a la seva representació poblacional.

Canadà

Pel que fa a la subvenció d'anivellament, el càlcul es fonamenta en la metodologia coneguda com a Representative Tax System (RTS) [Sistema Fiscal Representatiu]. Aquesta metodologia estima els ingressos que cada província generaria si aplicués el tipus impositiu mitjà de Canadà a les seves bases imposables específiques. Si la diferència entre aquests ingressos estimats i els ingressos fiscals reals d'una província és positiva, se la considera beneficiària de la subvenció d'anivellament, que proporciona el govern federal —fons vertical. En cas contrari, si la diferència és negativa, la província no rep aquesta subvenció. Des de 2006, s'ha establert explícitament que aquest mecanisme d'anivellament assegura que les províncies receptores no acabin amb una capacitat fiscal superior a la de les províncies que no reben la subvenció.

EUA

Als EUA, tot i que existeixen desigualtats en la capacitat tributària

Els cantons suïssos receptors reben els recursos de manera progressiva; és a dir, la quantitat que reben augmenta a mesura que disminueix la seva capacitat fiscal

entre els governs estatals, no existeix un mecanisme explícit d'anivellament fiscal dissenyat per corregir aquestes diferències. Malgrat això, alguns ajuts federals contribueixen a reduir les disparitats fiscals entre els estats. Un exemple destacat és el programa Medicaid, que proporciona cobertura mèdica a les persones amb menys recursos. L'import que rep cada estat en aquest programa està inversament relacionat amb els ingressos per habitant de l'estat. Aquesta estructura de finançament implica que els estats amb menor renda per càpita reben una major aportació federal, amb un percentatge de cofinançament que pot arribar fins al 83%, mentre que els estats més rics reben només un 50% de cofinançament. Aquesta estructura de finançament ajuda a reduir les desigualtats en l'accés a serveis de salut entre els diferents estats.

Suïssa

El sistema d'anivellament fiscal a Suïssa es fonamenta en dos mecanismes principals. El primer consisteix en un fons explícit d'anivellament, subdividit en dos subfons: un de caràcter horitzontal i un altre de caràcter vertical.

En el subfons horitzontal, els cantons amb una capacitat fiscal per habitant superior a la mitjana contribueixen amb recursos que es redistribueixen als cantons amb una capacitat fiscal inferior a la mitjana. Les aportacions dels cantons contribuïdors es realitzen proporcionalment al seu índex de recursos per habitant. D'altra banda, els cantons receptors reben els recursos de manera progressiva; és a dir, la quantitat que reben augmenta a mesura que disminueix la seva capacitat fiscal. La distribució de recursos també té en compte la població dels cantons, utilitzada per quantificar les necessitats de despesa dels governs cantonals. Pel que fa al subfons vertical, beneficia exclusivament els cantons amb una capacitat fiscal per habitant inferior a la mitjana estatal, i els recursos provenen directament del govern federal.

El segon mecanisme complementa el fons d'anivellament i consisteix en un conjunt de transferències específiques del govern federal. Aquestes compensacions estan destinades exclusivament als

cantons que presenten necessitats especials derivades de les seves característiques geogràfiques o topogràfiques, condicions socioeconòmiques particulars o pel fet de ser grans ciutats.

Lliçons per a un model de finançament subcentral de caire federal

Algunes lliçons clau es poden extreure de l'anàlisi comparada dels sistemes de finançament subcentral en estats federals i, per tant, com es podrien aplicar en un model de finançament subcentral de caire federal.

Autonomia tributària dels governs subcentrals

- Lliçó: Els sistemes federals més consolidats permeten que els governs subcentrals tinguin un cert grau d'autonomia per a establir i gestionar impostos.
- Aplicació: Un sistema de finançament federal hauria de garantir que els governs subcentrals tinguin capacitat normativa, recaptadora i de gestió sobre determinats tributs per ajustar la seva política fiscal a les necessitats subcentrals.

En estats com Alemanya, Canadà o Suïssa, l'autonomia tributària es complementa amb mecanismes de coordinació per evitar disparitats excessives o competència fiscal deslleial

Equilibri entre poder tributari i coordinació

- Lliçó: En estats com Alemanya, Canadà o Suïssa, l'autonomia tributària es complementa amb mecanismes de coordinació per evitar disparitats excessives o competència fiscal deslleial.
- Aplicació: És fonamental establir mecanismes d'harmonització i coordinació fiscal entre els diferents nivells de govern, especialment en impostos compartits, per evitar distorsions i garantir certa uniformitat en el sistema tributari.

Gestió tributària eficient i col·laborativa

- Lliçó: En sistemes federals avançats, la gestió dels impostos pot ser descentralitzada —Alemanya, EUA i Suïssa— o coordinada —Canadà.
- Aplicació: Un sistema de finançament federal hauria d'apostar per una administració tributària que permetés als governs subcentrals gestionar els seus propis tributs, però amb opcions de col·laboració amb l'administració estatal per reduir costos i millorar-ne l'eficiència.

Mecanismes d'anivellament fiscal per reduir desigualtats

- Lliçó: Exceptuant-ne els EUA, la majoria d'estats federals apliquen algun tipus d'anivellament fiscal per corregir desigualtats entre territoris amb diferents capacitats econòmiques.
- Aplicació: Un bon model de finançament ha d'incloure transferències interterritorials basades en necessitats i capacitats fiscals, combinant fons horitzontals —entre governs subcentrals— i fons verticals —des del govern central.

En definitiva, un sistema de finançament subcentral de caire federal hauria de combinar autonomia tributària, coordinació fiscal, mecanismes d'anivellament i una gestió eficient dels tributs per garantir un model equilibrat, sostenible i equitatiu. ■

■ Bibliografia

BOSCH, Núria; VILALTA, Maite. «Finances de la Generalitat». A CASTELLS, Antoni. (et al.). *Conseqüències econòmiques i financeres dels diferents escenaris de la relació Catalunya-Espanya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Col·lecció Institut d'Estudis d'Autogovern núm. 12, p. 207-276, 2021.

BOSCH, Núria; VILALTA, Maite. *Models de finançament. Una Immersió Ràpida*. Barcelona: Tibidabo Edicions, 2023.

ZUBIRI, Ignacio. *The Economic Agreement between the Basque Country and Spain*. Bilbao: AD Concordiam, 2010.

fòrum

Antoni Castells

“El resultat desitjable és que sortim d'aquesta negociació tenint una Agència Tributària de Catalunya que ho recapti tot”

Una conversa amb Natàlia Mas

Antoni Castells (Barcelona, 1950) va ser l'últim negociador de la Generalitat que va pactar amb l'Estat espanyol un canvi en el model de finançament. Va ser el 2009. Després d'ocupar el càrrec de conseller d'Economia entre el 2003 i el 2010, l'experiència i la distància que li dona estar fora de la primera línia de la política li permet defensar que, ara sí, Catalunya ha d'optar per un nou model de finançament diferent al del règim comú.

Natàlia Mas (Sant Martí de Tous, 1979), tot i haver deixat la primera línia política, és una de les ideòlogues del sistema de finançament singular per a Catalunya, pactat entre ERC i el Partit Socialista l'estiu del 2024, que va permetre la investidura de Salvador Illa com a president de la Generalitat. Des del pragmatisme de qui ha negociat aquest acord, i coneixent les circumstàncies actuals, Mas defensa un model de finançament propi per a Catalunya basat en un traspass competencial en la recaptació i gestió dels tributs, encara que pugui quedar emmarcat dins un règim comú.

Eduardo Magallón > Estem en el millor moment dels últims setze anys per aconseguir un model propi per a Catalunya?

Natàlia Mas > Tenim una finestra d'oportunitat, però només serà un bon moment si la sabem aprofitar. Ni la victòria ni l'èxit estan garantits. Tenim un compromís sobre la taula, que parteix d'una proposta i d'una negociació complexa que ja s'ha fet. Ara cal implementar-lo, amb visió compartida entre els partits catalanistes, amb pragmatisme i amb eficàcia. És un camí ple de pedres, segurament ensopegarem, però ens hem de tornar a aixecar i avançar amb pragmatisme i moral de victòria.

Antoni Castells > Bé, el pragmatisme ve després de l'ambició. Crec que l'important és saber el que es vol, perquè, si no se sap, segur que no s'avança cap a l'objectiu. Bon moment? Venim d'una derrota, no ens enganyem. Aquí hi ha hagut un procés en el qual els partits que el lideraven volien la independència i ja veiem com ha acabat. Això ha augmentat el nivell, com diria, d'ambició nacional del país? No ho sé, ja ho veurem, ens

falta perspectiva. Però de moment, com a país encara estem lleplant-nos les ferides. Ara mateix, des del punt de vista intern de país, tenim un acord Esquerra-PSC, que, per a mi, és un bon acord. Si aconseguíssim fer la unió de les forces catalanistes entorn d'un objectiu compartit com el finançament, això seria molt important. Amb els Comuns crec que és possible; amb la CUP no se sap; a Junts no els hi veig. Junts va a la seva, no els veig disposats a sacrificar-se pel país. I quant a Madrid, depèn. Això serà un pols, com sempre. No sé si Esquerra i el PSC estan disposats a fer el pols. No vol dir una actitud agressiva, però sempre és un pols, la negociació amb l'Estat. I és un fet que Pedro Sánchez depèn dels vots d'Esquerra, entre d'altres coses.

Natàlia Mas > Aquest és un factor rellevant a la pregunta. Hi ha un govern a l'Estat i un govern a Catalunya que saben que, si el compromís del nou finançament no es compleix, les dues legislatures seran molt difícils.

Antoni Castells > Clar. També seria molt important que el PSC fes servir els seus diputats a favor de la causa de Catalunya.

Castells > Amb el procés, tothom es va espantar una mica també. El que passa és que quan a Espanya s'espanten, criden la Guàrdia Civil

Eduardo Magallón > No ho fa?

Antoni Castells > He estat al govern i he passat per la situació d'aprovar una llei, un projecte de llei a Catalunya, i veure com a Madrid els diputats del PSC hi votaven en contra i volien portar-ho al Constitucional. És una de les coses que m'ha fet arribar a la conclusió de la importància de tenir grup parlamentari a Madrid. Desgraciadament, els diputats del PSC estan al servei del PSOE. Aquesta és la lamentable realitat, que es manifesta amb tota la seva cruesa quan el PSC està al govern de Catalunya i els seus interessos no són ben bé els del govern central. Que és el que passa ara.

Eduardo Magallón > Senyora Mas, creu que ERC i la resta de forces seran capaces de fer aquest pols amb l'Estat?

Natàlia Mas > Espero que sí, que siguin conscients de la finestra d'oportunitat que tenim ara mateix, i del fet que la qüestió del finançament ha tornat al centre del debat polític. Això és positiu i rellevant, perquè del finançament en depenen moltes qüestions. No es pot

anhelar una sobirania més gran sense afrontar de cara el tema del finançament. Crec que aquest serà l'element clau que interpel·larà tothom.

Eduardo Magallón > Per què ha tornat al centre del debat el finançament? Perquè hi ha hagut una derrota?

Antoni Castells > No. Ha tornat al centre del debat perquè hi ha el pacte Esquerra-PSC per a invertir el senyor Salvador Illa. Al 2009 es va signar l'últim acord i ara estem al 2025, per tant fa setze anys. Què ha passat després? Primer, que Catalunya es va desentendre del finançament, perquè estava per un objectiu més important, que era la independència. I segon fet: encara que tothom va dient que això és una qüestió de tots, la realitat és que només es parla de finançament quan Catalunya es posa al capdavant per parlar de finançament. Això és el que ens diu la història.

Eduardo Magallón > Creu que sense el procés haguéssim arribat a aquest finançament singular?

Natàlia Mas > Crec que el procés sobiranista va ser una expressió col·lectiva del desig de sobirania i va evidenciar mancances estructurals i la necessitat de reconeixement institucional. Aquelles mobilitzacions han forjat el punt on som ara. I, de fet, ara mateix tenim sobre la taula dos elements que reflecteixen dues demandes històriques de Catalunya: Rodalies i el finançament. Ara som en una etapa post procés i de negociació, on les nostres demandes tenen més força. Els acords assolits són rellevants i cal implementar-los, tenint clar que venim d'uns compromisos ja signats.

Antoni Castells > Sí, crec que sí, que hi té a veure, perquè si jo fos el president del Govern espanyol, i el que li preocupés de veritat fos Espanya i la seva integritat territorial, potser sí que arribaria a la conclusió que el problema de Catalunya és un problema bastant específic, i que no és ben bé el mateix que el de la resta de comunitats. De manera que potser pensaria que val la pena adoptar un acord singular per a Catalunya, si això garantís una disminució de la tensió independentista i permetés un llarg període d'estabilitat

de Catalunya dins d'Espanya. Jo ho faria. En canvi, amb el procés, tothom es va espantar una mica també. El que passa és que quan a Espanya s'espanten, criden la Guàrdia Civil. Enlloc de dir: bé, parlem-ne, a veure què hem de fer, que és el que fan a Canadà o a Anglaterra o a Flandes. Però bé, això aquest ja és un altre tema.

Eduardo Magallón > Després d'aquesta primera part d'assolir un acord entre la Generalitat i l'Estat, s'ha de votar al Congrés dels Diputats. Què pot aportar un finançament singular per a Catalunya perquè sigui suficientment atractiu perquè Compromís, BNG, PNB o Bildu hi votin a favor?

Antoni Castells > No oblidem una cosa: primer cal acord a Catalunya. Després hi ha d'haver acord entre Catalunya i Madrid, i després s'ha de portar el Congrés.

Natàlia Mas > La proposta de finançament redactada pel Govern el 2024 està dissenyada pensant en la tercera fase clau: el Congrés. Sense aquest pas, el plantejament quedaria en paper mullat i només generaria frustració. Tot i que s'anomena «finançament singular», el que planteja és un model de responsabilitat i sobirania fiscal, amb recaptació íntegra dels tributs, que no s'ha d'entendre com un privilegi exclusiu per a Catalunya. Aquest model pot fer-se extensible a altres comunitats autònomes, si bé —i això és essencial— requereix que assumeixin plenament les seves responsabilitats: desplegar una agència tributària pròpia, assumir el risc del cicle econòmic i tot el que això comporta. També poden optar per no demanar aquest traspàs de competències i continuar delegant aquestes funcions a l'AEAT, que és el que

Mas > Estem parlant d'un nou model que obre la porta —a qui ho demani— a un traspàs competencial en la recaptació i gestió dels tributs, i acompanyat del principi d'ordinalitat

previsiblement farà la gran majoria. En definitiva, estem parlant d'un nou model que obre la porta —a qui ho demani— a un traspàs competencial en la recaptació i gestió dels tributs, i acompanyat del principi d'ordinalitat, un principi fonamental i aplicable a tots els territoris. Aquest enfocament crec que obre la porta perquè les comunitats històricament penalitzades per l'actual model puguin trencar amb la seva rigidesa i injustícia.

Antoni Castells > Això ho veig una mica diferent. No hi soc, en les negociacions, i no sé què s'hi està discutint, però intentaria negociar un finançament específic, singular, perquè singular entenc que només és per a tu. El paper de Catalunya no és modificar el sistema general, és acordar un bon model per a Catalunya. Intentaria assolir un bon model per a Catalunya i que a la vegada es fes una reforma del model de les altres comunitats, en la línia d'introduir les reformes que aquestes comunitats desitgen. Que no és el mateix que Catalunya. I aleshores, s'hauria de presentar conjuntament aquest paquet per a la seva aprovació. Un paquet on tothom hi

hauria de guanyar. Però un paquet amb dos components diferents: el finançament singular de Catalunya i la reforma del sistema general. Com diu l'acord ERC-PSC l'objectiu del finançament singular és aprovar un nou finançament de la Generalitat, no reformar el sistema general. La veritat és que no veig perquè Catalunya s'ha de ficar en si es compleix el principi d'ordinalitat entre Extremadura i Madrid, posem per cas. El que li interessa a Catalunya és que es compleixi a Catalunya en relació amb el conjunt de la resta, i això vol dir, simplement, que l'important és el grau d'anivellament que estem disposats a acceptar.

Natàlia Mas > Per garantir que cap territori hi surti perdent, l'Estat haurà d'aportar més recursos mitjançant un fons transitori, com ja ha fet en reformes anteriors, fins que s'implementi el nou model. En tot cas, l'acord deixa clar el respecte pel principi d'ordinalitat, un aspecte molt favorable per a Catalunya i per a altres territoris dels quals cal el suport.

Eduardo Magallón > Senyor Castells, com deia vostè abans, només hi ha

hagut un canvi en el model de finançament si Catalunya lidera. En cas que optés per sortir de la LOFCA, què pot proposar el govern espanyol?

Antoni Castells > Però si ja se sap el que volen. El que va proposar el 2017 la Comissió d'experts designada pel ministeri, i en la qual la Generalitat no hi va participar.

Eduardo Magallón > Així doncs, és possible quadrar el cercle entre la comissió d'experts del ministeri i el que demana Catalunya?

Antoni Castells > Clar, que es pot quadrar. Sempre que no sigui un cercle, és clar...

Natàlia Mas > Torno a la votació al Congrés, perquè crec que l'escenari de coexistència de tres models —foral, de règim comú i un de singular— no sobreviurà al debat parlamentari. Ara bé, podem assolir els mateixos objectius si modifiquem aspectes estètics no estructurals. És habitual que les reformes del model es facin a diferents velocitats, amb comunitats que s'hi incorporen abans i d'altres que ho fan més tard. En aquest nou marc, pot existir una

Castells > Intentaria assolir un bon model per a Catalunya i que a la vegada es fes una reforma del model de les altres comunitats, en la línia d'introduir les reformes que aquestes comunitats desitgen

singularitat *de facto* per a qui la vulgui assumir, vinculada a un traspàs competencial en matèria tributària i fiscal. Per tant, es tractaria d'un model comú renovat, amb mecanismes propis, fonamentat en l'ordinalitat i que permeti —per a qui vulgui assumir la recaptació i gestió íntegra dels impostos. Alhora, s'hi incorporaria un fons de compensació perquè cap territori hi surti perdent mentre Catalunya avança en sobirania fiscal, en el marc d'una solidaritat raonable i homologable internacionalment.

Antoni Castells > És que amb aquest tema estic més allunyat del poder o dels centres de decisió. No estic amb les interioritats del que s'està negociant.

Eduardo Magallón > Sembla un model més autonomista el de la senyora Mas que el seu, senyor Castells?

Natàlia Mas > No, en absolut.

Antoni Castells > Sincerament, pensava que Esquerra estiraria més de la corda en aquest tema. Escolti, finançament singular és finançament singular, i una altra cosa és jugar amb les paraules. Què vol dir

finançament singular? Doncs vol dir que la LOFCA hauria de dir: «Tot això és aplicable per a totes les comunitats autònomes —excloent-ne les forals— excepte per a Catalunya que té un model de finançament singular». Em sembla que hauríem d'anar per aquí, sortir de la LOFCA. I després, la negociació serà més o menys complicada, per descomptat. Si Pedro Sánchez va aconseguir tirar endavant l'amnistia, crec que això també ho podria tirar endavant.

Eduardo Magallón > Senyora Mas, vostè també és partidària de dos models o només d'un?

Natàlia Mas > Des del principi he dit que soc pragmàtica, exigent i que vull guanyar. Per mi, els elements clau són tres: recaptació i gestió dels tributs, respecte per l'ordinalitat i irreversibilitat del model. Com va passar amb els Mossos d'Esquadra —un cos català dins un marc estatal—, el nou model fiscal pot tenir un marc comú, però Catalunya ha de passar de gestionar menys del 10% dels tributs a gestionar-ne el 100% en un termini determinat. Això no pot fer-se mitjançant un simple conveni administratiu reversible, sinó

Mas > Dins d'aquest model «paraigua comú» hi conviurien singularitats condicionades a l'assumpció de competències diferents

a través d'un traspàs real de competències materials, econòmiques i d'infraestructures—com edificis, sistemes informàtics... I tot això és possible si es presenta dins d'un model políticament digerible per l'Estat en el moment actual.

Eduardo Magallón > O sigui, tenim dos models pel senyor Castells i un per la senyora Mas, no?

Antoni Castells > Sí, sí, sí, però compte.

Natàlia Mas > Bé, hi hauria el model foral i un model que actuaria com un paraigua general. Ara bé, dins d'aquest model de «paraigua comú» hi conviurien singularitats condicionades a l'assumpció de competències diferents. Perquè el problema de plantejar una sortida de la LOFCA és que quedarà bloquejada al Congrés si es percep com un model fet a mida i exclusiu per a Catalunya.

Antoni Castells > Depèn del que obtinguin les comunitats autònomes en la reforma del seu sistema.

Natàlia Mas > Crec que, tenint en compte la història política i econòmi-

ca d'Espanya, tot apunta en aquesta direcció. En tot cas, ho dic des de la meua experiència personal.

Eduardo Magallón > Així l'única via que hi veu és un acord general i alhora que permetés singularitats...

Natàlia Mas > Crec que un model exclusiu per a Catalunya, si no ofereix perspectives de millora per a les que l'han de votar, no tirarà endavant. Per això defenso que hi ha una manera d'aconseguir el que ells volen i el que nosaltres necessitem. No tenim gaire temps: la política avança, amb possibles eleccions a Andalusia o un canvi de govern. Cal actuar amb celeritat. La clau és clara: traspàs de competències, com el que es va fer als anys 1980. Caldrà un edifici propi per a l'ATC, un traspàs de personal significatiu, recursos econòmics, i competències plenes en recaptació i gestió tributària. Ens hem de focalitzar en això. Siguí com una peça singular o com a part d'una reforma general amb diferents ritmes i característiques, crec que és una via viable i assumible. Al final, cal tenir molt clar l'objectiu: corregir el dèficit fiscal i fer un salt de sobirania irreversible.

Antoni Castells > Això és veritat. Si el resultat de la negociació és que, efectivament, tenim l'Agència Tributària de Catalunya administrant tots els impostos, encara que s'hagi de pagar un preu en relació amb el que he dit que m'agradaria, em semblaria un saldo molt positiu.

Natàlia Mas > El que cal, sobretot, és voluntat política per part de Madrid, i agilitat i determinació per part del Govern de Catalunya. Hi ha molts aspectes en joc: contractació de serveis informàtics, qüestions administratives complexes, traspàs d'edificis i de personal... I tot això no es pot fer de manera seqüencial, sinó en paral·lel a les negociacions polítiques. Tenim un acord que estableix que la recaptació íntegra de l'IRPF comença el 2026, per tant, tots aquests preparatius s'han d'estar activant ara mateix.

Eduardo Magallón > Doncs no s'està produint...

Natàlia Mas > Segurament no amb la intensitat que caldria, i s'ha de ser molt més exigent, però sí, s'hi està treballant. Solucions tècniques, n'hi ha. Mentre es desenvolupa un sistema integral nou per a l'ATC, es pot començar amb la gestió dels impostos a través, per exemple, d'un *front office*, mantenint provisionalment el sistema de l'AEAT en el *back office*. Hi ha moltes vies i opcions tècniques disponibles per fer-ho possible.

Eduardo Magallón > No estem davant d'unes noves estructures d'Estat inexistents?

Natàlia Mas > No.

Mas > Tot i mantenir una aparença de paraigua comú, en la pràctica esdevindrà una singularitat de facto

Eduardo Magallón > Entrem en la fase que no els agrada. Posem una xifra sobre el model de finançament singular?

Natàlia Mas > No, perquè totes les peces estan condicionades entre elles. Segons si l'Estat hi posa 10.000, 20.000 o 30.000 milions més, hi haurà 3, 4, 5, 6 o 7 comunitats autònomes que hi sortiran guanyant. Ningú hi pot perdre. Ara bé, aquest guany també estarà condicionat pel fet d'haver assumit o no el traspàs de competències previst en el model: què aporta cada comunitat a la solidaritat i què aporta a les despeses generals de l'Estat. No hi ha un marge de negociació infinit. Les referències internacionals i europees apunten clarament que els mecanismes de solidaritat han de moure's dins d'uns rangs raonables. Per tant, situem-nos dins d'aquests marges.

Eduardo Magallón > Quins marges?

Natàlia Mas > Ho hem dit moltes vegades: hi ha diferents percentatges de PIB en rangs raonables. El que no és raonable és mantenir, any rere

any, un 10% de dèficit fiscal. Aquesta xifra, presentada com si fos «solidaritat», no és assumible ni justa.

Antoni Castells > El 2009, la millora del sistema de finançament va suposar un increment de 3.800 milions per a la Generalitat, més o menys. I l'aplicació de la disposició addicional tercera, si s'hagués aplicat, hagués suposat 2.000 milions més del que era la tendència històrica.

Eduardo Magallón > Però podem donar als lectors una xifra del nou model? La que sigui.

Antoni Castells > En una negociació pots posar xifres sobre la taula, però sempre seran superiors a la que realment estàs disposat a acceptar. I aquesta és evident que no l'explicaràs a aquells amb qui estàs negociant.

Eduardo Magallón > S'ha fet servir el famós entre 2 i 4% del PIB com a solidaritat...

Antoni Castells > La idea que a Alemanya el màxim del dèficit fiscal ha de ser el 4% del PIB és un mite. Ho vaig fer buscar quan era conseller,

i res, no existeix això. El que sí que hi ha és una sentència del Tribunal Constitucional alemany que consagra el principi d'ordinalitat.

Natàlia Mas > Sí, hi ha dades del Canadà. Crec que és a la província d'Alberta on es registra el dèficit fiscal més elevat, que se situa al voltant del 4%. Per això es fa servir aquest rang de manera orientativa. Tot i així, són xifres difícils d'afirmar i complexes de calcular amb precisió.

Eduardo Magallón > I si hi ha un finançament singular, Catalunya deixarà de ser la comunitat autònoma on les rendes baixes paguen l'IRPF més alt de tot l'Estat?

Natàlia Mas > Pot acabar sent un model realment singular, perquè probablement cap altra comunitat voldrà assumir el traspàs competencial que implica. És a dir, tot i mantenir una aparença de paraigua comú, en la pràctica esdevindrà una singularitat *de facto*.

Eduardo Magallón > I realment, el terme finançament singular, és un concepte que s'entén què busca?

Mas > Necessitem un model robust, sòlid i, sobretot, irreversible, encara que es presenti sota un paraigua políticament digerible per a l'Estat

Natàlia Mas > Crec que ens podem acabar perdent en qüestions més estètiques que fonamentals. Jo el que vull és una agència tributària que recapti la totalitat dels tributs.

Antoni Castells > Això és molt important i et dono la raó. Si el resultat de la negociació és que tenim una agència tributària com ara tenim els Mossos, oblida el que t'he dit. Però si això es així, ho hauríeu d'escenificar.

Natàlia Mas > Tant ens ha de fer que València acabi tenint una agència tributària pròpia. Si ells també la volen, endavant. No hem de defensar-ho com un privilegi exclusiu de Catalunya, perquè, si ho fem, correm el risc de quedar bloquejats políticament. El que cal evitar és caure en una singularitat estètica, en un conveni entre l'ATC i l'AEAT que pugui ser reversible. Necessitem un model robust, sòlid i, sobretot, irreversible, encara que es presenti sota un paraigua políticament digerible per a l'Estat. ■

variables

Corrupció i gènere: Què ens diuen les dades?

vista prèvia >

Quin paper té el gènere en el fenomen de la corrupció? Veuen de forma diferent homes i dones aquest problema endèmic del poder? Quines persones denuncien més i quines temen més les represàlies? Respondre aquestes preguntes pot ajudar a oferir una radiografia de la relació entre gènere i corrupció, i alhora posa de manifest la necessitat de més dades desagregades per poder analitzar de forma profunda aquesta relació i poder així dissenyar millors polítiques públiques.

Tània Verge Mestre

Catedràtica de Gènere i Política a la UPF, diputada al Parlament de Catalunya i exconsellera d'Igualtat i Feminismes del Govern de la Generalitat (2021-2024)

tania.verge@upf.edu

Aquest article analitza, amb les dades disponibles a inicis del 2025 per a la UE, l'Estat espanyol i Catalunya, les diferències de gènere en diversos aspectes relacionats amb la corrupció: la percepció i vivència que en té la ciutadania, la seva tolerància envers aquest fenomen, la pràctica de la corrupció en l'àmbit polític i empresarial i, finalment, la denúncia ciutadana. S'hi combinen dades observacionals, d'enquesta, de dissenys experimentals i de registre, ja siguin d'accés obert o publicades en estudis acadèmics i en informes d'organitzacions internacionals.

La premissa d'aquest article és que les anàlisis no només han de comptar amb dades desagregades per gènere sinó que han de tenir perspectiva de gènere i enfocament interseccional. En tant que construcció sociocultural i performativa, el gènere imposa temperaments i rols diferenciats, fet que es materialitza en els estereotips que recauen en uns i en les altres, així com en un desigual accés a recursos i capacitat d'influència. La perspectiva de gènere ens ajuda a entendre, d'una banda, el perquè de les diferències en la pràctica de la corrupció o en la seva

victimització i, d'altra banda, com el gènere influeix en les causes i les conseqüències de la corrupció, incloent-hi la reproducció de les desigualtats de gènere. Per la seva banda, l'enfocament interseccional implica examinar com diverses dimensions de desigualtat —com també són, entre d'altres, a més del gènere, l'orientació sexual, la identitat de gènere, l'estatus migratori, la raça, l'edat o la classe social— es creuen i es reforcen mútuament. Això requereix desagregar les dades amb més profunditat, identificar patrons d'exclusió específics i evitar anàlisis que tractin les categories socials com a aïllades o homogènies. Aquestes dues ulleres analítiques ens permeten identificar els déficits que presenten les dades disponibles i apuntar propostes de millora.

Percepció i vivència de la corrupció

Una constant de les enquestes sobre corrupció són les diferències de gènere que expressa la ciutadania en qualsevol regió del món. En l'onada del 2021 del Global Corruption Barometer,¹

les dones residents a la UE són cinc punts percentuals més propenses que els homes a considerar que la corrupció en el govern és un greu problema, tot i que aquesta diferència no és estadísticament significativa. La mateixa tendència es manifesta —també sense significació estadística— en el cas de l'Estat espanyol i de Catalunya,² com il·lustra el gràfic 1.

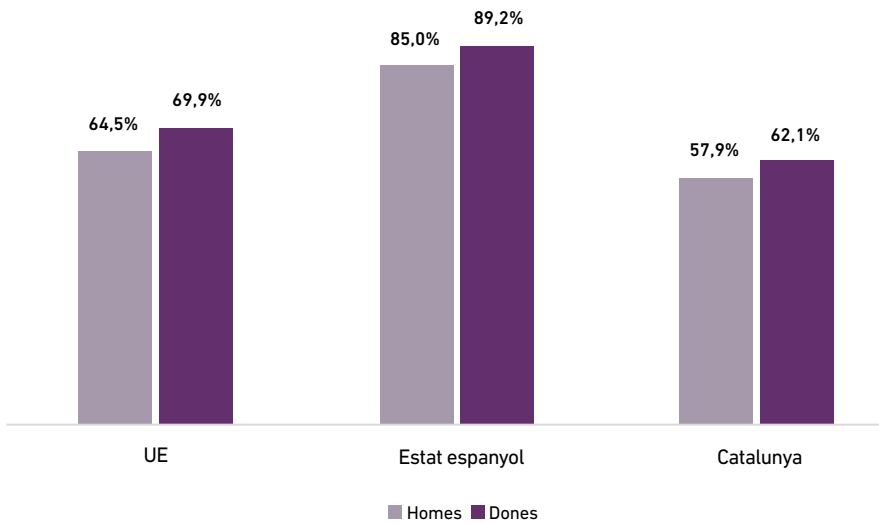
També s'observen diferències de gènere en l'experiència de la corrupció. La pregunta de si s'ha realitzat un suborn per accedir a determinats serveis públics o obtenir un document oficial en els darrers dotze mesos mostra una prevalença molt baixa a l'Estat espanyol —2,5% de les persones enquestades, sumant les categories de resposta «una o dues vegades», «unes poques vegades» i «sovint»—, el qual s'ubica en la franja baixa de la mitjana europea —8% de les respostes. No es reporten diferències significatives per gènere a nivell europeu però sí a l'Estat espanyol, amb un 3,2% d'homes i un 1,6% de dones que admeten haver

1 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, «Global corruption barometer – European Union, 2021».

2 La pregunta més equivalent de l'enquesta de l'OAC de 2023 és la següent: «Considera que la corrupció està molt, bastant, poc o gens estesa a l'Administració de la Generalitat de Catalunya?».

Les dades sobre l'ús que homes i dones fan dels seus contactes personals reflecteixen la divisió sexual del treball

Gràfic 1
Diferències de gènere en la percepció de la corrupció en els governs (%)

Font: Transparency Internacional (2021) i Oficina Antifrau de Catalunya (2023a).

Nota: Percentatges agregats de les dues categories de resposta que indiquen més preocupació: «molt gran» i «força gran», en el cas del baròmetre de Transparency Internacional de 2021, i «molt estesa» i «bastant estesa», en el cas de l'enquesta de l'OAC.

practicat un suborn —amb diners, regalant o retornant favors.

En relació amb l'obtenció d'un tracte preferencial en aquests mateixos serveis públics o organismes expedors de documentació, en el conjunt de la UE el 33% de les persones entrevistades admeten haver recorregut a contactes personals en els

darrers dotze mesos. L'Estat espanyol es troba en el grup de territoris amb més prevalença, amb un 40%, com Bèlgica i Àustria i per darrere de França o Portugal —ambdós amb una prevalença del 48%—, una dada que contrasta amb el 19% de Suècia o el 21% d'Alemanya.³

3 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, «Global cor-

Malgrat que les respostes de dones i homes són força similars, quan s'estimen les probabilitats predites —amb models de regressió logística que controlen per variables demogràfiques rellevants— de mitjana, a la UE, elles tenen una probabilitat significativament més alta d'emprar les connexions personals per obtenir un servei en una escola pública, un centre de salut públic o un organisme que gestiona prestacions socials. En canvi, els homes són significativament més propensos a utilitzar contactes en les interaccions amb la policia i els organismes que expedeixen documents oficials. Aquestes dades reflecteixen la divisió sexual del treball, en tant que la societat segueix assignant les tasques de cura a les dones, incloent-hi la responsabilitat principal en la cura dels fills i filles i dels familiars quan es troben malalts o en situació de dependència.⁴ Les dones també recorren més als serveis socials, ja sigui acompanyant els seus familiars o, degut a la feminització de la pobresa, com a usuàries directes.

ruption barometer – European Union, 2021».

4 CONNELL, *Gender*.

La sextorsió que pateixen dones, nenes, nens i adolescents en contextos vulnerables com camps de refugiats es troba àmpliament documentada

En l'onada del 2021 del Global Corruption Barometer s'ha inclòs una pregunta específica sobre la sextorsió, un tipus de corrupció on el sexe és la moneda de canvi de la coacció per accedir a serveis, prestacions o tràmits. Es tracta de la forma de corrupció més silenciada, per la vergonya social que encara pesa sobre les persones que pateixen violència sexual. Mentre que el 74% de població de la UE creu que la sextorsió es produeix almenys de manera ocasional, només el 7% de les persones manifesten haver-la experimentat directament o conèixer algú que l'hagi patida, un percentatge semblant al de l'Estat espanyol.⁵

Tot i que no afloren diferències de gènere estadísticament significatives, possiblement per la inclusió en la mateixa pregunta de l'experiència pròpia i la que poden haver viscut persones conegudes, aquest és un tipus de corrupció que impacta fonamentalment en les dones. Un altre factor que explica les limitacions de les enquestes per copsar la prevalença de la sextorsió és l'absència de

preguntes relacionades amb aquest tipus de violència sexual en l'àmbit laboral. A més, cal assenyalar que, si totes les persones entrevistades disposen de la nacionalitat del país pel qual es formulen les preguntes, no es copsa adequadament la violència sexual, incloent la sextorsió per ser contractades o no ser acomiadades, a què sovint estan sotmeses les dones migrades, especialment les que treballen en el sector de les tasques domèstiques i de cura.⁶

L'enquesta duta a terme per les entitats Por Ti Mujer i Calala-Fondo de Mujeres mostra que el 52,1% de les dones migrants que treballen en aquest sector han estat víctimes d'assetjament sexual o altres formes de violència sexual en el lloc de treball. I la meitat de les que indiquen no estar segures d'haver-ne patit en la pregunta directa ho apuntaven en les preguntes obertes del qüestionari.⁷ De manera semblant, la sextorsió que pateixen dones, nenes,

nens i adolescents en contextos vulnerables com camps de refugiats es troba àmpliament documentada.⁸ Al mateix temps, els prejudicis de gènere respecte l'orientació sexual i la identitat de gènere junt amb les pautes històriques de discriminació fan que els homes que pateixen sextorsió, habitualment homes gais, així com les persones trans o no binàries, reportin menys la seva experiència a les autoritats.⁹

Tolerància envers la corrupció

Una societat que tolera la corrupció facilita la seva prevalença en l'àmbit polític i econòmic. La tolerància a les pràctiques corruptes beu, doncs, també dels estàndards ètics de la ciutadania i dels seus comportaments quan interactuen amb les administracions públiques. L'enquesta de l'OAC permet explorar amb més detall

5 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, «Global corruption barometer – European Union, 2021».

6 ORGANITZACIÓ INTERNACIONAL DEL TREBALL, «Experiencias de violencia y acoso en el trabajo: Primera encuesta mundial».

7 POLO CASTILLO, «Sexual violence against migrant women working in domestic and care roles: advocacy and prevention actions».

8 UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP), «Seeing beyond the state: grassroots women's perspectives on corruption and anti-corruption?».

9 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, «Breaking the silence around sextortion. The links between power, sex and corruption».

Totes les pràctiques corruptes que suposen defraudar impostos tenen conseqüències més negatives en les dones

aquesta qüestió per a Catalunya,¹⁰ a partir de diverses preguntes que demanen a les persones entrevistades si una determinada situació és «acceptable» o si una determinada acció és «justificable», com recull la Taula 1.

Les dones manifesten una tolerància més baixa que els homes en disset dels divuit escenaris plantejats; és a dir, en tots menys en l'acció de trucar a un metge amic per evitar la llista d'espera. Aquest escenari, juntament amb empadronar un fill a casa dels avis per tal que l'acceptin a l'escola desitjada, que una persona que treballa al sistema sanitari públic ajudi un familiar a saltar-se la llista d'espera, copiar en un examen o que un alt càrrec accepti una caixa de vi d'una empresa, la diferència de gènere no és estadísticament significativa, però en tretze dels divuit escenaris plantejats sí que ho és. Tal com ja s'ha comentat, el fet que en tres de les cinc circumstàncies en què les diferències de gènere no són estadísticament significatives tinguin a veure amb serveis públics com l'escola o els serveis de

salut, indica la rellevància que aquests tenen per a la vida de les dones en el rol de cuidadores que els ha estat assignat socialment.

A més, totes les pràctiques corruptes que suposen defraudar impostos tenen conseqüències més negatives en les dones, ja que redueixen la capacitat d'inversió dels poders públics en polítiques socials i serveis bàsics,¹¹ pilars fonamentals de l'Estat del benestar que «publifiquen» les tasques de cura que tradicionalment han recaigut sobre les dones. No és sorprenent, doncs, que les diferències de gènere en el rebuig a la corrupció siguin més pronunciades en els països amb un Estat del benestar més desenvolupat.¹²

La pràctica de la corrupció a les institucions i a les empreses

Segons les dades del Consejo General del Poder Judicial (CGPJ),¹³

11 WALBY, *Crisis*.

12 STENSÖTA; WÄNGNERUD; AGERBERG, «Why women in encompassing welfare states punish corrupt political parties».

13 Dades d'accés obert disponibles a: <www.poderjudicial.es>.

d'entre el total de persones acusades o processades per corrupció a l'Estat espanyol entre 2019 i 2023 hi havia 886 homes —85%— i 154 dones —15%. De fet, és una constatació a nivell internacional que les dones polítiques tendeixen a participar en pràctiques corruptes amb menys freqüència que els homes.¹⁴ És més, els països amb una representació més elevada de dones a les institucions solen tenir nivells més baixos de corrupció. De manera similar, les empreses amb una major presència de dones en els seus consells d'administració tenen menys probabilitats d'involucrar-se en suborns a autoritats públiques.¹⁵ També la ciutadania té una percepció de menys prevalença de la corrupció quan hi ha més dones en càrrecs polítics, ja sigui en governs estatals o locals.¹⁶

A partir d'aquesta correlació s'ha defensat sovint l'augment de la

14 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, «Gender, equality and corruption: what are the linkages?».

15 BREEN (et. al), «Gender and corruption in business»; LAMBSDORFF; FRANK, «Corrupt reciprocity – Experimental evidence on a men's game».

16 BARNES; BEAULIEU, «Gender stereotypes and corruption: how candidates affect perceptions of election fraud».

10 OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA, «La corrupció a Catalunya: percepcions i actituds ciutadanes 2022».

Els països amb una representació més elevada de dones
a les institucions solen tenir nivells més baixos de corrupció

Taula 1
Diferències de gènere en la tolerància envers la corrupció
(% de «poc» i «gens» acceptable o justificable)

	Homes	Dones
Que un funcionari accepti diners per tal d'agilitzar un tràmit	83,9	89,4
Quedar-se una cartera amb 200€, on hi ha les dades de qui l'ha perduda	79,9	88,3
Després de cometre una infracció de trànsit i per evitar perdre punts del carnet de conduir, acordar amb un familiar que digués que conduïa ell	77,5	86,4
Passar factures personals fent veure que són despeses de la feina	79,2	85,4
Que un policia no apliqui una multa a un amic seu	78,1	85,4
Que un càrrec polític contracti un amic íntim per un càrrec de confiança	78,5	85,4
Que un funcionari faci servir un bé públic —cotxe, telèfon...— per a una finalitat privada	80,6	85,3
Que un polític doni el seu suport a un projecte per beneficiar un grup econòmic en atenció al suport que aquest ha donat al seu partit	76,6	85,0
Contractar un parent/amic per ocupar un lloc en un organisme públic	78,8	84,0
Colar-se al metro	79,4	83,6
Ocultar ingressos per pagar menys impostos sobre la renda	73,4	83,1
Copiar en un examen	78,7	81,9
Que una persona que treballa al sistema sanitari públic ajudi un familiar a saltar-se la llista d'espera	76,9	79,5
Inflar el currículum	73,8	78,9
Contractar un servei sense factura per estalviar-se l'IVA	68,8	75,4
Que un alt càrrec accepti una caixa de vi d'una empresa	69,2	72,1
Trucar a un metge amic per evitar la llista d'espera	68,8	68,0
Empadronar un fill a casa dels avis per tal que l'acceptin a l'escola desitjada	63,2	65,4

Font: OAC (2023a).

Nota: Les caselles destacades amb color indiquen diferències de gènere estadísticament significatives ($\chi^2 < 0,05$).

Les dones tenen menys oportunitats de participar en pràctiques corruptes, ja que les estructures de poder informals que les sostenen segueixen dominades pels homes

presència de les dones en la política i el sector empresarial com una estratègia per combatre la corrupció. Una idea resumida en l'exemple de si Lehman Brothers hagués estat Lehman Sisters,¹⁷ en referència a la fallida del holding financer del 2008 i la subsegüent crisi financera mundial. També són nombrosos els governs i partits polítics que, després d'escàndols de corrupció, han posat dones al capdavant, presentant-les com a abanderades de la «neteja» de la corrupció, donat que, de manera estereotipada, s'associa les dones amb una major honestedat i integritat.¹⁸ Per exemple, en el context de desgast per corrupció, el PSOE andalús impulsà el 2013 la figura de Susana Díaz, aleshores consellera de Presidència, com a nova presidenta de la Junta d'Andalusia, en substitució de José Antonio Griñán.

No obstant això, correlació no comporta necessàriament causalitat. D'entrada, la prevalença de la corrupció desmotiva de participar

activament en la política institucional als grups històricament discriminats, incloent-hi les dones. Per tant, una major presència a les institucions de les dones també és més probable allà on la corrupció sigui menys prevalent. A més, el fet que les dones practiquin amb menys freqüència la corrupció no implica forçosament que siguin, per naturalesa, menys corruptes. L'estereotip social que els hi atribueix una major aversió al risc fa que siguin percebudes com a col·laboradores menys fiables en trames corruptes, reduint les seves possibilitats de ser-hi convidades. Altres estudis indiquen que els suborns que s'ofereixen a les dones solen ser d'imports inferiors,¹⁹ motiu pel qual tindrien menys incentius per acceptar-los. Així mateix, el fet que les dones polítiques denunciïn amb més freqüència que els seus col·legues homes les xarxes corruptes pot estar influït pels mateixos estereotips de gènere, esperant-se de les dones un nivell més alt d'integritat.²⁰ I, de manera cabdal, les dones tenen

menys oportunitats de participar en pràctiques corruptes, ja que les estructures de poder informals que les sostenen segueixen dominades pels homes.²¹

En aquest sentit, els resultats de dissenys experimentals, com el «conjoint analysis», on les persones enquestades havien d'indicar a quin dels dos polítics pels quals es donaven diferents atributs aleatoritzats creien més probable que un inversor els oferís un suborn per fer avançar el seu negoci, mostren que, efectivament, les regidores eren percebudes com a menys corruptibles. Ara bé, quan entre els seus atributs hi constava una dilatada trajectòria política o les connexions amb el món empresarial s'incrementava la seva percepció de corruptibles.²² És a dir, quan es feien explícites les xarxes de poder polítiques o empresarials a què tenien accés, la diferència de gènere disminuïa o fins i tot s'esvaïa.²³

21 BJARNEGÅRD, «Focusing on masculinity and male-dominated networks in corruption».

22 L'impacte de l'experiència política és més significatiu per als homes: 10 anys en el càrrec augmenten la percepció de corrupció un 14% en les regidores, comparat amb un 8% en les regidores.

23 WIESEHOMEIER; VERGE, «Corruption, oppor-

17 PRÜGL, «If Lehman Brothers had been Lehman Sisters...: Gender and myth in the aftermath of the financial crisis».

18 GOETZ, «Political cleaners: Women as the new anti-corruption force?».

19 RIVAS, «An experiment on corruption and gender».

20 EGGERS; VIVYAN; WAGNER, «Corruption, accountability and gender: do female politicians face higher standards in public life?».

Estudis que analitzen els mecanismes d'alerta o whistleblowing mostren que les dones alertadores pateixen més represàlies que els homes

La denúncia de la corrupció

Segons l'enquesta de Transparency Internacional,²⁴ a la UE les dones són menys propenses que els homes a pensar que podrien denunciar la corrupció de manera segura sense por de patir represàlies —47,8% vs. 53,5%, una diferència estadística-ment significativa. També a Catalunya, segons l'enquesta de l'OAC,²⁵ les dones són menys propenses a afirmar que no denunciarien un cas de corrupció per por a represàlies —34% davant el 39,7% en el cas dels homes.

Tanmateix, en cap de les enquestes es formula aquesta pregunta per a les diferents situacions en què es pot patir la corrupció, tampoc per al cas de la sextorsió, on és molt probable que les dones manifestessin més por a represàlies, com també si la corrupció ocorre en el lloc de treball. De fet, estudis que analitzen els me-

canismes d'alerta o *whistleblowing* mostren que les dones alertadores pateixen més represàlies que els homes, fins i tot quan ocupen una posició elevada en la jerarquia de la seva empresa, atès que el seu estatut social com a dones invalida el poder que tenen dins l'organització.²⁶

A Catalunya, pel que fa a les denúncies rebudes per l'OAC entre 2010 i 2023, el 74% van ser interposades per homes. El percentatge de denúncies presentades per dones s'ha incrementat al llarg dels anys, ha augmentat del 14% el 2010 fins al 38% el 2023.²⁷ Cal tenir en compte, però, que des de finals de 2017, si s'opta per tramitar la denúncia a través del canal de denúncia anònima —que el 2023 va acumular el 66% de les denúncies— no es recull la variable gènere, la qual cosa suposa una limitació important de les dades. També emergeixen diferències de gènere segons la tipologia de la persona denunciant. Les dades de registre de l'OAC per aquest mateix

període indiquen que,²⁸ en les denúncies presentades per funcionaris i funcionàries, el percentatge és més elevat entre les dones —16% vs. 10% en el cas dels homes—, fet que pot reflectir la composició de gènere del personal de les administracions públiques. En el cas de les denúncies presentades per representants de grups polítics, el pes és lleugerament major entre les dones que entre els homes —26% vs. 24%—, a la inversa de la tendència en les presentades per representants sindicals —3% vs. 5%— o particulars —55% vs. 61%.

Quant a les sol·licituds d'accés a la informació pública, que poden ser el primer pas per bastir una denúncia, en la memòria anual de l'OAC del 2023 també s'observa que els homes ho fan en major mesura que les dones —22 homes i 7 dones. Es dona la mateixa tendència en les sol·licituds d'accés a la informació pública (SAIP) que va rebre el Portal de la Transparència la Generalitat de Catalunya al 2023 —52% d'homes i 40% de dones, més un 8% de persones jurídiques.²⁹

tunity networks and gender: Voters' perception of female politicians' integrity».

24 TRANSPARENCY INTERNATIONAL, «Global corruption barometer – European Union, 2021».

25 OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA, «La corrupció a Catalunya: percepcions i actituds ciutadanes 2022».

26 REHG, «Antecedents and outcomes of retaliation against whistleblowers: Gender differences and power relationships».

27 OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA, «Memòria 2023».

28 Ibídem.

29 Dades d'accés obert disponibles a: <www.governbert.gencat.cat>.

Aquests dèficits són exemples clars de com la perspectiva de gènere i l'enfocament interseccional són imprescindibles en la recollida i anàlisi de dades

L'OAC explica aquestes asimetries per la bretxa digital,³⁰ el coneixement divers dels propis drets o la major presència dels homes en l'esfera pública. Tot i que no hi ha dades disponibles per fer-ne una anàlisi més aprofundida, aquestes asimetries probablement s'accentuen en el cas de les dones més joves i les dones més grans, les persones amb un nivell d'estudis més baix, que correlaciona amb la classe social, moltes persones amb discapacitat, per la manca d'accessibilitat de les webs de l'administració pública, o les persones migrades, degut a barreres lingüístiques o al menor coneixement de les institucions del país.

Conclusions

Aquest article posa de manifest que calen més dades quantitatives i qualitatives desagregades per gènere que incloguin les percepcions, els posicionaments ètics i les experiències amb la corrupció i la seva denúncia tant de les dones com dels homes. Cap de les enquestes disponibles ac-

tualment abasta les tres dimensions. Malgrat que, per fi, les enquestes pregunten per la sextorsió, la formulació de les preguntes —barrejant l'experiència viscuda i l'experimentada per persones conegudes, o no preguntant per l'àmbit laboral—, el disseny de les mostres —només amb persones entrevistades que tenen la nacionalitat del país analitzat— i l'absència de variables sociodemogràfiques rellevants no permet copsar adequadament la prevalença que té en els diversos grups socials que la pateixen amb més intensitat —les dones, especialment les dones migrades, però també els homes gais o les persones trans.

Aquests dèficits són exemples clars de com la perspectiva de gènere i l'enfocament interseccional són imprescindibles en la recollida i anàlisi de dades. Cal assegurar que les mostres siguin més inclusives i recollir més variables demogràfiques que puguin mesurar adequadament el risc de victimització amb pràctiques corruptes. També manquen dades per mesurar l'impacte que té la corrupció patida personalment —i no només la percebuda a nivell sistèmic— en el benestar emocional,

la integritat sexual i les condicions materials, així com en la confiança en les institucions o el sentiment d'eficàcia política, en diferents grups socials.

En definitiva, tant una recollida de dades com una anàlisi que siguin ce- gues al gènere i a d'altres desigual- tats, ens proporcionen, en el millor dels casos, conclusions parcials i poden conduir a interpretacions poc útils per abordar de manera integral la problemàtica de la corrupció. ■

30 OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA, «Gènere, poder i corrupció».

■ Bibliografia

BARNES, Tiffany D.; BEAULIEU, Emily. «Gender stereotypes and corruption: how candidates affect perceptions of election fraud». A *Politics & Gender*, vol. 10, núm. 3, p. 365–391, 2014.

BJARNEGÅRD, Elin. «Focusing on masculinity and male-dominated networks in corruption». A STENSÖTA, Helena; WÄNGNERUD, Lena (eds.), *Gender and corruption. Historical roots and new avenues for research*. Nova York: Palgrave Macmillan, p. 257–274, 2018.

BREEN, Michael (et. al). «Gender and corruption in business». A *The Journal of Development Studies*, vol. 53, núm. 9, p. 1486–1501, 2017.

CONNELL, Raewyn W. *Gender*. Cambridge: Polity Press, 2002.

EGGERS, Andrew C.; VIVYAN, Nick; WAGNER, Markus. «Corruption, accountability and gender: do female politicians face higher standards in public life?». A *The Journal of Politics*, vol. 80, núm. 1, p. 321–326, 2018.

GOETZ, Anne M. «Political cleaners: Women as the new anti-corruption force?». A *Development and Change*, vol. 38, núm. 1, p. 87–105, 2007.

LAMBSDORFF, Johan G.; FRANK, Björn. «Corrupt reciprocity – Experimental evidence on a men's game». A *International Review of Law and Economics*, vol. 31, núm. 2, p. 116–125, 2011.

OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA. «Gènere, poder i corrupció». [en línia]. Disponible a: <www.antifrau.cat>.

OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA. «La corrupció a Catalunya: percepcions i actituds ciutadanes 2022» [en línia]. Disponible a: <www.ceo.gencat.cat>.

OFICINA ANTIFRAU DE CATALUNYA. «Memòria 2023» [en línia]. Disponible a: <www.antifrau.cat>.

INTERNACIONAL DEL TREBALL. «Experiencias de violencia y acoso en el trabajo: Primera encuesta mundial» [en línia]. 2023. Disponible a: <www.ilo.org>.

POLO CASTILLO, Lucy. «Sexual violence against migrant women working in domestic and care roles: advocacy and prevention actions» [en línia]. A *Asociación Por Ti Mujer & Calala, Fondo de Mujeres*, 2024. Disponible a: <www.asociacionportimujer.org>.

PRÜGL, Elisabeth. «'If Lehman Brothers had been Lehman Sisters...' Gender and myth in the aftermath of the financial crisis». A *International Political Sociology*, vol. 6, núm. 1, p. 21–35, 2012.

REHG, Michael T. (et. al). «Antecedents and outcomes of retaliation against whistleblowers: Gender differences and power relationships». A *Organization Science*, vol. 19, núm. 2, p. 221–240, 2008.

RIVAS, M. Fernanda. «An experiment on corruption and gender». A *Bulletin of Economic Research*, vol. 65, núm.1, p. 10–42, 2013.

STENSÖTA, Helena O.; WÄNGNERUD, Lena; AGERBERG, Mattias. «Why women in encompassing welfare states punish corrupt

political parties». A DAHLSTRÖM, Carl; WÄNGNERUD, Lena (eds). *Elites, Institutions and the Quality of Government. Executive Politics and Governance*. Londres: Palgrave Macmillan, p. 245–226, 2015.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. «Gender, equality and corruption: what are the linkages?» [en línia]. A *Policy Brief #01/2014*. Disponible a: <www.transparency.org>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. «Breaking the silence around sextortion. The links between power, sex and corruption» [en línia]. 2020. Disponible a: <www.images.transparencycdn.org>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. «Global corruption barometer – European Union, 2021» [en línia]. Disponible a: <www.transparency.org>.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP). «Seeing beyond the state: grassroots women's perspectives on corruption and anti-corruption?» [en línia], 2012. Disponible a: <www.undp.org>.

WIESEHOMEIER, Nina; VERGE, Tània. «Corruption, opportunity networks and gender: Voters' perception of female politicians' integrity». A *Public Opinion Quarterly*, vol. 84, núm. 2, p. 538–550, 2020.

full de càlcul

Estancament salarial i capitalisme patrimonial a la Catalunya del segle XXI

vista prèvia >

La crisi financera del 2008 va sacsejar el món. Va ser l'últim assalt del realienament econòmic iniciat durant la dècada de 1980 pel neoliberalisme. Aquell xoc ha provocat que avui els salaris mitjans amb prou feina s'hagin recuperat, tot i perdre poder adquisitiu, mentre que pels sectors més rics ha representat guanys desorbitats gràcies a l'auge de les rendes del capital encarnades per aquest capitalisme patrimonial

Alessandra Palomar

Membre d'Espai08 i doctoranda
a la Universitat de Bolonya
dpzaidel@gmail.com

David Palomera

Membre d'Espai08
i del grup d'investigació i-GOP
dpzaidel@gmail.com

Després de l'aplicació de polítiques d'austeritat i d'anys d'estancament econòmic posteriors a la crisi de 2008, el PIB català ha crescut ràpidament des del 2019, i s'ha situat entre els països de la UE que més creixen. Tot i això, sabem que el PIB no és indicatiu de benestar i que l'augment de la renda nacional no es reparteix de manera equitativa.¹ De fet, en les darreres dècades, i sobretot des de 1980 amb la revolució neoliberal, hem constatat una tendència secular i global a l'alça de la desigualtat en la distribució de la renda nacional, amb una creixent concentració de la renda i la riquesa en l'1% i el 0,01% més ric de la població.² Dins d'aquesta dinàmica, l'economista Thomas Piketty assenyala que des de la dècada de 1980 estaríem entrant en una etapa de «capitalisme patrimonial», on les grans fortunes generen principalment els seus ingressos a partir del capital heretat i menys de tasques «emprenedores».³

En aquest article pretenem analitzar com ha evolucionat la distribució de

la renda generada a Catalunya des del 2008 fins a l'actualitat, i separar-la entre les rendes que provenen del treball —per exemple, en forma de salari— i les que provenen del capital —com ara dividendes o la revalorització d'accions. Aquesta distinció és útil per entendre la distribució de la renda i la desigualtat pels motius següents.

En primer lloc, la major part de la població obté la majoria dels seus ingressos mitjançant la venda de la seva força de treball o bé a través de l'autoocupació, sovint per manca de mitjans de producció —capital— que els permetin subsistir sense haver de treballar. En canvi, només una minoria disposa de prou capital per invertir-lo i obtenir-ne rendiments suficients que garanteixin el seu nivell de vida. Distingir i estudiar l'evolució de les rendes del treball i del capital ens ajuda, doncs, a entendre com funcionen les dinàmiques de distribució de la renda entre classes socials.

En segon lloc, aquest tipus d'anàlisi ens permet conèixer com es redistribueix la renda abans que l'Estat n'apliqui processos de redistribució.

És a dir, mostra les desigualtats que es produeixen en els centres de treball i en el control dels mitjans de producció abans que l'acció col·lectiva procedeixi a corregir-ne —o a exacerbar-ne— una part.

El tercer motiu es centra a distingir entre rendes del capital i rendes del treball, i la distribució entre classes socials, que també ens permet copsar fins a quin punt l'economia productiva « premia » la força de treball o el capital, així com els efectes polítics i sobre la cohesió social que poden derivar de determinades dinàmiques de desigualtat.

I, per últim, ens permet estudiar quin tipus de rendes es generen dins la categoria de rendes del capital, distingint les àrees productives —i no productives— que permeten la generació de riquesa en aquest àmbit. En aquest article no analitzem la riquesa ni la seva distribució, és a dir, com s'acumulen les rendes del treball i del capital en relació amb cada sector de la població, tot i que també és un aspecte fonamental per entendre la desigualtat. En certa manera, les rendes del capital provenen, en part, de la riquesa acumulada, per

1 GOUGH, *Heat, Greed and Human Need*.

2 PIKETTY, *Una breve historia de la igualdad*.

3 PIKETTY, *Capital in the Twenty-First Century*.

Les rendes del capital són insignificants entre les persones que declaren uns rendiments nets inferiors a 150.000 euros

la qual cosa l'anàlisi de les primeres no es pot deslligar de les dinàmiques de la segona. L'objectiu de l'article és situar com actua el capitalisme patrimonial a Catalunya. Una màquina de generació de desigualtats.

Una taxonomia de l'origen de les rendes a partir de la fiscalitat

Per entendre l'evolució i la distribució de les rendes del capital i del treball, és important agrupar primer els diferents tipus de renda en aquestes dues categories. La declaració de la renda a Catalunya segueix, en bona part, aquesta classificació, assignant els diferents tipus de rendes a la base general o a la base d'estalvi.

Al 2006, una reforma de la Llei de l'IRPF va afegir una nova categoria d'estalvi dins de les rendes. A la renda de la nova base d'estalvi s'hi inclouen les rendes obtingudes per inversions en capital mobiliari —dividends, participacions en societats, interessos de dipòsits o rendes vitalícies— i els guanys patrimonials provinents de la venda d'elements patrimonials —com ara immobles o accions. Aquests dos tipus de renda

es poden considerar rendes del capital, fruit de la generació de beneficis de les empreses o de la valorització d'actius als mercats. Cal tenir en compte que aquests guanys només es consideren «realitzats» en el moment de la venda, de manera que una persona pot augmentar la seva riquesa sense vendre els actius —i, per tant, sense generar una renda ni pagar l'IRPF corresponent.

A banda del capital mobiliari i dels guanys patrimonials, hi ha una altra renda del capital important no inclosa a la base d'estalvi: la del capital immobiliari, és a dir, les rendes de béns immobles —com ara el lloguer.

Les rendes del treball i altres rendes derivades —com l'atur o les pensions— van a parar a la base general. També s'hi inclouen les rendes d'activitats econòmiques, com ara les de les persones autònomes i aquelles que duen a terme activitats professionals a més de la seva feina assalariada. En el cas de les persones autònomes, es poden considerar rendes mixtes, ja que una part prové del seu treball i una altra dels guanys d'inversions i de l'explotació del negoci. Finalment, a l'IRPF, les rendes

de premis —com ara la loteria— i de subvencions es consideren guanys del patrimoni d'elements no patrimonials, i tributen en la base general. Aquestes, junt amb altres rendes no esmentades, són minoritàries en el conjunt de la renda.

Distribució de les rendes del capital i del treball a Catalunya

Les rendes del capital es troben concentrades en els decils i percentils més rics des de fa dècades. Per exemple, Branko Milanovic mostra que el coeficient de Gini —que mesura la desigualtat d'un país— se situava, als anys 1980, entre un 0,4 i un 0,5 per a les rendes del treball, però superava el 0,8 per a les rendes del capital.⁴ En el cas de l'Estat espanyol, s'arribava fins a un 0,99 de desigualtat en la percepció d'aquestes últimes.

La situació a la Catalunya de 2024 és similar. Tal com mostra el gràfic 1, les rendes del capital —exclouent-ne el capital immobiliari, com ara els lloguers, de pes menor en

4 MILANOVIC, *Miradas sobre la desigualdad*.

Taula 1
Categorització de la renda segons la declaració de l'IRPF

Classificació AEAT	Exemples	Tipus de renda	Base IRPF
Treball	Salari, pensió i atur	Treball	General
Activitats econòmiques	Ingressos professionals	Mixt	
Capital immobiliari	Rendes de lloguer i drets sobre bens immobles	Capital	
Guanys patrimonials d'elements no patrimonials	Premis i subvencions	Mixt	
Capital mobiliari	Dividends, participacions societats i interessos de dipòsits	Capital	Estalvi
Guanys patrimonials d'elements patrimonials	Venta immobles, accions i fons d'inversió	Capital	

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Agència Tributària (AEAT).

tots els trams de la distribució— són insignificants entre les persones que declaren uns rendiments nets inferiors a 150.000 euros —el 99% dels contribuents. Per a aquest grup, les rendes del treball representen la immensa majoria de la renda, especialment si incloem la part provinent

de les activitats econòmiques. És en els trams compresos entre 150.000 i 600.000 euros, i per sobre dels 600.000 euros, que les rendes del capital passen a tenir un pes més significatiu. Tot i que, per a les persones situades entre 150.000 i 600.000 euros, encara hi predomina la renda

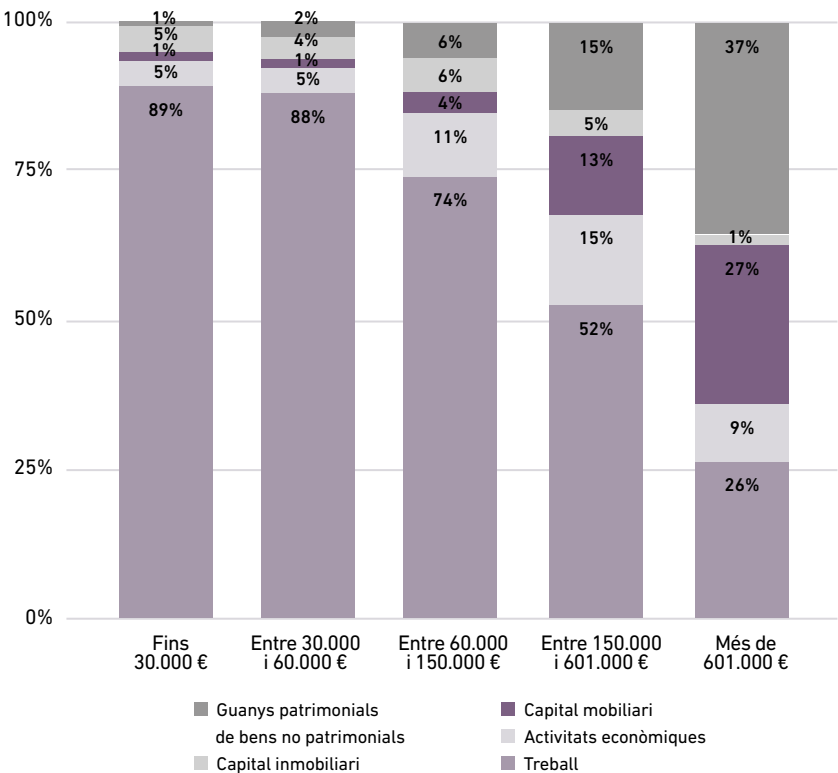
del treball —52%— i la d'activitats econòmiques —15%—, les 3.365 persones de l'Estat amb més renda l'obtenen sobretot de guanys patrimonials —37%— o de capital mobiliari —27%. Les rendes del capital mobiliari, al seu torn, deriven en gran mesura dels dividends: a partir del tram de 150.000 euros, suposen més del 90% del total del capital mobiliari declarat.

El creixement
de les rendes patrimonials

La percepció de rendes de capital es concentra, doncs, en els nivells d'ingressos més elevats. El 2022, per a les persones del tram de renda superior a 150.000 euros, les rendes de capital van representar un 30% dels ingressos declarats, mentre que, per a aquelles que superaven els 601.000 euros, aquestes rendes van suposar el 65% dels ingressos. Així, es troben concentrades en poques mans, però són una font d'ingressos molt rellevant per a qui les percep. Cal tenir en compte, però, que existeix una part important de les rendes de capital exempta de tributar per IRPF, de manera que, si només

Les rendes del treball, percebudes majoritàriament pel gruix dels contribuents, són les que més han trigat a recuperar-se

Gràfic 1
Pes de tipus de renda bruta declarada en l'IRPF
per cada tram d'ingressos nets a Catalunya, 2022 (%)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Agència Tributària (AEAT).

estudiem els ingressos declarats, obtenim una visió parcial de la seva evolució en les darreres dècades.

Les principals rendes exemptes són els lloguers imputats de l'habitatge habitual i els ingressos no percebuts

directament, com ara els derivats de fons d'inversió o dels beneficis no distribuïts de les societats.

A nivell agregat, si analitzem l'evolució de les rendes de capital a preus de 2008 —descomptant-ne la inflació acumulada— veiem que han seguit dinàmiques molt diverses. D'una banda, els guanys de béns patrimonials generats per la venda o la transmissió d'un bé o dret patrimonial, com immobles o accions, són els que s'han recuperat més ràpidament després de la crisi. Les rendes provinents del capital immobiliari i d'activitats econòmiques també han crescut molt ràpid des de la crisi financera del 2008 ja que han augmentat en un 41% i un 27%, respectivament, ajustant per la inflació acumulada. En canvi, les rendes del treball, percebudes majoritàriament pel gruix dels contribuents, són les que més han trigat a recuperar-se, i encara avui se situen només un 7% per damunt dels valors de 2008, ajustant per la inflació acumulada.

Les rendes del capital mobiliari han patit un descens significatiu, tant a nivell nominal com real. Això es deu a diversos factors, com la caiguda de

Des de 2017, la inversió en béns immobiliaris ha augmentat de manera contínua

la rendibilitat dels dipòsits bancaris i de bons a causa dels baixos tipus d'interès, el trasllat de la inversió a productes amb menor tributació per IRPF —com fons d'inversió o plans de pensions— o la desviació de la inversió al sector immobiliari, que durant aquest període de tipus baixos i inflació elevada s'ha convertit en una opció molt més rendible i atractiva per al capital. Des de 2017, la inversió en béns immobiliaris ha augmentat de manera contínua. Malgrat que aquesta evolució no es reflecteix prou bé en les dades de l'AEAT, sí que s'hi observa un augment de les rendes per capital immobiliari fins als 6.000 milions d'euros el 2022. El conjunt d'aquestes dues tendències podria haver exacerbat la concentració de capital en les rendes més altes, ja que moltes persones amb menys ingressos obtenien rendes de capital via dipòsits i actius financers d'intermediaris bancaris, els quals han perdut rendibilitat en els últims anys.

Estancament dels salaris

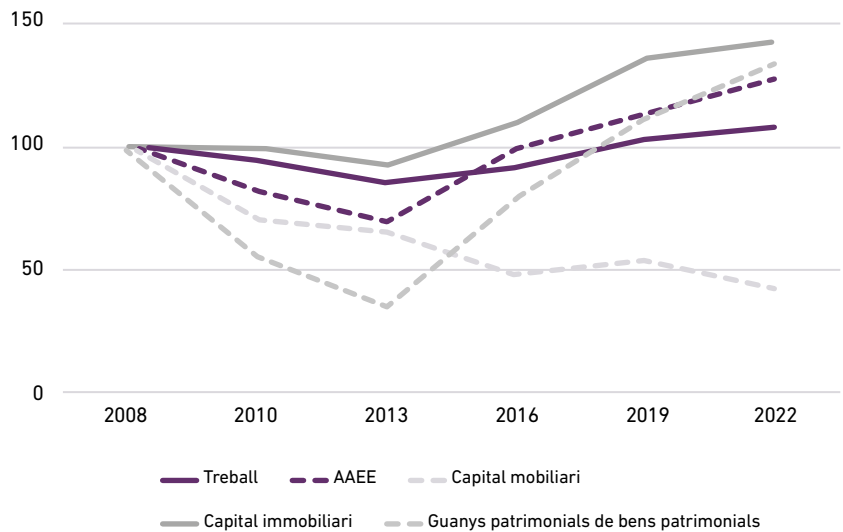
El 2022 es va arribar a un salari nominal mitjà de 26.381 euros, un 23%

superior al de 2008. Ara bé, si hi apliquem la inflació acumulada des de 2008, els salaris reals haurien disminuït. És a dir, en comparació amb l'augment dels preus —inflació— en el període 2008-2022, el salari mitjà no ha mantingut el mateix ritme i, per tant, les persones treballadores han perdut poder adquisitiu. Això ha estat degut principalment a la

devaluació salarial produïda durant els primers anys posteriors a la crisi, quan els preus creixien però els sous no ho feien a la mateixa velocitat, reduint els costos laborals de les empreses per guanyar competitivitat. Els salaris no van recuperar el seu poder adquisitiu fins al 2019, tot i que el salari mitjà de les dones va començar a recuperar-se dos anys

Gràfic 2

Evolució relativa de les rendes brutes agregades declarades en l'IRPF a Catalunya, basada en preus de 2008 (base 100 = 2008)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Agència Tributària (AEAT).

Els salaris reals de les dones han crescut més que els dels homes des de 2008, i són les úniques que han pogut seguir el ritme de l'augment de preus

abans, tal com es mostra al gràfic 3. Malgrat aquesta recuperació parcial, la forta inflació acumulada després de 2021, a causa de la crisi de la Covid-19, ha provocat una nova caiguda significativa del poder adquisitiu, especialment en el cas dels homes.

Pel que fa a les diferències salarials per gènere, les dones continuen percebent salaris inferiors de mitjana. Aquest fet té diverses explicacions, com la concentració femenina en sectors i posicions més precaritzades o l'existència de bretxes retributives. Tot i així, els salaris reals de les dones han crescut més que els dels homes des de 2008, i són les úniques que han pogut seguir el ritme de l'augment de preus. Això s'explica perquè treballen en sectors que han crescut molt —com serveis i turisme— i perquè una proporció més alta de dones rep el salari mínim interprofessional —un 24,3% al 2022, enfront d'un 10,3% dels homes, segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE)— de manera que les pujades d'aquest mínim els han beneficiat relativament més. A més, hi ha més dones al sector públic, on les negociacions col·lectives han aconseguit millors revisions salarials

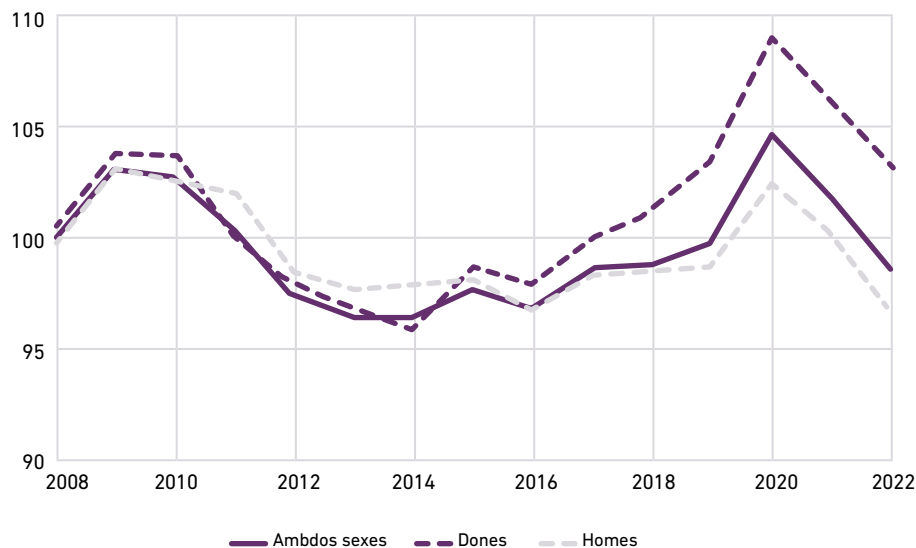
per compensar la inflació. En canvi, els homes han estat majoritàriament en sectors —com la construcció— que, arran de la crisi, han perdut pes i han experimentat fortes devaluacions salarials.

Si observem les dades salarials fins a 2024, només disposem de dades

de convenis laborals, una de les principals eines de negociació col·lectiva. Cal tenir en compte, però, que aquests convenis només cobreixen el 41,3% de les persones treballadores el 2024, i, per tant, no representen el salari mitjà del conjunt de la població. Tot i així, la imatge general no seria gaire diferent, ja que des

Gràfic 3

Evolució del salari mitjà, relatiu al salari mitjà de 2008 i en preus de 2008 (base 100 = 2008)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l' Enquesta d'Estructura Salarial elaborada per l'INE i el Ministeri de Treball.

de 2008 les pujades de convenis col·lectius han quedat per sota de la inflació acumulada. En termes reals, els convenis únicament haurien permès un augment de set euros en setze anys.

Estancament de la participació dels salaris sobre el PIB

Una manera d'estudiar el pes de les rendes del treball sobre la renda total és recórrer a les dades de comptabilitat nacional, que desglossen el PIB nominal entre la massa salarial —sous més cotitzacions socials—, l'excedent brut d'explo-tació —despeses de les empreses diferents dels salaris, més beneficis empresarials— i impostos/subvencions que no corresponen ni a massa salarial ni a ingressos empresarials. El gràfic 4 mostra l'evolució de la proporció de la massa salarial sobre el PIB entre 2000 i 2023 a Catalunya, l'Estat espanyol i la mitjana dels 20 estats de l'Eurozona.

A Catalunya, igual que a l'Estat espanyol i a l'Eurozona, des del 2000 els salaris havien anat perdent pes. Tot i això, tant a Catalunya com a

l'Estat, entre 2006 i 2008 hi va haver una recuperació notable gràcies a la bombolla immobiliària, que va generar ingressos importants a través de la construcció. L'esclat de la bombolla i la posterior crisi, juntament amb polítiques agressives d'austeritat i devaluació salarial, van fer caure la proporció del PIB destinada a salaris fins a un mínim del 45%, on va quedar estancada fins a 2018. Aquesta caiguda va ser especialment pronunciada en comparació amb la de l'Eurozona, que no va baixar tant i es va mantenir per sobre del 47%. Posteriorment, la recuperació econòmica i les polítiques de sosteniment de l'ocupació i dels salaris durant la Covid-19 van permetre arribar al 49,3% el 2020 —49,1% el 2023—, un punt percentual per sobre de la dada del 2000 i un punt i mig per sobre de la mitjana de l'Estat espanyol i de l'Eurozona.

Ara bé, en un context de creixement del PIB, interessa saber si les rendes del treball són capaces de captar part d'aquest creixement. Des de 2020, el PIB ha crescut més d'un 9% fins a 2023, però els beneficis empresarials —excedent brut d'explo-tació— han crescut per sobre de les

rendes del treball. El 2022 fins i tot ho van fer al doble de ritme, fet que indica que el PIB s'ha ampliat sobretot gràcies a l'augment dels beneficis empresarials.

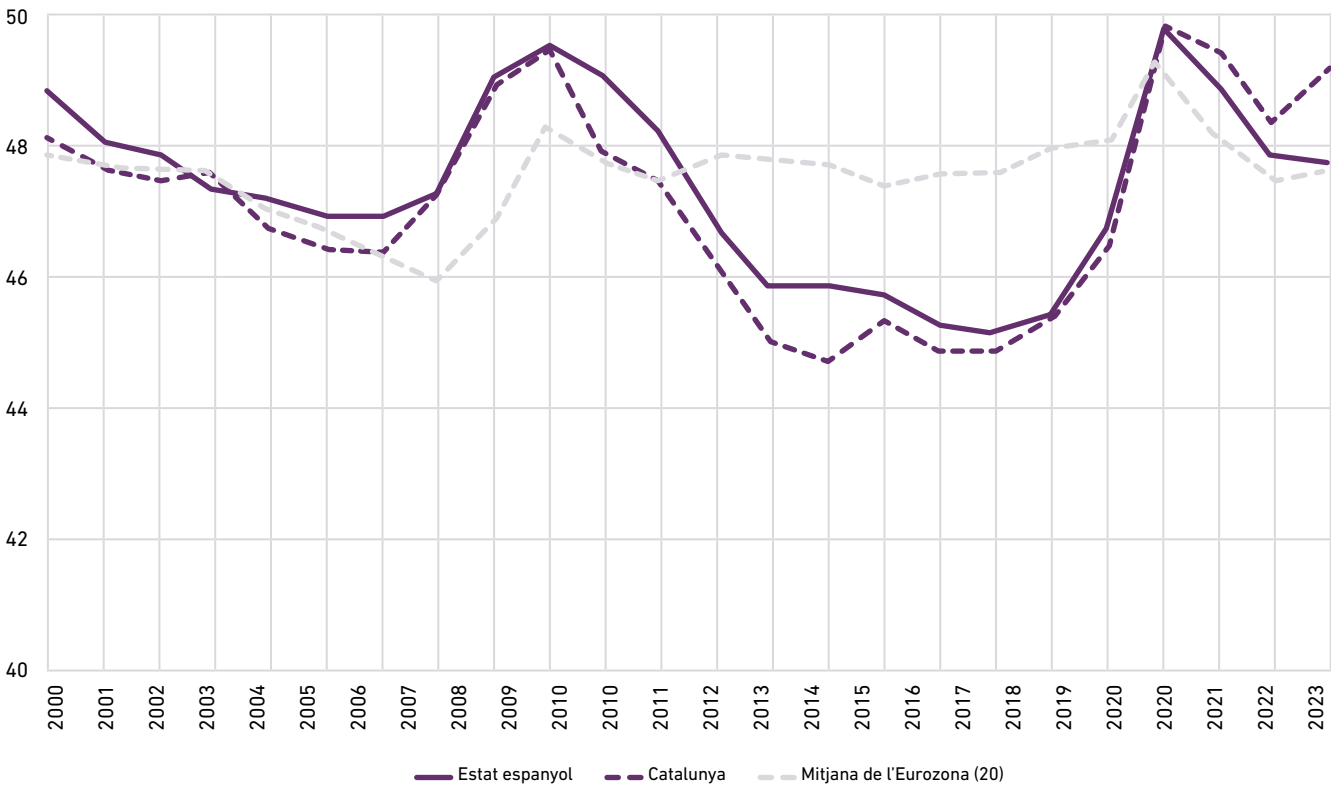
Un dels factors que han ajudat a recuperar el pes salarial anterior a la crisi és la implementació de polítiques d'ocupació, especialment els ERTO, que van amortir l'impacte de la pandèmia sobre els llocs de treball. El pes de la massa salarial creix tant per l'augment dels salaris —com el salari mínim interprofessional— com pel nombre de persones treballadores. Tant l'Estat com Catalunya són economies que, des de la crisi, han crescut a través de sectors intensius en força de treball —serveis, turisme—, alhora que les polítiques d'expansió fiscal i inversió pública —i privada, via fons europeus— han afavorit la creació d'ocupació en sectors de més valor afegit, com ara les TIC, i la recuperació d'ocupació en serveis públics essencials —sanitat...— afectats per l'austeritat de la dècada 2008-2018.

Aquesta recuperació de l'ocupació s'ha produït de forma simultània a l'augment dels beneficis i marges

El nombre d'empreses registrades ha crescut menys que el de persones treballadores, de manera que els beneficis s'han repartit entre menys actors però més grans

Gràfic 4

Proporció del PIB que es destina a salaris i cotitzacions de la Seguretat Social, 2000-2023 (%)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE i l'IDESCAT.

Nota: les fonts de dades consultades no inclouen en la massa salarial els ingressos de les persones autònomes.

d'explotació de certs sectors, gràcies al creixement de la demanda interna des de la crisi de 2008 i a l'apropiació de rendes en l'actual període

inflacionari. Segons l'Observatori de Marges Empresarials, a l'Estat el marge brut d'explotació hauria passat del 9% al 2019 al 13,2% el

2023. A més, el nombre d'empreses registrades ha crescut menys que el de persones treballadores, de manera que els beneficis s'han repartit

Un problema de les estadístiques de comptabilitat nacional és que no quantifiquen la massa salarial de les persones autònomes

entre menys actors però més grans. Malgrat tot, de manera agregada, l'excedent brut d'explotació —beneficis abans d'impostos— ha crescut menys que la massa salarial.

Les rendes salarials de les persones autònomes

Un problema de les estadístiques de comptabilitat nacional és que no quantifiquen la massa salarial de les persones autònomes, que destinen una part de les seves rendes a la pròpia remuneració. Per això se solen anomenar rendes mixtes. A Catalunya, aquestes rendes tenen pes, atès que 549.380 persones estan donades d'alta al Règim Especial de Treballadors Autònoms (RETA) el 2023.⁵ L'Organització Internacional del Treball ofereix dades de la «*adjusted labour share*» [proporció del treball ajustada], que imputa aquestes rendes mixtes. Malauradament, no hi ha dades específiques per a Catalunya, però sí per a l'Estat espanyol, que ens poden orientar sobre aquesta evolució.

5 UGT, «17 de cada 100 autònoms a Catalunya són d'origen estranger».

El gràfic 5 mostra que en el 2004 les rendes de les persones autònomes feien créixer la massa salarial fins al 62,4% del PIB —uns quinze punts més que sense comptar-les.

Tanmateix, si les considerem, observem una caiguda fins al 57,3% del PIB, fet que suggereix que la massa salarial de les persones autònomes ha anat disminuint en les dues primeres dècades del segle XXI, mentre que la massa salarial de les persones assalariades s'ha mantingut més estable i l'excedent brut d'explotació empresarial ha augmentat.

Diversos factors poden explicar aquesta tendència. D'una banda, pot haver-hi menys persones autònomes —o una transformació dels negocis d'autònoms en empreses amb personal assalariat, o bé una part del sou dels autònoms podria esdevenir retribució de capital... D'altra banda, hi podria haver hagut un moviment de treballadors autònoms cap al treball assalariat amb pèrdues de massa salarial pel camí. Seria necessari aprofundir-hi amb més dades per conèixer les causes exactes d'aquest canvi.

Un IRPF regressiu per a les rendes més altes

El sistema impositiu —en concret, l'IRPF— pot ser una eina redistributiva fonamental per corregir les desigualtats entre rendes del treball i del capital. De fet, l'augment de la desigualtat intranacional està molt relacionat amb la caiguda, des de fa dècades, de la tributació sobre els nivells d'ingressos més alts —en especial, per a aquelles persones que concentren l'1% o més de la renda nacional. Per exemple, Piketty⁶ mostra com als EUA el tipus efectiu sobre les rendes més altes ha passat d'un 70% per al 0,01% més ric al 1950 a prop d'un 30% al 2020.

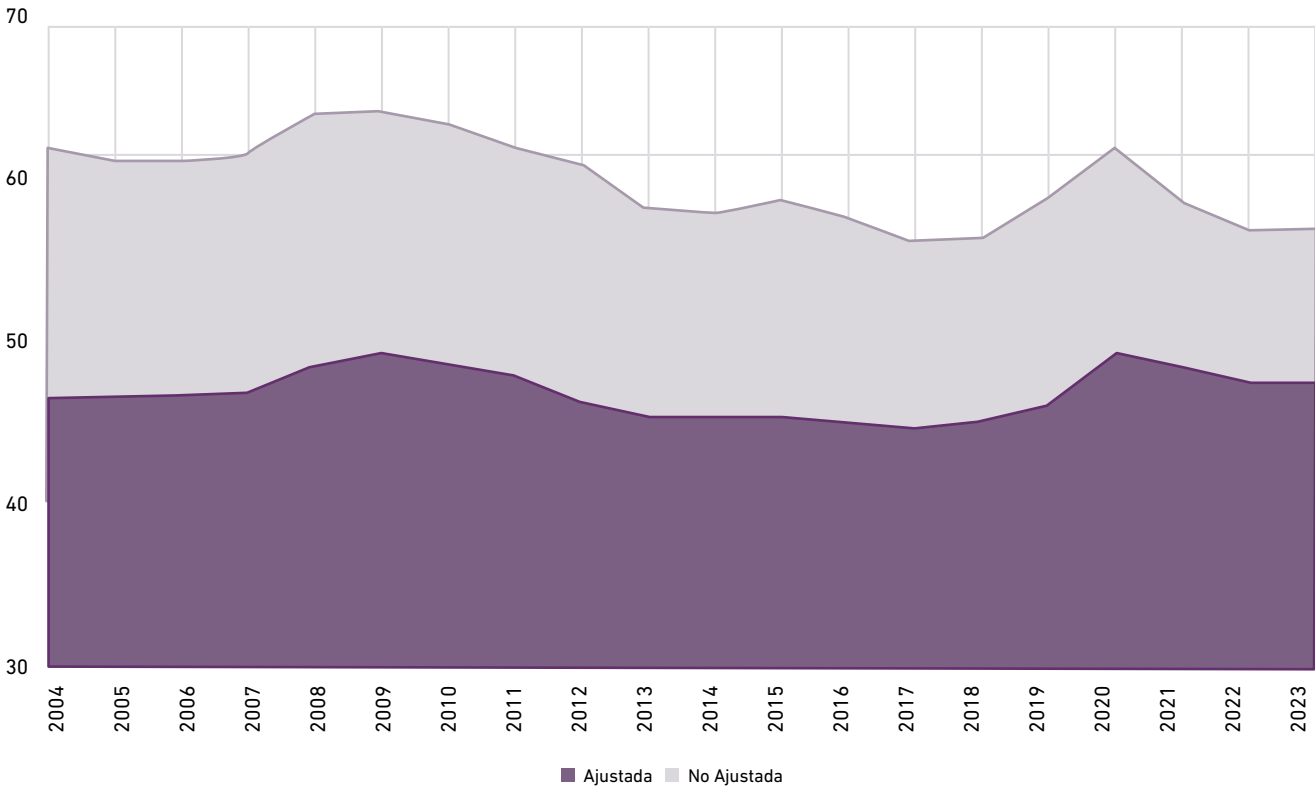
A Catalunya, el tipus impositiu varia segons si s'aplica el règim general o el d'estalvi, i segons el nivell d'ingressos. En crear la figura de la «base d'estalvi» a l'Estat espanyol, es va establir una tributació diferent —i inferior— per a aquesta mena de rendes. Al 2024, les rendes incloses a la base d'estalvi pagaven un tipus màxim del 28%, mentre que a la

6 PIKETTY, *Naturalesa, cultura i desigualtats*

El 2024, les rendes incloses a la base d'estalvi pagaven un tipus màxim del 28%, mentre que a la base general s'arribava al 47%

Gràfic 5

Pes sobre el PIB de la massa salarial ajustada i no ajustada a l'Estat espanyol, 2004-2023 (%)

Font: Eelaboració pròpia amb dades de l'INE i l'Organització Internacional del Treball (OIT).

base general s'arribava al 47%. Així, aquestes rendes del capital gaudeixen d'una tributació menor que les del treball.

Per entendre millor la tendència descrita per Piketty,⁷ ens interessa

7 PIKETTY, *Naturalesa, cultura i desigualtats*.

estudiar el tipus impositiu efectiu que paga cada tram de renda, és a dir, el percentatge final sobre el total de rendes declarades. A la seva

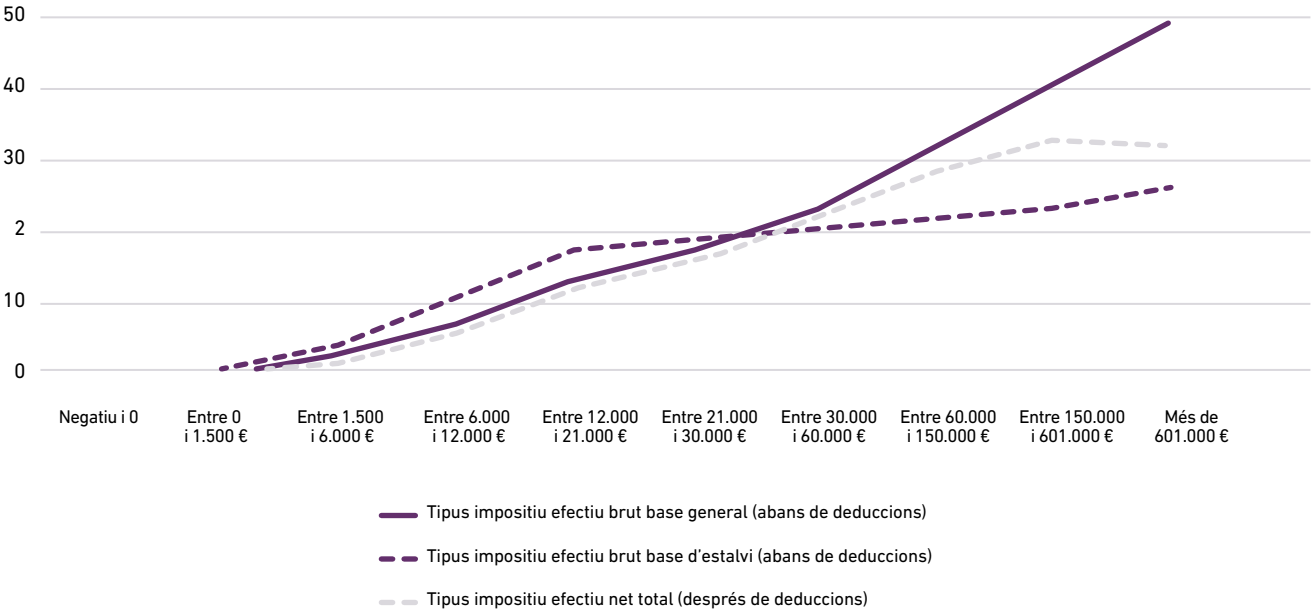
**En conseqüència, el tipus impositiu efectiu net de l'IRPF
—un cop aplicades deduccions— es torna menys progressiu
en els trams més alts**

pàgina web, l'AEAT només publica dades desagregades per base general i base d'estalvi per a la quota íntegra, però no per la quota líquida —imprescindible per calcular el tipus efectiu net. Malgrat això, si analitzem la quota íntegra podem extreure'n

conclusions rellevants. Al gràfic 6 mostrem, d'una banda, el tipus d'IRPF que s'obtindria de la quota íntegra de la base general i, de l'altra, el de la base d'estalvi, és a dir, el tipus impositiu efectiu brut —sense deduccions. Veiem que la pendent de

la base general és més pronunciada —i, per tant, més progressiva— que la de la base d'estalvi, sobretot a partir dels 21.000 euros. Així, si les persones amb rendes entre 12.000 i 21.000 euros van guanyar de mitjana 903 euros pel seu estalvi el 2022, i —

Gràfic 6
Tipus impositiu efectiu net i brut per tram de renda a l'Estat espanyol, 2022 (%)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Agència Tributària (AEAT).

En conseqüència, el tipus impositiu efectiu net de l'IRPF —un cop aplicades deduccions— es torna menys progressiu en els trams més alts

sense deduccions— els corresponia un tipus del 17%, aquelles que van superar els 601.000 euros, amb una mitjana d'1,1 milions d'euros declarats en el règim d'estalvi, pagaven un 25%, només vuit punts més.

En conseqüència, el tipus impositiu efectiu net de l'IRPF —un cop aplicades les deduccions— es torna menys progressiu en els trams més alts, especialment a partir dels 60.000 euros, on se situen més rendes del capital. A més, l'IRPF esdevé regressiu per a l'últim tram d'ingressos: per a imports superiors als 601.000 euros, el tipus impositiu cau, i les 3.365 persones que s'ubiquen en aquest tram van pagar de mitjana menys que aquelles situades entre 150.000 i 601.000 euros. Hi ha dues raons principals: primer, en la renda bruta d'aquestes llars s'imputen rendes que poden estar exemptes —com els beneficis societaris no distribuïts—; segon, la major part de les rendes dels trams més alts tributen a un tipus efectiu inferior al de rendes més modestes.

Si es corregís aquesta diferència de recaptació en els trams més alts,

mantenint la progressivitat existent a partir dels 30.000 euros, es recaptarien uns 900 milions d'euros més —prop d'un 0,34% del PIB català de 2022. La xifra seria superior si s'equiparés la tributació del capital a la del treball. Per exemple, si cada tram d'ingressos pagués el mateix tipus a la base d'estalvi que a la base general, s'obtindrien al voltant de 1.500 milions d'euros —un 0,6% del PIB de Catalunya el 2022.

Conclusions

Les dades analitzades en aquest article indiquen que el «capitalisme patrimonial» esmentat per Thomas Piketty també és una realitat en la Catalunya actual. En primer lloc, hem vist que les rendes del capital es concentren en l'1% més ric dels contribuents i que, després de la crisi de 2008, aquestes s'han recuperat de manera notable, situant-se al 2022 gairebé un 50% per sobre dels nivells de 2008. En segon lloc, aquest creixement prové principalment dels guanys patrimonials —venda i transmissió d'accions o patrimoni. En canvi, les rendes del capital mobiliari, històricament més distribuïdes

—com interessos de dipòsits i actius financers—, han caigut, tot penalitzant especialment els contribuents de menors ingressos que encara hi tenien part de l'estalvi.

També hem vist que les rendes del treball, majoritàries per al 99% de la població, no s'han refet del tot de les fortes polítiques de devaluació salarial posteriors a la crisi del 2008. Malgrat una tendència de recuperació iniciada el 2016 i reforçada el 2020, la inflació recent ha erosionat bona part d'aquests guanys, de manera que el salari mitjà es troba estancat des de 2008 —o lleugerament a l'alça en el cas de les dones, que partien de salaris més baixos. A més, en la distribució de la renda sobre el PIB, s'observa un possible descens del pes de la massa salarial de les persones autònomes.

En conseqüència, en una societat on la riquesa i les rendes associades estan desigualment distribuïdes, una crisi que afecta cada tipus de renda de manera diferent també genera impactes desiguals. A Catalunya, després de la crisi financera, els guanys patrimonials i dividendes es van recuperar més de pressa que

Si es corregís aquesta diferència de recaptació en els trams més alts, mantenint la progressivitat existent a partir dels 30.000 euros, es recaptarien uns 900 milions

les rendes del treball i altres rendes de capital més àmpliament distribuïdes, fet que afavoreix els segments poblacionals amb més capital.

Per corregir aquestes desigualtats de distribució en origen, caldrien polítiques i reformes institucionals de caràcter democràtic que impulsin l'augment dels salaris i la participació de les treballadores en els beneficis econòmics, alhora que garanteixin un repartiment més equitatiu de la riquesa a través d'una major participació pública i comunitària en els béns patrimonials.

Pel que fa a la redistribució, hem vist que les polítiques tributàries actuals —almenys en l'IRPF— no corregeixen aquests problemes de fons. L'impost perd progressivitat en els trams més alts i fins i tot es torna regressiu per al 0,01% més ric, que pot acabar pagant un tipus efectiu inferior al d'ingressos més baixos. Això genera un greu problema de justícia fiscal i priva els serveis públics d'uns 1.500 milions d'euros anuals. Per a revertir-ho, caldria augmentar la tributació sobre el capital, eliminar els «forats fiscals» que permeten a les grans fortunes reduir la seva

càrrega fiscal —inclosa l'enginyeria financera amb societats interposades—, i abordar també la fiscalitat sobre la riquesa global. Tot i que Catalunya té una fiscalitat del patrimoni local més desenvolupada que altres economies, es necessita més acció redistributiva sobre el patrimoni a l'estranger. ■

■ Bibliografia

GOUGH, Ian. *Heat, Greed and Human Need*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017.

MILANOVIC, Branko. *Miradas sobre la desigualdad*. Barcelona: Taurus, 2024.

PIKETTY, Thomas. *Naturalesa, cultura i desigualtats*. Anagrama, 2023.

PIKETTY, Thomas. *Una breve historia de la igualdad*. Barcelona: Deusto, 2021.

PIKETTY, Thomas. *Capital in the Twenty-First Century*. Massachusetts: Harvard University Press, 2013.

UGT. «17 de cada 100 autònoms a Catalunya són d'origen estranger» [en línia]. De 14 de febrer del 2024. Disponible a: <www.ugt.cat>.

CONTRA LA DIGLÒSSIA DIGITAL

POLÍTIQUES PÚBLIQUES ORIENTADES
A PROMOURRE LA PRESENCIA DE LES LLENGÜES
MINORITZADES I MINORITARIES AL MÓN DIGITAL

MONTSERRAT SENDRA ROYRA

ELS MOVIMENTS PER L'AUTODETERMINACIÓ A EUROPA

UNA CARTOGRAFIA ANALÍTICA

MARC SANJAUME CALVET
JORDI MAS ELIAS
IVAN SERRANO BALAGUER

FUNDACIÓ
IRLA

UNA AGENDA PER AL MUNICIPALISME REPUBLICÀ

ROGER BARRES

UNA RENDA BÀSICA EUROPEA

JORDI ARCARONS
DANIEL RAVENTÓS
LLUÍS TORRENS

ESTUDIS POLÍTICS I SOCIOECONÒMICS

FUNDACIÓ
IRLA

www.irla.cat/publicacions

arxiu

La pau de Viena (1725) i el «cas dels catalans»: de l'eufòria al desencís

[vista prèvia >](#)

La derrota de Felip V a la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) va obrir noves expectatives a l'austriacisme català. Aleshores, l'exili aplegava entre 25.000 i 30.000 persones; tenia importants responsabilitats en el govern i l'exèrcit imperials, així com en els alts tribunals i l'Església a Itàlia; i havia construït un relat historicopolític propi. Tanmateix, la Pau de Viena (1725), que va acordar l'amnistia recíproca en terres de Felip V i de Carles VI, va consolidar el règim de les Noves Plantes, i va ser percebut com una darrera renúncia.

Agustí Alcoberro Pericay

Professor d'Història Moderna i vicerector de la UB

alcoberro@ub.edu

Precedents: la Guerra de la Quàdruple Aliança i les seves conseqüències

El desenllaç de la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) i l'anunci de l'obertura de les negociacions de pau a Cambrai van ser percebudes com una victòria pels sectors organitzats de l'austriacisme català, a l'interior i a l'exili. Tot just sis anys després de la caiguda de Barcelona, l'11 de setembre de 1714, una nova guerra de caràcter internacional posava entre les cordes a Felip V i obria perspectives prou fiables per a l'obtenció de l'amnistia per als austriacistes presos i exiliats, i fins i tot per a la recuperació de les Constitucions abolides pels decrets de Nova Planta.¹

L'exili aplegava aleshores entre 25.000 i 30.000 persones, amb un notable contingut interclassista. Els catalans hi eren clarament majoritaris, i conformaven aproximadament la meitat del col·lectiu, però també eren molt significatius els contingents de valencians, aragone-

sos, bascos, navarresos, i fins i tot castellans i andalusos —aquests dos darrers, amb una especial presència entre l'alta noblesa i l'exèrcit.²

Però la seva importància no era només quantitativa. L'exili dominava a Viena els Consells d'Espanya i de Flandes i, mitjançant el d'Espanya —i la secretaria d'Estat i del Despatx Universal liderada per Ramon de Vilana Perlas, marquès de Rialp—, governava les possessions hispàniques a Itàlia i es feia càrrec de la política mediterrània de l'Imperi. La proximitat a la figura del monarca, l'emperador Carles VI —el Carles III dels catalans—, havia generat múltiples recels a la cort imperial, on alguns sectors germànics van encunyar el terme «partit espanyol» per referir-se a la seva gran influència.³ D'altra banda, molts juristes van obtenir alts càrrecs polítics i judicials a l'estat de Milà i al regne de Nàpols,⁴

i alguns eclesiàstics van esdevenir bisbes i arquebisbes, en especial al regne de Sicília.⁵ A més, els cinc regiments hispànics reformats a l'exili van participar activament en la Tercera Guerra Turca (1714-1718),⁶ amb un important protagonisme en episodis tan significatius com les conquestes de Timisoara i de Belgrad.⁷

L'exili constituïa, doncs, un col·lectiu políticament i intel·lectualment experimentat. Disposava d'àmbits de

5 Alcobarro, «Prelats catalans i hispànics al regne de Sicília durant el regnat de Carles VI (1720-1734). L'Església exiliada».

6 La Tercera Guerra Turca va enfrontar inicialment l'Imperi Otomà i la República de Venècia. Les derrotes continuades dels venecians van precipitar la incorporació a la guerra de la Monarquia dels Habsburg, que, en les campanyes de 1716 i 1717, va conquerir Timisoara i Belgrad, respectivament, i va annexar diversos territoris, entre els quals destaca el banat de Temesvár. La Pau de Passarowitz (1718) va confirmar aquestes annexions. En la guerra van participar molt activament cinc regiments de soldats hispànics exiliats (tres de cavalleria i dos d'infanteria), que havien estat evacuats de Catalunya l'estiu de 1713, i una companyia de voluntaris, formada per alguns centenars de fusellers de muntanya i de defensors de Barcelona, que havien marxat després de la desfeta.

7 Alcobarro, «From Barcelona to Timișoara and Belgrade - with stops in Vienna. Exiles from the War of the Spanish Succession (1702-1714) to the Ottoman-Venetian war (1714-1718)»; Berenguer, *Francesc Busquets i Mitjans. Coronel d'infanteria i exiliat austriacista*.

1 Alcobarro, «Repercusiones de la Paz de Viena en los núcleos austracistas en el exilio».

2 Alcobarro, *L'exili austriacista (1713-1747)*.

3 Lluch, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes; León, Carlos VI. El emperador que no fue rey de España.

4 Alcobarro, «De Barcelona a Milà. Jutges hispànics al Senat de Milà durant el regnat de Carles VI, 1706-1740»; Ballbé, *Francisco Solanes: teoria i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austriac (1707-1734)*.

La reivindicació política de present, i també la memòria del passat immediat, destacaven la responsabilitat de les potències aliades —i en especial de la Gran Bretanya— en la derrota austriacista

sociabilitat propis, i també de connexions amb la resistència interior, de caràcter òbviament clandestí. A més, va mostrar un gran interès i una gran capacitat per construir un relat propi. La reivindicació política de present, i també la memòria del passat immediat, destacaven la responsabilitat de les potències aliades —i en especial de la Gran Bretanya— en la derrota austriacista. I per tant, també, la necessitat d'una reparació, que només es podria concretar amb una victòria aliada en una nova guerra internacional.⁸

Aquestes expectatives aparentment en van concretar ben aviat. Les conquestes per part de Felip V de Sardenya (1717) i de Sicília (1718) van esdevenir un *casus belli* que va unir quatre potències d'interessos molt heterogenis: la Gran Bretanya, les Províncies Unides dels Països Baixos i l'Imperi —és a dir, els antics aliats— amb la França de la regència del duc Felip d'Orleans i d'un menor d'edat i fràgil Lluís XV.

La guerra va afavorir de manera clara els aliats. Les tropes de Felip V, molt delmades, van haver d'abandonar Sardenya i Sicília el 1720. I l'exèrcit francès, comandat pel duc de Berwick, va penetrar a la Península per Guipúscoa, i després pel Pirineu català, l'estiu de 1719 en nom de la Quàdruple Aliança. A Catalunya, la guerrilla austriacista, liderada per Pere Joan Barceló, anomenat Carrasquet, que va ser aleshores finançada i armada per França, va obtenir grans èxits i va estendre arreu la flama de la insurrecció.

Tanmateix, en aquell context, l'austriacisme de l'interior i els diversos col·lectius de l'exili no van tenir una mateixa visió dels fets. Des de l'entorn imperial, el marquès de Rialp va proposar alçar de nou la guerrilla a Catalunya, i va oferir a Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal, que es fes càrrec d'aquest projecte. L'elecció era pertinent, ja que Antoni Desvalls havia liderat, durant el setge de Barcelona de 1713-1714, l'anomenat «exèrcit de l'exterior», que havia mantingut la mobilització militar arreu del territori —mentre el seu germà, Manuel Desvalls, governava la plaça de Cardona, l'única

que es va mantenir fidel al govern de Barcelona fins a la fi de la guerra. Els germans Desvalls havien marxat a l'exili, amb altres comandaments i oficials, com a conseqüència de la capitulació de Cardona signada per Manuel el 18 de setembre de 1714. Però el marquès del Poal, que estava assabentat del contingut del Tractat de la Quàdruple Aliança —pel qual l'emperador Carles VI per primera vegada reconeixia la sobirania de Felip V sobre els regnes hispànics—, es va oposar a participar en el projecte. Ho explica el cronista Francesc de Castellví:⁹

«Desvalls, aunque muy distinguido en el servicio del emperador, le respondió [...] que no era posible que Su Majestad Cesárea permitiera que pueblos que habían sufrido tantas ruinas, el derramamiento de tanta sangre y consumido sus caudales en su servicio, quedasen expuestos a mayor desolación [...]. Que él aseguraba de su parte que no cometería acción tan fea contra el honor de su amo y el exterminio de su patria».

Com afirma el mateix Castellví, exiliat a Viena des de 1726, la decisió de

8 Albareda, *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*.

9 Castellví, *Narraciones históricas*, IV.

La fi de la guerra amb la signatura del Tractat de la Haia per Felip V, el febrer de 1720, va ser percebuda com una nova gran oportunitat

Desvalls de no implicar-se, va tenir un doble efecte negatiu. D'una banda, a Catalunya, la brama sobre el seu possible retorn «*ocasionó a sus naturales muchos disgustos y prisiones*». D'altra banda, a l'exili, «*Desvalls padeció hasta su muerte una suma escasez de medios*» en no comptar amb el suport de l'administració imperial.¹⁰

Tanmateix, la fi de la guerra amb la signatura del Tractat de la Haia per Felip V, el febrer de 1720, va ser percebuda com una nova gran oportunitat per part dels nuclis austriacistes de l'interior i de l'exili.

El millor exemple d'aquesta actitud ens el proporciona el comte Ferran, Felip Ferran i Sacirera, que durant el setge de Barcelona de 1713-1714 va ser ambaixador de Catalunya a la Haia. El 1723, Ferran va sol·licitar a l'emperador poder assistir a la Conferència de Cambrai, que estava a punt d'iniciar-se, en representació de Catalunya. Al·legava, en aquest sentit, que era l'únic ambaixador del Principat encara viu, i que, als seus 67 anys, volia recordar al rei Jordi I

de la Gran Bretanya l'entrevista que havien tingut el 18 de setembre de 1714 a la capital holandesa, en què el monarca s'havia mostrat favorable a la formació d'una República de Catalunya:

*«El rey Jorge de Inglaterra, en la Haya, quando pasó a tomar posesión de aquel reyno, a una representación que puse en sus manos, en que entre otras cosas le proponía erigir Cataluña en República, lo aprobó y además dixo que si en aquel tiempo no se había perdido Barcelona, que no se perdería, por haver dado las órdenes necesarias para su libertad».*¹¹

Per tot plegat, i des de la lògica de la continuïtat institucional, Ferran se sentia perfectament legítimat per representar de nou un subjecte polític, Catalunya, que oficialment havia estat esborrat del mapa per la Nova Planta. I afegia encara: «*Y quando nada se conjugue, vendrá el alivio al suplicante de haver cumplido con Dios, con Vuestra Majestad y con la patria solicitándolo*». Ferran va morir el 16 de setembre de 1723 sense haver

pogut desplaçar-se a Cambrai.¹²

Fa alguns anys, vaig localitzar a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona una correspondència secreta entre l'exili i el cap i casal redactada entre 1721 i 1724.¹³ Cal tenir en compte que qualsevol correspondència amb les terres de Carles VI estava aleshores castigada amb pena de mort.

La correspondència abasta un període particularment interessant: el que va de la derrota de Felip V a la Guerra de la Quàdruple Aliança fins als prolegòmens de la Pau de Viena de 1725. El seu to és essencialment esperançat i bel·licista, com ho devia ser l'opinió majoritària de l'austriacisme en aquell context. Així, el corresponsal vienès escriu el 14 de maig de 1721:¹⁴

«Les cosas del món estan tan crítiques y encontrades les unes ab les altres que no y ha home, per linse que sia, que ab seguretat puga dir lo que serà, ni puga dir en què parará esta gran

¹⁰ Ibídem.

¹¹ Castellví, *Narraciones históricas*, I.

¹² Ibídem.

¹³ Alcoberro, «Exili exterior i exili interior. Una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)».

¹⁴ Ibídem.

La dilació de les trobades diplomàtiques i la manca de perspectives reals d'acord van introduir progressivament el desànim entre els corresponsals exteriors

tragèdia. Sols se coneix que totom va ab malícia y engany, y còmpran lo temps arman-sa tots, posant tots los dias dificultats, motiu que hallarga la obertura del Congrès [de Cambrai]. Y los més reflexius suposen que si arribava eixe cas serà per a mayor rompiment, puix tot lo que passa y succeeix vuy és violent, y en totes parts se obra sens temor de Déu».

Un any després, el 20 de maig de 1722, el mateix corresposal augurava l'inici d'una guerra internacional com a únic mitjà para resoldre el «cas dels catalans»:¹⁵

«És sert que estam en lo cas que en breu temps se veurà o la pau o la guerra; a esta m'enclino, en la qual se poden assegurar millor nostres interessos. [...] Si Déu ho disposa me sembla és lo únich medi, segons estaven les coses, per a què vinga lo cas de nostro remey».

Tanmateix, la dilació de les trobades diplomàtiques i la manca de perspectives reals d'acord van introduir progressivament el desànim entre els corresponsals exteriors, i fi-

nalment la decepció, com es pot observar en aquest apunt escrit en castellà des de Gènova el 8 de març de 1724:¹⁶

«Mi capacidad es corta para discurrir de assumpto tan alto. Recurro a Dios, al tiempo, a la paciencia y a resignarme a todo lo que fuere de la voluntad del Altísimo, pues nada de lo que pueda suceder me ha de inmutar, pues todo lo que asta [a]gora he podido observar me parese que años hasse camina fuera del curso natural».

Les expectatives polítiques i els resultats de la Pau de Viena

Efectivament, les negociacions de Cambrai, trencades abruptament, no van tancar el tema ni van deixar cap expectativa certa d'acostament a una «pau general». Sí que ho va fer, d'una manera accelerada i força sorprenent per a molts, l'ambaixada espanyola del baró Johan Willem de Ripperdá a Viena de 1725. Per una via com a mínim irregular o insòlita, els dos grans enemics polítics de l'últim quart de segle anaven a

segellar la pau en solitari, davant la sorpresa i la desconfiança dels aliats respectius.

Ripperdá, que havia estat ambaixador de les Províncies Unides al Regne d'Espanya, el 1724 va rebre l'encàrrec de Felip V de negociar la pau per separat amb Viena. Les negociacions van avançar a un ritme de vertigen. La Conferència Imperial —formada pel marquès de Rialp, el comte Sinzendorf, el comte d'Starhemberg i el príncep Eugeni de Savoia— va acordar per unanimitat endegar-les en una reunió celebrada el 9 de febrer de 1725. Quinze dies després es van iniciar les converses directes entre Ripperdá i Sinzendorf, i tan sols dos mesos més tard, el 30 d'abril, se signà la Pau.¹⁷

En realitat, la Pau incloïa tres tractats: un de pau i amistat, un d'aliança defensiva —per la qual l'emperador es comprometia, entre altres coses, a realitzar gestions per al retorn a Felip V de Menorca i Gibraltar— i un tractat de comerç i navegació —que

¹⁷ Mur Raurell, *Diplomacia secreta y Paz. La correspondencia de los embajadores españoles en Viena Juan Guillermo Ripperda y Luis Ripperda (1724-1727)*.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

La pau va suposar una amnistia recíproca, que va permetre la llibertat dels presos, el retorn dels exiliats i el gaudi dels drets que havien estat abolits

concedia alguns avantatges econòmics als súbdits de l'emperador.

Des del punt de vista de l'exili hispànic, la Pau arribava poc després de la mort d'algunes personalitats clau de l'anomenat «partit espanyol». Ja hem esmentat que el comte Ferran havia mort el 16 de setembre de 1723. De major rellevància, des del punt de vista de la maquinària imperial, va ser el decés del comte d'Althann, espòs de la catalana Marianna de Pignatelli i Aymerich, amb qui s'havia casat a Barcelona, i amic íntim de l'emperador; Althann va morir el 16 de març de 1722.

També resultava rellevant la mort de l'arquebisbe de València, Antoni Folch de Cardona, que era president del Consell d'Espanya des de la seva fundació el 1714; que va morir el 4 d'agost de 1724 —la plaça de president del consell va restar vacant més d'un any, ja que tan sols va ser substituït el 1726 per José Silva y Meneses, comte de Montesanto i marquès de Villazor.

D'aquesta simple enumeració resulta clar que l'únic home fort de l'exili hispànic en l'entorn imperial era aleshores Ramon de Vilana Perlas,

marquès de Rialp i secretari d'Estat i del Despatx Universal.

No ens correspon aquí analitzar globalment els tractats des d'un punt de vista estratègic, diplomàtic o econòmic. Ens centrarem en la solució que plantegen a la situació dels exiliats i represaliats polítics i, més en general, a l'anomenat «cas dels catalans», és a dir, a la recuperació de les Constitucions de Catalunya. Com hem assenyalat, l'opinió pública austriacista, a l'interior i a l'exili, havia posat importants esperances en ambdues qüestions.

Tanmateix, l'única referència a elles és a l'article IX del Tractat de Pau i Amistat:

«Habrà por una y otra parte perpetuo olvido, amnistía y abolición general de cuantas cosas desde el principio de la guerra ejecutaron o concertaron oculta o descubiertamente, directa o indirectamente, por palabras, escritos o hechos, los súbditos de una y otra parte. Y habrán de gozar de esta general amnistía y perdón todos y cada uno de los súbditos de una y otra Majestad, de cualquier estado, dignidad, grado, condición o sexo que sean,

tanto del estamento eclesiástico como del militar, político y civil, que durante la última guerra hubieren seguido al partido de la una o de la otra potencia. [...] Y en virtud de dichas amnistía y perpetuo olvido, todas y cada una de las dichas personas que hubiesen seguido los dichos partidos tendrán acción y libertad para volverse a su patria y gozar de sus bienes como si absolutamente no hubiese intervenido tal guerra [...]. Y las dignidades que durante el curso de ellas se hubieren conferido a los súbditos de uno y otro príncipe, les han de ser conservadas enteramente y en adelante, y mutuamente reconocidas».

Com resulta evident de la lectura d'aquest article, la pau va suposar una amnistia recíproca, que va permetre la llibertat dels presos, el retorn dels exiliats, la recuperació dels béns segrestats i, de manera més general, el gaudi dels drets, privilegis, honors, dignitats i immunitats que havien estat abolits. Això va afectar per igual els austriacistes empresonats a Espanya o exiliats en terres de l'emperador, i els borbònics italians que havien hagut de refugiar-se en terres de Felip V. Tanmateix, es tractava d'una amnistia a títol

La Pau de Viena confirmava el règim de les Noves Plantes, és a dir, els fonaments del nou estat borbònic

individual, i, per tant, en cap cas de dimensió col·lectiva o institucional. La recuperació dels furs i constitucions dels antics estats de la Corona d'Aragó ni tan sols es va plantejar. De fet, des d'aquest punt de vista, la Pau de Viena confirmava el règim de les Noves Plantes, és a dir, els fonaments del nou estat borbònic. Òbviament, això va suscitar una decepció creixent en les files austriacistes de l'exili i de l'interior. El desencís va anar augmentant a mesura que es van conèixer els detalls de l'acord.

També en aquest punt una correspondència ens permet modular les actituds davant la Pau, que van llliscar, com veurem, d'un optimisme general i convençut a la frustració més pregonada. Resseguim la correspondència dels anys 1725-1727 entre dos grans intel·lectuals austriacistes que havien compartit aula a la Universitat de Barcelona durant la guerra: el català Josep Ignasi Graells, que després va ser professor a la Universitat de Cervera, i el valencià Gregori Maïans, una de les figures més rellevants de la Il·lustració hispànica; com molts altres valencians austriacistes, la família Maïans es va refugiar a Barcelona després de

la batalla d'Almansa (1707), i el seu oncle, el tinent coronel Francesc Maïans, va ser un dels comandaments de la de defensa de la ciutat el 1714, motiu pel qual es trobava aleshores empresonat a Segòvia.

De la correspondència, editada per Antonio Mestre,¹⁸ es desprèn que Graells mantenia algun tipus de contacte epistolar amb l'exili vienès —un comportament clarament perseguit, com hem vist—, a través del qual va ser informat dels primers rumors sobre la Pau. Les informacions i els comentaris inicials resulten àmpliament optimistes. Així, en una carta al seu company d'estudis valencià datada el 21 de juny de 1725, poques setmanes després de la signatura de la Pau, Graells explicava:¹⁹

«Las novedades que por acá corren, discurro serán las mismas esparcidas por toda la Corona de Aragón; sólo puedo asegurar por punto fijo que lograremos alivio, cómo y cuándo lo ignoro; en llegando un correo de Viena, que será a mediado julio, que hasta

aquel día nos difieren las cartas de Viena, que pueden decir algo, hasta ahora nos mantienen de esperanzas; en lo demás no se puede asegurar cosa por no tener fundamento, sino que los deseos y gana de nuestro restablecimiento figura a muchos, lo que esperamos con toda ansia».

Un mes després, el 2 d'agost, Graells es feia ressò d'algunes notícies que havien arribat a Barcelona procedents de Viena i de l'estat de Milà, i que semblaven confirmar els millors auguris:²⁰

«Con el último correo de Italia nos avisan la restitución de las haciendas del Estado de Milán en el día 26 del mes pasado. En el antecedente vinieron algunas cartas de Viena ratificando las primeras noticias de la reintegración de nuestros fueros en toda la corona. Yo he visto algunas de sugetos de primera jerarquía de aquel Ministerio, pero no explican si se tardará mucho tiempo en la ejecución, aunque suponen que no será tan presto».

Tot i així, el temps passava i, malgrat que es mantenia l'esperança, no

¹⁸ Mayans y Siscar, *Epistolario XXI: Mayans y los austracistas*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

En la nova conjuntura iniciada el 1734 amb l'ocupació dels regnes de Nàpols i Sicília per les tropes de Felip V, l'exili no cortesà va redoblar les crítiques als responsables de la Pau de Viena

apareixien indicis fiables de la seva confirmació. El 3 de octubre Graells confessa a Maians: «*No puedo decir a Vm. cosa particular de novedades, pero me atengo a lo dicho en las antecedentes, que he visto nuevamente confirmadas*». I en els dies següents, uns i altres s'afanyen a buscar documents de l'etapa austríaca que permetin confirmar títols i mercès per a la seva propera convalidació per part de les autoritats borbòniques. Tanmateix, com assenyala Miquel Batllori,²¹ «*des del 17 d'octubre, Graells calla, abatut i malaltís, d'una malaltia imprecisa: l'abatiment*».

El professor de Cervera només trenca el seu silenci epistolar cinc mesos més tard, el 27 de març de 1726, en ser informat pel seu corresponent valencià que ell també es troba greument malalt. Aquesta és l'última referència de la correspondència a la Pau de Viena i, més en general, a l'actualitat política. A la vista del seu contingut, cal reconèixer que ambdós amics havien caigut en una depressió profunda:²²

«*Siento mucho la noticia me participa de su indisposición, y quedo con ansia de saber el estado de su enfermedad, deseando se halle ya V.M. enteramente recobrado, lo que ruego a Dios con todas las veras de mi cariño. Yo, aunque no hago cama, no estoy para cosa, pues no sé qué mala disposición se ha apoderado de mí, que no me dexa acción para nada; espero con el buen tiempo y los remedios poder superarle; y entre tanto es preciso aguantar la tormenta*».

Resulta impossible expressar d'una manera més plàstica i eficaç el trànsit de l'eufòria a la tristesa més pregonada.

Gairebé deu anys més tard, en la nova conjuntura iniciada el 1734 amb l'ocupació dels regnes de Nàpols i Sicília per les tropes de Felip V, l'exili no cortesà va redoblar les crítiques als responsables de la Pau de Viena. Destaca, en aquest sentit, l'opuscle *Via Fora als Adormits*, del qual es van publicar, en algun lloc incert d'Europa, dues edicions, en català i en francès, destinades respectivament al consum interior i al món diplomàtic.²³ El text esdevé una crítica àcida i furibunda

al marquès de Rialp, a qui qualifica d'«ambició antipatriu» i d'haver-se deixat corrompre per l'avarícia. Escriu el seu suposat interlocutor anglès davant la queixa adreçada per un anònim autor barceloní:

«*Ja que ab raó m'objecta, en sa carta, alguna avarícia inglesa particular, que abandonà lo interès comú de l'Europa, per replicar-li, ab igual sentiment, los increments d'altres ministres —ben coneguts alguns en eixa ciutat de Barcelona— en altres corts, los tesors i grandesa dels quals, se diu en Londres, haver estat lo preu de la llibertat catalana i d'eixos regnes*».

Les conseqüències humanes

En termes quantitius, l'amnistia proclamada per la Pau de Viena va tenir efectes molt menors sobre el retorn dels exiliats. De fet, la tendència al retorn tan sols va esdevenir significativa després de l'ocupació borbònica de Nàpols i Sicília el 1734, i encara més en el marc de la Guerra de Successió d'Àustria, en la dècada de 1740.

L'11 d'agost de 1725 l'emperador va ordenar al Consell d'Espanya que

21 Batllori, *La Il·lustració*.

22 Mayans y Siscar, *Epistolario XXI: Mayans y los austracistas*.

23 Lluch (ed.), *Escrips polítics del segle XVIII*, Tom III: *Via fora als adormits*.

Algunes famílies van optar alhora pel retorn d'alguns dels seus descendents i per la permanència d'altres en terres imperials

destinés 7.500 florins «*para satisfacer al presente y ayudas de costa a algunas personas que tienen mi real permiso para passar a España a gozar del reposo de sus casas en consecuencia del tratado de la paz*». La xifra es va augmentar amb 6.500 florins més el 6 de novembre, «*siendo el fin de esta disposición el que no se retarde su viaje, ni se les cause el daño de hacerle en la fuerza del hybierno*».²⁴

Tanmateix, les grans famílies exiliades van intentar recuperar els seus patrimonis segrestats a la fi de la guerra, i també els títols i mercès que en el seu moment els havia reconegut Carles III. Molts dels qui aleshores no van tornar van nomenar procuradors i agents i, tot i que en molts casos els plets van ser llargs i costosos, com ha assenyalat Virginia León,²⁵ molts van acabar recuperant llurs hisendes. Malgrat això, els béns dels exiliats van ser segrestats de nou per Felip V en un decret de 27 de juny de 1734, en el marc de la Guerra de Successió de Polònia en què el Borbó espanyol i l'empere-

rador van tornar a enfrontar-se com a enemics. Aquesta mesura va ser derogada el març de 1737, a la fi de la contesa.

Algunes famílies van optar alhora pel retorn d'alguns dels seus descendents i per la permanència d'altres en terres imperials. Sens dubte, aquesta estratègia familiar va resultar excepcionalment reeixida en el cas de la nissaga Desvalls. A la mort d'Antoni Desvalls i de Vergós, marquès del Poal (1724), el van succeir els seus fills Francesc Desvalls i Alegre, segon marquès del Poal, i Manuel. L'hereu va nomenar procuradors seus a Catalunya la seva tia Manuela Desvalls, monja de Vallbona, i el jurista Pau Borés, i tot seguit va emprendre el viatge de retorn —desembre de 1725. En pocs anys va aconseguir restablir el patrimoni familiar i, mitjançant una hàbil estratègia matrimonial, consolidar la seva hisenda i fer-se amb el títol borbònic de marquès d'Alfarràs; el seu descendent va construir una enorme vil·la senyorial que incloïa l'actual Parc del Laberint, a la vila d'Horta, als afores de Barcelona, i va ser amfitrió d'alguns dels descendents de Felip V. Per la seva banda,

Manuel Desvalls i Alegre, el segundogènit, que no disposava de patrimoni familiar, va realitzar una fulgurant carrera política a Viena, que el va convertir en època de l'arxiduchessa Maria Teresa en conseller íntim d'Estat, majordom major i preceptor del futur emperador Josep II, i es va emparentar amb una vella família de l'aristocràcia germànica. Amb ell va prosperar també el seu oncle, Manuel Desvalls i de Vergós, que va ser nomenat gran camarlenc —i que va morir el 1774, a l'edat mítica de cent anys.²⁶

D'altra banda, la Pau de Viena va suposar l'amnistia dels presos, entre els quals destacaven els comandaments militars de Barcelona de 1714, aleshores empresonats a les fortaleses de Segòvia i la Corunya —tot i que mai no se'ls havia obert un procés judicial. De Segòvia van marxar cap a Viena el general de batalla Josep Bellver i Balaguer —que va morir a la capital imperial el 1732, a l'edat tampoc gens menyspreable de 102 anys—, el coronel Sebastià Dalmau i Oller —mort a Viena el 1762—, el co-

24 Alcobarro, *L'exili austriacista (1713-1747)*.

25 León, «Acuerdos de la Paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la Guerra de Sucesión».

26 Fernández Traba, *Els Desvalls i Catalunya. Set-cents anys d'història d'una família noble catalana*.

ronel Josep Vicent Torres i Eiximeno (1733) i els tinents coronels Nicolau Aixandri (1732), Francesc Vila i Lleó (1745) i Francesc Maians —sense data coneguda. Tanmateix, va romandre a Segòvia després del seu alliberament el general de batalla Joan Baptista Basset i Ramos, que es trobava greument malalt i que va morir a la ciutat castellana el 1729. Per la seva banda, van abandonar la Corunya, rumb a Viena, el general de batalla Miquel Ramon i Tord —que va morir a la capital imperial el 1728—, el tinent coronel Eudald Mas i Duran (1732) i el sergent major Juan Sebastián Soro —sense data coneguda. El tinent mariscal, comandant i governador militar de Barcelona Antonio de Villarroel Peláez va romandre a la Corunya, afectat per una greu malaltia, i hi va morir el 1726.

No van ser, tanmateix, els únics que van aprofitar la Pau de Viena per marxar a terres de l'emperador Carles VI. Entre els qui ho van fer aleshores destaca el capità de la Coronela Francesc de Castellví, que ja havia iniciat llavors el seu magne projecte d'història de la Guerra de Successió, al qual va dedicar la resta de la seva vida. A Viena, Castellví va

trobar la protecció imperial i, sobretot, els testimonis orals i epistolars i els arxius públics i privats que anys enrere havien emprès el camí de l'exili. Amb aquesta documentació de gran valor i amb una metodologia rigorosa i moderna va poder redactar les *Narraciones históricas*, obra excepcional de la historiografia europea del segle XVIII, que tanmateix només ha estat àmpliament editada a inicis del segle XXI.²⁷

La Pau de Viena no marca la fi d'una etapa per a l'exili. No ho fa en termes humans, i només ho fa parcialment en termes polítics, ja que la Guerra de Successió de Polònia va reprendre de nou les hostilitats entre Felip V i Carles VI, i va crear encara alguna darrera escletxa d'oportunitat per al «cas dels catalans». En ambdós sentits, l'autèntic punt d'inflexió és, doncs, 1734. La invasió de Nàpols i Sicília per part de les tropes de Felip V en aquella data va forçar la reemigració de molts exiliats, el tancament de fet del Consell d'Espanya a Viena, la paralització de totes les pensions

i salaris imperials i el desplaçament d'una part de l'exili a les terres tot just conquerides a l'imperi otomà al banat de Temesvár, on es va fundar la Nova Barcelona, que havia de ser la «nova pàtria» de l'exili.²⁸ En aquest context, encara es van renovar els esforços diplomàtics i publicístics a l'exterior, mentre a l'interior reprenia la guerrilla.

En tot cas, la Pau de Viena va ser percebuda per tota una generació com una oportunitat perduda i, ara sí, com el principi de la fi. ■

²⁷ Alcoverro, *Francesc de Castellví i Obando (Montblanc, 1682 – Viena, 1757). La memòria de la Guerra de Successió*.

²⁸ Alcoverro, *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*.

■ Bibliografia

AA. VV. «500 anys d'exilis». A *Sàpiens*, núm. 254, p. 32-99, 2023.

ALBAREDA, Joaquim. *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2005.

ALBAREDA, Joaquim. *Vençuda però no submisa. La Catalunya del segle XVIII*. Barcelona: Edicions 62, 2023.

ALCOBERRO, Agustí. *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2 vols, 2002.

ALCOBERRO, Agustí. «Exili exterior i exili interior. Una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)». A *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, XXI, p. 321-36, 2003.

ALCOBERRO, Agustí. *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*. Barcelona: Rafael Dalmau ed, 2011.

ALCOBERRO, Agustí. «From Barcelona to Timișoara and Belgrade - with stops in Vienna. Exiles from the War of the Spanish Succession (1702-1714) to the Ottoman-Venetian war (1714-1718)». A *Acta Histriae*, vol. 27, núm. 2, p. 255-278, 2019.

ALCOBERRO, Agustí. «De Barcelona a Milà. Jutges hispànics al Senat de Milà durant el regnat de Carles VI, 1706-1740». A *Manuscripts. Revista d'Història Moderna*, núm. 39-40, p. 163-180, 2019.

ALCOBERRO, Agustí. «Repercusiones de la Paz de Viena en los núcleos austracistas en

el exilio». A ALBAREDA, Joaquim; SALLÉS, Núria (ed.): *La reconstrucción de la política internacional española. El reinado de Felipe V*. Madrid: Casa de Velázquez, p. 183-199, 2021.

ALCOBERRO, Agustí. *La desfeta. 11 de setembre de 1714*. Barcelona: Rosa dels Vents, 2021.

ALCOBERRO, Agustí. *Francesc de Castellví i Obando (Montblanc, 1682 – Viena, 1757). La memòria de la Guerra de Successió*. Barcelona: Rafael Dalmau ed, 2022.

ALCOBERRO, Agustí. «Prelats catalans i hispànics al regne de Sicília durant el regnat de Carles VI (1720-1734). L'Església exiliada». A DANTÍ, Jaume (coord.): *Agents i institucions a la xarxa catalana del Mediterrani (segles XVI-XVIII)*. Barcelona: Rafael Dalmau ed., 2025.

BACALLAR y Sanna, Vicente. *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*. Madrid: Atlas, 1957.

BALLBÉ, Neus. *Francisco Solanes: teoria i pràctica de govern a Nàpols durant el virregnat austríac (1707-1734)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra [tesi doctoral inèdita], 2017.

BATLLORI, Miquel. *La Il·lustració, vol. IX d'Obra Completa*. València: Editorial 3 i 4, 2000.

BERENGUER, Jacint. *Francesc Busquets i Mitjans. Coronel d'infanteria i exiliat austriacista*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2014.

CAMPRUBÍ, Xevi. *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*. Barcelona: Fundació Noguera, 2018.

CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones históricas*. A MUNDET, Josep Maria, ALSINA, José Maria (ed). Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 4 volums, 1997-2002.

FELIPO, Amparo. «El linaje Castellví – Coloma y el exilio austracista en Valencia». A PÉREZ APARICIO, A Felipo (eds). *Nuevas perspectivas sobre la nobleza valenciana en la Edad Moderna*. Castelló: Diputació Provincial, p. 489-528, 2021.

FERNÁNDEZ TRABAL, Jaume. *Els Desvalls i Catalunya. Set-cents anys d'història d'una família noble catalana*. Lleida: Pagès, Ajuntament de Barcelona, 2013.

LEÓN, Virginia. «Acuerdos de la Paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la Guerra de Sucesión». A *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, núm.12, p. 293-312, 1992.

LEÓN, Virginia. *Carlos VI. El emperador que no fue rey de España*. Madrid: Aguilar, 2003.

LLUCH, Ernest. *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*. Vic: Eumo editorial, 2001.

LLUCH, Ernest (ed.). *Escrips polítics del segle XVIII, Tom III: Via fora als adormits*. Barcelona: IUHJVV – Eumo Editorial, 2005.

MAYANS Y SISCAR, Gregorio. *Epistolario XXI: Mayans y los austracistas*. (ed. d'A. Mestre Sanchis). València: Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, 2006.

MUR RAURELL, Ana. *Diplomacia secreta y Paz. La correspondencia de los embajadores españoles en Viena Juan Guillermo Ripperda y Luis Ripperda (1724-1727)*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación – Österreichisches Historisches Institut, sektion Madrid, 2 vols, 2011.

PLANTÍ, Josep. *La desfeta de Catalunya i la destrucció de Barcelona* (edició d'Agustí Alcoberro i Martí Duran). Barcelona: Adesiara, 2022.

OCHOA BRUN, Miguel Ángel. *Embajadas rivales. La presencia diplomática de España en Italia durante la Guerra de Sucesión*. Madrid: Real Academia de la Historia, 2002.

SARDINÉ, Sebastià. *Jo, Vilana Perles. Marquès de Rialp*. Lleida: Pagès editorial, 2013.

SERRA I POSTIUS, Pere. *Lo perquè de Barcelona y memòrias de sas antiguedats*. Barcelona: Fundació Pere Corominas, 2006.

explorador

Àsia-Pacífic: el nou centre del món

vista prèvia >

La política internacional està virant el seu centre de l'Atlàntic (prioritari per a les potències occidentals des de la II Guerra Mundial) al Pacífic. L'auge econòmic de la Xina i el creixement de la seva influència a la zona, ha comportat una modificació en les prioritats en matèria internacional de les potències occidentals —sobretot dels EUA—, que han començat a reforçar la seva presència a la zona per mirar d'afrontar l'impuls xinès. Un nou rumb internacional que força la UE a replantejar-se el seu lloc al món.

Guillem Pursals Jaime

Polítòleg (UPF), Màster en Seguretat (UNED) i Doctorand en Dret (UAB)

@GPursal

El desenvolupament econòmic, industrial i militar que va experimentar la Xina entre 2001 i 2010, evidenciat amb els Jocs Olímpics de Beijing de 2008 i l'Exposició Universal de Shanghai el 2010, va provocar un replantejament de l'eix diplomàtic dels EUA.¹ Si bé durant 100 anys la política diplomàtica nord-americana s'havia centrat en el seu eix atlàntic i en les connexions cap a Europa, ara s'iniciava un pivot cap al Pacífic per tal de centrar l'atenció en aquest gran creixement econòmic i l'expansió de l'àrea d'influència xinesa a la regió que l'acompanyava.

És per aquest motiu que una de les principals línies d'actuació de l'administració de Barack Obama entre el 2008 i el 2016 va ser establir com a preferent el focus al Pacífic en lloc de l'Atlàntic.

Com a conseqüència de la crisi econòmica del 2008, els vincles comercials entre Austràlia i la Xina es van intensificar, i aquest va ser un dels motius pels quals l'economia australiana no es va ressentir d'aquella

crisi. Amb l'increment dels intercanvis econòmics entre les empreses australianes i xineses, va donar-se una major influència xinesa en la política australiana a causa de la seva creixent dependència econòmica respecte a Beijing.² Aquest fet va ser vist amb preocupació per part dels EUA i el Regne Unit, perquè situava la Xina en una situació de predominança dins de l'àrea Àsia-Pacífic.

Això es produïa alhora que, a Taiwan, a les eleccions presidencials de 2016, guanyava una força independentista, el Democratic Progressive Party [Partit Democràtic Progressista] amb Tsai Ing-wen com a candidata. Les amenaces de Beijing sobre Taiwan si declaraven formalment la independència van tenir com a resposta que els EUA incrementessin la seva presència militar al Pacífic, com també els vincles amb Taipei.³

Amb aquesta política de contenció, els EUA no només van enfortir els vincles històrics amb Taipei, sinó que també van reforçar els vincles

econòmics i militars amb el Japó, així com també amb l'Índia i la República de Filipines. La voluntat per part de les diferents administracions nord-americanes des d'Obama de contenir el creixement econòmic i la capacitat d'influència de la Xina al Pacífic i a la regió, va centrar els esforços diplomàtics principals del gegant americà, que s'han vist materialitzats amb el tractat AUKUS —acrònim dels tres estats signants—,⁴ de defensa conjunta entre Austràlia, el Regne Unit i els EUA. Tot plegat s'ha vist contrapesat per l'increment de la presència xinesa a les petites repúbliques del Pacífic a través de convenis de col·laboració econòmica i inversions a gran escala en tota la ruta entre la Xina i l'Amèrica Llatina. L'establiment de corredors econòmics entre la Xina i gran part dels estats d'Amèrica del Sud ha fonamentat encara més l'establiment de bases comercials xineses en diferents estats oceànics.

Així doncs, s'ha d'entendre que les tensions diplomàtiques que sorgeixen al Pacífic són conseqüència, per

1 RUPÉREZ, «La política exterior de los Estados Unidos bajo Barack Obama: análisis y prospección».

2 SEARIGHT, «Australia's response».

3 TUNG, «Prospects of Taiwan-China relations after the 2016 elections».

4 SCHEFFER; QUENCEZ, *The US in NATO: adapting the Alliance to new strategic priorities*.

Els vincles entre els EUA i diferents estats d'Àsia i del Pacífic es remunten a abans i després de la II Guerra Mundial

una banda, d'una política d'expansió econòmica per part de la Xina, que la necessita per tal de consolidar-se com un actor global; per l'altra banda, dels esforços dels EUA orientats a contenir aquesta creixent influència xinesa per la via d'enfortir els vincles econòmics, militars i polítics amb els diferents estats que hi ha al voltant de la Xina. Però, per aquest motiu, cal entrar en els casos concrets per analitzar en profunditat la importància del que està succeint a la zona, i com ens afecta tot plegat com a europeus.

Sobre les relacions de la Xina i els EUA al Pacífic

Els vincles entre els EUA i diferents estats d'Àsia i del Pacífic no són pas recents, sinó que es remunten a acords i interaccions d'abans i després de la II Guerra Mundial. Un exemple d'això, són els vincles estratègics dels EUA amb la República de Filipines, que estaven sota la tutela estatunidenca abans de la guerra, i que es van constituir en aliats des de la seva independència. L'alliberament de Filipines, sota ocupació japonesa, per part de les forces nord-ameri-

canes, juntament amb el suport nord-americà al govern filipí a l'exili, van consolidar una aliança estratègica que perdura fins avui. A més, el conflicte marítim amb la República Popular de Xina també fa que sigui quelcom vigent i actualitzat. Un cas similar al de Guam, que era territori nord-americà i encara ho és, però que fou envaït pels japonesos durant la guerra mundial i que encara avui depèn dels EUA per a la seva seguretat.

Des de 1951 existeix el Tractat de Defensa Mútua entre la República de les Filipines i els EUA. El principal eix del tractat és l'ajuda militar entre els dos estats en cas d'atac contra algun dels dos. El 1947 es va signar l'acord sobre Bases Militars, però no es va renovar i el 1992 ja no hi havia personal nord-americà desplegat a cap de les illes. Tot i així, el 2014 es va establir l'Acord de Cooperació en Defensa Reforçada, en què s'establien mecanismes de cooperació entre seguretat marítima, assistència humanitària i modernització de les Forces Armades de Filipines.⁵ Un exemple d'aquest

acord, el tenim en la modernització de l'Armada de Filipines, com també en la cooperació marítima.

La vigència d'aquest tractat es va posar de manifest el 2024, quan el govern filipí va advertir a la Xina que invocaria l'aplicació del tractat si els pescadors filipins continuaven tenint problemes per navegar per les aigües filipines del mar de la Xina Meridional.⁶ S'ha de tenir en consideració que actualment hi ha un conflicte marítim referent als límits de les aigües nacionals de diferents estats de l'Àsia-Pacífic, concretament sobre els seus límits al mar de la Xina Meridional, que afecta Brunei, Filipines, Malàisia, Vietnam i la Xina. Aquest conflicte es remunta al 1947 amb l'establiment de la coneguda com a Línia d'Onze Segments, que és l'àrea d'expansió marítima que el govern xinès considera com a legítimament seva, però que vulnera la resta de límits nacionals.

Per altra banda, tenim el Japó. En aquest cas, el vincle amb els EUA

⁵ DE CASTRO, «Philippine defense policy in the 21st Century: Autonomous defense or back to the alliance?».

⁶ EUROPA PRESS, «Filipinas descarta activar el tratado de defensa mutua con EEUU tras la última disputa con China».

comença després de la II Guerra Mundial. Després de la seva rendició com a potència de l'Eix, i a diferència d'Alemanya, que va ser fraccionada i repartida administrativament entre les potències vencedores del conflicte, el país nipó va quedar provisionalment sota administració nord-americana fins el 1952. El triomf de la revolució comunista a la Xina va fer que els EUA observessin amb cautela el que passava al país, tot establint bases militars i grans contingents de tropes a l'arxipèlag no només per supervisar la transició del feixisme a la democràcia, sinó també per evitar la temptació xinesa de portar la revolució comunista a les illes nipones. Recordem que en aquells anys hi havia en marxa el Pla Marshall a Europa, com també la doctrina Truman, que se centrava a preservar les democràcies existents de qualsevol ingerència externa per part dels governs comunistes, com havia passat a Grècia en acabar la Segona Guerra Mundial.

En el cas del Japó es va aprovar una nova Constitució política, redactada en gran mesura per juristes i constitucionalistes de la nova administració nord-americana, a més de dife-

rents experts japonesos. S'hi'establia que el país no tindria capacitat bèl·lica ofensiva, sinó defensiva. És a dir, haurien d'atacar el Japó directament perquè pogués respondre militarment. El 1951 es va signar el Tractat de Seguretat entre els EUA i el Japó, en què es restablia la independència del país nipó; i el 1952 el Tractat de San Francisco, que va establir oficialment la pau entre Japó i EUA. S'establia d'aquesta manera el marc de dret internacional que vinculava tots dos estats. Segons l'oposició a aquest marc, formada principalment per forces d'esquerres, els dos tractats convertien el Japó en una base militar permanent i, per tant, la seva sobirania no seria respectada, sinó que quedava a disposició del govern nord-americà.⁷ El 1960 el Tractat fou ratificat pel conegut ANPO, Tractat de Cooperació Mútua i Seguretat entre els EUA i el Japó, que ratificava l'acord de 1951.

El 2019, es va establir que, en el cas d'un ciberatac contra el Japó, els EUA també respondrien atorgant-los-hi protecció i mecanismes

⁷ ENVALL, «Japan: from passive partner to active ally».

de salvaguarda digital. Aquest fet demostra que el Tractat, tot i signar-se farà 65 anys, continua vigent i respon a les amenaces actuals. És per aquest motiu que hi ha diferents opinions⁸ dins de la societat japonesa al respecte. Per un costat la de bona part dels habitants d'Okinawa, principalment en contra del Tractat pel desplegament militar nord-americà a l'illa, que el consideren perjudicial i una pèrdua de sobirania, com també una font de problemes de convivència. I, per altra banda, l'opinió de la resta de japonesos, àmpliament a favor d'aquest tractat perquè consideren que fora del paraigua dels EUA estarien desprotegits de qualsevol amenaça xinesa o nord-coreana que pugui afectar el país.

En el cas d'Austràlia i Nova Zelanda, la relació amb els EUA ha vingut definida pel tractat dels Cinc Ulls, coneguda per les seves sigles AUCANZUKUS, per implicar Austràlia, Canadà, els EUA, Nova Zelanda i el Regne Unit.⁹ És la cooperació dels

⁸ STARS AND STRIPES, «Okinawa governor, aiming to reduce island's military presence, plans US trip to protest crimes».

⁹ GILLI, «The United Kingdom and the Indopacific: return of global Britain?».

Dins de l'àrea d'influència dels EUA a l'àmbit del Pacífic, s'hi troba Taiwan

serveis d'intel·ligència de tots cinc estats al més alt nivell per qualsevol amenaça que pugui sorgir, i es va establir el 14 d'agost de 1941. Posteriorment, va ser aprovat el tractat ANZUS, signat el 1951 i en vigor des de 1952. Aquest acord a tres bandes va aparèixer com a resposta de l'amenaça de qualsevol atac comunista contra Austràlia i Nova Zelanda per part de la Xina o l'URSS. El Regne Unit no va considerar que fos el Pacífic quelcom preferencial, i per aquest motiu no en va ser part signant tot i que dos dels estats signants estaven vinculats a la Corona Britànica. El que va precipitar la signatura de l'acord va ser el triomf de la Revolució Comunista a la Xina (1949), com també la Guerra de Corea (1950-1953) i la coneguda com Emergència de Malàisia (1948-1960), la revolució comunista contra la presència britànica a la federació.

Sota el paraigua de l'ANZUS es va coordinar la participació d'Austràlia i Nova Zelanda a la Guerra del Vietnam (1963-1975), que van ser els únics estats de la Commonwealth a participar-hi. La prohibició neozelandesa el 1985 a qualsevol element que contingui material nuclear va fer

que fos suspesa del tractat tripartit. El 1996, Bill Clinton va reconèixer a Nova Zelanda com un aliat dels EUA, i va canviar la tendència una dècada després del refredament de relacions diplomàtiques i militars com a conseqüència de l'exclusió nuclear. I el 2012 es va signar la Declaració de Washington entre tots dos estats. Per altra banda, les relacions entre Austràlia i EUA no han patit cap canvi, guanyessin laboristes o conservadors al país. El 2021 es va signar l'acord AUKUS, de defensa conjunta, que va incloure al Regne Unit en una nova aliança entre Austràlia, Estats Units i Regne Unit. Nova Zelanda aquí no hi participaria.

Per últim, dins de l'àrea d'influència dels EUA a l'àmbit del Pacífic, s'hi troba Taiwan. Els vincles entre els EUA i la República de la Xina — nom oficial de Taiwan, com a refugi del govern nacionalista derrotat pels comunistes a la guerra civil xinesa— es remunten a la creació de la Revive China Society [Societat per la Regeneració de Xina] el 1894, una de les primeres organitzacions republicanes de la Xina a l'exili — dins de l'imperi Qing no se'n podien constituir—, i que seria el primer pas

per la creació del Kuomintang¹⁰. Els EUA van donar suport a la Revolució Xinhai¹¹ el 1911 reconeixent ràpidament el nou govern, i es van convertir en aliats després de l'atac japonès a Pearl Harbor (1941). La victòria comunista el 1949 va expulsar el govern del Kuomintang, encapçalat per Chiang Kai-shek, cap a Taiwan, que es va convertir en l'últim reducte de la República de la Xina davant la República Popular de la Xina. Entre 1949 i 1954 les relacions entre els EUA i Taiwan van ser tenses, però la Primera Crisi de l'Estret el 1954¹² va fer que es signés el Tractat de Defensa Mútua Sinomericà el 1954, com també la Resolució de Formosa de 1955.¹³

10 El Kuomintang (KMT) és un partit polític nacionalista xinès fundat el 1919, que va governar la Xina fins al 1949 i actualment és una de les principals forces polítiques de Taiwan. Defensa una línia conservadora i favorable a la unitat amb la Xina, però dins d'un marc democràtic.

11 La Revolució Xinhai (1911) va ser el moviment que va enderrocar la dinastia Qing i va posar fi a més de 2000 anys de monarquia imperial a la Xina i va donar pas a la República de la Xina.

12 La Primera crisi de l'estret de Taiwan (1954-1955) va ser un conflicte entre la República Popular de la Xina i la República de la Xina (Taiwan), en què Beijing va bombardejar illes controlades per Taiwan, cosa que va provocar la intervenció diplomàtica i militar dels EUA per defensar l'illa.

13 La Resolució de Formosa de 1955 va ser una llei

La presència de la República Popular de la Xina al Pacífic no va acompanyada d'aliances militars supranacionals, sinó d'acords comercials que impliquen assistència de seguretat mútua

El 25 d'octubre de 1971, però, s'aprova la Resolució 2758 de l'Assemblea General de l'ONU, i el representant del govern de Taiwan perd la seva cadira a l'ONU com a representant de la Xina i és substituït pel representant del govern de Beijing, de la República Popular de la Xina. Des d'aquell moment, s'acordava el principi d'una sola Xina a nivell internacional, i es reconeixia al govern comunista com a únic legítim. El 1979 els EUA van deixar de reconèixer el govern de Taiwan com a legítim durant les negociacions Nixon-Mao. El Tractat de Defensa Mútua de 1954 deixava d'estar en vigor. Tot i així, els EUA van considerar que la Resolució de Formosa continuava vigent i, per tant, es reconeixia que ja no ostentaven el govern legítim de la Xina, però, per altra banda, no podien ser envaïts ni coaccionats. Sota aquest marc internacional és on es canalitza tota l'ajuda dels EUA cap a Taiwan encara avui.

Per altra banda, la presència de la República Popular de la Xina al

Pacífic no va acompanyada d'aliances militars supranacionals, sinó d'acords comercials que impliquen assistència de seguretat mútua. I no es tracta de països que es podrien considerar potències, com és el cas d'Austràlia, Japó o les Filipines, sinó que són països la importància dels quals recau en la seva situació geogràfica, com és el cas de les Illes Fiji, Kiribati, Papua Nova Guinea, les Illes Salomó, els Estats Federats de Micronèsia o Vanuatu.¹⁴ Alguns d'ells mantenen vincles estrets amb Taiwan encara, com el cas de Kiribati, que manté els vols cap a Taipei encara que no els reconegui des de 2019 com a estat independent.

En el cas de Nauru es pot veure com és l'actuació xinesa al Pacífic, i les relacions que hi ha amb aquests petits estats. La presència xinesa a les illes va acompanyada de grans inversions per a construir-hi i millorar-hi infraestructures, s'estableix un vincle econòmic entre Beijing i les illes. No es tracta

només del reconeixement o no de Taiwan com a actor legítim, sinó que hi ha presència econòmica xinesa a 6.200 quilòmetres de la Xina continental, en un punt de pas de les rutes comercials marítimes internacionals entre Àsia i Amèrica. Per tant, no s'està buscant tenir una influència política sobre el país, com es podria pensar, sinó tenir una presència regional al mig del Pacífic que justifiqui la presència de vaixells xinesos a la zona.

El cas tangible d'aquesta estratègia va ser l'acord entre la Xina i les Illes Salomó. La importància geogràfica d'aquestes illes és que es troben entre Austràlia i els EUA, i des de 2022 està permès que la Xina pugui desplegar personal policial i militar a les illes per tal de facilitar-hi la convivència, com a conseqüència dels disturbis que van sacsejar-les el 2021.¹⁵ Honiara, capital de les Illes Salomó, es situa a 7.000 quilòmetres de Beijing, i allà hi estan desplegant diferents empreses xineses que presten serveis a la ciutadania, i hi ha la possible creació d'una base

del Congrés dels EUA que autoritzava el president a utilitzar la força militar per defensar Taiwan i les seves illes davant l'amenaça de la Xina comunista durant la Primera Crisi de l'Estret.

14 ZHANG, «China in the Pacific and traditional powers' new Pacific policies: Concerns, responses and trends».

15 KELLY, «The China-Solomon islands security agreement: Clear And Present Danger».

Hem d'entendre que la perspectiva xinesa al Pacífic va més enllà d'Oceania, i implica també la costa pacífica d'Amèrica

militar per protegir les illes de suposades amenaces externes i internes. La prevenció davant de desastres naturals com temporals i tsunamis és un dels motius pels quals la Xina té facilitat a implicar-se en aquests estats, els ofereix protecció i estabilitat econòmica, sense suposadament intervenir en les decisions polítiques.

Per altra banda, hem d'entendre que la perspectiva xinesa al Pacífic va més enllà d'Oceania, i implica també la costa pacífica d'Amèrica; sobretot la consolidació de la presència xinesa al Perú, a través del port de Chancay. La implicació de l'empresa xinesa Cosco Shipping Group en la construcció de la infraestructura portuària és la consolidació d'un seguit d'inversions a tot el Pacífic que han consolidat una ruta comercial segura i estable per a les companyies xineses. Més enllà dels EUA, no hi havia fins ara ports importants de mercaderies al Pacífic que donessin cobertura a l'Amèrica Llatina; i ara ja n'hi ha un. La voluntat xinesa és que serveixi per connectar Xile, Equador, Colòmbia, Veneçuela, Argentina, Bolívia i Brasil amb la Xina sense necessitat de passar per l'estret de Panamà.

Sobre les relacions de la Unió Europea al Pacífic

Després d'analitzar les relacions dels EUA i la Xina amb els diferents estats del Pacífic, és important definir-hi el paper de la Unió Europea (UE). Perquè, a través de la França d'ultramar —especialment per les col·lectivitats territorials de la Polinèsia Francesa, la col·lectivitat sui generis de Nova Caledònia i la col·lectivitat de Wallis i Futuna—, la UE té presència al Pacífic. També hi ha l'Illa Clipperton, completament deshabitada i que depèn directament del govern francès. Això té com a conseqüència que la UE tingui tres territoris d'ultramar al Pacífic i, per tant, les qüestions que hi succeeixen també tenen a veure amb les preocupacions comunitàries. A més, la UE té acords comercials amb tots els estats pacífics insulars. Un altre element a tenir en compte és que la UE va signar l'Acord de Samoa (2023) amb l'Organització d'Estats d'Àfrica, dels Caribs i del Pacífic (ACP) sobre la importància de col·laborar en el desenvolupament i creixement sostenible, els drets humans, la cooperació comercial, la pau i la seguretat col·lectiva. Austràlia, les Illes Cook, Micronèsia, Fiji,

Kiribati, Nauru, Nova Zelanda, Niue, Palau, Papua Nova Guinea, les Illes Marshall, Samoa, les Illes Salomó, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, Nova Caledònia i la Polinèsia Francesa formen part del Fòrum de les Illes del Pacífic, que manté els acords comercials amb la UE.¹⁶

Tal com va definir l'Alt Representant de la Unió Europea per a Afers exteriors i Política de Seguretat entre el 2019 i el 2024, l'espanyol Josep Borrell,¹⁷ l'Acord de Samoa té una importància cabdal especial perquè reforça el multilateralisme, i congrege a més de la meitat dels membres de l'ONU al voltant de principis comuns. A més de l'Acord de Samoa, també existeixen els diferents acords bilaterals entre la UE i la Xina, Japó, Austràlia, Nova Zelanda, Vietnam i les Filipines, entre d'altres estats del Pacífic. L'Acord de Samoa consolida el camí emprès per l'Acord de Cotonou del 2000, entre la UE i l'ACP. Tot i

¹⁶ BARRETT, «The Samoa agreement: Focus on the caribbean economic development and EU partnership»

¹⁷ EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE, «The Samoa Agreement: A renewed partnership between the European Union and countries of the African, Caribbean and Pacific region».

Tres territoris d'ultramar de França són un punt estratègic per a la UE, i per a la resta de potències

així, els territoris d'ultramar francesos també presenten reptes cabdals, com és el cas de Nova Caledònia i la seva voluntat d'esdevenir independent, però amb importants problemes i conflictes que dibuixen la importància d'aquestes regions del Pacífic en la política comunitària europea.

El govern francès va denunciar la interferència d'Azerbaidjan, Rússia i la Xina en la política de Nova Caledònia, en la campanya política a favor de la independència. Diferents comptes d'X vinculats a l'Azerbaidjan van aparèixer¹⁸ per difondre informació falsa i establir una campanya de desinformació al respecte, com també des de Rússia, que es va organitzar un ciberatac a gran escala contra l'arxipèlag. El suport polític de França a Armènia va tenir com a resposta el suport àzeri als secessionistes canacs, de la mateixa manera que el suport francès a Ucraïna va tenir com a resposta la participació de Rússia en el mateix sentit que els àze-

ris. D'aquesta manera, generaven desestabilització, fruit de la desinformació i del mal funcionament de les infraestructures essencials a l'arxipèlag. Hem de tenir present que no deixen de ser territori de la UE i, per tant, es tracta d'una interferència russa i àzeri en els assumptes polítics domèstics europeus.

Hem de tenir present que, segons els Acords de Nouméa de 1998, es consultaria tres vegades els ciutadans de Nova Caledònia sobre la independència.¹⁹ El primer referèndum va ser el 2018; el segon, el 2020 i el tercer, el 2021. En tots tres casos va guanyar el "No", però el cas més interessant va ser el darrer, el de 2021, en què l'opció del "No" va pujar fins al 96.5%, com a conseqüència del boicot dels independentistes.²⁰ El 2024 es volia fer una reforma legislativa que ampliés l'electorat a les eleccions provincials permetent el vot a qui va arribar després de 1998 al territori d'ultramar, que va ser el que va provocar els

grans disturbis en què van interferir àzeris i russos.²¹

La població canaca considera que això menyscaba els seus drets històrics i els consolida com a minoria al país davant l'increment de francesos amb dret a vot, cosa que els apropant més a l'assimilació que no pas a la independència. La voluntat de desestabilitzar Nova Caledònia, com també de rebot la Polinèsia Francesa, demostra fins a quin punt tots tres territoris d'ultramar de França són un punt estratègic per a la UE, i per a la resta de potències.²² A més, gràcies a aquests tres territoris, la UE també és un actor rellevant dintre de les diferents sinergies entre la Xina i els EUA a la regió Àsia-Pacífic, més enllà de ser aliat comercial o soci estratègic d'alguns dels seus estats. També cal destacar, a banda, les activitats econòmiques que es desenvolupen en aigües dels territoris francesos d'ultramar a la regió, com la recol·lecció de perles que s'exporten directament a Japó i Xina. A més, els seus 5,5 mili-

18 LE MONDE, «Nouvelle-Calédonie: des opérations d'ingérence de l'Azerbaïdjan qui n'expliquent pas tout».

19 CHAPPELL, «The Noumea Accord: Decolonization without Independence in New Caledonia?».

20 FRANCE 24, «New Caledonia separatists call for boycott of independence referendum».

21 GRARE, «Russia, Azerbaijan exploit New Caledonian strife against France; China stays mum. The Strategist».

22 BRADY, «Assessing CCP foreign interference activities in New Caledonia».

Els actuals moviments diplomàtics per part de la Xina estan centrats a vertebrar una línia comercial entre el territori continental i l'Amèrica Llatina, i consolidar el seu paper a la zona

ons de quilòmetres quadrats representen el 40% de la zona econòmica exclusiva francesa.²³

Els actuals moviments diplomàtics per part de la Xina estan centrats a vertebrar una línia comercial entre el territori continental i l'Amèrica Llatina²⁴ i a consolidar el seu paper a la zona per destacar com un soci fiable per a tots els països de la regió. Així doncs, la visió del Pacífic que té la Xina no és només per la importància dels diferents països que serveixin d'enclavaments comercials, sinó que és una via de pas cap a un mercat en expansió per a ells, el sud-americà. L'establiment de presència xinesa a les Illes Salomó, com també a Kiribati o Nauru, permet contrarestar la presència nord-americana a Guam, Japó o les Filipines. La falta de vinculació de França dins del tractat AUKUS va ser vista per París com una traïció diplomàtica, perquè s'esperava que serien integrats en la defensa conjunta, però això també ha permès reforçar l'autonomia estratègica de la UE al respecte.

23 ANDRÉFOUËT; ADJEROUD, «French Polynesia».

24 ZHANG, «¿Cómo entender la política de China hacia América Latina en la nueva era?».

La cooperació en el desenvolupament de la seguretat humana, la connectivitat i la governança digital també són un dels pilars de la UE a través de la cooperació Global Gateway de la UE. Així doncs, es pot afirmar que l'Acord de Samoa guanyarà rellevància dins del marc de desenvolupament d'una política exterior comunitària, com també els acords bilaterals amb Austràlia i Nova Zelanda. Tot i ser estats de la Commonwealth, la sortida del Regne Unit de la UE ha tingut com a conseqüència l'establiment de vincles directes entre les institucions europees i tots dos estats, per la qual cosa el Regne Unit hi perd pes diplomàtic en no poder ser un canal comunicatiu important entre tots tres territoris.

Conclusions

Les tensions comercials entre els EUA i la Xina, com també les polítiques aranzelàries per dificultar les exportacions i importacions entre tots dos països, afecten el desenvolupament dels diferents estats del Pacífic; però, per altra banda també consoliden diferents estratègies. La

dels EUA, de reforçar la seva presència militar i econòmica al Japó, les Filipines i Taiwan, a través de la renovació dels acords de cooperació i desenvolupament existents entre ells. Com a conseqüència de la dependència estratègica de la UE cap a la Xina, els nous acords de la UE amb l'Índia, en reforçar l'alternativa de Delhi, ajuden a reduir aquesta dependència i a fer créixer la multilateralitat.

Per altra banda, la Xina busca expandir la seva presència al Pacífic, no només com a ruta comercial, sinó també com a plataforma d'influència política i estratègica, i aprofitar els acords comercials amb els microestats com a punts comercials per a consolidar-la.²⁵ El desplegament de militars xinesos a diferents microestats, com també l'expansió i creació de petites illes artificials al mar de la Xina Meridional, creen un escenari de tensió continuat amb estats com les Filipines. La dependència de les principals potències internacionals respecte de les exportacions de sistemes informàtics i semiconductors

25 THADANI; ALLEN, «Mapping the semiconductor supply chain: The critical role of the Indo-Pacific region».

Les relacions i tensions entre els EUA i la Xina també obliguen la UE a prendre un paper actiu i a considerar tenir polítiques de bon veïnatge amb estats com Samoa, Kiribati, les Illes Salomó o Nauru

taiwanesos té com a conseqüència que, si hi ha un increment de les tensions, tingui conseqüències notables a l'economia global.

Per últim, les relacions diplomàtiques al Pacífic ens interpel·len com a europeus com a conseqüència de l'existència de territoris comunitaris d'ultramar i, per tant, les relacions Àsia-Pacífic entre els EUA i la Xina ens afecten directament. No només per les relacions comercials i militars que es poden donar entre els EUA i la UE, o entre la UE i la Xina, sinó que les relacions i tensions que es donen entre totes dues potències també obliguen la UE a prendre un paper actiu i a considerar de tenir polítiques de bon veïnatge amb estats com Samoa, Kiribati, les Illes Salomó o Nauru. ■

■ Bibliografia

ANDRÉFOUËT, Serge; ADJEROUD, Mehdi. «French Polynesia». A SHEPPARD, Charles. (Ed.), *World Seas: An Environmental Evaluation*, Vol. III, p. 827–854. Amsterdam: Elsevier, 2019.

BARRETT, Beverly. «The Samoa agreement: Focus on the caribbean economic development and EU partnership» [en línia]. *A American University*, d'11 de desembre de 2024. Disponible: <www.american.edu>.

BRADY, Anne-Marie. «Assessing CCP foreign interference activities in New Caledonia». *A Australian Strategic Policy Institute*, p. 15–27, 2024.

CHAPPELL, David. A. «The noumea accord: Decolonization without Independence in New Caledonia?». *A Pacific Affairs*, vol. 72, núm. 3, p. 373–391, 1999.

DE CASTRO, Renato. C. «Philippine defense policy in the 21st Century: Autonomous defense or back to the alliance?». *A Pacific Affairs*, vol. 78, núm. 3, p. 403–422, 2005.

ENVAL H. «Japan: from passive partner to active ally». A WESLEY, Michael (ed.), *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century*. Acton: ANU Press, p. 15–30, 2017.

EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. «The Samoa Agreement: A renewed partnership between the European Union and countries of the African, Caribbean and Pacific region». Disponible a: <www.europarl.europa.eu>.

EUROPA PRESS. «Filipinas descarta activar el tratado de defensa mutua con EEUU tras la última disputa con China» [en línia]. A

Europapress, 21 de juny del 2024. Disponible a: <www.europapress.es>.

FISHER, Denise. «France's future role in the region». A FISHER, Denise. *France in the South Pacific: Power and Politics*. Acton: ANU Press, p. 271–300, 2013.

FRANCE 24. «New Caledonia separatists call for boycott of independence referendum» [en línia]. A *France 24*, 21 d'octubre del 2021. Disponible a: <www.france24.com>.

GILLI, Andrea. «The United Kingdom and the Indopacific: return of global Britain?». A STIRLING, Sharon (ed.), *Mind the gap: national views of the free and open indo-pacific*. Washington: German Marshall Fund of the United States, p. 44–48, 2019.

GRARE, Frederic. «Russia, Azerbaijan exploit New Caledonian strife against France; China stays mum. The Strategist» [en línia]. *A Aspi strategist*, 2024. Disponible a: <www.aspistrategist.org>.

LE MONDE. «Nouvelle-Calédonie : des opérations d'ingérence de l'Azerbaïdjan qui n'expliquent pas tout» [en línia]. A *Le Monde*, 16 de maig del 2024. Disponible a: <www.lemonde.fr>.

KELLY, Sean. «The China–Solomon islands security agreement: Clear And Present Danger». A JAIVIN, Linda; KLEIN, Esther; REN, Annie (eds.), *Chain*. Acton: ANU Press, p. 239–252, 2023.

NIQUET, Valérie. «Vers le grand large: les ambitions de la Chine dans le Pacifique». A

Diplomatie, núm. 115, p. 84–88, 2022.

RUPÉREZ, Javier. «La política exterior de los Estados Unidos bajo Barack Obama: análisis y prospección». A *Panorama Estratégico*, Instituto Español de Estudios Estratégicos, p. 39–73, 2013.

SCHEFFER, Alexandra de H. QUENCEZ, Martin. *The US in NATO: adapting the Alliance to new strategic priorities*. Washington: NATO Defense College, 2021.

SEARIGHT, Amy. «Australia's response». *A Countering China's influence activities: Lessons from Australia*, p. 34–38. A *Center for Strategic and International Studies* (CSIS), 2020.

STARS AND STRIPES. «Okinawa governor, aiming to reduce island's military presence, plans US trip to protest crimes» [en línia]. *A Stripes*, 7 d'agost 2024. Disponible a: <www.stripes.com>.

SUTTON, Gaëlle. «En carte: course sino-américaine dans le Pacifique». A *DSI (Défense et Sécurité Internationale)*, núm. 163, p. 6–7, 2023.

THADANI, Akhil; ALLEN, Gregory C. «Mapping the semiconductor supply chain: The critical role of the Indo-Pacific region». A *Center for Strategic and International Studies* (CSIS), 2023.

TUNG, Chen-Yuan. «Prospects of Taiwan-China relations after the 2016 elections». *A American Journal of Chinese Studies*, vol. 23, núm. 1, p. 1–6, 2016.

ZHANG, Denghua. «China in the Pacific and traditional powers' new Pacific policies:

Concerns, responses and trends». *A Security Challenges*, vol. 16, núm. 1, p. 78–93, 2020.

ZHANG, Xiaoxu. «¿Cómo entender la política de China hacia América Latina en la nueva era?». *A Ibero-América Studies*, núm.8(2), p. 54–64, 2024.

finestra

Craig Calhoun

“La persistència de la nació.
El fet nacional a l'era de la globalització”

Lliçó Inaugural Irla 2024-2025
Barcelona, 22 de gener de 2025

Fotografia: Gerard Magrinyà

En un món on la globalització sembla diluir fronteres i identitats, persisteixen encara les nacions? Aquesta és la pregunta que va centrar la Lliçó Irla del curs 2024-2025, a càrrec del prestigiós sociòleg nord-americà Craig Calhoun, catedràtic a l'Arizona State University. Amb una mirada lúcida i provocadora, Calhoun va convidar a repensar la nació no com una relíquia del passat, sinó com una construcció social viva, complexa i plena de paradoxes. Davant els perills d'un nacionalisme excloent i agressiu, defensa una proposta oberta i inclusiva, capaç de redefinir el «nosaltres» en clau de solidaritat i responsabilitat global. En temps convulsos, la nació pot esdevenir, més que mai, un espai de cohesió i sentit compartit.

Bona tarda, és un plaer ser aquí. Ja ho era fins i tot abans d'aquesta presentació tan bonica que m'ha fet l'Eunice Romero. Tot professor aspira que algun dia un dels seus estudiants pensin coses tan boniques sobre un mateix. Estic honrat de ser aquí per invitació de la Fundació Irla. És una oportunitat fabulosa de parlar amb vosaltres, però també genial relacionar-me amb aquesta Fundació i el patrimoni que representa per a Catalunya. També estic molt content d'estar al Hub Social creat per la Fundació Bofill. Crec que aquesta mena d'institucions són molt importants, i no són pas alienes a la meva matèria. Així que diré quelcom sobre aquesta abans de la presentació, que és que, de vegades, quan la gent parla de la nació i nacionalisme, diuen que és un tema polític i només un tema polític. Es tracta, diuen, d'independència o d'autonomia, o de respecte, però obliden que també és qüestió de la construcció d'una societat, que la nació és un poble en què existeixen relacions entre els seus membres, i que té un passat i un futur i maneres d'organitzar la vida conjuntament. Per tant, l'eix social és inherent a una idea que, de certa manera i per a mi, Barcelona i Catalunya

sempre han representat molt bé: la idea que persones diferents, d'orígens i ocupacions i polítiques i rols a la vida diferents poden concórrer i interactuar per fer un món social i una nació i anar-la canviant. Per tant, la nació no és només una cosa que heretem dels avis. També és una cosa que ens comprometem activament a crear. I d'això n'he gaudit.

Ara us explicaré una petita història més, abans de començar, que és la meva introducció a Barcelona i, en part, al nacionalisme, així com a la nacionalitat. Quan era un estudiant a la Universitat d'Oxford, a Anglaterra, i hi tenia diversos amics, amics catalans i espanyols. I en aquest context vaig aprendre que alguns pensaven que era genial quan els hi deies «espanyol», i d'altres pensaven tot el contrari. Però, fos com fos, tothom estava emocionat després de la mort de Franco. I després de la seva mort, tots aquests estudiants, els espanyols i els catalans, van tornar, van venir cap aquí, i jo vaig venir-hi també amb els meus amics. I així, el primer cop que vaig visitar Barcelona va ser poc després de la mort de Franco. Vaig estar present a la primera actuació de l'Orfeó Català

Hi ha trajectòries vitals en què les persones remodelen qui són en relació amb la identitat nacional

on va poder cantar l'himne nacional després de la mort del dictador, i a altres actes semblants. Va ser molt emocionant. De fet, vaig estar al famós partit de futbol entre el Barça i el Madrid, el primer sense Franco, que va ser una experiència increïblement emotiva. I no només un èxit de partit, una victòria, u a zero, sinó per les moltes abraçades i per l'entusiasme. No podia entendre el català, però sí entenia les abraçades. I així que tot plegat va ser quelcom molt commovedor.

L'amic que em va convidar i va ser el meu amfitrió es deia Joan. No us diré el seu cognom, ni els seus altres noms, per la resta d'aquesta història, que va així. Doncs en Joan era genial, economista, un estudiant fantàstic a Oxford. Era un bon amic aquí, però en vaig perdre el contacte durant dos o tres anys de forma intermitent. La següent vegada que vaig tornar a Barcelona, deu anys després, es deia Juan. Com es va convertir en Joan en Juan? Vaig preguntar-li per què, si abans era Joan, perquè era Juan ara? Em va dir que li van donar una feina al banc, i després el van fer vicepresident, i aleshores va passar a ser en Juan.

És una lliçó de nacionalisme, no només de Joan o de Juan, ni sobre les particularitats de Catalunya. És una lliçó sobre les diferents dimensions de la pertinença i la identitat, i la representació i la comprensió d'un mateix. També havia estat activista al PSUC. Així que de pertànyer al partit comunista, amb el banc, a passar primer al PSOE, i després va anar una mica més enllà, i més recentment va ser a Ciudadanos. Per tant, hi ha trajectòries vitals en què les persones remodelen qui són en relació amb la identitat nacional. Altres amics es van mantenir, o es van moure en l'altra direcció. A mesura que les possibilitats d'autonomia i d'independència es van anar fent més clares, es van tornar més entusiàsticament nacionals catalans en la seva consciència pròpia. Així que el context importa. La història importa. Aquests canvis importen. El resultat, i amb això començo l'exposició pròpiament, és que cap idea clara i senzilla no pot ser propietària del nacionalisme ni de què significa ser d'una nació. No hi ha cap frase, cap definició curta al diccionari que faci justícia a aquesta mena de qüestió, que canvia de diverses maneres.

Tot i que el nacionalisme és un tema extremadament complicat, és millor començar pel principi. No des del principi de tot el nacionalisme en la història. No faré una dissertació extensa de l'època de l'Imperi romà, ni res que s'assembli, sinó de l'inici de l'exposició, en què vull subratllar ambdues paraules: persistència i globalització. Quan em van preguntar ben aviat pel títol, vam coincidir en la persistència del nacionalisme en una era de globalització. Crec, però, que avui estareu d'acord que és una qüestió de ressorgiment, i no només de persistència, que tots dos conceptes són parts reals de la història del nacionalisme que ens envolta. Al 2024 es van celebrar més de 60 eleccions democràtiques a escala estatal. I la gran majoria dels governs titulars van ser derrotats, i gairebé totes [les eleccions] tractaven en part significativa de la nació, de qüestions de nacionalisme, de la identitat col·lectiva, de la preocupació de ser dominats per un altre país, la preocupació de ser dominats pel sistema financer capitalista global liderat pels EUA, de la inquietud pel socavament de les tradicions per les quals es preocupava la gent en aquells països diversos.

No només ens importen les coses que ens preocupen: com a membres d'una nació esperem poder construir un futur millor

Per tant, la nació es troba ben bé a la primera línia del nostre discerniment de la realitat actual. En realitat no podem contemplar-ho, només, com una cosa que ha persistit. És una cosa que és particularment important ara, avui. Però, per què? Part de la raó és que la gent té por. Hi ha diverses coses que els preocupen de les seves vides i del món. I la nació forma part del que esperen que els protegeixi, que els donarà seguretat, que els donarà identitat en aquest context. En part també és perquè tenim esperança. Volem un món millor. No només ens importen les coses que ens preocupen: com a membres d'una nació esperem poder construir un futur millor. Per tant, és un error descuidar les preocupacions, i és un error descuidar l'esperança. Cal sentir-les totes dues juntes d'alguna manera, i crec que la literatura acadèmica oficial sovint ha pres partit en aquestes qüestions. Tenim moltes coses per les quals tenir por. No les repetiré totes, però tenim por de la guerra, de l'imperialisme, de la migració, de la pèrdua cultural...

D'entre nosaltres, n'hi ha que tenim més por d'una cosa o una altra. Per a algunes persones és por de perdre

la llengua en què es van criar, la que llegeixen i en la que van escriure els seus autors preferits, i que és bàsica per a la seva identitat. En altres entorns, la llengua no és la qüestió més important del nacionalisme, però sí que hi ha, així mateix, una gran preocupació per la immigració o per la guerra. Hi ha moltes dimensions diferents per les quals preocupar-se... Però insisteixo de nou en la cara de l'esperança. N'hi ha a cadascuna d'aquestes pors, com la guerra, que fa que la gent tingui esperança de pau; en totes les històries hi ha una altra cara, també la manera en què la nació en forma part.

Ara bé, la nació no és l'única manera en què experimentem el fet de formar part d'una comunitat. Tanmateix, és una manera molt important en què aprenem a dir «nosaltres» a una escala relativament gran. Podem dir «nosaltres» de la nostra família, «nosaltres» d'un barri, «nosaltres» d'una comunitat. Però, en el nostre món ampli i complex, la nació importa enormement quan intentem dir «nosaltres» d'una manera que connecti amb els afers a gran escala que afecten les nostres vides. Ara bé, entre tot això, és clar, hi ha nacions

grans i petites. No totes són iguals, i la història de la nació i el nacionalisme serà diferent per a una nació relativament petita, com San Marino, en comparació amb una nació gran com Catalunya... o la Xina. Serà una història una mica diferent.

I aquesta és una de les coses que hem de recordar, perquè hi ha molts elements que ens intenten convèncer que les nacions són totes equivalents, que totes són iguals: un escó a l'ONU, per exemple, o, en algun sentit, la sobirania oficial. Però sempre és més complicat que això. Bé, potser haureu vist una foto d'aquest senyor [a la presentació es mostra una foto de Donald Trump]. Darrerament ha aparegut molt a les notícies. És una figura rellevant d'on soc jo, i per arreu del món, i serveix per pensar en el nacionalisme. Trump no és l'únic nacionalista que és un populista de dretes, però sí que n'és un de destacat. I podem debatre totes aquestes paraules: què vol dir ser de dretes? Què vol dir "populista"? Què vol dir "nacionalista"? No sé si debatre les paraules sigui el més crucial, segurament s'entén la idea, d'una manera força general. Però en aquest moment en què acabem

Quan dius la paraula «nacionalisme », molta gent pensa que estàs parlant de militarisme o de populisme de dretes, fins i tot de feixisme

d'inaugurar el seu segon mandat, Trump ja ha declarat una varietat de polítiques, ja en els seus primers dies, moltes de les quals són sobre qüestions relacionades amb la identitat nacional, les fronteres nacionals, la força nacional, la solidaritat nacional... I no estic aquí per avalar o condemnar específicament Trump, o prendre cap altra posició o una posició partidista, sinó per suggerir que hem de veure la posició adoptada, veure els posicionaments, els seus o els d'altres, aquí i en altres llocs, d'una manera analítica que ens ajudi a preguntar-nos què és el que és específic en ells, incloent-hi el significat de dir que aquest populista de dretes també és nacionalista. Què hi afegeix el nacionalisme i la qüestió nacional?

Podeu dir coses així com la qüestió de la immigració. Sí, això hi té una relació molt elemental, però no només això. O la qüestió de la militarització, amb el missatge de que «hem de ser forts i hauríem de ser capaços de mantenir-nos forts al món». L'elecció de com tractem aquests temes, des la migració o l'auge de la Xina o d'altres qüestions, és determinant. Les hem de tractar mirant

de ser realment forts, o les tractem mirant de construir un ordre mundial diferent a través d'organitzacions internacionals, que promourien una major pau, igualtat i seguretat? Hi ha diferents maneres de fer-ho. I això introdueix una de les coses més difícils que sempre m'he trobat al parlar de nacionalisme. Quan dius la paraula «nacionalisme», molta gent pensa que estàs parlant de militarisme o de populisme de dretes, fins i tot de feixisme. No pensen que podries estar parlant de com et converteixes en la mena de nació que passa a formar part de la UE, o de l'ONU, o una part constructiva de la societat global en general o millorant la teva nació per a que respecti els drets humans. Per tant, quan parles de nacionalisme, hi ha una tendència que la gent senti l'aspecte negatiu, l'aspecte preocupant, i es perdi l'aspecte positiu o important, la paraula «nacional»... és a dir que s'escolta i es potencia la resposta a l'ansietat del terme i no a l'esperança.

I alguns líders nacionals, incloent-hi Trump, juguen molt a intentar assegurar-se que la gent tingui encara més por de la que ja tenia. Guanyen les eleccions no pas tranquil·litant

la gent, no pas dient que bastirà la solidaritat social, sinó dient, «sí, realment hauríeu de preocupar-vos per aquests xinesos, però em faré forts per poder abordar-los. Sí, realment hauríeu de preocupar-vos per aquests migrants, però enviaré l'exèrcit a la frontera i construiré un mur». Hi ha diferents maneres de plantejar-se cadascun d'aquests reptes, i una de les coses més importants que cal adonar-se pel que fa a Donald Trump és que pot ser únic, però no està sol. Hi ha moltes versions del nacionalisme populista de dretes arreu del món. Una de les il·lusions que ens fem és que cadascuna d'elles no és més que una història d'aquell país. Sí, Trump és específicament estatunidenc. Hi ha moltes coses que són específicament americanes d'ell, tot i que és descendent d'alemanys i escocesos. Una història molt americana, oi? Però hi ha molts líders populistes de dretes que són específicament israelians o específicament alemanys o específicament hongaresos. I malgrat que siguin de nacions diferents, també hi ha quelcom que crec que és fàcil de veure que tenen en comú aquests diferents líders nacionalistes po-

pulistes de dretes. Comparteixen alguna cosa en comú. Entenem que són un grup. Però un tema que hem de reconèixer i analitzar, he de dir, és que els malinterpretem si no mirem la resta, si no entenem que això forma part de la història de la globalització. La globalització no és la història no nacional a la qual respon la gent nacionalista. La globalització inclou la producció de nacionalismes de diferents menes, incloent-hi el populisme de dretes, a tot el món, i la generació dels problemes que en dona lloc. Així que tots ja estem ficats en tot plegat i connectats els uns als altres.

Ara, el segon punt clau, a més de veure aquestes connexions, és reconèixer que aquesta no és tota la qüestió del nacionalisme: que el nacionalisme no és propietat del populisme de dretes, ni de cap altra mena, i que la gent pot estar molt compromesa amb les seves nacions i presentar diferents respostes polítiques, socials i culturals a aquest compromís. Es poden fer coses diferents, es pot tenir ideologies diferents i, de fet, la democràcia, tal com l'hem bastida a una escala relativament gran, depèn molt precisament del nacionalisme.

Quantes vegades no s'ha intentat fer una pregunta, com si fos dicotòmica: ets nacionalista? Defenses la democràcia? Com si fossin excloents. De fet, depenen l'un de l'altre. Si poguéssiu dir un «nosaltres» a gran escala d'una altra manera, podríeu dir «nosaltres» el poble [We the people],¹ i podríeu esbrinar qui vota i com hi estem units i tenim democràcia. Però, de fet, les nostres formes locals de tenir democràcia, «nosaltres» la família, «nosaltres» el barri, «nosaltres» la gent, estan relacionades a una escala més gran. És un nosaltres que neix de sota i que culmina amb el «nosaltres el poble».

A partir d'aquest «nosaltres» hi ha qui pot tenir la impressió que aquí, a Barcelona, tothom es coneix. Estic bastant segur que no és cert. Si de cas, és més cert per a les elits que per a les no elits. Però fins i tot en aquest cas, hi ha diferents espais, hi ha diferents grups, hi ha diferents ocupacions. Moltes persones són estranyes entre elles. Però construïm democràcies on podem compartir el

compromís amb un país i una forma de vida amb persones que no són els nostres amics i familiars íntims. Si haguéssim de dependre de ser amics personals i familiars propers per poder tenir una democràcia, llavors no podríem tenir-ne una de més de 100 persones. Per tant, necessitem maneres de relacionar-nos amb persones que no són, en aquest sentit, els nostres amics íntims. Són desconeguts, però ens són familiars. Aquí és on hi ha el lligam de la llengua, o els valors o diverses formes de vida específiques. I podríem entrar en quines són les formes de vida característiques. Com coneixeríeu un compatriota català? Suposaria que si us trobéssiu a un desconegut, però us el trobéssiu a l'aeroport de París, potser tindríeu l'oportunitat de fer-hi connexió mitjançant la vostra nacionalitat, potser perquè li acabeu de sentir parlar la llengua. Però aquesta no és l'única manera. N'hi ha d'altres.

El que vull destacar és que s'ha de comprendre que, si no hi ha cap manera d'entendre què vol dir estar-hi plegats, a una escala més gran com a comunitat, no es pot tenir democràcia. Sense comunitat no hi ha democràcia. Sense nació no hi ha

¹ Nota de l'edició: L'autor juga amb el «nosaltres» i el «We the people», de la Constitució estatunidenca i que és una referencia per establir el concepte nació com a poder del poble.

Catalunya no existeix només per no ser Espanya, oi? No es defineix simplement per un negatiu

democràcia. Costa molt tenir programes de benestar social que redueixin les desigualtats que depenguin de la fiscalitat, perquè el compromís amb el bé comú és el que fa que la gent estigui disposada a pagar els seus impostos per donar-hi suport. A la comunitat. A benestar social o com si ho concretes per a millors carreteres o un millor sistema de salut, o en la manera més honorable d'abordar les qüestions de drets humans. Aquestes coses depenen d'aquest compromís. Per tant, aquest compromís amb la nació és important.

Ara no parlaré del nacionalisme català, perquè cadascú de vosaltres en sap més que no pas jo, i no en soc especialista. I encara que ho fos, seria un error fer-ho com a visitant. Però vull esmentar aquí un parell de coses. Primer, no ser Espanya és una part de la història catalana. És a dir, una part de la història catalana és la resistència a l'ús d'«espanyol» com a terme inclusiu, que no dona espai a una identitat separada. Aquesta oposició ve d'una política d'expansió de l'Estat espanyol, en el passat i ara, però també té una mena de ressonància cultural. Per tant, pot ser que determinades polítiques i

guerres castellanques en determinades èpoques hagin tingut un paper molt important en la consciència i la història nacional catalana. Hi ha una raó per la qual Josep Irla fou president a l'exili, i no pas aquí. Per tant, aquesta característica és només una dimensió. Catalunya no existeix només per no ser Espanya, oi? No es defineix simplement per un negatiu, el que no som. Així doncs, el factor castellà pot configurar la identitat catalana, però aquesta no consisteix només a no ser castellana. Hi ha moltes maneres de no ser castellans. Ja sabeu que els bascs no són castellans, i els catalans no són bascs. Aleshores, què passa? Doncs, hi ha una qüestió d'identitat positiva.

El «38% no és Catalunya»,² ja coneixeu la referència al vot particular i a les eleccions, però de seguida es planteja la pregunta: qui parla pel país? Les veus que tenen més influència, per sobre de les veus d'altres? El país no té una manera de parlar

² En referència a un cartell d'una manifestació espanyolista el 8 d'octubre del 2017 després del referèndum d'independència de l'1 d'octubre, que exposava que el 38% de vots "Sí" al referèndum sobre el total de la població —haguessin votat o no— no representava el pensar de tot el país.

per tots alhora, per a tothom. Pots fer una gran manifestació i omplir una plaça, i encara que hi ha gent diversa cridant, això no és tota la població, perquè hi ha molta gent fora. Gent que està a d'altres llocs, que no han vingut a la ciutat per participar a la manifestació, hi estiguin a favor o en contra. A més, la relació entre el camp i la ciutat no és d'identitat perfecta; és a dir, no tothom se sent català d'exactament igual forma, visquin on visquin.

Sobre la idea d'aquesta comunitat, hi ha connexions i influències internacionals. Això no és només [un tema] català. La influència francesa i l'impacte de la Revolució Francesa en el pensament sobre la identitat nacional, l'autogovern i l'autonomia, i el poble sobirà, és molt gran.

Què és el nacionalisme, doncs, quan diem que persisteix en l'era global? En general no hi ha una resposta fàcil. És el que un filòsof va anomenar «una qüestió essencialment controvertida». Això no significa només que la gent ho discuteix molt. Vol dir que no hi ha manera de resoldre la discussió que no violenti una posició o una altra i, per tant, si es pensa en

La influència francesa i l'impacte de la Revolució Francesa en el pensament sobre la identitat nacional, l'autogovern i l'autonomia és molt gran

com s'estableix el que és el nacionalisme d'una manera que no perjudiqui les opinions d'algú sobre el que significa per a ells. És per tant, molt difícil. No hi ha cap denominador comú únic que delimiti clarament què és nacionalisme i no introdueixi d'altres qüestions. Per tant, cada resolució a la pregunta —què és el nacionalisme?— introdueix una mena de prejudici contra els valors d'algú, sobre algú i què li importa el seu país i la seva nació.

S'ha d'acceptar certa ambigüitat. I en relació amb la literatura acadèmica sobre el nacionalisme, s'ha de reconèixer que hi ha algunes falses opcions binàries. Aquestes idees del nacionalisme ètnic versus el cívica, o el cultural versus el polític, impliquen que hi ha un món en què alguns pobles són totalment culturals i d'altres són totalment polítics. Aquestes idees es van forjar al segle XX en gran part comparant Alemanya i França, intentant veure quina era la diferència en aquests dos casos. Van dominar gran part de la història europea a principis del segle XX. Però és una idea fal·laç. La idea del nacionalisme ètnic és que per formar part d'una nació cal compartir cos-

tums, potser fins i tot l'ascendència històrica, però és molt difícil resoldre això d'una manera perfecta. Fins on retrocedeixes? Vaig ser una vegada en un museu a Suècia que tenia una mostra de troballes arqueològiques prehistòriques. I s'insistia a informar que un objecte era suec, i un altre noruec, i coses així. No existien ni Suècia ni Noruega. Suècia i Noruega s'inventen amb el pas del temps... i després les troballes arqueològiques es troben en un país o l'altre.

Es pot dir que hi ha una relació diferent entre molts dels llocs on es va estendre l'Imperi romà, i on no ho va fer, però aleshores no eren necessàriament exactament els territoris o les unitats territorials que són ara. De tota manera, la qüestió és que es pot tenir avantpassats comuns —encara que la descendència no funcioni perfectament—; es pot tenir una llengua comuna; menjar comú; diverses maneres en què ens sentim part d'un grup ètnic; i que tot plegat és una versió significativa del que sentim conjuntament.

I és un error, al meu entendre, pensar que tot això té bases biològiques. És a dir, les versions racistes no són

només discutibles, que crec que ho són, sinó que probablement estan equivocades. No és història. Altra cosa són les qüestions com el menjar i la cultura, els gustos, aquests tenen sentit. La història comuna importa. Així que existeix un cert factor ètnic.

D'altra banda, la idea cívica vol dir que es valora la democràcia, la inclusió i les institucions polítiques. Per tant, m'atreviré a dir quelcom molt específic de Catalunya: si només fos una qüestió d'ètnia, Catalunya no existiria. No perquè no hi hagi quelcom compartit en termes ètnics, sinó perquè la lluita que ha contribuït a conformar Catalunya ha estat una lluita per les institucions comunes. La lluita que va donar forma a la Guerra Civil espanyola no va ser només una lluita ètnica. Va ser d'alguna manera una lluita sobre quina mena d'institucions hauríem de tenir. I així figures com en Josep Irla formen part d'una lluita per quina mena d'institucions ens uneixen com a catalans. Què significa el govern per a nosaltres?

Per tant, tot plegat és un aiguabarreig. I el que vull destacar amb això

A la majoria dels països es pot trobar alguna figura ignominiosament feixista que sigui nacionalista. Però això no desacredita tot el país

és que no es pot posar tot el que és bo a una banda i tot el que és dolent a l'altra, sinó que s'ha de mirar la barreja i, per tant, s'ha d'assumir aquest repte. Al meu país, on el nacionalisme significa coses diferents per a cada persona, defenso tractar que signifiqui les coses bones quan ens enfrontem a decisions conjuntes. Això vol dir que a la majoria dels països es pot trobar alguna figura ignominiosament feixista que sigui nacionalista. Però això no desacredita tot el país, sinó que assenyalava una realitat que cal abordar. Així que sempre la visió ètnica i la cívica es donen sempre de manera conjunta, amb una mica de cadascuna. I encara hi ha més dimensions i variables, maneres en què les nacions es diferencien entre si.

Diem que les nacions i el nacionalisme persisteixen. Parlem de compromís amb una tradició cultural duradora? Sí, en la majoria dels casos, molt decididament en el cas català. Però alhora amb el reconeixement que la tradició cultural ha experimentat més d'una vegada alguna mena de renovació. És evident que hi ha èpoques de creativitat cultural important, d'èpoques en què

la continuïtat es va constrènyer, períodes en què hi ha una renovació, fins i tot per la llengua, per recuperar-la i fer-la reviure de nou. I sempre és una qüestió de llengua, i és la qüestió avui. Com els anirà als catalans, o qualsevol altre, fer que la seva llengua comuna visqui com a part de la vida de la gent, en lloc d'aprendre's simbòlicament com a part de la seva lleialtat política o educació cívica?

Hi ha una gran qüestió, el punt de vista de si la nació ha de ser congruent amb l'estat. Fem servir en anglès, la paraula nation-state [estat nació], el terme, amb un guionet que els connecta, 3 aquesta petita línia, guionet-estat. Aquest guionet fa molt, perquè apunta a la idea que tots dos han de coincidir, que hi hauria d'haver una correspondència perfecta entre la nació i l'estat. Però és una idea, un projecte; gairebé mai és la realitat exacta. Normalment hi ha complexitat. Així que no ens adrecem als suïssos i els diem «No hi ha nació suïssa! Vosaltres no existiu!». Diem, «d'acord, és una nació multinacional, és quelcom complicat, parlem

llengües diferents, teniu cultures diverses, però també teniu institucions comunes, ho reconec». Hi ha diferents maneres de resoldre-ho. Un cert nivell de cohesió integradora és important. La uniformitat perfecta... no passa mai, i no sembla gaire atractiva si és que passa. Tenim una altra dimensió de la nació; una identificació del jo amb la nació. Podem ser qui som, si la nostra nació no existeix, si no podem formar-ne part? Potser és una part molt important de qui som.

Potser fins i tot no hi pensem gaire fins que no passa alguna cosa, i llavors... hi pensem. O sou com jo, i et cries als EUA, on durant molt de temps quan era jove pensava que tot els EUA era el món sencer. I fins que no vas a un altre país, no t'adones que no tothom és nord-americà. Que les coses són diferents a llocs de fora. I, tanmateix, he d'admetre que soc nord-americà. Quan vaig anar a estudiar a Anglaterra, hi havia tota una mena d'estudiant nord-americà que intentava adoptar l'accent i passar per britànic mentre estudiaven allà. I malgrat que fessin això, no deixaven de ser nord-americans. Aquesta identificació d'un mateix

3 En referència al concepte en anglès, en català s'escriu sense guió.

amb la nació és molt important. Per què està disposada la gent a apuntar-se a l'exèrcit i morir o matar a les guerres? Morir i matar són coses difícils de fer per la majoria de la gent. I, tanmateix, la gent s'hi identifica de manera realment enèrgica. Però de vegades, la gent també prioritza altres lleialtats o identitats. Prioritzen el seu partit, o la seva comunitat per damunt del conjunt nacional. O eleven la nació pròpia per damunt de les altres. Aquesta és una de les coses més habituals quan la gent es refereix a nacionalisme. És a dir, «la meva és realment fabulosa, i la teva només està bé!» Aquesta és la mena de competència de les cançons a l'Eurovisió. Però també poden dir coses com «la meva nació hauria de dominar i la teva hauria d'estar subordinada». I molts dels referents intuïtius que la gent té al cap quan sent nacionalisme és aquesta, una referència de dominació.

Hi ha diverses maneres en què el nacionalisme persisteix en una època de globalització, i per exemple inclou el que el sociòleg Ulrich Beck ha anomenat «nacionalisme metodològic». No és només un mètode: és una forma en què representem el món

mitjançant estadístiques, mapes o gràfics en que la unitat d'anàlisi per defecte és l'estat-nació, de manera que es fa difícil explicar el que passa al món sense reproduir la noció de nació. Potser a vegades es fa de forma inconscient, però quants cops no heu dit allò de què «sempre posen l'Estat espanyol i no posen Catalunya a la llista, per què és això?». Doncs perquè el Banc Mundial o altres organitzacions estan reproduint un cert tipus de consciència nacional, que encaixa amb certes llistes de nacions. O per exemple, de nou, els mapes: els territoris que hi apareixen tenen fronteres al seu voltant. Tots els estats tenen un color comú. Per exemple, l'Estat espanyol pot aparèixer amb un groc més fosc; Polònia amb un groc més clar. Però això crea una imatge d'uniformitat i límits que està en desacord amb la complexitat de la realitat. Reprodueix la noció tàcita de nació, de manera que fins i tot si dius, «en realitat hi hauria de ser Catalunya aquí», potser en canvi acceptes casualment que «és clar, França és només França», i que no hi ha cap cas semblant al de Catalunya allà: que els occitans no tenen cap mena d'argument per ser inclosos a llistats com els del Banc Mundial.

Hi ha el que s'ha anomenat símbols banals del nacionalisme, que el reproduïxen. Les banderes, les desfilades, els segells de correus. Sí, és clar que hi ha una història postal catalana. Hi havia segells carlins catalans el segle XIX. Durant l'època de la Guerra Civil hi va haver diversos esforços enfrontats per produir segells catalans, que de vegades eren segells d'una Catalunya reivindicada, de vegades eren segells d'un partit determinat i la seva visió de Catalunya, i de vegades segells d'una organització voluntària concreta i la seva manera de funcionar. Aquests fets ens donen una pista de com funcionen les nacions. O simplement ens suggereix el poder d'aquests símbols, i després el poder que poden tenir, de vegades de manera creativa i útil, però sovint de manera opressiva.

I en el rerefons hi ha el fet que les nacions no existeixen de manera natural. El món no es va crear així. Les nacions s'havien de crear històricament. S'havien de posar totes aquelles fronteres. N'hi ha moltes. S'han negociat. Hi ha raons per les quals, per exemple, en algunes parts del món, no hi ha ni una línia recta

Les migracions formen part d'un flux de persones, que connecta diferents parts del món, que està remodelant les cultures i que està refent qui som el «nosaltres»

pel que fa a les fronteres nacionals, mentre que en altres parts del món són totes línies rectes.

La resposta breu és que si una nació va créixer més o menys orgànicament, probablement no hi haurà línies rectes, però si unes potències colonials europees van decidir les fronteres, segurament hi haurà línies rectes. I tot això es produeix al llarg d'una llarga història, la qual cosa no vol dir que la gent no senti intensament com si fos l'única manera de viure la seva vida, i com si fos natural. Hi ha molts conflictes per això, i no tractaré d'explicar la història del conflicte de Síria o el de Gaza, ni cap altre conflicte. Només diré que en el nostre temps present estem reconstruint nacions i fronteres nacionals. Ara mateix. I el «nosaltres» és un «nosaltres» complicat. Qui fa la reconstrucció? Qui lluita a les batalles, es guanyin o es perdin? Qui ho aprova en la diversa mena d'entorns internacionals?

Les migracions també estan remodelant el món. I les migracions són realment tan reals com les nacions. Un dels efectes d'aquells mapes, amb les fronteres dures i els colors

clars, és fer pensar que la nació, des d'una òptica de l'estat nació, és real. I la migració és quelcom que mou gent d'un lloc a un altre afectant l'estat nació. Les migracions són reals. Es mantenen durant períodes de temps molt llargs a la història. Tenen pautes.

Molta gent viu tota la seva vida en una migració. No només pugen a un avió i van d'un lloc a un altre. Les migracions formen part d'un flux de persones, que connecta diferents parts del món, que està remodelant les cultures i que està refent qui som el «nosaltres». Per tant, seria una dissertació diferent i no hi entraré, però si diem, d'acord, per a qualsevol país europeu, inclosa Catalunya, quin és la migració que va fer possible aquest país durant milers d'anys? Però, també durant un període més recent? Què responem? Com va això? Quin nivell de geografia, de pressió per qüestions econòmiques, de pressió per qüestions polítiques, de refugiats de guerres, d'intervencions de països estrangers que van expulsar la gent? Com afecta això a la identitat nacional? Quin és el patró que va donar-hi forma i com ho vivia la gent? Quin fenomen migratori va formar

les nacions tal i com les entenem? Si poguéssim retrocedir en el temps als dies de la Guerra Civil veuríem la guerra, és clar, i n'aprendríem. Veuríem la lluita per Catalunya, i hi veuríem una certa solidaritat. Hi veuríem les diferents polítiques, hi veuríem fluxos de refugiats, que formen part igualment inextricable d'aquesta història. Refugiats, doncs, però també migrants econòmics, perquè també hi ha la pressió per emigrar procedent de l'ocupació, de la demografia... Davant d'aquestes migracions hi ha gent que treballa per tractar d'afrontar-ho. I potser ho tracten de manera humanitària, però també pot ser que hi hagi gent que no ho facin així. També poden triar no pas la humanitat bàsica sinó el mur, o optar per no salvar la gent del Mediterrani. N'hem vist exemples d'això. Per tant, hi ha aquestes històries que també formen part de les realitats a llarg termini i que configuren la nació. I es pot afrontar tot plegat de moltes maneres diferents. I hi ha altres crisis de tota mena. Quan diem que hi ha moltes coses que són realment preocupants al món, com deia al principi, la nació forma part de com intentem cercar certa seguretat davant de la preocupació.

Per exemple, el canvi climàtic. Pen-seu-hi, no hi ha cap solució nacional al canvi climàtic. Es pot tenir un millor programa de reciclatge i un programa de recollida d'escombraries i altres programes, com gairebé qualsevol altra ciutat o país del món, però em temo que no resoldrà per si sol el problema del canvi climàtic. No hi ha una manera local de resoldre un problema global, però sí que hi ha maneres locals de formar part de la solució o empitjorar-la, i això importa. També per fer front a la seguretat internacional i al terrorisme. Hi ha mapes on es mostren els esforços que es fan contra el ciberterrorisme, on es visualitzen tots els atacs a Internet que es duen a terme en un sol dia. Això és una preocupació. Tenim un munt de problemes diferents que són justificadament preocupants i ens recorden que aquests mapes estàndard, de fronteres i colors, transmeten una falsa sensació de seguretat. El món sembla molt més estable i tranquil en aquests mapes del que realment és, si comenceu a tenir en compte el que està passant.

Doncs què està passant avui? Bé, els EUA s'estan plantejant ocupar Groenlàndia, per si no us n'heu assaben-

tat. Ara bé, aquesta és en realitat una idea antiga. S'ha anat contemplant, ara i adés, des de fa 150 anys. Què n'hem de pensar? Què passa amb els EUA? Què passa amb el nostre nou president? En el seu primer dia al càrrec i durant la campanya, ha dit que pensava ocupar Groenlàndia. I segons ell, Canadà també hauria de ser un estat nord-americà, però hauríem de construir un mur entre nosaltres i Mèxic —no els ha ofert pas fer-los estat dels EUA a ells. I doncs, què està passant? El que està passant és, en part, el desenvolupament d'una manera de pensar diferent de la mena d'ordre internacional que ha existit durant dècades, després de la Segona Guerra Mundial, en què diversos països del món, autoconcebuts com estats nació, es van unir en el marc de les Nacions Unides l'ONU i altres institucions, i van proclamar que elaborarien regles per fer front als nostres conflictes globals de manera que no impliquessin més guerres. No ho van fer perfectament. No ha reeixit del tot. Hem tingut conflictes. Hem tingut guerres al Tercer Món i a altres escenaris internacionals. Però val la pena aturar-se a reflexionar. La guerra entre estats al continent

europeu no ha estat contínua. Es va aturar un temps i ha tornat a començar de nou. Hi ha un retorn a l'era de l'imperi? La qüestió és que a l'esce-nari europeu bàsicament hi havia imperis: dos imperis dels Habsburg a Europa, l'Imperi rus, l'Imperi otomà i l'Imperi persa. Hi va haver una gran negociació entre imperis. I Roma i la Xina, en diferents moments. Així doncs, tornem a aquella situació en què el significat de «nació» sigui un poble que viu en algun lloc en relació amb un imperi? Sense ser totalment autònoms i amb autogovern?

És un retorn a aquella versió del nacionalisme en què certs països sentien que s'estaven fent més forts, reeixint més a ocupar el territori dels altres? Molts dels països d'aquest mapa tenen la forma que tenen perquè van conquerir la resta. Fins i tot la Xina, de la qual sovint pensem «és antiga, sempre ha estat la Xina», no sempre va ser la Xina que coneixem avui. Els primers regnes de la Xina, fins i tot el regne Han, el que més configura la identitat de l'ètnia Han de la Xina, eren molt petits. Van haver de conquerir-se els uns als altres al seu voltant per poder fer la Xina més gran i, finalment, conquerir Xinji-

Algunes versions del nacionalisme es refereixen a ser forts militarment per poder defensar-se dels forasters

ang o el Tibet i altres llocs. Per tant, hi ha un procés per compondre aquests grans espais. Sovint és un procés poc atractiu, de conflicte i conquesta. I llarg. I algunes versions del nacionalisme parlen de ser forts militarment per poder defensar-se dels forasters, guanyar guerres i ocupar-los. És això el que passa amb Groenlàndia? Es tracta de riquesa econòmica? Trump pensa «nosaltres som els més grans i els més rics. Així, per descomptat, la petita Dinamarca ens hauria de vendre Groenlàndia». N'hi ha alguns que pensen que Dinamarca va perdre la seva oportunitat, i que ara Donald Trump l'aprofitarà. «Haurien d'haver pres els diners quan van tenir l'oportunitat de cobrar» pensen. Però així no és com la majoria de la gent, inclosos els danesos, pensa en relació amb el seu país.

I també hi ha la qüestió dels groenlandesos. Ara Groenlàndia és una possessió danesa. És necessari que Donald Trump tracti amb Dinamarca sobre Groenlàndia? Què passa amb la gent que viu a Groenlàndia? Quin és el seu paper en tot això? I no responc a la pregunta —encara que, francament, en aquest conflicte soc nacionalista groenlandès. Suggerixo que és una pregunta a la qual no tenim resposta,

i això és el que hem de resoldre en els afers internacionals avui. Com es fan aquestes reestructuracions geopolítiques? Permeteu-me plantejar una qüestió més sobre Groenlàndia abans de continuar, i és per què li importa a Donald Trump? Donald Trump nega el canvi climàtic, dient que realment no és un gran problema. I el motiu pel qual es preocupa per Groenlàndia és perquè sap què està passant, i està obrint vies navegables àrtiques que canviaran la manera com es mouen les coses al món.

Es poden construir ferrocarrils a través d'Àsia. Però si existeix l'escalfament global, es pot adaptar-s'hi i moure's per mar. La Xina es dedica a reunificar tot el continent asiàtic, inclòs el petit racó d'Àsia anomenat Europa, amb una gran fórmula: rutes majoritàriament per l'interior, amb alguna activitat costanera. Però també hi ha rutes potencials per l'Àrtic que posen Groenlàndia al centre de la qüestió. Perquè amb prou escalfament global podria canviar el transport marítim internacional. Podrien canviar les condicions de seguretat de les forces navals. I per tant, tot això torna a estar sobre la taula i es respon no només en termes d'acords

globals. Fa dècades que es demana un acord global sobre l'Àrtic, i els països implicats no han pogut sortir mai de la sala de reunions amb un acord. I així, potser es decidirà per la força econòmica o militar. Per tant, és en aquest marc que hi ha un ressorgiment del nacionalisme. És difícil d'eludir. I així trobem maneres de dir essencialment que hem perdut la fe en l'ordre internacional. Volem ser forts. Volem defensar-nos. Volem solidaritat. Estem units internacionalment en aquesta versió populista, i potser fins i tot tenim un nou tipus de cultura internacional de nacionalisme de dreta que uneix des de música black-metal, la religió i una varietat de pensadors que es remunta a Julius Evola, o més endavant a Steve Bannon o Aleksandr Dugin. Però no té per què ser així. Certament, s'ofereix aquest mena de nacionalisme. Té molta força, i la seva victòria no és una conclusió prèvia. Però n'hi pot haver d'altres. Depèn de nosaltres esbrinar si hi ha millors versions d'un nou ordre mundial. Potser no hi ha cap altra opció a que el món canviï, però sí que tenim capacitat d'elecció sobre com canviar-lo.

Gràcies. ■

JOAN SELVES
DE L'ALCALDIA REPUBLICANA DE MANRESA
A GOVERNAR L'ORDRE PÚBLIC DE CATALUNYA
JOAN ESCUDES

JOAQUIM FORT
ALCALDE REPUBLICÀ DE TARRAGONA
CRISTIAN FERRER GONZÁLEZ · GUILLEM PUIG VALLVERDÚ

JAUME CARNER
DE SOLIDARITAT CATALANA
A LES FINANCES DE LA REPÚBLICA
PAU VINYES I ROIG

HUGAS I DURAN
DUES NISSAGUES REPUBLICANES
PILAR FRANCÉS

**FUNDACIÓ
IRLA**

www.irla.cat/publicacions

BIOGRAFIES POLÍTIQUES

clàssic

**Adrienne Rich,
Audre Lorde,
Alice Walker**
poetesses
(1974)

Discurs a la cerimònia dels Premis Nacionals del Llibre

El 1974 va dividir-se el Premi Nacional del Llibre de Poesia d'aquell any entre el recull de poemes exploratoris «*Diving into the Wreck*» [Submergint-se en el naufragi] d'Adrienne Rich, i Allen Ginsberg. Després de declinar acceptar-lo individualment, Rich es va unir a les altres dues poetesses feministes nominades, Alice Walker i Audre Lorde, per acceptar-lo en nom de totes les dones «les veus de les quals han passat, i encara passen, desapercebudes en un món patriarcal».

El pacte entre Rich, Lorde i Walker el varen acordar quan van saber que totes tres, juntament amb Allen Ginsberg, havien estat nominades al Premi Nacional del Llibre de Poesia d'aquell any. Com que Lorde i Walker eren afroamericanes, des del primer moment van suposar que Rich seria la premiada. Però atès que Lorde i Rich eren amigues, van decidir que no deixarien que un premi n'espatllés l'amistat, actitud que va rebre el suport de Walker. Les tres dones van acordar que, si alguna d'elles rebia el premi, l'acceptaria en nom de les tres i llegiria una declaració escrita en col·laboració amb les altres dues—un manifest feminista, de fet— a la cerimònia de lliurament dels premis.

A la cerimònia, d'acord amb el pacte entre elles, Rich va convidar Lorde — Walker no hi era present— a compartir l'escenari amb ella mentre llegia les seves paraules:

La declaració que llegiré ha estat preparada per tres de les dones nominades al Premi Nacional del Llibre de poesia, amb l'acord que la llegiria qui de nosaltres, si n'hi

haguera alguna, fos guardonada. Nosaltres, Audre Lorde, Adrienne Rich i Alice Walker, acceptem aquest premi en nom de totes les dones les veus de les quals han passat, i encara passen, desapercebudes en un món patriarcal, així com en nom d'aquelles que, com nosaltres, han estat tolerades com a dones simbòliques en aquesta cultura, sovint a un gran cost i amb molt de dolor. Creiem que podem enriquir-nos més donant-nos suport les unes a les altres, més que no pas competint les unes contra les altres; i que la poesia —si és que és poesia— existeix en un domini més enllà de la classificació i de la comparativa. Ens unim simbòlicament aquí per rebutjar les condicions del concurs patriarcal i per declarar que compartirem aquest premi entre nosaltres, perquè sigui utilitzat el millor que puguem per a les dones. Valorem la bona fe dels jutges d'aquest premi, però cap de nosaltres podria acceptar aquests diners per a ella mateixa, ni podria deixar passar sense qüestionar les condicions per les quals se'ls dona o se'ls nega a poetes l'honor i el mitjà de vida en aquest món, sobretot quan són dones. Dediquem aquesta circumstància a la lluita per l'auto-

determinació de totes les dones, de qualsevol color, identificació o classe derivada: la poetessa, la mestressa de casa, la lesbiana, la matemàtica, la mare, la rentaplats, l'adolescent embarassada, la professora, l'àvia, la prostituta, la filòsofa, la cambrera, les dones que entendran el que fem aquí i les que encara no ho entendran; les dones silenciades, la veu de les quals se'ns ha negat, les dones eloqüents que ens han donat força per fer la nostra feina. ■

tribut Gisela Pou

Teresa Terrades
Professora i escriptora
teresaterrades@gmail.com

El curs passat vam fer un exercici amb l'alumnat que consistia a elaborar un eix cronològic de les lectures fetes al llarg de la vida. Cal recordar, ordenar, seleccionar i prioritzar si es vol fer sencera. No som conscients del molt que hem llegit al llarg dels anys. Aquesta línia deixa entreveure tendències personals; l'impacte que han tingut determinats llibres en la nostra escala de valors; com els diferents moments pels quals passem determinen el tipus de lectures i, en definitiva, ens dibuixa amb força precisió qui som. Particularment, el més revelador de l'exercici va ser com em va connectar amb la meva infantesa, amb el moment en què vaig aprendre a llegir i a descobrir el plaer de la lectura. I amb aquest flashback vaig retornar també a la persona que em va portar a aquest

món lector. Algú tan especial com la meva àvia, filla d'una família nombrosa de pagès i pobra que va anar a servir a les cases riques de la vila amb només nou anys. Havia anat molt poc a l'escola però tenia un afany enorme per aprendre. Solia escriure en vers i tenia una habilitat destacada per explicar contes.

Mot a mot, conte a conte, ella em va fer viatjar per móns i universos únics, amb la seva veu embriagadora. La van marcar especialment la Guerra Civil, i la postguerra. I d'aquells foscos episodis en brollaven històries que jo escoltava amb ganes de saber-ne més. El meu interès per la lectura i per la història van néixer aleshores i ha continuat fins a dia d'avui. És per això que aquestes ratlles de tribut les dedico principalment a ella i a totes les àvies que, des de la seva senzillesa, la seva humilitat i el seu silenci social imposat, van fer tant per despertar el goig de la lectura a tanta gent, obrint finestres d'esperança i deixant tantes llavors plantades que van créixer a les generacions següents.

El llibre es titula *Els tres noms de la Ludka*, escrita per Gisela Pou. És una

Una història real que, com tantes en aquests anys convulsos, ha estat silenciada i oblidada

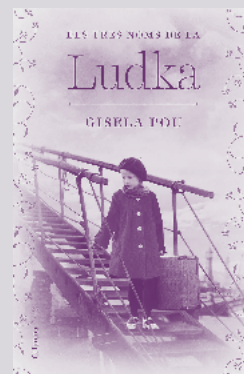
obra de ficció basada en fets reals i comença quan el 1946 Ludka Nowak, una nena polonesa de nou anys, arriba a Barcelona juntament amb més d'un centenar de nens que havien estat segrestats pels nazis i sotmesos a un procés de germanització durant la Segona Guerra Mundial. A Barcelona són acollits per la Creu Roja Internacional i el consolat polonès, que funden la primera escola polonesa a la ciutat per ajudar-los a recuperar la seva llengua i cultura. Alguns d'ells es van quedar fins el 1956.

Gràcies a l'amistat amb l'Emma, una nena catalana de la seva edat, la Ludka comença a recordar episodis i a recuperar el seu nom.

La novel·la està narrada a tres veus: la de la Ludka, una nena fortament traumatitzada pel seu passat, algú que ha de reconstruir-se a través de records difusos per tornar a ser qui era; la de l'Emma, que viu les penúries de la Barcelona de la postguerra, amb qui veiem la importància del vincle en la reconstrucció de la identitat de la Ludka; i la de la Isabel, la mare de l'Emma, que és testimoni de la difícil tasca d'acollir, que viu la repressió franquista que anul·la les

seves expectatives de vida i reflecteix les tensions morals i socials del moment: la dificultat de fer el bé i el dilema entre implicar-se o no en la lluita política.

Una història real que, com tantes en aquests anys convulsos, ha estat silenciada i oblidada, però que en tot moment manté l'esperança a l'horitzó. Una esperança que s'anirà fent realitat pas a pas, amb dolor i patiment, amb perseverança i amb molta lluita. Una història que ja té un espai en la meua particular línia del temps i que al seu torn em serveix per retre aquest petit homenatge a la meua àvia Palmira, la dona que em va ensenyar a llegir.

Els tres noms de la Ludka **Gisela Pou**

Columna

Barcelona, 2023

Gisela Pou (1959) és biòloga, guionista i escriptora. Ha publicat més de 20 títols de divulgació científica, novel·la infantil, juvenil i adult. És la creadora de la saga «Sara Pegues» de literatura juvenil. Ha estat guardonada amb diferents premis, com el Premi de la Crítica de Serra d'Or o el Premi Carlemany. ■

filmoteca

Els últims dies de Quisling

Rita Marzoa

Periodista

rmarzoa@hotmail.com

A Filmin podeu trobar la minisèrie noruega *Els últims dies de Quisling*, un relat que reconstrueix amb precisió històrica, llicència artística i profunditat moral els darrers moments de Vidkun Quisling, el primer ministre col·laboracionista nazi d'aquell país. Una sèrie que no es conforma amb un retrat unidimensional del personatge. Amb una posada en escena sòbria, la ficció ens convida a reflexionar no només sobre la figura de Quisling, sinó també sobre els contextos que permeten que l'extrema dreta i l'autoritarisme arrelin en les nostres democràcies fràgils.

El tuf de l'actual democràcia nord-americana, els illots grotescos d'electes a l'Argentina o l'est d'Europa, aliances estrafetes entre dictadors orientals, el nou holocaust indecent a Gaza... Una geopolítica galdosa que fa dubtar de poder fer front amb fortalesa moral a aquests vents putrefactes.

A l'Europa actual, marcada per l'auge de moviments extremistes, el drama de Quisling adquireix una rellevància inesperada. La sèrie mostra com una combinació de megalomania,

ideologia excloent i oportunisme polític poden derivar en la rendició d'un país sencer davant del totalitarisme. Quisling no fou un boig aïllat: va ser fruit d'una època, d'una Europa d'entreguerres en què la por al comunisme —al bolxevisme, com ell el qualifica—, el descontentament social i el descrèdit de les institucions democràtiques van preparar el terreny per al feixisme.

La minisèrie també tracta, i no de manera menor, el paper de l'Església, en particular la luterana noruega, que en molts moments es va mantenir ambigua davant l'ocupació nazi i la col·laboració del règim de Quisling. Amb voluntat d'incidència política, va voler jugar un paper fonamental en la història del país: aconseguir que Quisling demanés perdó, abans de ser sentenciat a mort. I evitar així la confrontació entre noruecs.

Aquesta qüestió ressona amb força a l'Europa d'avui, on algunes esglésies s'han vist involucrades —sigui per acció o per omissió— en discursos xenòfobs. En diversos estats, partits d'extrema dreta s'han apropiat símbols cristians per legitimar agendes excloents, apel·lant a una suposada

«identitat europea» amenaçada pel multiculturalisme. Potser fora interessant estar atents, ara que hem viscut moviments al Vaticà amb l'elecció del nou Papa Lleó XIV, al posicionament d'aquest nou lideratge, i saber si aprofundirà amb responsabilitat en aquest futur global preocupant.

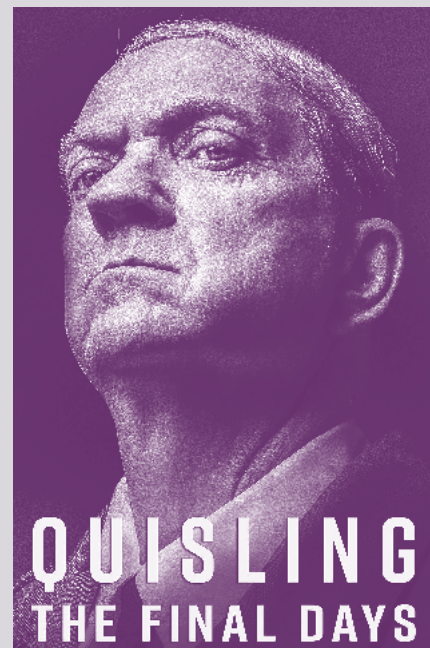
Des d'una perspectiva democràtica, *Els últims dies de Quisling* recorda la importància de les institucions, però també els seus límits. Hi ha un aspecte massa poc treballat i probablement taló d'Aquil·les en reiteracions cícliques: i és aprofundir en la recuperació de la memòria històrica i, en conseqüència, en la justícia restaurativa. No només s'ha de fer justícia amb els victimaris sinó també i de forma solvent amb les víctimes.

La justícia que s'aplica a Quisling després de la guerra no esborra els anys de patiment ni el dany infligit a la societat noruega.

El context europeu actual està marcat per una creixent polarització política, una gran desconfiança envers les elits i una retòrica que assenyalava enemics interns: immigrants, mi-

nories, dissidents. En aquest marc, revisitar la història de Quisling no és un exercici acadèmic, sinó un acte de memòria democràtica. Ens obliga a recordar que la democràcia no es defensa sola, i que els valors democràtics requereixen un compromís actiu, no només per part dels polítics, sinó també de la ciutadania.

Els últims dies de Quisling és també una radiografia de com es debiliten les democràcies des de dins, i una advertència sobre com pot ser de cara la indiferència. ■

Els últims dies de Quisling

Erik Poppe

2025

pinzell

Pintar sense color

Eduard Ruiz

Artista multidisciplinari

@edur Ruiz.es

➡ JOAN VILA

Graduat en Belles Arts i màster en Producció Artística, l'obra d'Eduard Ruiz ha estat exposada tant en l'àmbit nacional com en l'internacional. L'hem pogut veure a Eslovàquia —Interconnected, 2024—, Austria —Social lubricant & water polítics, 2021—, però també en galeries nacionals com Galeria Àcid Sulfúric, Barcelona —Europolis, 2018—, el Museu de Pollença o la Sala d'Art Jove. Aquest 2025 ha rebut el premi a millor obra d'art de la Biennial d'Art de Girona 2024.

Aquí presentem una obra seva que se surt de la norma. *Azul abandonado* és una sèrie d'obres realitzades entre 2015 i 2021 en les quals l'artista pinta sense color. O més aviat fent servir la radiació solar per crear color. Per poder analitzar un cas concret hem triat la imatge d'un riu de plàstic a l'Índia. La composició —com totes les de la sèrie— era una il·lustració de National Geographic, i Eduard Ruiz li fa adquirir un nou significat en ser modelada gràcies al sol.

Així doncs el color es perd fins a trobar les capes que agraden a l'artista i amb les quals vol pintar la imatge. Es passa així d'una composició multicolor a una obra monocromàtica. En aquest cas, blava. D'acord a aquest mecanisme, la composició passa de ser una fotografia periodística sobre el problema del plàstic i es converteix en una obra pràcticament abstracta.

L'obra *Azul Abandonado* aconsegueix primer pintar d'una manera que encara no havíem presentat. Pintar per eliminació. Alhora que fa una bona reflexió sobre els nostres temps. El fet d'haver tret tot el color i haver «pintat» les obres de color blau «l'última capa de la impressió» ens fa veure les restes d'un món del qual National Geographic n'era el màxim exponent. El món modern on sempre hi havia una meravella, on podíem tenir «aventures» i tornar a casa per explicar-ho. Ruiz ens ho mostra com una runa arqueològica, com les dissortades restes d'un món antic. Un món que no podem pintar, només treure-li el color. ■

galeria

El cos fet imatge

Marta Arjona

Fotògrafa

@marjonablasco

* Aquestes imatges són una col·laboració amb la fotògrafa madrilenya Weili Chen Su a través de la tècnica del film swap.

➡ DAMIÀ AMORÓS I ALBAREDA

Les imatges que acompanyen aquest article ens aproximen a la visió del món Marta Arjona, que dirigeix, des del Camp de Tarragona, els estudis DansPXL i Blasco Visual Studio. El cos com a eix central s'acaba fusionant amb la natura, les formes de l'artesanía o l'entorn que ens envolta, només hi falta l'acompanyament musical.

A la primera d'elles una balladora de flamenc, que interromp el nostre silenci amb els seus cops de tacó a terra, voleia la faldilla del seu vestit negre. El joc de clarobscur que la llum genera a la seva cara ens confronta amb la imatge que apareix superposada: una rosa vermella. Aquest fet, que ens podria resultar simple o previsible, ens fa reafirmar aquella visió de la força i passió que necessita un ball extremadament físic i tècnic. La mateixa tècnica i ciència que amaga la creació d'una flor per part de la planta que la produeix.

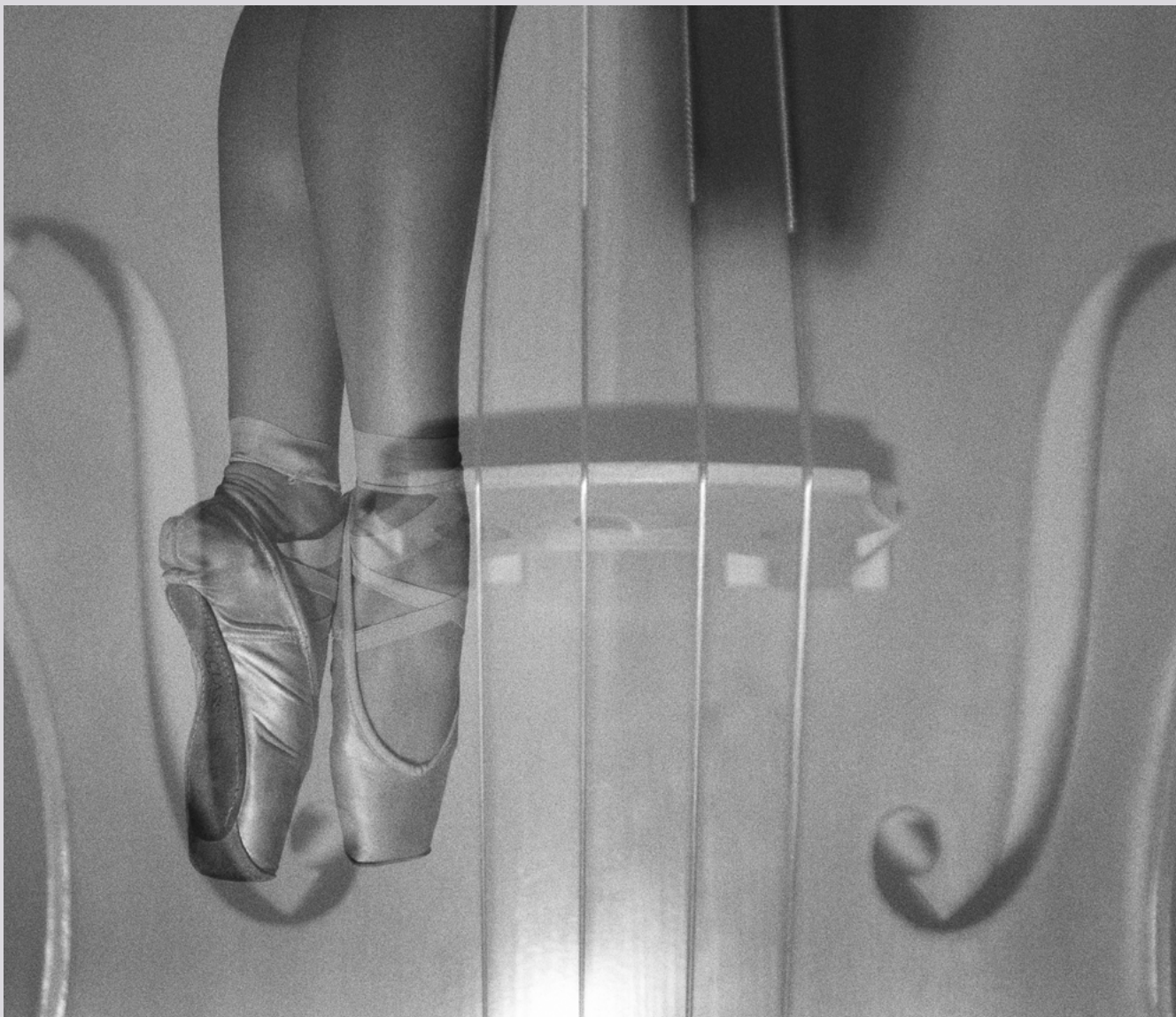
La segona ens fa veure del revés unes sabatilles de punta —les de ballet pels neòfits com servidor— sobre una caixa d'un violí. L'arquitectura

del cos humà sobre l'arquitectura d'un dels instruments musicals més perfectes del món, que també és creació humana. Però la clàssica va molt més enllà, ja que Arjona ens presenta la seva composició en blanc i negre. La mística d'aquesta tècnica, i la tècnica de la mística de la dansa clàssica.

Finalment, per una persona del Camp o de Valls no pot deixar de jugar amb la llum del seu entorn. La costa de Tarragona s'anomena Costa Daurada no només com a marca comercial. Una quantitat ingent d'artistes han quedat encisats per la seva llum al llarg de les diferents estacions i hores del dia. Arjona és una més que ens ho demostra en la seva tercera instantània.

La llum daurada impacta sobre la costa, el cos i el vestit vermell de la ballarina, que ens mostra la seva esquena. Tancant la composició, com en les altres imatges, també superposada una típica forma de la forja dels balcons del Camp —de costa i terra endins. ■

llibreria

El segrest de l'habitatge

Jaime Palomera

Pòrtic

Barcelona, 2025

L'actual sistema econòmic té en l'habitatge un dels exemples més crus de combinació entre ineficiència i injustícia. El pes hegemònic del rendisme està expulsant a milers de persones fora de l'habitatge en un mercat manipulat, en què l'atzar d'heretar o no heretar es converteix en un fet decisor per al destí de cadascú. L'assaig exposa casos on s'estipulen canvis estructurals per evitar que els preus segueixin pujant, tot permetent que l'habitatge torni a ser un dret i no un privilegi. Un assaig per posar llum a una crisi que afecta la gran majoria de la població.

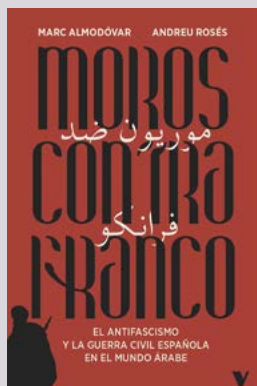
El soldat lleial

Pere Bosch i Cuenca

Pagès

Lleida, 2025

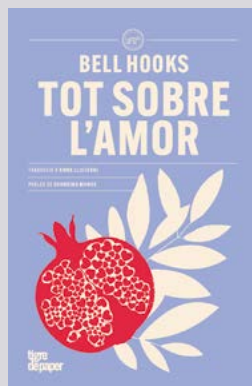
Un dels personatges claus del període republicà és Enric Pérez Farràs, cap dels Mossos d'Esquadra en el primer tram de la Segona República. Va protagonitzar els grans fets d'aquesta etapa, des del 14 d'abril de 1931 al 6 d'octubre de 1934 o el 19 de juliol de 1936. Arran dels Fets d'Octubre de 1934 va ser condemnat a mort, una condemna que va posar contra la paret el règim republicà i el va fer trontollar. En aquest assaig, que combina biografia i crònica política, es reconstrueix la vida d'un personatge fascinant.

Moros contra Franco
Marc Almodóvar i Andreu Rosés

Verso Libros
 Madrid, 2025

L'esclat del cop d'estat i l'inici de la Guerra Civil espanyola va donar la volta al món. També al món àrab. Més enllà de la participació rifenya de part de l'exèrcit espanyol format per àrabs al costat del feixisme, el món àrab d'esquerres es va mobilitzar arreu en ajuda i suport al bàndol republicà. Aquest llibre posa l'ull en aquest moviment de solidaritat en un moment de recomposició de l'esquerra, del debat anticolonial i de l'auge dels feixismes arreu.

Tot sobre l'amor
bell hooks

Tigre de Paper
 Barcelona, 2025

Aquest assaig mira de deconstruir el que s'entén com a amor des del sistema patriarcal. El llibre desmunta paradigmes establerts durant generacions sobre l'amor romàntic basat en el sexe i el desig, i explora noves formes d'entendre l'amor. Què és? Què el defineix? A qui el dirigim? Són qüestions que es plantegen i que es responen a partir de l'acció de donar i rebre amor, cap als altres i cap a un mateix.

Unes altres finances són possibles
Raquel Alquézar

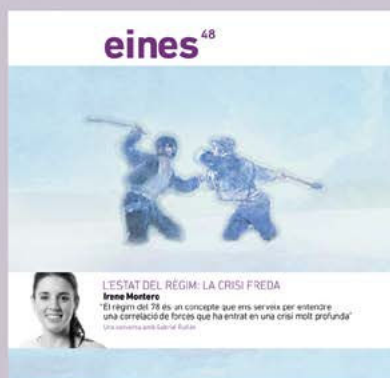
Manifest
 Barcelona, 2025

Des de la dècada de 1980, el paradigma neoliberal s'ha anat imposant arreu del món de forma hegemònica pel que fa a l'organització de l'economia. Durant aquestes dècades d'hegemonia neoliberal, hi ha hagut persones i entitats que l'han confrontada tot plantejant alternatives derivades de la tradició de l'Economia social i solidària. És, però, una confrontació? O és una cohabitació? A partir del cas de la Coop57, un cas real d'èxit, aquest llibre aprofundeix en aquesta dicotomia per mirar d'avançar cap a un model diferenciat de la lògica capitalista. ■

eines

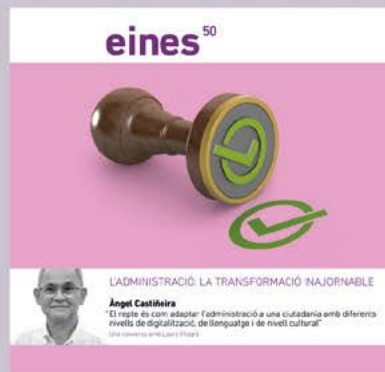
ACONSEGUIU
ELS NÚMEROS ANTERIORS

eines@irla.cat

DESEMBRE 2023

**L'ESTAT
DEL RÈGIM:
LA CRISI FREDA**

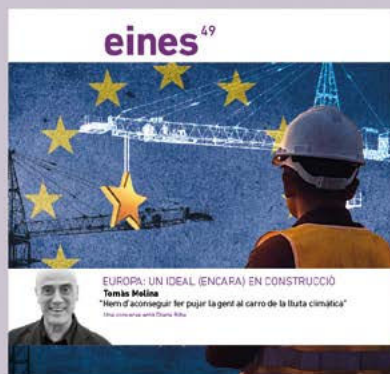
SETEMBRE 2024

**L'ADMINISTRACIÓ:
LA TRANSFORMACIÓ
INAJORNABLE**

DESEMBRE 2024

**QUALITAT
DEMOCRÀTICA:
L'ART DEL
BON GOVERN
POPULAR**

MAIG 2024

**EUROPA:
UN IDEAL (ENCARA)
EN CONSTRUCCIÓ**

ABRIL 2025

**EL REPTA DEL
BENESTAR ANIMAL**

eines⁵³

PORTAL

I ara, què?

Un finançament just per a aixecar el país

Elisenda Alamany

CONNEXIONS

El finançament singular,

**la solució al nostre problema
de productivitat?**

Miquel Puig

Els impactes del dèficit fiscal sobre el benestar

Josep Reyner

Finançament singular i redistribució: l'oportunitat per superar els incentius perversos del règim comú

Jaume Martorell

El model de finançament singular per a Catalunya

Marta Espasa

NAVEGADOR

Finançament subcentral en estats federals:

Alemanya, Canadà, EUA i Suïssa

Núria Bosch

FÒRUM

Antoni Castells

**"El resultat desitjable és que sortim
d'aquesta negociació tenint una Agència
Tributària de Catalunya que ho recapti tot"**

Una conversa amb Natàlia Mas

VARIABLES

Corrupció i gènere:

Què ens diuen les dades?

Tània Verge Mestre

FULL DE CàLCUL

**Estancament salarial
i capitalisme patrimonial
a la Catalunya del segle XXI**

Alessandra Palomar

David Palomera

ARXIU

**La pau de Viena (1725)
i el «cas dels catalans»:
de l'eufòria al desencís**

Agustí Alcoberro Pericay

EXPLORADOR

**Àsia-Pacífic:
el nou centre del món**

Guillem Pursals Jaime

FINESTRA

La persistència de la nació.

**El fet nacional a l'era
de la globalització**

Craig Calhoun

CLÀSSIC

**Discurs a la cerimònia dels
Premis Nacionals del Llibre**

Adrienne Rich

Audre Lorde

Alice Walker

TRIBUT

Gisela Pou

Teresa Terrades

FILMOTECA

Els últims dies de Quisling

Rita Marzoa

PINZELL

Pintar sense color

Eduard Ruiz

GALERIA

El cos fet imatge

Marta Arjona

LLIBRERIA